

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Negesso Jima DUIBE

GÜNEY ORTA ETİYOPYA'NIN SOSYO-POLİTİK TARİHİ (1870-1974)

Tarih Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Negesso Jima DUIBE

GÜNEY ORTA ETİYOPYA'NIN SOSYO-POLİTİK TARİHİ (1870-1974)

Danışman

Doç. Dr. Gülay YILMAZ DİKO

Tarih Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Negesso JİMA'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof.Dr. Fahrettin TIZLAK (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç.Dr. Gülay YILMAZ DİKO (İmza)

Üye : Doç.Dr. Güven DİNÇ (İmza)

Tez Başlığı: Güney Orta Etiyopya'nın Sosyo-Politik Tarihi (1870-1974)

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 01/07/2021

Mezuniyet Tarihi : 29/07/2021

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Güney Orta Etiyopya'nın Sosyo-Politik Tarihi (1870-1974)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Negesso Jima DUBE

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Negesso JİMA
Öğrenci Numarası	20155207004
Enstitü Ana Bilim Dalı	Tarih
Programı	Doktora
Programın Türü	() Tezli Yüksek Lisans (X) Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Gülay YILMAZ DİKO
Tez Başlığı	Güney Orta Etiyopya'nın Sosyo-Politik Tarihi (1870-1974)
Turnitin Ödev Numarası	1617483933

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 164 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 09/07/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 0

alıntılar dahil % 0 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

09/07/2021

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Doç. Dr. Gülay YILMAZ DİKO

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.	iii
TABLOLAR LİSTESİ.	iv
HARİTALAR LİSTESİ	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY	viii
TEŞEKKÜR	x
Harf Çevirisi ve Yazım Denetimi Üzerine Bir Not	xi
GİRİŞ	1
Etiyopya Bağlamında Çalışma Bölgelerinin Haritalanması.....	1
İklimi ve Fiziksel Ortamı	2
Güney-Orta Etiyopya'daki Etnik unsurları.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Sömürgecilik	10
1.2. Afrika'da Sömürgecilik Tarihi.....	13
1.3. Oromo Halkının Sömürgeleştirilmesi.....	16
1.4. Oromo Halkını Sömürgeleşmesinde Siyasi Süreç.....	19
1.5. Avrupalı Güçler ve Shawa Kralı (Daha Sonra İmparator) Menelik.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Güney Orta Etiyopya'da Devlet ve Toplum.....	33
2.2. Etiyopya'nın Bölgesel Genişlemesi ve Arsi ve / veya Oromo'nun İşgali	35
2.3. Güney bölgesinin İşgali	42
2.3.1. Arsi ve İşgali.....	42
2.3.2. Arsi'de İdari Sistemin Başlangıcı.....	52
2.4. Shawan'ın İşgalinin Başarı ve Gerekçesi	55
2.5. Arsi'de Etiyopya İdari Sisteminin Gelişimi	57
2.6. Arsi Oromo ve İtalyan İşgali 1936-1941	61
2.7. Arsi Oromo'nun Etiyopya Yönetimine Tepkisi.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. İşgal Sonrası Sosyo-Kültürel Dönüşüm.....	67
3.2. Yerli Halk üzerindeki Ekonomik Yük- <i>Gabbar</i> Sistemi	78
3.3. Arsi Oromo'da Yerli Din Değişikliği.....	84
3.3.1. Waqa ve Waqefanna'ya Kısa Genel Bakış	85

3.4. Tarihsel ve Siyasi Bağlamda Etiyopya'da İslam	87
3.5. Arsi'de İslam'ın Başlangıcı.....	91
3.6. Sosyal ve Dini Değişimin Etkileri ve Sonuçları.....	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. Gada Sistemi: Arsi Oromo'nun Yerli Yönetim Sistemi	97
4.2. Arsi Oromo kolları ve İlgili Gada Genel Merkezi.....	98
4.3. Gada Sisteminin Kökeni ve Anlamı	100
4.5. Gada sistemi ve Moggaasa.....	101
4.6. Gada Sisteminin Başlangıcı	104
4.7. Gada Sisteminin Siyasi Örgütü	106
4.7.1. Gada Sistemine Üye Olmak.....	108
4.7.2. Gada Sınıfının Bölümleri ve Sorumlulukları	110
4.8. Gada Sisteminin Çöküşü.....	117
4.9. Gada Sistemi ve Zayıf Yönleri.....	119
SONUÇ	121
KAYNAKÇA	130
EKLER	143
ÖZGEÇMİŞ	148

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Yeni Yönetim hiyerarşisi.	40
--	----

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1 Genel Gada aşamaları ve sınıfları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir	116
---	-----

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1 Modern Etiyopya ve Habeşistan, 1885	26
Harita 4.1 Oda Roba'nın Bale bölgesinde.....	99

ÖZET

Bölünmenin arifesi olan 1880'lerde, Avrupa'nın Afrika'ya, Afrika devletlerine ve halklarına nüfuz etmesi çeşitli yeni biçimler almıştı. Çoğunlukla kuzeydeki bazı yöneticiler, Avrupalı alacaklılara derinden borçlanmışlardı. Diğerleri, demiryolu hatları, limanlar, telgraf sistemleri inşa etmek ve komşularına boyun eğdirmek için ateşli silah ticareti yapmak ve ithal etmek için taviz arayanların avı haline geldi. Pek çok Afrikalı yönetici, Avrupalıları devletlerine modern idari veya askeri yöntemler getirmek ve belki de komşuları üzerinde güç kurmalarına yardımcı olmak için kullanmaya karar vermişti. Bu, örneğin, İmparator Menelik'in günümüz Etiyopya'sının güney orta bölgesindeki insanları işgal etmek için komşu Avrupa güçleriyle bağlantılar kurduğu Etiyopya'da doğuydu.

Bu tez, Etiyopya'nın stratejik ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarını birbirine bağlayan merkezi bir bölge olan güney-orta Etiyopya'nın tarihini incelemektedir. 19. yüzyılın sonlarında Etiyopya imparatorluğu devletini ele geçirmesinden bu yana, merkezi ve Oromo kırsal ve yarı tarımsal nüfusu, yerel halkın işgali ve asimilasyonu da dahil olmak üzere büyük siyasi, kültürel, ekonomik ve ekolojik değişiklikler yaşadı. Güney orta kesimde devlet oluşumuna şiddetli savaşlar ve Etiyopya imparatorluğuna zorla ilhak edilmesine karşı direniş eşlik etti. Bu tez, bu önemli siyasi, kültürel ve ekonomik olaylar ile süreçlerin Oromo ve diğerlerinin hayatını nasıl değiştirdiğini, yerel halkın bu zorluklara hangi yollarla tepki verdiğini anlamaya çalışmaktadır. Analiz, ikincil kaynaklar tarafından desteklenen kolektif hafıza analizine dayanan bilgi verenlerin anlatılarının sözlü görüşmelerine dayanmaktadır.

Tez, güney merkez Etiyopya'nın, 1870'lerden 1974'e kadar Etiyopya imparatorluğuna girmeden önce, kendi tarihi, kültürü ve ekonomik kaynaklarıyla bağımsız insanların evi olduğunu savunuyor. 1908 öncesi dönemde, Shawan yöneticileri komşu Avrupalı ülkeler ile ittifak kurdu. Sömürge güçleri, komşu bağımsız devletlerin sömürgeleştirilmesine katıldı. Hükümet sistemini kolaylaştırmak için Shawan yöneticiler, 1941 yılına kadar doğrudan ve dolaylı idari sistemler kullandılar. Yerliler siyasi sistemlerini, tarihlerini ve kültürlerini kaybederek yöneticilerin kültürünü kabul etmeye zorlandılar. Yerel halkın bir kısmı Shawan'ın yönetimini kabul ederken, diğerleri reddedip silahlı mücadeleye başvurdu ve bu Shawan ordusu ile yerel liderler arasında en sert direnişlere yol açtı. 1941 sonrası Etiyopya yönetiminin marjinalleştirme politikası devam etti. Bu bölgede büyük silahlı mücadelelerin patlak vermesine yol açtı.

Etiyopya devletinin güney merkez halkına yönelik politikası, yerli halkları ekonomi, tarih ve kültür açısından önemli ölçüde etkiledi. Bu alışma, Afrika baēlamında ve dünyanın başka yerlerinde Etiyopya'nın güney-orta bölgelerinde ulus inşası sorunsalını aydınlattıēı için daha geniş bir karşılaştırmalı deēere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Etiyopya, Oromo, Arsi, Güney Orta, İşgal

SUMMARY

THE SOCIO-POLITICAL HISTORY OF SOUTH-CENTRAL ETHIOPIA (1870-1974)

By 1880s, the eve of the partition, the European penetration of Africa and of African states and peoples had taken a variety of new forms. Some rulers, mainly in the north, had fallen deeply into debt to European creditors. Others had become a prey to concession-seekers, who sought concessions to build railway lines, harbors, telegraph systems, and to conduct trade and import firearms to subjugate its neighbors. Many African rulers had decided to use Europeans to introduce modern administrative or military methods to their states and perhaps help them to establish power over their neighbors. This was true, for example, in Ethiopia where Emperor Menelik created links with the neighboring European powers to conquer the people of the southcentral region of the present day Ethiopia.

This dissertation examines the history of south-central Ethiopia, a central region that straddles the strategic economic, social and cultural spheres of Ethiopia. Since its conquest by the Ethiopian imperial state in the late 19th century, central and its Oromo pastoral and semi-agricultural population have experienced major political, cultural, economic and ecological changes, including of conquest and assimilation of local people. The formation of state in south central part was accompanied by bitter wars and resistance against the forceful annexation to the Ethiopian empire. This dissertation seeks to understand how these major political, cultural and economic events and processes transformed the lives of Oromo and others and in what ways local people responded to these challenges. The analysis is based on oral interviews of the informants' narratives based on collective memory analysis aided by the secondary sources.

The dissertation argues that the southcentral Ethiopia has been the home of independent people with their own history, culture and economic sources before they came under the Ethiopian empire from 1870s to 1974. In the pre-1908 period, the Shawan rulers allied with the neighboring European colonial powers participated in the colonization of the neighboring independent states. To facilitate government system the Shawan rulers used direct and indirect administrative systems until 1941. The indigenous people lost their political system, history and culture and thereby forced to accept the culture of the rulers. Some local people accepted the rule of the Shawan while others rejected and resorted to armed struggle led to some of the stiffest resistances between the Shawan army and the local leaders. In the post 1941 the Ethiopian administration policy of marginalization continued and this led to the outbreak of major armed struggles in the region.

The Ethiopian state's policy towards the southcentral people significantly impacted the indigenous peoples in terms of economy, history and culture. This study has a broader comparative value since it illuminates the problematic of nation building in south-central regions of Ethiopia in African context and elsewhere in the world.

Keywords: Ethiopia, Oromo, Arsi, South Central, Occupation.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı üstlenmemde bana güç, sağlık ve enerji verdiği için Yüce Allah'a şükrediyorum. Akademik yorumlarında, yol göstericiliğinde, denetleyici fikirlerinde hoşgörülü ve cömert davranan, aynı zamanda araştırmayı dikkatle yöneten ana danışmanım Dr. Gülay Yılmaz Diko'ya minnettarlığımı ifade ediyorum. Kendisiyle birlikte çalıştığım yıllar boyunca çalışmama değerli tavsiyelerini vererek eleştirel yorumlar yaptı. Dahası, metodolojik, somut ve teknik bilimsel yazma alanlarında ondan aldığım destek ile girdiğim derinlik ve genişlik gerçekten dikkate değerdi.

Tez komitem olmasaydı bu çalışma asla tamamlanamazdı. Tüm yorumlarınız ve sohbetleriniz için Dr. Güven Dinç'e çalışmama sunduğu destek için teşekkür ederim. Böylesine sıkı bir zaman çizelgesine rağmen tüm aydınlatıcı geri bildirimleri için son derece minnettarım. Dr. Başak Özoral'a minnettarlığımı ifade edebilecek kadar sözüm yok. Zamanınız ve tezime sunduğunuz tüm entelektüel katkılarınız için teşekkür ederim.

Gelişimine büyük katkı sağlayan bu tezin dikkatli ve eksiksiz bir şekilde düzenlenmesi ve okunması için Tarih Bölümü'nden Dr. Diren ÇAKILCI'ya en derin şükranlarımı sunarım. Profesyonel ve titiz editörlüğünüzden çok faydalandım.

Meryem Beyazal'a metnin dilinin düzeltilmesinde ve redaksiyonunun yapılmasında yardımcı olduğu için minnettarım. Çalışmam boyunca arkadaşlarımın ve ailemin desteğini aldığım için çok şanslıyım. İhtiyaç duyduğum zaman beni kırsala götürdüğü için Abera Fella'ya ve Oromo'nun tarihi ve kültürü hakkında iyi bilgiye sahip seçkin insanları bulmamdaki desteği için Jemal Hilo'ya özel teşekkürlerimi sunuyorum. Liseden başlayarak öğrenimime kadar tüm eğitim hayatım boyunca yaptığı yardımları için ağabeyim Bedane Jima'ya teşekkür ederim. Onun manevi ve mali yardımı olmasa eğitimim imkansız olurdu. İşler düzeline kadar ailemi evinde ağırladığı için küçük kız kardeşim Negelle Jima'ya teşekkür ederim. Ne zaman uzağa gidersem beni kutsadığı için babama teşekkür ederim.

Farklı odak grup tartışmalarına, yarı yapılandırılmış görüşmelere ve anketlere katılan herkese teşekkür ederim. Çalışmam sırasında, Oromya'da doğup hayatımı bu bölgede geçirmeme rağmen geçmişte hiç tanıma şansım olmayan birçok insanı ve yeri ziyaret ettim. Değerli zaman ve düşüncelerini paylaşan ancak anonimlik ve araştırma etiğine bağlılık nedeniyle ismiyle anılmayan tüm insanlara minnettarım.

Son olarak, eşim Chali Hirpo, gerçekten gücümün temelini oluşturdu. Evimizi idare etme ve oğullarımız Meraol (8) ve Monera (4) ile ilgilenme gibi zorlu sorumlulukları omuzlama konusundaki dayanıklılığına hayranım. O ve oğullarımız, saha çalışması görevlerinde ve burada

zorlu yazma dönemleri boyunca evde yokluğumun sonsuz günlerine katlandılar. Sizi seviyorum sevgili eşim ve oğullarım.

Harf Çevirisi ve Yazım Denetimi Üzerine Bir Not

Bu çalışmada Afan Oromo (Oromo dili) ve Amharca kelime ve metinler italik olarak yazılmıştır. Bu kelime ve metinlere eşdeğer İngilizce çeviri ile standart Afan Oromo yazımı kullanılarak çevrilmiştir. Afan Oromo ve Amharca'daki Gada, Arsi, Jimma, Harar, Bale gibi kişisel ve coğrafi isimler, metni hem Afan Oromo hem de Amharca ve diğer okuyucular için kolayca erişilebilir hale getirmek için yaygın İngilizce yazım kullanılarak basitleştirilmiş bir biçimde yazılmıştır. Ç gibi Türkçe harfler Chilalo olarak Ch, V Waqa'da ve Adwa'da olduğu gibi W, K Waqa'da olduğu gibi Q, Ş Shawa'da olduğu gibi Sh olarak yazılır.

GİRİŞ

Etiyopya Bağlamında Çalışma Bölgelerinin Haritalanması

Etiyopya kelimesi, yanık yüzlü insanların ülkesi anlamına gelen Yunanca bir kelimedir. Yani, eski Yunanlılar arasında (bugün Oromo halkı olarak Kushitic dilini konuşan) Nubyalılara Etiyopya deniyordu.¹ İncil'de Etiyopya ve Kush sözcükleri birbirinin yerine kullanılmıştır. Yerli Nubian sakinlerinin eski Etiyopya topraklarına ait olmadığını vurgulamak önemlidir.² Holcomb ve Ibssa'nın açıkladığı gibi, Habeşliler 1800'lerin ortalarından itibaren kuzeydoğu Afrika'daki bağımsız halkları Avrupalı güçler tarafından sağlanan ateşli silahları kullanarak kolonileştirdiler ve işgali alanları için İncil'deki "Etiyopya" adını aldılar.³

Etiyopya, 20. yüzyılın ortalarına kadar 'Abyssinia' veya Habeş olarak bilinir. Burası, Afrika sömürgeciliği sırasında, 1896'da Avrupa sömürge tarihinin en büyük yıkımlarından birini yaşayan İtalyanları yenerek bağımsız kalan en eski ve tek ülkedir. Etiyopya doğuda Somali ve Cibuti, batıda Sudan, kuzeyde Eritre ve güneyde Kenya ile sınırlanmıştır. Etiyopya, seksenden fazla farklı etnik grubu içeren çok uluslu bir federasyondur. Toplam nüfusu yaklaşık 103 milyon olan Etiyopya, Afrika'daki en kalabalık ikinci ülkedir (Nijerya'dan sonra).⁴ Ülkedeki baskın etnik gruplar, sırasıyla ülkenin toplam nüfusunun %36'sını ve %26'sını oluşturan Oromo ve Amhara'dır. Etiyopya Merkezi İstatistik Kurumu'na (2007 nüfus sayımı) göre, ulusal dini bileşim Ortodoks % 43,5, İslam % 33,9, Protestanlık %18,6, Roma Katolikliği % 0,7, yerli % 2,6 ve diğerleri % 0,6'dır.⁵ 1900'e gelindiğinde Etiyopya'nın batı, doğu ve güney sınırları büyük ölçüde kuruldu ve hem Kuzey hem de Güney Etiyopya, modern Etiyopya'nın siyasi ve ticari başkenti olan Addis Ababa merkezli tek bir siyasi merkez altına alındı.⁶ Genel olarak, bugünkü Etiyopya, Adwa'nın (1896) komşu sömürge güçleriyle yaptığı savaştan sonra yapılan sınır anlaşmalarıyla oluşturuldu.

Güney-Orta çalışma alanı, yirminci yüzyılın başlarında İmparator II. Menelik'in (1889-1913) işgal ederek veya barışçıl yollarla bölgenin çoğunu ele geçirdiği zaman modern Etiyopya devletine dahil edilmiş bir bölgedir. Bu bölge nispeten tarih, insan, kültür, dil ve siyaset açısından önemli bir çeşitlilik arz eder.⁷ Bölge tarih açısından zengindir, ancak ne yazık ki

¹ Harris, 1981: 3

² Dugassa, 2006:20.

³ Holcomb ve Ibssa, 1990:9.

⁴ Central Statistical Authority, 2007:47

⁵ Hailemariam, 1994: 6.

⁶ Zewde, 2001: 105.

⁷ Jalata, 1996: 114.

Etiyopya tarih yazımında ihmal edilmiştir. Dahası, yakın zamana kadar güney-merkezde üretilen edebiyat eserleri genellikle eksik, önyargılı, sansasyonel ve aşağılayıcıdır. Bu da onları referans olarak kullanmakta tereddüt yaratır.⁸ Tarihsel olarak, bölge ticaret yollarının konumundan ve daha yakın zamanlarda, halkın sosyo-politik etkileşimini etkileyen karayolu bağlantılarından ve nüfus merkezlerinin ortaya çıkmasından etkilenmiştir. Alan, nispeten yakın zamanda (özellikle geçtiğimiz yüzyılda) yerleşmiş ve insanlar tarafından etkilenmiş, çeşitli etkileşim dalgaları, siyasi dinamizm ve farklı kültürler olmuştur.⁹ Bu nedenle, sosyo-politik koşullar, arazi kullanım rejimleri, tarımsal genişleme, nüfus yoğunluğu ve yol ağının genişlemesine ilişkin önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

İklimi ve Fiziksel Ortamı

Etiyopya'nın güney ve orta kısmının büyük bir bölümü, yaklaşık olarak kuzeybatıdaki Abbey Nehri'nin en güneydeki eğrisinden ve kuzey ve kuzeydoğudaki Hawas nehrinin vadilerinden, ayrıca Güneyde Kenya'ya kadar uzanan bölge olarak tanımlanabilir. Batı sınırı, güneydeki dağlık bölgelerden Etiyopya-Sudan sınırının ovalarına kadar uzanır.¹⁰ Doğuda, yaylalar gittikçe kuraklaşan topraklara sahipken, Rift vadisi göller zincirinin ötesine, Etiyopya-Somali sınırına kadar uzanmaktadır. Bölgenin çoğu, merkezden dışa doğru kademeli olarak düşen kuzey ve orta Etiyopya yaylalarını barındırır. İzole zirveleri, ovaları ve birçok su yolu ile havzası olan dağlardan oluşur.¹¹ Yaylalar, Doğu Afrika Rift vadisinin oluşturduğu çöküntünün kuzeydeki uzantısı ve kuzeydoğudaki Batu Gölü'nden güneybatı sınırındaki Rudolf Gölü'ne uzanan göller zinciri tarafından eşit olmayan iki bölüme ayrılmıştır. Buna ek olarak, yayla bölgesi altı ana su yolu ve kolları ile birbirine bağlıdır.

Kuzeybatıda, Didessa Nehri en uzun olanıdır. Omo'nun güneybatısındaki ve ana kolu olan Gojeb en büyüğüdür. Kuzeydoğuda, Webi Shebelle Sidama yaylalarında yükselir, Somali çölünde sona ermeden önce Arsi bölgesini geçer.¹² Etiyo-Kenya ve Somali'nin bazı bölgelerine uzanan güneydoğuda, birçok akarsu Ganale Doria ve Dawa nehirlerine girer; ikisi sonunda Ethio-Kenya sınırında buluşur ve Juba Nehri'ni oluşturur.¹³ Etiyopya'nın dağlık bölgeleri Ekvator'a yakın olmasına rağmen, genel yükseklikleri irtifa değişikliklerine göre değişen ılımlı ve/veya ılıman bir iklim sağlar. Yaylaların büyük kesimleri, yağış miktarı ve yağış mevsimi

⁸ Jalata, 1996: 114-115.

⁹ Zewde, 2001: 137.

¹⁰ Dessie ve Kleman, 2007: 240.

¹¹ Dessie ve Kleman, 2007: 256.

¹² Dessie ve Kleman, 2007: 256.

¹³ Hassen, 2013: 37-64.

süresindeki değişiklikler ile serin ve nemli olması nedeniyle tarıma en uygun bölgelerdir.¹⁴ Öte yandan vadiler ve ovalar genellikle sıcak, daha az verimli veya neredeyse kuraktır. Etiyopya'daki iklim, ekvator konumu ve çeşitli topografyası nedeniyle oldukça çeşitlidir. Bunlar *dega* (yıllık ortalama sıcaklığı 16 derece olan 2000 metrenin üzerindeki çok soğuk yaylalar), insan yerleşimi, tarım ve hayvancılık için en uygun olanı *wayna dega* (ılıman iklime, yeterli yağışa ve zengin topraklara sahip ara bölge) ve *qolla* (sağlıksız, sıcak ve kurak ovalar ve derin vadiler) dır.¹⁵ Ekonomi, nüfus ve kültürdeki gözle görülür farklılıkları işaret ettiği için 1000 metrelik kontur, yayla ve ova arasında ikiye bölünmektedir. Etiyopya topografyası genel tasnife göre üç farklı bölüme ayrılmıştır:¹⁶

1. Rift Vadisi Bölgesi (yaylalar ve ovalar arasında)
2. Kuzey ve Güney Yaylaları
3. Ovalar ve ilgili çevreler.¹⁷

Benzer şekilde, dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi, Etiyopya'nın dört mevsimi vardır. Bunlar *kiremt*, *bega*, *tseday* ve *belg'dir*. Kuzeyde olduğu gibi, Orta-Güney Etiyopya'da da yılda iki yağmur mevsimi yaşanır. *Kiremt* (yaz), Haziran ve Ağustos ayları arasında şiddetli yağışlarla karakterize edilir. *Tseday* (bahar), genellikle Mart ve Mayıs ayları arasında meydana gelen kısa yağışlarla karakterize edilir.¹⁸ Yayla bölgelerinde, bol şiddetli yağmurlar, verimli topraklar ve ılıman bir iklim, yoğun ormanların büyümesine, çok zengin tarımsal üretime ve önemli sayıda hayvan yetiştirilmesine yol açmıştır. Güneybatı kesimleri, tüm Etiyopya bölgesinin hem iç hem de dış ticareti için doğal kaynakların ana kaynağına sahipti; fildişi, misk kedisi, altın, kahve dahil birçok tarım ürünü bu bölgede bulunur. Aynı şekilde, güney-orta ve doğu kesimleri yoğun nüfusludur, sığır yetiştiriciliği açısından zengin ve bol tarımsal üretim ve ticarete sahiptir ve önemli ihraç edilebilir ürünler sunar. *Belg* (Sonbahar)- Eylül, Ekim ve Kasım, Etiyopya'da bazen hasat mevsimi olarak bilinen Sonbahar mevsimidir. *Bega* (Kış)- Aralık, Ocak ve Şubat, özellikle Ocak ayında sabahları donun yaşında kurak mevsimdir.¹⁹

Güney-Orta Etiyopya'daki Etnik unsurları

Oromo, Sidama, Halaba, Hadiya gibi Kushitic konuşan insanlar, küçük Semitik konuşan Gurage, Harari ve Omotik insan grupları (Walayta ve Kaffa) ile birlikte Güney-Orta

¹⁴ The Marine Corps Intelligence of USA, 2007:22.

¹⁵ Dugdale, 1964: 255.

¹⁶ Adugna, 1984: 54.

¹⁷ Adugna, 1984: 55.

¹⁸ Billi, 2015: 83

¹⁹ Billi, 2015: 84.

Etiyopya'nın büyük kesimini oluşturan başlıca halklardır.²⁰ Bununla birlikte, bu çalışma, daha büyük ölçüde Oromo ve bir dereceye kadar Kushitic Sidama ile ilgilidir. Çevre bölgelerde yaşayanlar, onlara yapılan atıfların ana araştırma için geçerli olduğu durumlar dışında araştırmalara dahil edilmemiştir. Bu araştırmanın uğraştığı halklar, Etiyopyalıların ve merkezi dağlık bölgelerin kuzey Hristiyan Semitik şubelerinden dilsel, etnik, tarihsel ve kültürel olarak oldukça farklıdır.²¹ Bu bakış açısına göre Kushitic, işgalinden ve ardından kuzey yayla halkıyla işgalinden önce hiçbir ortak tarihi geçmişe sahip değildir. Semitik Hristiyan Etiyopya krallıklarının komşuları olarak yüzyıllar boyunca özerk bir varoluşa öncülük etmişlerdir.²² Tarihsel olarak, kuzey, doğrudan askeri kontrolün ve siyasi müdahalenin ötesindeydiler. Farklı şekillerde kendi kültürel, dini ve politik kurumlarını geliştirdiler. Siyasi örgütleri, komünal toplumlar ve şefliklerden güçlü bir monarşiye ve önemli hiyerarşilere sahip devletlere kadar uzanıyordu.²³

Shawan Amhara işgali ve vatanlarını modern Etiyopya devletinin genişletilmiş sınırlarıyla birleştirerek bağımsız varoluşlarının aniden sona erdirilmesi ancak on 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşti.²⁴ İşgal edilmeleri ve bölgelerin ilhak edilmesi göz önüne alındığında, Etiyopya'da yakın zamana kadar güney ve orta bölgelerden topluca *Qegn Hager* (işgal edilmiş ülke) olarak söz edilmesi alışılmadık bir durum değildi.²⁵ En kötüsüne bile, uzun bir süre boyunca, Oromo ve Sidama'nın Güney Etiyopya'nın çoğu bölümünün asıl sakinleri olmadığı ve dolayısıyla 16. yüzyılın ilk yarısına kadar yeni gelenler olarak yanlış bir şekilde kabul edildi.²⁶ Bu iddialar sorgulandı ve daha sonra tarihsel kanıtlara dayanılarak tamamen çürütüldü. Bazıları, Oromo ve Sidama'nın da 16. yüzyıldan önceki tarihlerinin büyük bir kısmı boyunca güney Etiyopya dağlık bölgelerinin yerlileri olduklarını tarihsel gerçeklerle savunuyor ve doğruluyor. Başlangıçta, bunlar karma çiftçilerdi, çoban değillerdi, ancak bazıları dağlık bölgelerden alçak bölgelere taşındıktan sonra çoban oldular. Bu görüş aynı zamanda tarihsel olarak çürütüldü, çünkü başlangıçta hem çiftçi hem de çobandılar. Başka bir deyişle, en başından beri tarımla uğraşmaktaydılar.²⁷

19. yüzyılın ortalarından itibaren, Oromo'nun yanı sıra, Kaffa, Walayta ve Yam tarafından temsil edilen güçlü krallıklar ve devletler vardı. Bazı azınlıklar, nüfus büyüklüğü ve işgal ettikleri mesleki alanlarda çok azaldı. İkincisi, diğerlerinin yanı sıra Konta, Kullo,

²⁰ Habte Selassie, 1980:37.

²¹ Gemed, 2002: 60.

²² Gemed, 2002: 64.

²³ Lewis, 1974: 150.

²⁴ Lewis, 1974: 154.

²⁵ Herbert, 1900: 58.

²⁶ Jalata, 2005:85.

²⁷ Jalata, 2005: 80.

Badditu, Gamo ve Gofa'yı da içeren Omo nehrine yakın konumlarından dolayı sözde Omotic (Wammate) Sidama'yı içeriyordu.²⁸ Ayrıca, Sidama halkı tarafından temsil edilen doğu Sidama, Hadiya, Kambata, Darasa, daha sonra ya daha büyük nüfus olan Oromo tarafından asimile edildi. Benzer tarihsel gelişimde, Oromo Semitik konuşan Harari'yi ve Gurage'ın yedi şubesini asimile etti. Gurage, eski topraklarının ve kültürel normlarının çoğunu elinden aldı ve neredeyse tüm tarafları Oromo ile çevrili ayrı bir alanda hayatta kalmayı başardı.²⁹ Bu çalışma, Etiyopya devletinin 19. yüzyılın son on yılında ve 20. yüzyılın başlarında işgal ettiği ve dahil ettiği bir bölge olan güney-orta Etiyopya'daki işgali, buna müteakip birleşme ve devlet oluşum sürecini değerlendiriyor.

Tez, 1870'den 1974'e kadar Oromya bölgesi'ndeki Etiyopya'nın tarihsel gelişmelerini, sosyo-politik ve kültürel değişimlerin özelliğini incelemekte, Etiyopya devletinin bölgedeki Oromo ve bazı Sidama eyaletlerini daha geniş Etiyopya politik ekonomisine ve ürettiği direnişlere entegre etmeye çalıştığı süreci inceler. Sözlü bilgiler de dahil olmak üzere ikincil materyalleri ve birincil kaynakları kullanarak araştırma, işgal edilen ve merkezi hükümet arasındaki ilişkilerin genel sürecine ve daha büyük Etiyopya'ya dahil edilmiş yerel bir nüfusa getirdiği sonuçlara ışık tuttu. Güney orta bölgeler (özellikle Oromya), Etiyopya devletinin çeşitli nedenlerle yeni işgal edilen bölgelerde yönetimini kurmaya çalıştığı süreci incelemek için önemli bir alan sağlamaktadır.

Birincisi, Oromya, en başından beri Etiyopya yönetimleri için mekansal zorluklara neden oldu. Bölge, işgalcilerden farklı olan ve aynı zamanda Addis Ababa'daki siyasi merkezden birkaç yüz kilometre uzakta bulunan kendi güçlü hiyerarşik yapısına sahip halklarla çok genişti. Bu, Etiyopya devleti için ciddi bir yönetim sorunu teşkil ediyordu. Çünkü devlet, bölgedeki görevlilerinin faaliyetlerini yakından izleyen veya bölgeyi yönetmek için gerekli kaynakları dağıtan iletişim olanaklarına sahip değildi. Bu nedenle merkezi hükümet ile yerel halk arasında aralıklı savaflara neden olan sürekli çatışmalar yaşandı.

İkincisi, Oromya'nın uluslararası sınır boyunca konumu, Etiyopya'nın bölgedeki etkili yönetiminin doğasını karmaşıktırdı. Somali boyunca güneydoğu bölgesi sınırları Müslüman Oromo'nun Etiyopya hükümetine karşı Somali ile kolayca ittifak kurmasına yardımcı oldu. Bu nüfusların din (Müslüman) açısından benzerliği, Etiyopya hükümetine etkili bir yönetim kurma konusunda bir zorluk oluşturdu. Oromya'nın Somali'ye yakınlığı, Etiyopya yönetimine direnen yerel halka etkili devlet yönetiminden kaçmak için önemli bir yol sundu ve hatta gerilla savaşına katılmalarına yardımcı oldu. Örneğin, Etiyopya devleti veya yerel yetkilileri, sınır bölgelerinde

²⁸ Dilebo, 1974: 106.

²⁹ Dilebo, 1974: 107-108.

işgal edilen halklardan ağır haraç talep ettiğinde, çoğu bu taleplerden kaçmak için sınırın Somali tarafına kaçtı.

Bölge nüfusunun etnik çeşitliliği, Etiyopya devletinin 'yeni' işgal edilen Oromya'yı yönetirken uğraşmak zorunda olduğu üçüncü önemli noktaydı. Güney-orta bölgenin Etiyopya tarafından işgalinin arifesinde, Oromo halkı bölgede siyasi olarak baskın gruptu. Oromo, bölgedeki birçok Oromo dışı nüfusla bir ittifaklar ağı aracılığıyla bu hakimiyetini sürdürmüştü. Bununla birlikte, Oromo'nun yerel olarak sahip olduğu hegemonik rol, 19. yüzyılın ortalarından itibaren artan nüfus hareketinden dolayı Gada sistemini terk ederek aşılmıştı. Bölgedeki nüfus hareketi, bölgenin sosyal, siyasi ve demografik dengesini değiştirmişti. Ayrıca, bunun önemli bir sonucu, bölgedeki Oromo ve Oromo olmayanlar arasında kırsal kaynaklar üzerindeki rekabete dayanan artan etnik farklılıklardı. Bu artan etnik gruplar arası rekabet hem kendi içinde hem de hükümet içinde bir çatışma kaynağı haline geldi.

Dördüncüsü, sosyo-politik alanda işgalilerin neden olduğu Oromolular arasında meydana gelen kültürel değişimler, din ve ekonomi açısından daha derin ve geniş kapsamlıydı. Örneğin İslam'ın Etiyopya devletine muhalifler tarafından bir direniş ideolojisi olarak benimsendiği iddia edilmekteydi.³⁰ Müslüman olmak, Oromo'nun asırlık kurumu olan Gada sistemini gözlemleme yükümlülüğünün, ahlaki standartlara ve İslam dininin ahlaki kavramlarına aykırı olduğu için terk edilmesi gerektiğini kaçınılmaz olarak ima ediyordu. Doğru Oromya'da, Gada sisteminin İslam aracılığıyla zayıflaması, 1880'ler ve 1890'larda Oromo işgali sırasında neredeyse başlamış olan bir süreçti. Takip eden dört bölümde, tez, Oromya'nın farklı bölgelerinden topladığım ikincil ve sözlü kaynakları kullanarak yukarıda ana hatlarıyla belirttiğim bazı temel konuları ortaya koyacak.

Bu kaynakları birkaç yıl boyunca topladım. Oromo'nun tarihi ve insanlarına (güney-orta Etiyopya'da) ilk ilgim, Etiyopya'nın orta ve Rift vadisinde yaşayan Arsi Oromo halkının bir kolu olan Wege halkı üzerine bir tez yazdığım Adama Üniversitesi'ndeki lisansüstü yıllarıma dayanıyor. Oromo tarihi ve Etiyopya devleti üzerine farklı makaleler yazarak Oromo'ya olan bu ilgimi artırdım. Etiyopya üniversitesinde 2011'den 2015'e kadar Oromo ve Etiyopya tarihi üzerine farklı dersler de verdim. 2018 yılında birçok Oromya ve Sidama bölgesini ziyaret ettim. Bu dönemdeki birincil amacım sözlü mülakatlar yapmak ve özellikle Oromo ile Sidama tarihleri arasındaki etkileşimleri belirlemek ve 20. yüzyıldaki ilişki değişikliklerini, sürekliliğini yeniden kurmaya çalışmaktı. Özellikle, Oromo ve Sidama'nın Etiyopya imparatorluğunun bir parçası olduğu 19. yüzyılın sonundan bu yana yerel düzeydeki ilişkilerin nasıl değiştiğini analiz

³⁰ Abbas, 2002:99-120.

etmek, ayrıca, Etiyopya'nın geniş ölçekli siyasi süreçlerinin, monarşinin çöküşüne kadar yerel nüfusu nasıl etkilediğini tartışmaktır.

Ancak yerel siyasi gerçeklerden dolayı Sidama'nın tarihini dahil edip yazamadım. Bunun nedeni, federal hükümetin Sidama'ya geldikten birkaç hafta sonra Etiyopya Devleti'nin Ulusal Seçim Kurulunun Sidama halkının kaderini belirlemek için referandum yapacağını duyurmasıdır. Sidama'da, bu duyuru derhal Sidama'nın yerel temsilcileri tarafından yerel düzeyde tüm Sidama konuşan insanların desteğini kazanmak için yoğun bir seferberlik başlatıldı. Bazı Sidama liderleri, Sidama'nın komşu insanlarla ilişkilerinden ziyade Sidama'nın kökenine odaklanmamı istedi. Bu nedenle, sadece Oromo halkına odaklandım ve daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyduğum için Sidama halkının araştırılmasını bu çalışmada konu etmedim. Yukarıda gösterildiği gibi bu araştırma güney-orta Etiyopya'da, Oromo (Arsi Oromo)'nun konu edildiği bir çalışmadır.

Bu bölgede (1870'lerden 1974'e kadar) sosyal, kültürel ve politik tarihsel gelişmeler o kadar birbirleriyle ilişkilidir ki, onları ayırmak mümkün değil ve dolayısıyla bir bütün olarak incelenmiştir. Oromo (Arsi Oromo'nun) tarihi vakası, bilinçli olarak bir araştırma konusu olarak seçilmiştir. Çünkü güney-orta Etiyopya tarihi, 20. yüzyıldaki yeni tarihsel değişimlerin açık bir örneğini temsil ediyor. Ek olarak, güney-orta Etiyopya'daki Oromo, yeni bir eyalette ulus inşa süreçlerini ve güney bölgesinin işgalini incelemek için tipik bir örnek sağlar. Güney-orta (Oromya) ayrıca Etiyopya işgalinde merkezi hükümet ile güneydeki yerli halk arasındaki çatışmaların klasik bir örneğini temsil eder (özellikle Arsi Oromo'nun merkezi devletle çatışması). Son olarak, güney-merkez Etiyopya, Etiyopya rejiminin daha büyük Etiyopya inşa etmek için 'yeni' bölgeleri işgal etmesinin ard arda gelen eylemleri nedeniyle seçildi. Bu, birçok tarihsel analiz konusunu içeren gömülü bir çalışma olacaktır.

Yerel halkın koyduğu direnişle yan yana ulus inşa sürecindeki işgal süreci tartışılırken, kilit süreçler, aktörler ve olaylar bunun içinde incelenecektir. Bu, merkezi hükümet ile yerel halk arasındaki mücadeleyi, işgalin etkisini ve ardından yeni alanlara empoze edilen liderlik tarzını içerir. Diğer bir kilit analiz noktası, güney-orta bölgenin ve sakinlerinin ulus inşa sürecini etkileyen olaylar ve yönetimdir. Bu çalışmanın kapsamı coğrafi konum olarak güney-orta / Oromya ve kronolojik olarak 1870'ler-1974 dönemi ile sınırlandırılmıştır.

Çalışma, güney-orta Etiyopya ve Oromya bölgesi ile ilgili mevcut literatürün gözden geçirilmesi de dahil olmak üzere çoklu veri toplama biçimlerine dayanmaktadır. Araştırmada kitap analizleri, dergiler, makaleler, konuşmaların transkriptleri, topluluk üyeleri, yerel tarih ve siyaset konusunda uzman bilgisine sahip yaşlılarla anket (yarı yapılandırılmış) görüşmeler kullanılmıştır. Görüşmeler, Arsi Oromo bölgelerinin çoğunda gerçekleştirildi ve bir kartopu

yöntemi ve önceden var olan temaslar kullanılarak seçildi. Bu şekilde, Güney-merkezi ulus kurma yörüngesini değiştiren veya etkileyen önemli olaylar ve durumlar, sözlü bilgilerle desteklenmiş ayrıntılı bir literatür taramasından geliştirilen tarihsel ve sosyal çerçeve kullanılarak analiz edildi.

Tarihsel inşa süreci, geçmiş gerçeklere ve değişikliklere derinlemesine kök saldıği için, artzamanlı ve süreç izleme yaklaşımı kullanıldı. Bu nedenle, araştırmacının, 20. yüzyıldaki genel gelişmeleri daha iyi anlamak için güney-orta Etiyopya'nın sosyo-politik ve kültürel meselelerine tarihsel bir bakış açısını anlamasını gerektirdi. Ayrıca, bu çalışmada açıklama ve tematik analiz teknikleri kullanılmaktadır. Ancak bu yöntem bazı sınırlamalar sağlar. Birincisi, yukarıda tartışılan sosyo-politik bir yorumun sınırlılıkları ile ilgilidir. Literatürden ve sözlü görüşmelerden anlaşılması ve tarihselleştirilmesi konusundaki sınırlı kabiliyete rağmen, tarihsel araştırmayı değerlendirmek için yararlı olacak, konunun derinlemesine anlaşılmasını sağlamak, yeni bölgelerin işgalini analiz etmek için daha önemli görüldü. İkinci sınırlama, işgalden sonraki sosyal ve kültürel değişimlerin incelenmesiyle ilgilidir. Bu bölüm yeni işgal edilen bölgelerde ve yeni yönetim sistemi sonrasında meydana gelen değişiklikleri anlamaya çalışırken, sakinler veya yerli halklar arasındaki sosyal dinamizm (değişimler) perspektifini göstermek daha zordur. Ayrıca, mali nedenlerden ötürü, güney-merkez ve Oromya bölgelerinin ötesine seyahat sağlanamadı, bu da uzak kırsal nüfustan kapsamlı sözlü bilgi toplanmasını engelledi. Bu birincil veri veya sözlü bilgi eksikliğini gidermek için, araştırmacı belgesel kaynaklardan elde edilen verilerin çoğunu ek literatür, kasabada ve yarı kırsal alanlarda yaşayan Oromo yaşlılarıyla röportajları içeren ikincil kaynaklar, yerel liderler ve toplulukla yapılan görüşmeler yoluyla doğruladı. Araştırmacı ayrıca güney-orta ve Oromia'ya yaptığı bir saha gezisi sırasında kişisel gözlemlerini kullandı.

Son olarak, bu çalışmadan ortaya çıkan bazı sınırlamalar vardır. Birincisi, bu tarihsel bir çalışma olduğu için, güney-merkez ve Oromo halkının önceki tarihini incelemek için kullanılan veriler belirli önyargılara ve ihmallere meyilliydi. Örneğin, Oromo'nun Etiyopya'nın genel tarihinden ve Oromo özelliğiyle ilgili yazılı eserlerin çoğu, merkezi devlete, batılı veya sömürge sosyal bilimcilere yüksek oranda bağlı rahipler olan Amhara Semitik elitleri tarafından yazılmıştır. Bu nedenle araştırmacı, bu tür çalışmaları eleştirel bir perspektiften okudu ve çeşitli bakış açılarının kabul edilmesini sağlamak için çok çeşitli birincil ve ikincil verileri kullandı. Yelpazenin diğer ucunda, tarafsız tarihçiler ve sosyal bilimciler tarafından yazılan az sayıdaki belge vardır Bu da ikincil verileri oldukça riskli ve yetersiz kılar.

İlk bölüm, Avrupa'nın sömürge faaliyetleriyle yan yana Afrika'daki Etiyopya devlet oluşumuna odaklanıyor. Bu bölüm, Berlin konferansından (1884/1885) önce ve sonra sömürge

yönetiminin başlangıcını tartışıyor. Berlin konferansı, Afrika'nın sömürge döneminde ve Afrika topraklarının işgalinde dönüm noktası oldu.

İkinci bölümde, Oromya'daki elli yıl boyunca yaşanan siyasi gelişmelerin kapsamlı bir kronolojisini sunuyorum ve dönemdeki tarihsel gelişimi ve idari değişimi inceliyorum. 1880'lerin sonlarını, Oromo'nun yerli yönetiminin yasaklandığı ve devletin merkezileştirme sisteminin dayatıldığı önemli bir dönüm noktası olarak tanımlıyorum. Yeni yönetimin yeni işgal edilen bölgede başladığını ve Oromo içinde sosyo-kültürel değişikliklere yol açtığını gösteriyorum. Ayrıca yerel halkın bu yeni yönetim sistemine merkezi hükümete karşı çıkmak gibi farklı yollarla direndiğini de gösteriyorum.

Üçüncü bölüm, Etiyopya'nın işgali ve müteakip ilhakı takiben Etiyopya'nın güney-orta kesimindeki kültürel dönüşümün, Etiyopya bugününün anlaşılmasında geçmişin ne kadar önemli olduğunu inceliyor. Bu bölüm, galiplerde ve mağlup Etiyopya devletinin bu özel biçiminin inşasına yol açan kültürel ve toplumsal gelişmelerdeki daha fazla değişime odaklanacaktır. Birbiriyle bağlantılı iki değişikliğin merkezi bir öneme sahip olduğunu göstermeye çalıştım: birincisi, Etiyopya'nın uluslararası düzeyde tanınması ve ikincisi, merkezileşmesi ve bölgesel genişlemesi, ardından yerel halkın köleliğe eşdeğer kiracılık ile sonuçlanan boyun eğdirilmesi. Uluslararasılaşma, adından da anlaşılacağı gibi, uluslar arasındaki bağlantılara- bu bağlamda devletler anlamına gelir- ve daha kesin olarak devletin diğer devletler tarafından var olma hakkını tanıyan bir bağlantıya bağlıdır. Etiyopya devleti, Etiyopyalıların İtalyanları yendikleri ve ardından komşu sömürge devletleriyle uluslararası anlaşmalar imzaladıkları Adwa savaşından (1896) önce mevcut değildi.

Son bölüm, Oromo'nun yerel yönetim sistemine (Gada sistemi) ve toplumda nasıl çalıştığına odaklanıyor. Bu bölüm Oromo'daki Gada sisteminin kökenini ve işlevini göstermektedir. Gada sisteminde yaşam tarzları boyunca farklı yaş gruplarındaki her Oromo'nun yapısını, rollerini ve sorumluluklarını göstermeye çalışıyorum. Gada sistemi, 19. yüzyılın sonlarında Oromo'nun Etiyopya hükümeti tarafından işgal edilmesinin ardından yasaklandı ve bu dönemden sonra geriledi. Ancak Arsiland gibi Oromya bölgelerinin ceplerinde kullanılıyordu. Gada sistemi erkek egemen ve kadınları dışarıda bırakıyor. Kadınlar, savaş sırasında kocasını kutsamaya, savaş sırasında iki çatışan gruba arabuluculuk yapmaya çağrıldıklarından Gada sisteminde dolaylı rollere sahipler, ancak sistemin üyesi değiller.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.Sömürgecilik

Bu bölümde kısaca sömürgeleştirme ve bunun Afrika ve Etiyopya'daki tarihsel geçmişi tartışılacaktır. Öncelikle Afrika'daki kolonileşme ve bunun Etiyopya ve halkında nasıl algılandığından bahsedilecek, devamında Oromo'ya ve onun Etiyopya yönetici sınıfı tarafından nasıl sömürgeleştirildiğine odaklanarak Afrika'daki kolonileşme ve bunun Etiyopya ve halkı tarafından nasıl deneyimlendiği üzerinde durulacaktır.

Sömürgecilik kavramı tartışmalı bir terimdir, çünkü anlamı sömürgeleştirilmiş insanlar ve sömürgeleştirici güç için farklıdır. Sömürgeleştirme güçlü taraf için bir "medenileştirme görevi"dir. Bunlar "Medenileştirme misyonunun," medeniyetsiz toplumların "liberal kurumları ve özyönetimi sürdürebilecekleri noktaya ilerleyebilmeleri için vesayetin gerekli olduğu geçici bir siyasi bağımlılık dönemi olduğunu" savunuyorlar.³¹ Sömürgeleştirilmiş insanlar için ise soykırım, aşağılama, özgürlük kaybı, ekonomik sömürü, siyasi baskı ve yabancıların yönetimi tarafından kültürlerinin yozlaşmasının sembolüdür. Sömürgeciliğin akademik tanımı, modern dünyada ve tarihte kullanılmak için kültürler arası uygulanabilirliğe sahip olmalıdır. Addis Ababa'deki o zamanki Haile Sellasie Üniversitesi'nde (1963-65) öğretmenlik yapan ve İmparatorluk'ta saha araştırması yapan Amerikalı sömürgecilik bilgini Horvath, medeniyetlerde sömürgeciliğin varlığı argümanına teorik bir temel ekliyor.³² Kültürler arası perspektifte sömürgeciliğin genel tanımının bulunmaması nedeniyle beşeri bilimler uzmanlarını eleştiriyor ve dünyanın farklı yerlerinden tarihsel gerçeklere dayanarak kendi tanımını veriyor.

Horvath doğru bir şekilde, sömürgeciliğin yalnızca belirli bir medeniyetin (Batı Medeniyeti) özellikleri olmadığını; onu belirli bir medeniyetin kendine özgü özellikleri olarak düşünmenin, "tüm gerçekliği görmezden gelmektir ve her büyük ve küçük medeniyet sınırlarını ve etkisini genişletmeye çalışmıştır" anlamına geldiğini ifade eder.³³ Sömürgecilik, bireyler veya gruplar tarafından başka bireylerin veya grupların toprakları ve / veya davranışları üzerinde bir tahakküm-kontrol biçimidir. Horvath sömürgeciliği "bir insanın diğerine boyun eğdirilmesini içeren bir tahakküm pratiği" olarak tanımlar.³⁴ Başka bir tarihçi olan Curtain da sömürgeciliği "başka bir kültürden insanların egemenliği" olarak tanımlar.³⁵ Sömürgeciliğe

³¹ Kohn, 2013:188.

³² Horvath, 1972:46.

³³ Horvath, 1972:48.

³⁴ Horvath, 1972:48-49.

³⁵ Curtain,1974:23.

teorik bir genel bakışla kitap yazan Alman sömürgecilik tarihçisi Osterhammel formülasyonunun iki belirleyici unsur içerdiğini kabul eder. Osterhammel'e göre, yabancılar tarafından yapılan her tahakküm, tebaası tarafından gayri meşru olarak algılanmadı. Örneğin, 1517 ile 1798 yılları arasında Mısır'ın Osmanlı İmparatorluğu egemenliği, din benzerliği nedeniyle Mısırlılar tarafından sömürge bölgesi olarak görülmedi.³⁶ Sömürgeciliğin tanımına üç ek bileşen verir: Birincisi, sömürgecilik sadece efendiler ve hizmetçiler arasındaki herhangi bir ilişki değil, tüm toplumun kendi tarihsel gelişim çizgisinden mahrum bırakıldığı, ihtiyaçlara göre dışarıdan manipüle edildiği ve dönüştürüldüğü bir sömürge hükümdarlarının ilgisidir.³⁷

Osterhammel, antik ve modern sömürgeciliği birbirinden ayırıyor. Modern sömürgecilik, "periferal" toplumları "metropollere" boyun eğdirme iradesine dayanır. İkinci bileşen, sömürgeciler ve sömürgeleştirilmişler arasındaki farklılığın varlığı çok önemlidir.³⁸ Modern sömürgeciliğin özelliği, yeni yöneticilerin boyun eğdirilmiş toplumlara kültürel ödünler verme konusundaki isteksizliğidir. Sömürgeciler, esas olarak 19. yüzyılda güneydeki sömürgeleştirilmiş halkları aşağı "ırksal gruplar" olarak gördüler. Sömürgeciliğin herhangi bir tanımı, sömürge yöneticileri tarafından asimile olma konusundaki bu isteksizliği hesaba katmalıdır. Üçüncü ve son nokta, ikinciyle yakından bağlantılıdır.³⁹ Modern sömürgecilik sadece yapısal terimlerle tanımlanabilecek bir ilişki değil, aynı zamanda bu ilişkinin belirli bir yorumudur. Güneydeki pek çok ulusun (Amerika, Avustralya, Tazmania, Afrika'nın bazı kısımları) yok edilmesi, "barbarların" veya "vahşilerin" sözde "medenileştirilmesi'nin" "beyaz adamın yükü" olarak sömürgeleştirici ideolojisinin altında gizlendi: "Beyaz adamın taşıma ayrıcalığına sahip olduğu". 16. yüzyıldan itibaren Avrupalı sömürge teorisyenlerinin yaydığı diğer halklara karşı bu "ideolojik" silah, Avrupa'nın diğer güney kültürlerine karşı kültürel üstünlüğünü varsaymaktadır. Diğer sömürgeciler de bu üstünlük kompleksinden muaf değildiler.

Amerika ve Japon sömürgeciliği de bu tür misyoner retoriği tam olarak kullandı. Son olarak Osterhammel sömürgecilik tanımını veriyor: Sömürgecilik, yerli bir çoğunluk ile yabancı işgalcilerin azınlığı arasındaki tahakküm ilişkisidir. Sömürgeleştirilmiş insanların yaşamlarını etkileyen temel kararlar, genellikle uzak bir metropolde tanımlanan çıkarlar doğrultusunda sömürge yöneticileri tarafından alınır ve uygulanır. Sömürgeleştirilmiş nüfusla kültürel uzlaşmaları reddeden sömürgeciler, kendi üstünlüklerine ve yönetme yetkilerine sahip

³⁶ Osterhammel, 2014:12.

³⁷ Osterhammel, 2014:13.

³⁸ Osterhammel, 2014: 15

³⁹ Osterhammel: 2014:16-17

olduklarına ikna oldular.⁴⁰ Osterhammel, teorik kitabında, 19. ve 20. yüzyılda "ağabeyler" tarafından "küçük kardeşler" e doğru mecazi olarak adlandırdığı çıkarları güvence altına alma aşamalarını göstermektedir. Sömürge yönetimi (resmi imparatorluk): Yerli hükümdarların yerini yabancı hükümdarlar alır. Sömürge öncesi siyasal düzen varolmaz ya da en azından özgürce işlemeyi durdurur. Yukarıda önerilen "koloni" ve "sömürgecilik" tanımları geçerlidir. Yarı-sömürge kontrolü (resmi olmayan imparatorluk): Zayıf devlet, kendi sistemine sahip bağımsız bir hükümet olarak bozulmadan kalır, ancak "Büyük Kardeş" ve "Genç Kardeş" arasındaki ilişki "Büyük Kardeş" tarafından kontrol edilmektedir. İyi bir örnek, savaş gemisi diplomasisi denilen on dokuzuncu yüzyılda İngiltere ve Çin arasındaki ilişkidir.⁴¹

Sömürge dışı "belirleyici" etki: Ne resmi ne de gayri resmi sömürgecilik vardır; bunun yerine, daha güçlü ulusal ortağın veya özel teşebbüsünün ekonomik üstünlüğü (örneğin, çok uluslu kaygılar) ve / veya askeri koruyucu işlevi, ona nüfuzu etkileme fırsatları verir. Bu, post-kolonyal dünyada uluslararası asimetrinin tipik bir ilişkisidir.⁴² Sömürgecilik karşıtı akademisyenler Fanon ve Thiong'o için, sömürgecilik iddia ettiği gibi medenileşme değildir.⁴³ Afrikalıların sömürge yönetimi altında olan ve sömürü ve asimilasyona maruz bırakılan deneyimleri, sömürgecileri sömürge toplumundaki rolleri nedeniyle "şekilsiz", hatta "hastalıklı" olarak tasvir etmektedir.⁴⁴ Örneğin, Thiong'o sömürge dili politikasını Afrika halklarının kültürünü ve imajını karalayan bir şey olarak gördü.⁴⁵ Sömürgecilik, ırksal ve epistemolojik üstünlük fikri ve ekonomik çıkarlar tarafından yönlendirilir.⁴⁶

Sömürgeciler, sömürgeleştirilmiş halkların doğal ve insan kaynaklarını kontrol altına alma niyetinde olduklarından, sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve çevresel geleneklerini ortadan kaldırarak onları sağlıklı koşullara maruz bırakırlar.⁴⁷ Doğal kaynakların sömürgeleştirilmesi ve elden çıkarılmasının ardından, sömürgeleştirilmiş insanların kendi kaderini tayin hakkının reddedilmesi gelmektedir.⁴⁸ Hatta koloniden ilham alan bilim, yerli halkların yok edilmesinin "doğal", kaçınılmaz ve hatta arzu edilir olduğu fikrini bile şekillendirdi.⁴⁹ Tüm bu sömürge karakterleri ve tanımlar Oromo-Etiyopya (Habeş) ilişkilerinde kullanılmıştır.

⁴⁰ Osterhammel, 2014:16-17.

⁴¹ Osterhammel, 2014:16-17.

⁴² Osterhammel, 2014:18-20.

⁴³ Fanon, 1965:43; Thiong'o, 1986: 54.

⁴⁴ Memmi, 2003:70; Fife, 2001: 18.

⁴⁵ Thiong'o, 1986: 56.

⁴⁶ Fanon, 1965:48; Curtin, 1974:69.

⁴⁷ Madley, 2005:35.

⁴⁸ Turshen, 1977:35.

⁴⁹ Falola ve Childs, 2009: 67.

1.2. Afrika'da Sömürgecilik Tarihi

Afrika'da sömürgecilik, Müslüman Arapların Kuzey Afrika'yı işgali ve sömürgeleştirmesini dışlarsak kimin kimi sömürgeleştirdiğine göre iki tür olarak görülebilir. Afrika'daki ilk ve en eski sömürgecilik, güçlü Afrika devletlerinin, Fas krallığının 1591'de bilinen Songhay İmparatorluğu'nu işgal etmesi gibi komşu devletleri işgal ederek bölgelerini genişletmeleriyle başlar. Merhum tarihçi Davidson bu savaşın tarihini yazarken, Fas ordusu, Fas'ta muhteşem şehirler inşa etmek için kullanılan Songhay İmparatorluğu'nun servetini yağmaladı, Songhay İmparatorluğu'nun Fas tarafından işgali ve sömürgeleştirilmesi nedeni, Afrika'nın bilinen devletlerinden birini ve bir eğitim merkezini yok etti, bilgisini vermektedir.⁵⁰

Afrika'nın doğu kesiminde, yerli halkın sömürgeleştirilmesi ve nüfusun savaş, kölelik ve her ikisinin sonucu olarak azalmasıyla oluşan iki devlet, Sudan ve Etiyopya'dır. Etiyopya imparatorluk devleti, 19. yüzyılın sonunda, 1872'den 1900'e kadar Afrika'daki diğer sömürge devletleri olarak Habeşistanlı II. Menelik (şimdi Etiyopya) tarafından kurulmuştur.⁵¹ Etiyopya'nın güneyinde bulunan en büyük ulus olan Oromo halkı, yirmi beş yıldan fazla bir süredir Etiyopya'nın genişleyen işgallerine karşı savaştı, ancak sonunda diğer Afrika ülkeleri gibi mağlup oldu. Boahen, durumu yerinde bir şekilde özetleyen Fransız-İngiliz şair Hilaire Belloc'tan alıntı yapar: "Ne olursa olsun Maxim silahımız var ve onlarda yok".⁵² Bulcha'nın çalışmasında gösterdiği gibi, en uzun kanlı işgal savaşı 1872'den 1899'a kadar Oromo ulusuna karşı olmuştur.⁵³ Bu işgal savaşı, Oromo ulusunun nüfusunu 10 milyondan 5 milyona düşürdü. Bulatoviç'in gördüğü gibi, "İşgal sırasında nüfusun yarısından fazlasının korkunç bir şekilde yok edilmesi, Oromo'da her türlü ayaklanma düşünme olasılığını ortadan kaldırdı."⁵⁴

Atının hızı, elinin gücü ve mızrağının doğruluğu dışında herhangi bir otoriteyi tanımayan özgürlüğü seven Oromo, şimdi zorlu itaat 'eğitiminden' geçiyor.⁵⁵ De Salviac, bir Fransız rahip, Habeş askerlerinin zulmünü şu sözlerle açıkladı: "Habeş ordularının bir başkasına ait ülkeyi işgal etmesi barbarcadır."⁵⁶ Habeş ordusu daha çok geceleri, ani bir baskın yapardı. İlk olarak yangın başlar; kulübelerde veya tarlalardaki masum insanların dörtte üçü katledildi ve korkunç şekilde sakatlandı. Kadınlar, çocuklar ve birçok erkek esarete düşürüldü.⁵⁷ Etiyopyalı askerler sürüleri kampa götürüldü, kırbaç darbeleriyle tutsaklarının omuzlarına yükledikleri tahıl ve unu alır, hasadı yok ettiler. "Toprağı uygarlaştırmak" dedikleri

⁵⁰ Davidson ,2013:81-82.

⁵¹ Zewde, 2001:112.

⁵² Boahen,1987:26.

⁵³ Bulcha, 1988:34.

⁵⁴ Bulatovich, 2000:67.

⁵⁵ Bulatovich, 2000:68.

⁵⁶ De Salviac, 2005: 79.

⁵⁷ De Salviac, 2005: 79-80.

şey budur.⁵⁸ Bulatovich, ülke halkının yarısından fazlasının imparator Menelik tarafından öldürüldüğü, hapsedildiği ve köle olarak satıldığı gözlemlenmiştir.⁵⁹

Oromo'nun diğer komşu ülkeleri de Menelik'in yırtıcı ordusunun elinde toplu katliamlarla karşı karşıya kaldı; örneğin Kaficho krallığı halkının %67'si, Gimira ulusunun %80'i ve Maji'nin %90'ı öldürüldü veya köle olarak satıldı.⁶⁰ Habeşistan'ın güneyindeki halklar böyle bir katliam standardında yenilgiye uğratıldı ve Etiyopya adı verilen yeni imparatorluğa dahil edilmeye zorlandı; Doğu Avrupa'daki ortaçağ serflerine benzer şekilde, imparatorluğun kurucusu II. Menelik yönetimi altında köle olarak satıldılar.⁶¹ Habeş sömürge boyunduruğu altındaki boyun eğdirilmiş halklar, başta Oromo ulusunun güney komşuları olmak üzere Maji ve Kaffa halkı olmak üzere çok kötü baskılarla karşı karşıya kaldılar. Köle baskını ve kazançlı köle ticareti, sömürgecilere büyük miktarda zenginlik getirdi.⁶²

Amhara sömürgeciliğinden İtalya'nın işgaline (1936-1941) kadar, köle ticareti bir kâr zirvesine ulaştı ve böylece bölgeyi boşalttı. Perham, Habeşistan'ın güneybatı yeni sömürge topraklarından toplanan görgü tanıklarının şu sözlerle anlatır: "Baskının çoğunun gerçekleştiği Kaffa ve Maji vilayetlerinin bazı kısımlarında bunu söylemek abartı olmaz geçmişte halklar yok olma tehlikesiyle karşı karşıyaydı."⁶³ Maji'deki ve Sudan sınırına yakın diğer yerlerdeki görgü tanıkları, ülkenin tümünün harap olduğunu ve çalılarla kaplı köylerin kalıntılarının hala görülebildiğini belirtti.⁶⁴

Sömürge savaşı sırasında, en eski krallıklardan biri (Kaffa Krallığı), yıllarca süren savunmadan (1879-1897) sonra, orduyu işgal etmesi ve dört yönden saldırı emrindeki ateşli silahlar nedeniyle nihayet yenildi ve kralı Gaki Sharochi (1856-1919) yakalandı.⁶⁵ Bekele'in Kaffa krallığının tarihi hakkındaki yeni kitabında bize bildirdiği gibi, "Kaffa halkı Kaffecho, İmparator II. Menelik'in gücüne karşı dokuz ay boyunca şiddetli savaşlar yaptı ve sonunda bağımsızlığını yitirdi."⁶⁶ Kaffecho - Kaffa Krallığı'nın halkı - mağlup edildikten sonra baskın yapılacak ve köle olarak satılacak köleliğe indirgenmiştir; Pankhurst'ın yazdığı gibi, "baskınlar neredeyse yok edilmiş olan nüfusu otomatik olarak azalttı."⁶⁷ Baskınlar bazen Etiyopya sınırlarının ötesine uzanarak, baskıncıların 1913 ile 1927 arasında 139 kez Kenya veya Sudan'a

⁵⁸ De Salviac, 2005: 348.

⁵⁹ Bulatovich, 2000: 68.

⁶⁰ Hodson 1927: 102; Pankhurst, 1968: 111.

⁶¹ Pankhurst, 1968: 112.

⁶² Pankhurst, 1968: 113-115.

⁶³ Perham, 1949: 221.

⁶⁴ Perham, 1949: 225.

⁶⁵ Dilebo, 1974: 89.

⁶⁶ Bekele, 2010: 276.

⁶⁷ Pankhurst, 1968: 90.

geçtiğini ilan etti.⁶⁸ Görünüşe göre Etiyopya hükümetinin politikası yakın zamana kadar çok benzer: köle baskınları durdurulmuş olsa da, komşu ülkelerde (özellikle Somali ve Kenya) istikrarsızlık bugüne kadar devam etti. Bu sömürgeleştirilmiş halkların araştırılmasına katkıda bulunan Huntingford, Kaffa'nın Etiyopya tarafından ele geçirdikten sonra nüfusunun çok azaldığını bildirir.⁶⁹

1938'de Kaffa krallığının eski başkenti Bonga'nın nüfusu 3.000 idi, bunlardan sadece 200'ü Kaffalı, geri kalanı hükümet tarafından desteklenen Amhara yerleşimcileriydi.⁷⁰ Oromo halkının şansı, Etiyopya (Habeş) boyunduruğu altına giren diğer kardeş komşu ülkelerden farklı değildi: Pazarda köle olarak satıldılar, Habeş kraliyet aileleri arasındaki evlilik sırasında ev köleleri olarak düğün hediyesi olarak verildi.⁷¹ Bir zamanlar Menelik ve Taitu (kraliçe) 70.000 kölelik büyük bir malikaneye sahipti.⁷² Oromo halkı, kendilerine karşı bu korkunç, acımasız eylemden kendilerini korumak için tüm alternatifleri denediler. Bazıları ormana kaçıp gerilla savaşına girerken, bazıları kölelikten kaçmak için İngiliz Sudan, Kenya ve İngiliz Somaliland'a sığındı. Bulcha'nın araştırmasının da ortaya koyduğu gibi, kölelikten ve *Gabbar* sisteminden kaçmak için Oromo topraklarından ilk mülteci göçü bu sırada başladı.⁷³ Oromo ve diğer sömürgeleştirilmiş ulusların toprakları *Gasha* (1 *Gasha* = 40 hektar) olarak ölçüldü ve daha sonra orada asker, rahip, sömürge valisi, düzensiz savaşçılar ve diğerleri olarak yaşayan *Naftenya*'ya verildi.⁷⁴ Sömürge halkına ait olan bu araziye el konulması ve Habeşliler için dağıtılması *Gabbar* sistemi olarak biliniyordu. *Gabbar*, Amharca bir kelimedir; vergi veya haraç ödeyen anlamına gelir, ancak işgal bölgelerindeki Etiyopya idari sisteminde bu terim serflik ile eşanlamli hale geldi.⁷⁵ (*Gabbar* ve *Naftenya* sonraki bölümlerde detaylı olarak tartışılacaktır).

Sömürge hükümeti, arazinin üç parçaya bölündüğü sistemini başlattı. Markakis ve Ayele bize şunu bildiriyor: " İşgalin hemen ardından kuzey yöneticileri güney topraklarını *sisso* olarak bilinen geleneksel bir ilkeye göre eşit üç parçaya böldüler. Üçte ikisine el koydular, son üçte birini yerli nüfusa bıraktılar."⁷⁶ Sömürgeleştirilmiş toprakların bu üçte ikisi, hükümetteki konumlarına göre *Naftenya*'ya verildi. Bir *balabat* 1000 *Gasha* toprak, bir *Fitawrari* (cephe komutanı) 300 *Gasha* toprak ve *Qanyazmach* (sağın komutanı) 150 *Gasha* toprak alırdı.

⁶⁸ Bekele, 2010:111.

⁶⁹ Huntingford, 1955: 105.

⁷⁰ Huntingford, 1955: 105-106.

⁷¹ Melba, 1988: 65.

⁷² Melba, 1988: 65.

⁷³ Bulcha, 1988: 40.

⁷⁴ Bulcha, 1988: 42-43.

⁷⁵ Prouty vd., 1994:50.

⁷⁶ Markakis ve Ayele, 1978:24.

Melba'ya göre askerler, hizmet süresine ve rütbelerine göre toprak alırlar. Örneğin: elli adamın kaptanı 5 *Gasha* ve yüz komutan 20 *Gasha* toprak alır.⁷⁷

Böylesi bir sistemde sömürgeleştirilmiş ülkelerin halkları, Habeş silahlı yerleşimciler (sömürgeciler) arasında bölünmüşler ve ürünlerinin büyük bir kısmını-hasatlarından yüzde yetmiş beşe kadar-yeni toprak ağalarına haraç olarak ödemekle yükümlü tutulmuşlardır.⁷⁸ Her *Gabbar* (vergi veya haraç ödeyen) yeni efendisi için farklı türde zahmetli işlerle karşı karşıya kaldı. *Gabbar*'ın yükümlülükleri sınırlı değildi; gerekli tüm işler *Naftenya* tarafından sipariş edildi. *Gabbar*, haftanın bir günü tarlada çalışır (saban, ot ayıklama, hasat), sığırları için çitler yapar. Bu arada *Gabbar*'ın eşleri ve çocuklarının da *Naftenya* 'nın eşleri için su getirmek, tahıl öğütme, yakacak odun toplamak, çamaşır yıkamak gibi pek çok görevi vardır-genellikle *Naftenya* aileleri için tüm ev işlerini yaparlar.⁷⁹ Toprağın sömürgeleştirilmesi ve müsadere edilmesi, nüfusun %85'inin tarımla yaşayan köylüler olduğu bir ülkede toprak sahibi olmayan yeni bir grup insan oluşturdu. 1974 Etiyopya devriminin ana nedeni, imparatorluğun sömürgeleştirilmiş topraklarında toprak sahipliği sorunuydu. Horowitz'in, 1974 devrimi hakkında aktardığı gibi, "Etiyopya'da bir toprak reformunun önemli bir etkisi, Galla'dan toprak alıp Amhara'ya dağıtmaktı ve bir süre için devrimin bir Galla komplosu olduğundan şüpheleniliyor."⁸⁰ Galla, uluslararası literatüre Habeşistan yazarlar aracılığıyla giren ve Oromo için kullanılan yanlış bir isimdir, Oromo bu ismi hiçbir zaman kendi adı olarak kullanmamıştır.

1.3. Oromo Halkının Sömürgeleştirilmesi

Menelik'in amaçları, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Rusya hükümetlerine yazdığı 1891 genelge mektubunda gözlemlenebiliyor. İçinde Etiyopya'nın eski sınırlarını eski haline getirme amacının bir parçası olarak işgalini şu sözlerle haklı çıkarır: "Tanrı bana hayat ve güç verirse, Etiyopya'nın Hartum'a kadar kadim sınırlarını yeniden kurmaya çalışacağım, tüm Oromoların bulunduğu Nyanza Gölü'ne kadar."⁸¹ Bununla birlikte, Etiyopya'nın (Habeş) gücünün Hartum'a kadar batıda hissedildiğine dair hiçbir kanıt yok. 1900 yılına kadar, Etiyopya imparatorluğu hiçbir zaman bitişik Oromo ve Nyanza Gölü'ne kadar uzanmadı.⁸²

Daha önce de belirtildiği gibi, Etiyopyalı yöneticiler genellikle kendi iç rakiplerine karşı Avrupa güçleriyle ittifak kurdular. İmparator Yohannes, Napier komutasındaki işgalci İngiliz

⁷⁷ Melba, 1988:68.

⁷⁸ Bulcha, 1988: 42.

⁷⁹ Bulcha, 1988:65

⁸⁰ Horowitz, 1985:8.

⁸¹ Darley,1935:3.

⁸² Jalata, 2010:165.

kuvvetleriyle ittifak kurarak iktidara geldi ve böylece silah ve cephane ile ödüllendirildi.⁸³ Diğer rakiplerine boyun eğdirerek silahlanmayı iyi bir amaç için kullandı ve kendisini İmparator olarak taçlandırmayı başardı.⁸⁴ Massawa'daki dayanaklarından iç bölgelere taşınmaya çalışan İtalyanlarla çatışmaya başladığında, Menelik'in kendi İmparatoru'na karşı İtalya ile ittifak yapma sırası geldi. Bu süre zarfında İtalya ile dostane ilişkiler kurarak daha fazla silah almayı başardı.⁸⁵ Ayrıca Afrika Boynuzunda çeşitli rakip imparatorluklar yaratma sürecinde rekabetin bir dış boyutu da vardı. İngiltere, Fransa ve İtalya da kendi sömürge imparatorluklarını inşa etmeyi arzuluyorlardı.⁸⁶ Menelik de bu rekabette bilinçli bir katılımcıydı. Bu, 1891 tarihli genelgesinde, "Eğer güçler Afrika'yı aralarında bölmek için belli bir mesafeden öne çıkarsa, kayıtsız bir seyirci olmayı düşünmüyorum" demiştir.⁸⁷

Diğer taraftan kuzeydeki Ortodoks Habeş toplumlarının çeşitli komşularıyla ilişkisini birbiriyle bağlantılı iki tutum belirledi. Birincisi, Müslümanların ve putperestlerin denizindeki bir Hristiyanlık adası olarak konumlarını algılamalarıdır. Bu, komşularından daha medeni olduklarına ve dolayısıyla işgal etmesi hakkına sahip olduklarına dair inançlarından kaynaklanan özlemi gerçekleştirmek için Hristiyan Avrupalı güçlerin ittifakını aramaya sevk etti. Kaufeler'in haklı olarak belirttiği gibi, "Habeşliler kendilerini başkalarına tabi tutmaya ve köleleştirmeye hak kazandılar."⁸⁸ Clapham benzer şekilde Etiyopyalıların, Ortodoks Hristiyanlığı ile birleşmiş ideolojiye ve kendi gözünde üyelerini komşularından daha medeni olarak tanımlayan bir dizi tarihsel mitolojiye sahip olduğunu belirtti.⁸⁹ Menelik'ten günümüze Etiyopya hükümdarları, Avrupalı güçlerin desteğini ve dayanışmasını kazanmak için her zaman Hristiyan inançlarını harmanlamışlardır. Oromo'nun ve diğer halkların işgaline ve boyun eğdirilmesine yol açan onların bu ittifakıydı.⁹⁰

Rekabet halindeki Avrupalı ve Etiyopyalı hevesli imparatorluk kurucuları arasında değişen bir ittifak sistemi vardı. Menelik'in, derebeyi İmparator Yohannes'e karşı İtalyanlarla ittifak kurduğu yukarıda belirtilmişti.⁹¹ İmparator olduktan sonra, Menelik ile İtalyanlar arasındaki ilişkiler giderek kötüleşti ve tam bir çöküşle sonuçlandı.⁹² İtalya tarafından tehdit edilmeye başladığında Menelik'i kurtarmaya gelen de Fransa'ydı. Fransızlar, Cibuti limanından

⁸³ Bu dönemin ayrıntıları için bkz. Robenson, 1976.

⁸⁴ Crummey, 1969: 31.

⁸⁵ Bu dönemin ayrıntıları için bkz. Robenson, 1976.

⁸⁶ Keller, 1981: 331.

⁸⁷ Greenfield, 1965: 464.

⁸⁸ Kaufeler, 1988:197

⁸⁹ Clapham, 2002: 10.

⁹⁰ Jalata, 2010:168.

⁹¹ Bard, 2002: 179.

⁹² Bard, 2002:179-180.

Avrupa silahlarının ithalatına izin vererek, Menelik'in imparatorluğuna koruyucu bir statü empoze etme yönündeki İtalyan özlemine meydan okumasını pekiştirdi. Adwa savaşı (1896) İtalyan yenilgisiyle sona erdiğinde, İngilizler, Fransızların Menelik'i kendi topraklarının büyümesi için bir araç olarak kullanma hırsını boşa çıkarmak için imparatorluğunun bağımsızlığını garanti altına almak için öne çıktı.⁹³

Menelik, Oromo ülkesinin ve diğer güney halkının işgalini gerçekleştirmek için birçok Avrupalı teknik uzman, danışman ve paralı askere güvendi. Lord Lytton'a göre, "Oromo'ya karşı Menelik, Fransız teknisyenleri, harita yapımcıları ve sürekli askeri kolonyal birliklerin bulunduğu ele geçirilmiş bölgeleri tutan bir ordunun yönetimi konusunda tavsiyelerde bulunmuş gibi görünüyordu."⁹⁴ Fransızlar ayrıca Menelik'in birliklerini silahlandırdı ve Oromo'ya karşı askeri kampanyalarını düzenlemek için destek oldu.⁹⁵ Tarihi kayıtlara göre, Etiyopya böylece Oromo'yu 19. yüzyılın son on üç yılında ilk kez işgal etti. Büyük Avrupa yardımı olmasaydı, Oromo'nun işgali mümkün olmayabilirdi.⁹⁶ Marcus, Etiyopya'nın tüm bu durumlarda, krallarının 1880'lerden beri kuvvetlerini modern silahlarla donatması nedeniyle silahlarda belirgin bir avantaja sahip olduğunu göstermiştir. Oromo, Etiyopya'nın Avrupa ülkelerinden aldığı ateşli silahlarla işgal edildi ve boyun eğdirildi.⁹⁷

Shawa, Gojjam, Gondar, Tigray ve Manz'in tüm Etiyopyalı hükümdarlar, Avrupalılardan teknik ve askeri tavsiye almıştır. Avrupalı misyonerler, tüccarlar ve paralı askerler onlara cömertçe hem teknik tavsiyeler hem de askeri donanım sağladılar.⁹⁸ Avrupalıların Etiyopya yöneticilerine olan bu sempatisi, onların da Hristiyan olmasına bağlanabilir. Nitekim Avrupalılar Hristiyanlık ve medeniyet adına Afrika'daki bu Hristiyanlara yardım edilmesi gerektiğini iddia ediyorlar, "Onlara yardım etmek İslam'ı yok etmek ve Hristiyanlığı güçlendirmektir" diye belirtiyorlardı.⁹⁹ Shawa kralı Sahle Sellassie, 1813-47, sırasında hem Fransa hem de Britanya'dan Avrupa hükümet ajanları, hükümetlerini Oromo arasında medeniyet tohumlarını yayabilmek için ateşli silahlar sağlamaya çağırdı.¹⁰⁰ Sahle Sellassie'nin Oromo süvarilerinden kesinlikle üstün olması için Avrupalı devletler ona mühimmat sağladı. Önceden atalarının memleketi Gonder'dan az sayıda silah alıyordu.¹⁰¹

⁹³ Zewde, 2001: 116.

⁹⁴ Lytton, 1966:160.

⁹⁵ Henze, 2000:144.

⁹⁶ Jalata, 2010:170.

⁹⁷ Marcus, 1969: 273.

⁹⁸ Jalata, 2010:172.

⁹⁹ Greenfield ve Hassan, 1980: 7.

¹⁰⁰ Greenfield ve Hassan, 1980: 7-8.

¹⁰¹ Greenfield ve Hassan, 1980: 8.

Etiyopyalı işgacıları komşu halkları bastırmaya ve sömürgeleştirmeye motive eden diğer faktör, Avrupalı güçlerle açıkça ilan edilmiş bir rekabettir. Menelik, daha önce atıfta bulunulan genelgede de belirttiği gibi, "Uzak mesafeden güçler Afrika'yı aralarında bölmek için öne çıkarsa, kayıtsız bir seyirci olmaya niyetim yok" dedi.¹⁰² Bilinçli rekabetin bu gelişimi, rekabet halindeki Avrupalı güçlerle iş birliği vakalarının da olması gerçeği nedeniyle karmaşıktır. Afrika Boynuzunun büyük bölümlerini kolonileştirmek için rekabet eden Avrupalı güçler İngiltere, Fransa ve İtalya idi. Bunların her biri, daha fazla kolonizasyon için ayaklarının kontrolünü ele geçirdi.

İngiltere, Sudan'ın ve sözde İngiliz Somaliland'ın kontrolünü ele geçirmişti.¹⁰³ Aynı zamanda, Fransa, nihayetinde onu Atlantik Kıyısındaki sömürge mülklerine bağlamak amacıyla bugünkü Cibuti'de başka bir yer kurdu. Benzer şekilde İtalya, aradaki bölgeyi işgal ederek ikisini birbirine bağlamak amacıyla günümüz Eritre ve Banadir'de (bugünkü Mogadişo) Massawa ve Assab'ın kontrolünü ele geçirdi. Yukarıda belirtildiği gibi, iktidara gelmesinin ilk aşamalarında Menelik, efendisi Habeşistan İmparatoru Yohannes'e karşı İtalya ile aktif olarak işbirliği yaptı. Bu sırada, İtalyanların Massawa'daki ayak basamaklarından iç bölgelere geçme girişimleri, Yohannes güçleriyle tekrar çatışmalara neden oluyordu. Dogalı savaşında (1887) İtalyanlar ilk yenilgilerini yaşadılar.¹⁰⁴ Menelik, bu savaşa giden yolda İtalyanlarla sürekli iletişim halindeydi ve İmparator Yohannes'in mesajlarının içeriğini paylaşıyordu. İtalyanların Dogalı'daki yenilgisi, "Habeşlilerin coşkusunun hezeyana yaklaştığı" anlamına geliyordu, sadece Menelik bu durumdan memnun değildi.¹⁰⁵ Bu gelişme aslında Menelik'i İtalyan koruması aramaya zorladı. Bu aşamada Menelik, beş bin Remington tüfeği ve on bin tane daha satın alma karşılığında "gizli bir dostluk ve ittifak anlaşması" imzaladı.¹⁰⁶ Elde edilen silahlarla Menelik güneye baskın yaptı ve Oromo ve güney halkının işgalini hızlandırdı.¹⁰⁷ Tüm kaynaklar yine ateşli silahlar satın almak için kullanıldı, bu da Menelik'in Oromo ve güney bölgesini seleflerine kıyasla kısa sürede kontrol etmesine yardımcı oldu.

1.4. Oromo Halkını Sömürgeleşmesinde Siyasi Süreç

Burada, 19. yüzyılda Etiyopya'nın ve 20. yüzyılın başlarında Afrika devletlerinin nasıl oluştuğunu dikkate alarak çalışmanın genel arka planı verilmeye çalışılacaktır. Bu nednele Avrupalı sömürge güçlerinin gelişi ve yerel halkın ortaya koyduğu direnişe odaklanılmıştır.

¹⁰² Darley, 1935:4.

¹⁰³ Darley, 1935:3-4.

¹⁰⁴ Zewde, 2001: 120.

¹⁰⁵ Marcus, 2002: 87.

¹⁰⁶ Marcus, 2002: 102.

¹⁰⁷ Marcus, 2002: 103.

Ardından, Avrupalıların gelişinden önce ve sonra Afrika devletinin oluşumunun kökenini ve Etiyopya devletinin bu devletlere paralel olarak nasıl şekillendiği gösterilecektir. Son olarak, genel itibarıyla Afrika'daki ve özel olarak Etiyopya'daki sömürgecilik tarihi kısaca tartışılacaktır. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde, Sahra Altı Afrika bölgesinde yaşayan Afrika halklarının çoğu herhangi bir Avrupa müdahalesinden uzaktı. Bununla birlikte, bazı kıyı bölgelerinde, Cape ve Natal'daki İngiliz kolonileri, Orange Free State'in Boer Cumhuriyetleri ve Transvaal ve Afrika'nın batı kısımlarındaki Fransız kolonileri gibi az sayıda Avrupalı yerleşimci ve kâşif yaşıyordu. Bazı Ummanlı Arap yerleşimci toplulukları komşu Zanzibar ve Pemba adalarında, Osmanlılar Doğu Afrika kıyılarında ve Afrika Boynuzunda hakimdi.¹⁰⁸ Politik olarak, bu Afrika toplulukları saltanatlar, şehir devletleri, krallıklar ve şeyhlikler gibi karmaşık çeşitli sosyo-politik organizasyonlara dahildi. Doğu Afrika Rift Vadisi'nin çöl bölgelerinde ve erişilemeyen bölgelerinde mütevazı yerel avcı ve toplayıcı grupları bulunmaktaydı.¹⁰⁹

19. yüzyıldan önce, Orta Afrika'nın yayla otlaklarının Sudan savan kuşağı gibi coğrafi olarak elverişli bölgelerinde önemli bir süre boyunca birleşik ve merkezi devletler/krallıklar vardı. Dahası, tropikal yağmur ormanlarının hafif ormanlık alanları ve kenarları ile Doğu Afrika'nın göller arası bölgesi ve göl bölgeleri bağımsız bir devlet olmasıyla biliniyordu. Orta Sudan'da, kıtanın mineral zengini kuşağını işgal eden Hausa şehir devletleri Kanem-Bornu saltanatları hüküm sürerdi. Daha doğuda, Darfur eyaleti ve Sennar'ın Funj sultanlığı, Habeşistan'ın (şimdi Etiyopya) batı kısmına kadar uzanıyordu. Funj sultanlığının doğusunda, Afrika Boynuzunun kuzey ve orta iç dağlık bölgelerinde yer alan antik Habeşistan krallığı vardı.¹¹⁰ Habeşistan'ın güneyinde, Menelik'in işgal savaşının ardından Abyssinia'ya eklenen Oromo, Sidama, Kaffa, Walayta ve diğer Omotik prensliklerin birkaç özerk eyaleti bulunmaktaydı.

19. yüzyılda Afrika devletleri büyük ölçüde değişti. Bazı güçlü krallıklar ve devletler zayıfladı ve ardından birkaç küçük, yarı bağımsız ve karşılıklı olarak düşman siyasi varlığa bölündü. Dahası, yine de bazı eyaletler devrildi ve yerini daha büyük ve daha merkezileştirilmiş yönetimlere bıraktı, diğerleri ise istila edilip işgal edildikten sonra toparlandı ve zenginleşti. Etiyopya'nın Shawa krallığı gibi bazı siyasi devletler ekonomik olarak zenginleşti ve iç konsolidasyon ve dışa doğru genişleme süreçlerinden geçerken, Oromya gibi diğerleri topraklarının bazı kısımlarını kaybetti. Ancak temel yapılarını ve kültürel entegrasyonunu

¹⁰⁸ Oliver ve Atmore, 1972: 8-12.

¹⁰⁹ Oliver ve Atmore, 1972: 8-12.

¹¹⁰ Oliver ve Atmore, 1972: 12.

korudu. Avrupa'nın bölünmesi ve kıtanın işgalinin arifesinde, daha önce hiç kimsenin sahip olmadığı yeni ve çok daha büyük devletlerin kurulduğu da açıktır.¹¹¹ 19. yüzyılın başında tropikal ormanların kıyı bölgelerinde ve Batı Afrika çevrelerine daha yakın yerlerde birkaç önemli devlet ve krallık vardı. Tipik örnek, güneydoğu Nijerya'daki Benin krallığını, Benin'in batısındaki güçlü Yoruba İmparatorluğunu, Dahomey krallığını, Ashante'nin Akan Konfederasyonunu ve Gana'daki kıyı Fante eyaletlerini içerir. Bu büyük ve geniş kapsamlı değişiklikler, yüzyıl boyunca gerçekleşen siyasi yapıların ve sınırların radikal bir şekilde yeniden şekillendirilmesiyle karakterize edilen bir Afrika bölümü olarak Hargreaves tarafından örneklenmiştir.¹¹²

Settles'nin görüşüne göre, bu tarihsel değişiklikler esas olarak Afrika toplumlarının Avrupalılarla uzun mesafeli ticaretin etkisine ve faaliyetlerine doğrudan tepkiydi. Avrupa etkisinin ve ilişkilerinin yoğunluğundaki değişikliklere göre, değişikliklerin Batı Afrika'da Doğu Afrika'dakinden daha kapsamlı olduğu söyleniyor.¹¹³ Settles'in yorumu Ajayi tarafından siyasi değişimin bir faktörü olarak Avrupa etkilerinin öneminin haksız bir abartısı olarak eleştirildi. Değişikliklerin gerçekleştiği dönemde Avrupa'nın varlığının hala kıyı bölgeleri ile sınırlı olduğunu ve bu nedenle değişim için bir faktör olarak rolünün önemsiz olduğunu savunuyor. Ona göre, Batı Afrika'nın çoğunda, orman bölgesi devletlerinin iç siyasetinin rolü ve Sudan kuşağındaki İslami canlanmanın rolü, Avrupa etkisinin varlığından çok daha önemliydi.¹¹⁴ Örneğin, Kongo krallığının Bakongo halkı, Nijerya'nın Yoruba'sı ve Benin halkı, Avrupalıların gelişinden önce kendilerine ait iyi yapılandırılmış devletler kurmuşlardı.¹¹⁵

Öte yandan, Zambezi nehrinin kuzeyindeki Bisa, Nyasa Gölü'nün doğusundaki Yao, Nijerya'nın güneydoğusundaki Ibo gibi birçok sömürge öncesi Afrika toplumu uzun mesafeli ticarete aktif olarak yer almış, ancak merkezi politik devletlerde örgütlü hale gelememiştir. Ajayi, büyük ölçüde Avrupalılarla ticarete bağlı olan bazı devletlerde bile, Avrupa'nın yapısal gelişimleri üzerindeki etkisinin abartılmış olabileceğine karşı çıktı. Afrika'nın batı kesimindeki Nijer Deltası şehir devletleri buna iyi bir örnektir.¹¹⁶ 1820'de Doğu Sudan'daki Sennar'ın Funji Sultanlığı, Muhammed Ali Paşa'nın Türk-Mısır birlikleri (1820-1824) tarafından işgal edildi. Daha sonra Mısırlı Hidiv İsmail Paşa (1863-1879), Nil basını üzerindeki kontrolünü

¹¹¹ Halldin Norberg, 1977: 55.

¹¹² Hargreaves, 1960:97-109.

¹¹³ Settles, 1996:10.

¹¹⁴ Ajayi, 1969:138.

¹¹⁵ Ajayi, 1969:140.

¹¹⁶ Ajayi, 1969:143.

genişletmek için Sudan'a doğru bölgesel genişlemeye girişti. 1882'de Sudan'da Mehdist hareketin yükselişi, Türk-Mısır varlığını sona erdirdi.¹¹⁷

Funji Sultanlığı'nın doğusunda ve Oromoland'ın kuzeyinde Afrika Boynuzunun kuzey ve orta dağlık bölgelerinde, antik Habeş krallığı vardı.¹¹⁸ Doğu Afrika'nın hinterlandı ve iç bölgeleri, 1830'larda fildişi ve köle arayan Müslüman Swahili-Arap tüccarların gelmesinden önce dış etki ve ilişkilerden ayrılmıştı. Bu Müslüman tüccarlar, Merima kıyı limanlarından iç kesimlerde Tanzania'nın büyük göllerinin kıyı kesimlerine kadar uzanan ana ticaret yolları boyunca seyahat ediyorlardı.¹¹⁹ Afrika topluluklarının iç kesimleriyle etkileşimleri büyük bir sosyal, ekonomik ve politik etkiye sahipti. Genel olarak, büyük güney-orta ticaret yolları boyunca yaşayan Tanzania'nın batı bölgesinin geniş bir bölgesinde Bantu konuşan sakinler en çok etkilenen kesimdi. Bu, Afrika'nın ticari faaliyetlere katılımını ve zenginlik ve ticaret faaliyetlerinin genişlemesini artırdı. Özellikle köle ticareti ve avlanma baskını ve bu kölelerin basıldığı yerde etnik gruplar arası çatışmalara, savaşımlara ve devletlerin parçalanmasına neden oldu.¹²⁰

Swahili-Arap tüccarlarının Afrika'nın iç kesimlerine yönelik temel bir siyasi başarısı, Majid bin Said (1856-1870) ve bazı iç Afrika devletleri ve beyliklerinin valileriyle ilişkileriyle siyasi etkileşimlerin oluşmasıyla sonuçlandı. Bu gelişmelerin ardından, kıyıdaki seçkin ticaret merkezlerinde önemli sayıda Zanzibar tüccarı vardı ve dış dünya ile ticari ilişkileri kolaylaştırdı.¹²¹ Afrikalı yöneticiler ile Swahili-Arap tüccarlar arasındaki dostluk, her iki taraf için de karşılıklı fayda sağladı, çünkü tüccarlar, devam eden yerleşimleri ve ticari faaliyetlerini barışçıl bir şekilde yürütmek için yöneticilerin korumasına da ihtiyaç duyuyordu. Zambiya'daki Bemba eyaletinin ve Tanzania gölü çevresindeki Luba Lomami krallığının yanıtları, kayda değer en az iki yeni tarihsel gelişme olmasına rağmen, Swahili-Arap uzun mesafeli ticaretini etkiledi.¹²²

Bemba devleti on dokuzuncu yüzyılda güçlendi ve komşularla tuz, sığır ve köleler için savaşmaya ve bölgelerinin bazı kısımlarını işgal etmeye başladı. 1850'lerde Bemba, Svahili-Arap tüccarlarla iyi ilişkiler kurdu ve bölgesel genişleme büyük ölçüde yoğunlaştı. Ateşli silahlar karşılığında onlarla fildişi ve köleler takas etmeye başladılar. Bu ve yeni silahların edinilmesi, Bemba'nın ilk olarak fildişi ve köle baskınları için fil avını artırmasına ve ikinci

¹¹⁷ Peacock, 2012: 88.

¹¹⁸ Ginat, 2007: 193.

¹¹⁹ Unomah ve Webster, 1976: 270.

¹²⁰ Unomah ve Webster, 1976: 271.

¹²¹ http://realhistoryww.com/world_history/ancient/Misc/True_Negros/Assorted/Oman_Zanzibar_Sultanate.htm (erişim tarihi: 07/07/2019).

¹²² Page, 1974: 69.

olarak devletlerinin genişlemesini hızlandırmasına yardımcı oldu. Dahası, komşularına saldırmak için daha fazla askeri malzeme elde etmek için Svahili-Araplarla ilişkilerini güçlendirmeye de katkıda bulundu.¹²³ Luba krallığı geleneksel olarak, komşu Bisa tüccarlarıyla tuz, kumaş ve diğer mallar karşılığında fildişi ve kölelerin ticari değişimini tekelleştirdi. 1870'lerin başında, Luba Lomami krallığının hükümdarları ve şefleri, gücünün zirvesindeydiler ve birkaç komşu devletle ticari ilişkileri sürdürdüler.¹²⁴ Ancak, 1870'lerin başından itibaren, krallığın ekonomik ve siyasi gücü azaldı ve Yeke-Nyamwezi köle baskınları ortaya çıktı. Aynı zamanda, Portekizli tüccarlarla fildişi ticareti artırıldı ve güneydoğu yaylalarının kıyı bölgelerine doğru genişletildi. Bölgedeki ticaret ve ekonomik faaliyetler, beyliklerin yöneticileri arasında çatışmalara ve savaşlara neden oldu. Bu, özellikle, bazı enerjik ve hırslı yöneticilerin siyasi otoritelerini daha küçük ve daha zayıf komşu devletlere genişleterek büyük bir siyasi devlet yaratmaya çalıştıklarından daha yaygındı.¹²⁵

Etiyopya'nın güney-orta bölgesi, 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyıl boyunca Sahra altı Afrika'nın hemen her yerinde meydana gelen yukarıda bahsedilen gelişmelerden temelde farklı değildir. Etiyopya, 1935-1941 yılları arasındaki kısa İtalyan faşist işgali dışında, Liberya'nın yanı sıra sömürge dönemi boyunca bağımsız bir devlet olarak ayakta kalan tek ülkedir.¹²⁶ Oromo ve Sidama halkının ve benzer şekilde genişletilmiş Etiyopya sınırına dahil edilen diğerlerinin durumu, tartışılan dönemde insanların sindirilmesi, sömürgeleştirilmesi ve baskıcı bir şekilde yönetilmelerini ihtiva eder. Shawan Amhara işgacileri, Oromo ve Sidama'ya hükmetmek, emeklerini sistematik olarak sömürmek ve bu toprakların zengin kaynaklarını en üst düzeye çıkarmak için, pratik olarak her türlü yorucu yol ve aracı üstlenmişti. Sonunda bu alanları uzun süre başarıyla yönetmişlerdi.¹²⁷ Bu arada, bunları yeni genişleyen ve canlanan Büyük Etiyopya'ya entegre etmeye ve özümsemeye yönelik paralel politikalar, uygulamalar benimsenmişti. Aynı zamanda, yeni işgal edilen halkın Amharanizasyon ve Hıristiyanlaştırma politikası devam ediyordu. Bu amaçla kiliseler ve manastırlar inşa edildi ve yoğun evangelizasyon faaliyeti yapıldı. Oromo ve Sidama'nın ve diğer Güney halkının askeri işgali, bazı dış ve iç gelişmeler nedeniyle büyük ölçüde mümkün oldu. Özellikle 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasının ardından Avrupa'nın Afrika Boynuzu'na olan siyasi ve ticari ilgisi artmıştı. Jalata doğru bir şekilde, "1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasının Akdeniz'i Kızıldeniz'e

¹²³ Bennett, 1971: 74.

¹²⁴ Bennett, 1971: 74.

¹²⁵ Bennett, 1971: 74.

¹²⁶ Rubenson, 1976: 108.

¹²⁷ Rubenson, 1976: 108.

doğrudan bağladığını ve Afrika'nın bu bölümünde ticari ve politik faaliyetleri ve kolonizasyonu daha da yoğunlaştırdı"ğını ifade etmiştir.¹²⁸

19. yüzyılın ikinci yarısı, komşu devletlerin işgali ve Etiyopya'nın inşası için daha büyük bir zaman göstermesi açısından ülke tarihinde önemli bir dönüm noktasıydı. Bu dönemde, üç büyük güç merkezi ortaya çıktı. Bunlar Gondar, Tigray ve Shawa bölgeleriydi. Her bölge, zamanının en büyük savaş ağalarına, yani Gondar'lı Tewodros'a, Tigray'li Yohannes'e ve Shawa'lı Menelik'e sahipti. Bir dizi savaşta, Gondar'lı Tewodros ilk önce ana rakiplerine üstün geldi ve modern ve merkezi bir devlet kurdu. İmparator Tewodros, Zemene Mesafint (1769-1855)¹²⁹ adı verilen savaş ağaları dönemini sona erdirdi. Maqdela'yı başkent yaparak ülkeyi 1855 ile 1868 arasında yönetti. Ancak Tewodros'un yönetimi, Etiyopya'yı modernleştirme hırsıyla karakterize etti. Etiyopya tarihinde ilk kez modern maaşlı bir ordu kurdu, Etiyopya Ortodoks Kilisesi'nde reformlar yaptı.¹³⁰ Tewodros'un girişimleri ilerici olmasına rağmen, bunları başarma yöntemleri halkı yabancılaştırdı ve kısa süre sonra önemli bir muhalefetle karşılaştı. Kilise adamlarını iki rahip ve üç papaza indirdi, kilise topraklarına el koydu ve bunu yaparak Etiyopya Ortodoks Kilisesi ile çatışmaya girdi, Papa Abuna Salama'nın desteğini kaybetti. Bunlara ek olarak, halihazırda ağır vergileri olan köylüler tarafından desteklenecek ülke çapında bir ordu sistemi kurmaya çalıştığında, kitlesel halk desteğini kaybetti.¹³¹

Bir sonraki güçlü kişi, 1872'de taçlandırılan ve 1899'a kadar iktidarda kalan imparator Yohannes.'ti Merkezileşme süreci IV Yohannes (1872-1889) döneminde devam etti. Bununla birlikte, merkezileştirme çabaları, iç muhalefet ve komşu devletlerin ve Avrupalı güçlerin dış saldırgan savaşları nedeniyle engellendi.¹³² Yohannes'ın yaptığı savaşlar arasında sırasıyla 1875 ve 1876'da Gura ve Gundet'te Mısır'la, 1885'te Sudan'dan gelen Mehdist güçlerle savaşı, Eylül 1887'de Dogali'de İtalya'yla savaşı ve Gallabat'ta Ağustos 1888'de Dervişlerle olan savaşlar bulunmaktadır. Bütün bu savaşlarda, Etiyopya güçleri kazandı. İmparator Yohannes, 1889'da Metemma Savaşı'nda (Gallabat) Sudanese Mehdist'le savaşırken öldürüldü. Baş 1889'da Omdurman'a (Mehdistlerin başkenti) götürüldü.¹³³ 1889'da Shawalı Menelik, Metemma'daki trajediyi öğrendiğinde, hemen kendini Etiyopya'nın kralı ilan etti ve ardından güneye doğru genişlemeyi güçlendirip güney eyaletlerini kendi idaresi altına aldı. Hassan ve Hamesso, Shawan Amhara işgalinin bu tarihsel gelişimini ve ardından modern Etiyopya devletinin oluşumunu şu şekilde güçlendirdi: "Etiyopya'nın "modern bir devlet" olarak varlığı, 1900'lerin

¹²⁸ Jalata, 2005:92-94.

¹²⁹ Bu dönemin ayrıntıları için bkz. Abir, 1968.

¹³⁰ Hassen ve Seyoum, 2008: 738.

¹³¹ Rey, 1922: 179.

¹³² Ofansky ve Berry, 2002:31.

¹³³ Ofansky ve Berry, 2002:32.

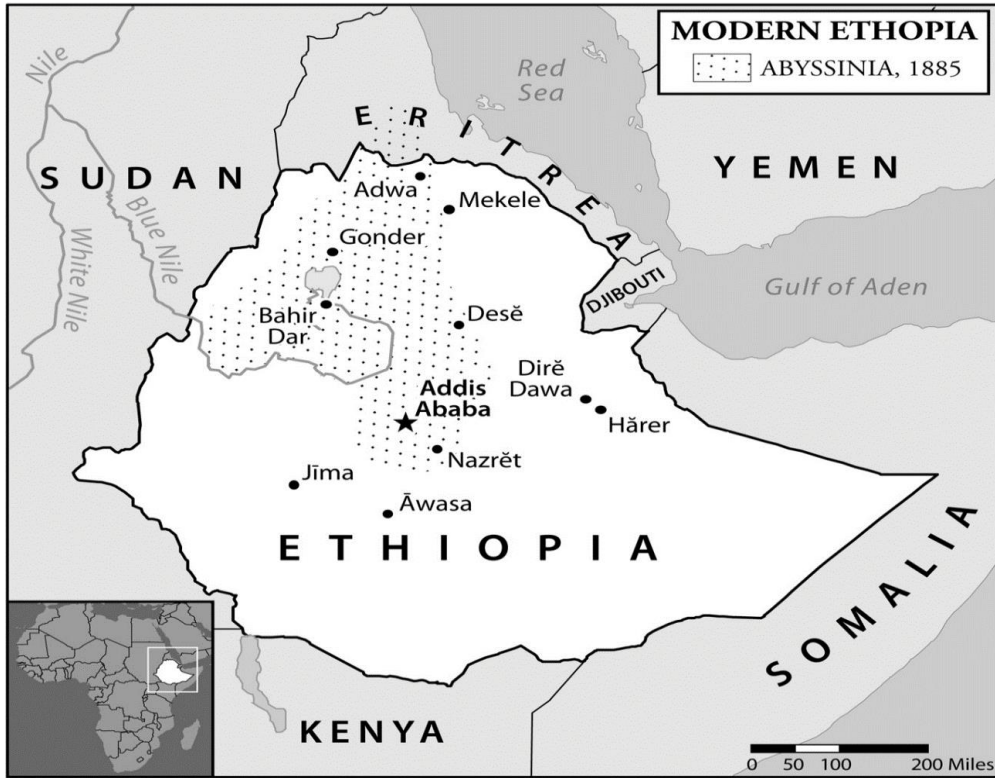
ötesine ve sınırsız ve her zaman uzak bin yıllara uzanmıyor".¹³⁴ "Altın Sahil" i "Fildişi Sahili" ni, Sudan ve Kenya'yı yaratan aynı tarihsel güçler, modern Etiyopya'yı da yaratanlardır.

Süveyş Kanalı'nın açılışı, Menelik ile imparator Yohannes'ın Wollo ve Shawa bölgelerini kontrol altına alma mücadelesiyle aynı zamana denk gelir. Ancak Liche Anlaşması'nda (1878) Menelik, Yohannes'in derebeyliğini tanıdı ve vergi ödemeyi kabul etti. Buna karşılık Yohannes, Menelik'in güneye doğru hareket etmesine izin verdi ve bu da Menelik'in becerikli Oromo ve Sidama bölgesine giden yolunu açtı. Menelik, doğal kaynakları ve insan kaynaklarını kontrol etmek için güneye taşındı. Bu şekilde Oromo ve Sidama bölgelerini işgal eden, onları işgal edenlerin büyük ordular kurması ve sürdürmesi için gerekli araçları sağlıyordu. Hassen ve Seyoum, Shawanların Oromo ve güneyi işgal etmesinin nedenini doğru bir şekilde tanımlamışlardır: "Sömürgeci yayılma, bir "uygarlaştırma misyonunun" din gayretiyle şekillendi.¹³⁵ İmparator Menelik, Habeşistan'ı Etiyopya, tarihi Habeşliler'i (yani Amhara ve Tigray halkı) "gerçek Etiyopyalılar" olarak tanımlanan şeye dönüştürerek güney halklarını işgal etmek için bu misyonu sürdürdü". Yukarıdaki ifade, Shawan Amhara'nın modern Etiyopya'nın güney-orta bölümlerinin çoğunu işgal etmesinin nedenini güzel bir şekilde özetlemektedir. Çok tartışılan bir başka örnek de Habeşistan ve Etiyopya adının kullanılmasıdır.¹³⁶

¹³⁴ Marcus, 2002:104-105.

¹³⁵ Hassen ve Seyoum, 2008:740.

¹³⁶ Tarihi Habeşistan ile modern Etiyopya arasındaki farklılığa ilişkin olarak, Huntingford (1955:9) şunu açıkça ortaya koymuştur: Tarihsel bakış açısıyla, Habeşistan ve Etiyopya arasında bir ayrım yapılabilir. İlki, çoğunlukla Semitik kökenli Amhara ve Tigray halkının yaşadığı platonun eski krallığını, ikincisi ise 19. yüzyılın son çeyreğinde Oromo'yu birleştiren modern imparatorluğu ifade eder. Bazı kaynaklara göre Habeşistan adı, muhtemelen Arapça kökenli olan Habeşa kelimesinden türemiştir. Habeşa ve Habeşistan'ın tanımı hakkında, Jalata şöyle yazmıştır: "Habeşistan adı Habesha adından gelmektedir. Habeş, Afrika Boynuzunda Arap göçmenlerin ve Afrikalıların, muhtemelen MÖ 1. bin yılın ilk yarısında, melez evrimleşen insanlardı. Daha sonra Amharalar ve Tigrayanlar olarak farklılaştılar. Tarihsel gerçeklerden farklı olarak mitolojiye dayanarak, modern dönemin Habeş hükümdarları, bölgelerinin bir zamanlar klasik coğrafyacıların ve tarihçilerin Kush ülkesi olarak tanımladığı tüm bölgeleri içerdiğini savundu. Ancak kaynaklar, aşağıdaki haritadan da görüldüğü gibi, tarihi Habeşistan'ın artık Etiyopya'nın bir parçası olduğunu gösteriyor.

Harita 1.1 Modern Etiyopya ve Habeşistan, 1885

Kaynak: Hassen, M & Seyoum, H. (2008). "Ethiopia". G. Herb & D.H. Kaplan. (Ed.), Nations and Nationalism, 1880-1945. Santa Barbara, California, 2:736-746.

1.5. Avrupalı Güçler ve Shawa Kralı (Daha Sonra İmparator) Menelik

Shawa kralı (1865-1889) ve Etiyopya (1889-1913) imparatoru Menelik, modern ateşli silahlarla imparatorluğun güneye genişlemesini mümkün kıldı ve yaklaşık 1908 yılına kadar modern Etiyopya'yı yaratabildi. Dahası, Menelik'in 1896'daki Adwa savaşında İtalyan emperyalizmini yenmek için aynı ateşli silahları kullandığı doğrudur. Adwa savaşı, diğer Afrikalı ve siyah Amerikalılar için bağımsızlık işareti oldu.¹³⁷ Hassen ve Seyoum'un haklı olarak işaret ettiği gibi, on dokuzuncu yüzyılın sonunda Etiyopya'da "devlet kurma" ve / veya "ulus kurma" sürecinde iki boyut önemli rol oynadı. Daha fazla ayrıntıyla, devletin oluşumuyla sonuçlanan iki dinamikten bahsetmişlerdir. Birincisi ve en çok olarak İmparator Tewodros (1855-1868) ve Yohannes (1872-1889) için rakip olarak görülen Müslümanlar. İkincisi, yabancı işgalcilere ve tehditlere (Mehdistler, Mısırlılar, Avrupalı güçler) karşı mücadeleydi. İmparator IV. Yohannes bile 1889'da Metemma savaşında Mehdistlere karşı savaşırken öldü.¹³⁸

¹³⁷ Vestal, 2005: 27.

¹³⁸ Hassen ve Seyoum, 2008:743.

İmparator Menelik (1889-1913), güneyin geniş ve zengin bölgelerini işgal edip Habeşistan imparatorluğuna katarak hakimiyetini genişletti.¹³⁹ Bu süreçte Menelik, Shawa'yı Habeş siyasetinin dışından Etiyopya sömürge imparatorluğunun merkezine kaydırды. Başka bir deyişle, Piedmont Sardina ve Prusya, sırasıyla İtalya ve Almanya'nın birleşmesine hizmet ettiğinden Shawa, Etiyopya için bir toprak işgali merkezi olarak hizmet etti. Tüm Etiyopya imparatorluğu arasında Shawan bölgesi, güneyindeki bu toprakların işgali ve işgalini üstlenmek ve muazzam kaynaklarının sömürülmesinden kaynaklanabilecek önemli kazanımlar elde etmek için en uygun yerdі. Shawa'nın coğrafi konumu, kuzey ucunun imparatorluk otoritesinin merkezinden uzakta olması ve coğrafi olarak Oromo veya Sidama yerleşim bölgelerinin hemen bitişiğinde bulunması avantajına sahipti.¹⁴⁰ Aslında, Shawan hükümdarları ile komşu Oromo arasındaki çatışmanın kökeni 18. yüzyılın ilk yarısından beri mevcuttu. Komşu Oromo grupları pahasına güney sınırlarının güneye doğru kademeli olarak genişlemesi, birbirini izleyen Shawan hükümdarlarının neredeyse yerleşik bir politikası haline gelmişti.¹⁴¹

Abir, "Ammehayes döneminde (1744-1775) Oromo tarafından tutulan bölgelerin yeniden işgali, yabancılardan ateşli silahlar aldıktan sonra ciddi bir şekilde başladı" diye yazıyor. Ammehayes, Karayu Oromo ile savaşa başladı ve Shawa bölgesi yakınlarındaki Abichu Oromo'yu işgal ederek daha başarılı oldu.¹⁴² Menelik saltanatının başlangıcında Shawa, diğer Etiyopya eyaletlerinden nispeten daha istikrarlı, müreffeh ve nispeten daha bağımsızdı. Menelik, Maqdela'dan kaçtıktan sonra 1865'te iktidara geldiğinden beri kişisel bir "Büyük Etiyopya" imparatoru olma hırsıyla motive olmuştu. Olayların sırası doğrulandığında, onun önderliğindeki Oromo bölgesinin işgali ve işgali uygun hükümdar olduğunu kanıtladı. 18.yüzyılın sonlarından bu yana, ekonomik temeli tarım ve ticaret olan Shawa, modern Etiyopya'nın güçlü bölgelerinden biri olarak ortaya çıktı.¹⁴³ McCann, tartışılan dönemde Shawa'nın sosyo-politik gelişimini ayrıntılı olarak açıkladı: 19. yüzyılda modern Etiyopya devletinin sosyo-politik dinamiklerinin ön saflarında yer alan Shawan krallığı, uluslararası ticaret bağlantıları ve yerel veya bölgesel kan bağlantılarıyla kültürel olarak çeşitli, kozmopolit ve müreffeh bir bölgeydi.¹⁴⁴ McCann analizi, kral Sahle Selassie (1795-1847) ve ataları, Kızıldeniz ticaretinin yerel ve bölgesel pazarlar aracılığıyla kontrolüne kadar uzanan güçlü ve büyüyen bir kırsal ekonomi üzerine siyasi krallık inşa ettiğі için doğru görünüyor. 1889'da İmparator Menelik II olarak imparatorluk tahtını talep etmeden önce, Shawa'yı ülkenin

¹³⁹ Zewde, 2001:89.

¹⁴⁰ Karim, E. A. A, 2009: 37.

¹⁴¹ Karim, E. A. A, 2009: 38.

¹⁴² Abir, 1968: 147.

¹⁴³ Abir, 1968: 147-149.

¹⁴⁴ McCann, 1995: 109.

güneydoğu, güneybatı ve doğu bölgelerine yönelik agresif bir bölgesel genişleme merkezi olarak kullandı. Görünüşe göre Shawan'ın köle, fildişi ve zengin ticaret üzerindeki hakimiyetini güneybatıdan Harar'a, oradan da Kızıl Deniz kıyılarına kadar uzanan doğu ticaret yolundan yarattı.¹⁴⁵

Menelik, silah ticareti ve Avrupa teknik yardımını almak için 1878'de rahip Abba Mikael'i göndererek Fransa ve İtalya ile diplomatik ilişkiler kurmaya çalıştı. Fransa ve İtalya ise Afrika Boynuzu ve Kızıldeniz bölgesinde ciddi çıkarlara sahipti. 1862'de Fransa, Obock limanını ele geçirdi ve bundan sonra kaşifleri, tüccarları, misyonerleri, maceracıları ve politikacıları, kral Menelik ile ilişkiler kurmak için Shawa'ya akın etti. Bir Fransız olan Grandiere Pottier, 1876'da Menelik'in ordusunu eğitti. Aslında, Arnoux, Chefneux, Savoure, Bremond, Rimband, Labatut, Dubois, Mondon-Vidailhet ve Soleillet gibi bazı Fransız uzmanlar ve tüccarlar Etiyopya İmparatorluğu'nun yaratılmasına yönelik becerileriyle katkıda bulundular.¹⁴⁶

Fransızlara göre bu rotanın açılışı, Shawan ürünleri için pazarlar sağlamak, bir Fransız kolonisi kurmak ve Fransız medeniyetini Shawa'ya tanıtmak ve Menelik'in topraklarını genişletmesine yardımcı olmaktı. Fransızlar Menelik'ten Avrupalı kaşifleri ve maceracıları Afrika'nın hinterlandına girmeleri için desteklemesini ve Shawan'ı merkeze almasını bekliyordu. Leon Chefneux, 1877'de bir silah anlaşmasının temsilcisi olarak Shawa'ya gelen ve daha sonra Menelik'in askeri ve ekonomik danışmanı olacak bir diğer önemli Fransızdı. 1880'de Chefneux, silahları satıcı Soleillet'ten Zeila üzerinden Menelik'e taşıdı.¹⁴⁷ 1884'te Chefneux ve Pine, Fransa cumhurbaşkanından Menelik'e 1300 silah ve iki havan getirdi. Hem Ilg Alfred (bir İsviçreli) hem de Chefneux, dış ilişkiler de dahil olmak üzere her konuda Menelik'in resmi danışmanıydı.¹⁴⁸ Menelik, Fransızlar için Shawa krallığında bir koloni üssü açmayı kabul edip izin verdikten sonra, Fransız hükümeti ona ateşli silahlar sağlayarak ve birliklerini eğiterek güney-orta, batı ve doğu bölgelerine genişlemesinde yardım etti. Bu planları uygulamak için, Fransız hükümeti doğrudan Shawa ve Obock'u birbirine bağlayan ticaret yollarını açtı. Fransa, Etiyopya'yı doğrudan sömürgeleştirmekle ilgilenmese de Menelik'in siyasetine, özellikle bölgedeki İtalyan hırsına İngiltere'den daha ciddi bir ilgi gösterdi.¹⁴⁹

Menelik, İtalyanlarla da önemli ilişkiler kurdu. İtalyanlar, İmparator Yohannis iç bölgelere yönelikeylemlerine direndiğinde Menelik'le ticaret ve dostluk ilişkilerini geliştirdiler.

¹⁴⁵ McCann, 1995: 109.

¹⁴⁶ Jalata, 2005: 88.

¹⁴⁷ McCann, 1995: 110.

¹⁴⁸ Jalata, 2005: 90.

¹⁴⁹ Jalata, 2005: 90-94.

Bu arada İtalyanlar, Menelik'in İmparator Yohannes'e karşı ittifakını isterken Menelik, bölgesel genişlemesi için onlardan ateşli silahlar almaya çalıştı.¹⁵⁰ Jalata'ya göre, İtalyan dış bürosu daha sonra Menelik'in silah ihtiyacını ve IV. Yohannes ile rekabetini besleyen elçi Kont Pietro Antonelli aracılığıyla Menelik'e odaklandı. Fransızlar gibi İtalyanlar da Assab limanı ile Shawa arasındaki ticaret yolunun açılmasına razı oldu. 1887'nin sonlarında İtalyan, Menelik ile Ticaret ve Dostluk anlaşmaları imzaladı ve bu, ilişkileri bir sonraki seviyeye taşıdı.

Böylelikle Menelik, Obock'un yanı sıra Assab'a, ateşli silahlar ithal ettiği ve mal ihraç ettiği Kızıldeniz kıyısına giden bir başka ticaret yoluna erişim sağladı.¹⁵¹ Menelik'in Shawa'daki yönetimi üzerindeki etkisinin yanı sıra, bir bütün olarak Etiyopya İmparatorluğu tarihi üzerinde uzun vadeli derin bir etkiye sahip olacaktı. Menelik'in İtalyanlara Let Marefiya'da (Ankobar) verdiği bir toprak, onlara gelecekte ticaret ve kolonizasyon için Etiyopya'nın hinterlandını keşfetme fırsatı verdi.¹⁵² Richard Pankhurst'a göre, "İtalyan ve Fransız hükümetleri, kendi nedenlerinden ötürü, her ikisi de [Menelik'in] silahlanmasından yanaydı. 1889'dan önce İtalyanlar, İmparator Yohannes ile olan çatışmalarında dostluğunu veya en azından tarafsızlığını kazanmayı umarken, Fransızlar Doğu Afrika'da İngiltere ile rekabetlerinde onun iş birliğini elde etmek için endişeliydi."¹⁵³

Menelik, Avrupalı emperyalistlerle ittifak yaparak, Shawan yönetimini güçlendiren ateşli silahları ve uzmanlığı başarıyla elde etti. İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar Menelik'e sürekli olarak farklı ateşli silahlar ve modern yönetim için gerekli teknolojik yardımı sağladılar.¹⁵⁴ Menelik'in modern silahları, ordusu ve idari becerileri, merkezi devletin temelini atarak Etiyopya İmparatorluğu'nun yaratılmasında belirleyici bir rol oynadı. Wylde, Avrupa güçlerinden gelen ateşli silahlar nedeniyle Etiyopyalıların "Afrika'daki en güçlü yerli güç"

¹⁵⁰ Zewde, 2001:102.

¹⁵¹ Jalata, 2005: 96.

¹⁵² Darkwah, 1966:200-2007.

¹⁵³ Pankhurst, 1968: 47.

¹⁵⁴ 1880'lerin başında, Menelik'in sahip olduğu ateşli silahlar, Afrika Boynuzundaki en ileri silahlardan biri olarak kabul edildi. Jalata, 1880'lerin başında Menelik'in toplamda yaklaşık altı top, 40 tabanca, çeşitli türlerde 11. 692 silah, 21. 726 tüfek, 972. 000 vurmali kapak, 1. 569. 000 fişe sahip olduğunu gösterdi. 1894'te Menelik 82. 000 tüfek ve 5.5 milyon fişek, 59. 000 silahlı askere sahipti. 1895'te Fransız Somaliland valisi Lagarde, Menelik'in 96. 000 tüfeği olduğunu söyledi. Gamtessa (2014), Menelik'in Britanya, Fransa, İtalya ve Rusya'dan sırasıyla 150. 000 tüfek ve 5. 000. 000 mühimmat, 500. 000 tüfek ve 20. 000. 000 mühimmat, 50. 000 tüfek ve 10. 000. 000 mühimmat ve 150. 000 tüfek ve 15. 000. 000 mühimmat aldığını belirtti. Menelik'in elde ettiği ve sahip olduğu ateşli silah ve mühimmat miktarı farklılık gösterebilir, Afrika Boynuzundaki modern ordularla donatılmış Afrika krallarından biri olduğu biliniyordu. Menelik'in Avrupa gücünden aldığı askeri yardım hakkında daha fazla bilgi için bkz. Gemtessa, 2014.

olduğunu söyledi.¹⁵⁵ Jalata ayrıca Etiyopyalıları "Afrika'nın en iyi silahlı yerli ırkı olarak nitelendirdi.¹⁵⁶ Avrupalı emperyalistler silah sağlayarak ve birlikler organize ederek Etiyopyalıların Oromya'yı ve diğer bölgeleri işgal etmesini sağladı. Avrupa'nın modern silahlarını ve idari uzmanlığını elde etme sürecinin ve sömürgeleştirme yoluyla bölgenin genişlemesinin Etiyopya'yı kapitalist dünya-ekonomisine dahil etmenin ayrılmaz parçaları olduğu doğrudur. Bu birleşme başlangıçta ticari ilişkilere dayanıyordu. Etiyopyalı sömürgecilere ihtiyaç vardı. Ateşli silahlar ve aldıkları hizmetlerin bedelini ödemek ve Avrupalı kapitalistlere ödeme yapacak kaynakları elde ettiler.¹⁵⁷

Etiyopya, altın, fildişi, kahve, misk, deriler ve köleler gibi uluslararası pazarlarda değerli olan malları ele geçirmek için Oromya'yı işgal etti.¹⁵⁸ Pankhurst'ün doğru bir şekilde ifade ettiği gibi: Fransız toplulukları hem zengin hem de etkiliydi ve birkaç büyük tüccar, girişimci ve imtiyaz sahiplerini içeriyordu.¹⁵⁹ İtalyanlar, posta ve telgraf bakanlığının bazı çalışanlarından, birkaç mimar, tüccar ve otel işletmecisinden oluşuyordu. Almanlar arasında bir avuç imtiyaz sahibi ve aralarında bir veya iki doktor ve bir eczacı olan Hakim Zahn de dahil olmak üzere bazı profesyoneller vardı. İngiliz toplumu, Abyssinia Bankası müdürü ve personeli ile bir avuç tüccar ve misyonerden oluşuyordu.¹⁶⁰ I. Dünya Savaşı'nda iki savaş uçağı satın almak için bağış toplayacak kadar zengindi. İsviçreli birkaç zengin tüccar ve imtiyaz sahipleri ile bir ordu eğitmeni olan C. R. Müller'i içeriyordu. Mısırlılar, Abuna'larını veya kilisenin başını, çevresinin birkaç üyesini ve Menelik II Okulu'ndaki öğretmenleri içeriyordu. Suriyeliler ve Lübnanlılar çoğunlukla ithalat-ihracat yapan tüccarlardı, Afganlar da tüccarlardı. Ruslar, gördüğümüz gibi, birkaç subaydan, bazı hastane doktorlarından ve Senigov adlı bir sanatçıdan oluşuyordu.¹⁶¹

Yukarıdaki tartışmadan Menelik'in Afrika Boynuzu'nda farklı hedefleri olan birkaç Avrupa ülkesiyle bağlantılar kurduğunu özetlemek mümkündür. Murray (Jalata'da adı geçen), Menelik'in Oromo kaynakları ile "generallerini ödüllendirdiğini, askerlerine ödeme yaptığını ve önce Fransızlardan sonra da İtalyanlardan sürekli büyüyen ordularını donatmak için çok sayıda ateşli silah ve mühimmat satın aldığını" belirtti.¹⁶² Bu mallar başlangıçta baskın, mülke el koyma ve köleleştirme, ticaret yollarının ve pazar yerlerinin kontrolü ve haraç toplama yoluyla elde edildi. Menelik, bir tür kamulaştırma yoluyla bu malları elde etti ve onları ateşli silahlar ve yabancı uzmanlık için ödeme yapmak üzere Avrupa pazarlarına ihraç etti. Jalata,

¹⁵⁵ Wylde, 2018:308.

¹⁵⁶ Jalata, 2005:110.

¹⁵⁷ Gemtessa, 2014:36

¹⁵⁸ Gamtessa, 2014:36-38.

¹⁵⁹ Pankhurst, 1968:90.

¹⁶⁰ Pankhurst, 1968:90-91.

¹⁶¹ Pankhurst, 1968:90-92.

¹⁶² Jalata, 2005:102.

'Menelik'in, bir milyoner olmanın yanı sıra, kelimenin tam anlamıyla bir tüccar kral olduğunu ve eyaletlerinin ticaretinin çoğunu kişisel olarak kontrol ettiğini iddia ediyor.¹⁶³

Bu mektuptan,¹⁶⁴ Menelik temsilcilerinin 1884-1885 Berlin Konferansı'na katılmamalarına rağmen, Etiyopya'nın 1882 ile 1908 yılları arasında kendi kolonileri için mücadeleye giriştiği ve topraklarını genişlettiği açıktır. Dahası, Menelik mektupta, Afrika Boynuzunda Oromo ve Sidama'yı sömürgeci saldırganlığı ve işgali için tarihsel bir gerekçe bulmaya çalışıyor. Gerçekte, mektupta iddia ettiği bölgeler 20. yüzyılın başına kadar Etiyopya'nın bir parçası olmamıştır. Shawan kolonizasyonunun işgal ve yerleşim olmak üzere iki biçimi vardı. İşgalci Shawan askeri ordusu, Avrupalı askeri danışmanları ve ateşli silahları kullanarak Oromos ve Sidama'yı yendi ve ardından Oromia ve halkını yöneten kuvvetler örgütledi. Görünüşe göre Menelik, yerel halka uyan, ancak yine de yerli halka özgü farklı bir yönetim kurdu.¹⁶⁵

Bununla birlikte, Oromia'nın tam ölçekli işgali 1870'ler ile 1932 arasında gerçekleşti. Menelik ilk olarak Wallo Oromo krallığını işgal etti ve onları 1868 ile 1876 arasında işgal etti. Marcus'un söylediği gibi, Kraliçe Worqitu'nun ölümünden sonra, 1868'in sonlarında, [Menelik] Shawa'nın Tigre bölgesi ile doğal tampon bölgesi olan Wallo'nun uzun süre pasifize edilmesine başlamıştı. Wallo'nun bu bölgelerine baskınlar düzenlediği stratejik garnizon kasabaları Warralu ve Enawari'yi kurdu. Aynı dönemde Menelik birlikleri Liban, Gulale, Yaha, Wachibacha, Bamici ve Metta gibi merkezi Oromo halklarını işgal etti ve tüm bunlar 1878'de Shawan egemenliğine girdi.¹⁶⁶ 1850'ler ve 1860'larda bir zamanlar imparator Tewodros'un Oromo karşıtı politikasına karşı çıkan Gobana, Menelik'in Maqdela hapisanesinden salıverilmesini memnuniyetle karşıladı ve ordusuna katıldı. Tewodros 1868'de öldükten sonra, Gobana-Menelik ittifakı, Menelik'in siyasi güç rekabetine karşı çıkan Oromo liderlerine karşı bir ittifaka dönüştü.¹⁶⁷ Tewodro'ya karşı çıkan ve daha sonra imparator Yohannes'in bazı askerlerini öldüren Gobana'nın kendi halkı Oromo'ya karşı Menelik ile nasıl ve neden ittifak kurduğu açık değildi. Ancak bazı yazarlar, Sahle Selassie'nin ve Ortodoks Hristiyanlığının bölgede yaşayan Oromoslara dayatıldığını, bir zamanlar Gobana'nın doğduğu yeri işgal ettiğini iddia etti.¹⁶⁸

¹⁶³ Jalata, 2005:102.

¹⁶⁴ Tanrı bana hayat ve güç verirse Etiyopya'nın Hartum ve Nyanza Gölü'ne kadar kadim sınırlarını yeniden kurmak için çaba göstereceğim. Uzaktaki güçler Afrika'yı aralarında bölmek için öne çıkarsa, kayıtsız bir seyirci olmaya niyetim yok.

¹⁶⁵ Marcus, 2005:123.

¹⁶⁶ Jalata, 2005:110.

¹⁶⁷ Jalata, 2005:111-112.

¹⁶⁸ Jalata, 2005:110-113.

Hassen'e göre, Gobana'nın Menelik'i Oromo halkına karşı desteklemesinin nedeni, Hristiyan Oromo ailesinde doğmuş olmasıydı. Gobana iki dilli olmasına rağmen (Afan Oromo ve Amharca konuşuyor) Amharca konuşmayı tercih etti. Yukarıdaki cümleden, Gobana'nın ittifakı çoğunlukla kökeninden değil, kendisinin ve ailesinin bir zamanlar Amhranizasyon ve Hristiyanlaşmayı kabul etmeye zorladığı kültüre olan sevgisinden kaynaklanıyordu.¹⁶⁹ Etiyopya'nın politikasını kabul etmenin yanı sıra Gobana, Menelik'in ordusundaki askeri kariyerine güçlü bir ilgi duymuştu. Gobana, Menelik'e askerlik hizmeti vermeye başlar başlamaz saray muhafızları (Abagaz) olarak atandı ve daha sonra silahlı kuvvetler komutanlığına terfi etti. Menelik'in yönetiminde Etiyopyalaşma tamamlandı ve Gobana Hristiyan kültürüne entegre edildi.¹⁷⁰

Hassen'e göre "prestijli bir unvanla desteklenen, Menelik'in lehine canlanan, iktidara gelmesiyle sarhoş olan Gobana, Oromo nüfusunun büyük bir bölümünü Menelik kolonizasyonuna getirme görevini üstlendi. Gobana daha sonra kralın yanındaki en yüksek unvan olan *ras* unvanını (kelimenin tam anlamıyla baş) aldı.¹⁷¹ Dilebo, Gobana'nın, Shawan ordularının uzun süredir başaramadıklarını kısa sürede halkını işgal etmedeki kapasitesi ve başarısı hakkında yazdı. Dilebo araştırmasında "Tulama savaş ağası Ras Gobana, Shawan hükümdarlarının iki yüzyılda başaramadığı şeyi on yıldan daha kısa bir sürede başardığını" iddia ediyor.¹⁷² 1865'ten başlayarak, Menelik imparatorluğunu inşa etmek için çeşitli seviyelerde çalışıyordu.

Gerekli silahları elde etmek için Avrupa emperyalizmiyle ittifakı birincil hedefti. Oromos'ta işbirlikçi bir sınıf yaratma girişimi ikincil oldu. Jalata'ya göre, "Oromos'dakiler de dahil olmak üzere birçok akademisyen Gobana'nın Oromia'nın sömürgeleştirilmesindeki rolünü abartsa da, Menelik'le ittifakı yalnızca kapitalist dünya ekonomisinin harekete geçirdiği süreci kolaylaştırdı."¹⁷³ Gobana, halkların hiyerarşisinin yeniden düzenlenmesinde rol almış ve Etiyopya imparatoru Menelik'e tabi olmuştu. Ancak Menelik, Avrupalı efendisine karşı ilgisini savunduğu için Gobana, ilgisini Etiyopyalı efendilerine karşı koruyamadı. Böylece Menelik, İtalya, Fransa, Rusya, İngiltere'den aldığı ateşli silahlar, getirttiği askeri uzmanlar ve paralı askerler ile Gobana gibi bencil ve hırslı yöneticilerin yardımıyla, Oromo'nun çoğunu ele geçirdi ve geri kalan bölgeleri 25 yıl içinde (1867-1891) ilhak etti.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Hassen, 1992: 78.

¹⁷⁰ Hassen, 1992:79.

¹⁷¹ Hassen, 1992: 89.

¹⁷² Dilebo, 1974:89.

¹⁷³ Jalata, 2005:100.

¹⁷⁴ Dilebo 1974:94.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Güney Orta Etiyopya'da Devlet ve Toplum

Bu bölüm, Etiyopya imparatorluk devletinin 1870-1908 döneminde başlattığı sosyal, politik ve ekonomik süreçlere geniş bir genel bakış sağlayarak, işgalin nedenlerini kısaca tartışmayı amaçlamaktadır. Daha sonra Etiyopyalıların güney-ortada, özellikle Arsi bölgesinde başlattığı ekonomik ve politik değişiklikleri analiz ederek, yerel halkın tepkilerini ve bölgelerini yönetecek yeni şehirlerin başlangıcını tartışmaktadır. Ayrıca, İtalya'nın Etiyopya'yı işgali ve sonraki beş yıllık işgalinin (1936-1941) Oromo'nun kültürel, sosyo-ekonomik ve politik manzarasını nasıl şekillendirdiğinden bahsetmektedir.¹⁷⁵ Dahası, Etiyopya devletinin belirli biçiminin inşasına yol açan ve mevcut aktörlerin kısmen de olsa kapsadığı maddi, politik, ekonomik ve sosyal gelişmeleri izah etmektedir.

Genel olarak, birbiriyle bağlantılı iki değişiklik merkezi öneme sahiptir: birincisi, Etiyopya devletinin uluslararasılaşması ve ikincisi, merkezileştirilmesi ve bölgesel genişlemesi. Uluslararasılaşma, adından da anlaşılacağı gibi, bu bağlamda devletler anlamına gelen ülkeler arasındaki bağlantılara ve daha kesin olarak devletin diğer devletler tarafından var olma hakkını tanıyan bir bağlantıyla ilintilidir.¹⁷⁶ Bu anlamda, 1896'da Adwa savaşında İtalyanlara karşı kazanılan zaferin ardından Etiyopya'nın egemenliğini onaylayan bir dizi uluslararası anlaşmaya vesile olan Menelik'ten önce Etiyopya devleti, yoktu. Devletin merkezileşmesi ve bölgesel genişlemesi, bu değişen uluslararası kuruluşla doğrudan bağlantılıydı.¹⁷⁷ Oromo ve diğer Oromo dışı toplumların nispeten kısa bir süre içinde modern devlete dahil edilmesine yol açtı ve Menelik'in güney ürünlerinin uluslararası ticaretindeki başarısı tarafından yönlendirildi.¹⁷⁸ Bu süreçte güneydeki bölgeler birçok yönden merkeze bağlanmıştır. Kuzeydeki arazi kontrolü gelenekleri kısmen bu güney bölgelerine ve halklarına aktarıldı ve bu, arazi ile Addis Ababa'nın ana kentsel merkezi arasında bir dizi sosyal ve politik konumu işgal eden aktörlerle belirli hiyerarşilerin gelişmesine yol açtı.¹⁷⁹ Bu bölüm aynı zamanda maddi mekânsal yapılar yerine yeni işgal edilen bölgedeki kültürel değişimlere odaklanan sonraki bölümler için de bir referans noktasıdır. 19. yüzyıldan önce, Etiyopya'nın güney ve orta (bundan sonra, güney-orta) bölümleri, farklı yönetim sistemine sahip bağımsız bölgelerdi. Örneğin, cumhuriyet yönetimi

¹⁷⁵ Ruibal, 2010: 548.

¹⁷⁶ Müller, 2019: 280.

¹⁷⁷ Gilbert, 2009: 68.

¹⁷⁸ Jalata, 1990: 119.

¹⁷⁹ Ruibal, 2010: 548-550.

şekli ile Oromia ve Sidama bölgesi vardı.¹⁸⁰ Etiyopya İmparatorluğu'na ilhak edilmeden önce Walayta ve Kaffa krallıkları da vardı.

Güney-orta bölgeler, 19. yüzyılın son çeyreğinde, Kral Menelik'in bugün Etiyopya'nın güney-orta kısmını farklı nedenlerle işgal ettiği bir sosyal, ekonomik, siyasi, tarihi ve kültürel dönüşüm dönemine girdi. İşgal, Etiyopya devletinin bölgedeki çobanlara ve yarı tarımcılara alternatif siyasi kontrol ve ekonomik çıkarım sistemleri dayatmasına izin verdi, ancak bu istemlerinin doğası zaman içinde farklılık gösteriyor. İşgali takip eden kırk yıl boyunca, bu politikalar bölgenin sosyo-ekonomik, ekolojik ve politik manzarasını çeşitli şekillerde yeniden yapılandırdı.¹⁸¹ Bu işgali üç aşamada gerçekleşti. Bu değişiklik, bölgenin Afrika'ya bağımlı sömürgeci (Etiyopya) ve diğer dış Avrupalı (İngiltere) olmak üzere iki emperyal güç tarafından işgali ve bölünmesini yansıtıyordu. Yeni ilhak edilen bölgeleri ve genişleme sürecini özetleyen, Perham'ın çalışmasında yer alan en iyi işgal kronolojisi şöyledir:

1875- Gurage'ın bazı kısımları yenildi ve ardından Etiyopya'ya eklendi.

1881-Ras Gobana, Jimma'ya haraç ödemeyi kabul eden Kaffa'ya karşı yürüdü ve bu bölgedeki diğer küçük Oromo krallıklarının, Limmu, Gera ve Guma'nın da boyun eğmiş olması muhtemeldir.

1882- Salale Darge ve Gobana ortaklaşa yürüttüğü uzun seferle işgal edildi.

1882- İlk sefer Arsi'ye gönderildi.

1886- Ras Gobana vali yaptığı Wallaga'yı işgal etti.

1886- Ras Darge, 6 yıl sonra nihayet Arsi'yi işgal etti.

1887- Harar, Emir Abdullahi'den alındı.

1889- Gurage tamamen satın alındı ve Ras Wolda Giyorgis krallığı işgal etti.

1891- Ogaden, Bale ve Sidama Etiyopya'ya eklendi.

1893- Kambata işgal edildi.

1894-Wolda Giyorgis Gofa'ya kadar genişletti. Walayta işgal edildi ve 1903'te Etiyopya'ya katıldı.

1896- İlk sefer Borana'ya gönderildi.

1897- İkinci sefer, Mega'da Kenya sınırına yakın bir karakol inşa eden Fitawrari Habta Giyorgis'in yönetimindeki Borana'ya gönderildi. Dönüş yürüyüşünde Konsa'yı satın almış gibi görünüyor. Haraç ödemeyi reddeden Kaffa, Jimma'nın yardımıyla işgal edildi. Dokuz ay süren ve nüfusun çok büyük bir kısmının öldürüldüğü veya dağıldığı bir kampanyada üç taraftan saldırıya uğradı.

¹⁸⁰ Gilbert, 2009: 37.

¹⁸¹ Perham, 1948: 295.

1898- Benshangul bölgesi Menelik tarafından Sudan'dan alındı. Goldea ve Maji, Ras Walda Giyorgis'e teslim oldu. Sınıra kadar gitti ve Rudolf Gölü'nün kuzey kıyılarına Etiyopya bayrağını dikti.¹⁸² Dejazmach Tasama Nadaw, Gore'dan yürüdü ve Massonge, Gimirra ve komşu halkları işgal etti.

2.2. Etiyopya'nın Bölgesel Genişlemesi ve Arsi ve / veya Oromo'nun İşgali

Etiyopya devletinin 1974 devrimine kadar bölgesel şekli, büyük ölçüde 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında gerçekleşen sürecin sonucuydu. 1769'dan 1855'e kadar modern Etiyopya'nın doğuşuna bakıldığında, hikâye genellikle devam eder, daha sonra Etiyopya devletinin çekirdeğini oluşturacak olan Habeş krallığı büyük ölçüde bir dizi savaşı ile yönetildi. Ancak Vali Kassa'nın, diğer bölgesel rakiplerini yenerek ve dahil ederek iktidarı ele geçirebilmesi sonrasında, Habeşistan'dan yalnızca bölgesel bir hayal gücü olarak değil, maddi bir varlık olarak söz edilebilirdi.

Vali Kassa Kendini "Kralların Kralı" olarak taçlandırdı ve İmparator II. Tewodros (1855-1868) unvanını alarak, kendisini bilinçli bir şekilde eski Süleyman efsanesinin bir parçası olarak konumlandırdı. Yönetiminin meşruiyetini Süleyman'ın oğlu Menelik'e kadar takip etti ve Ahit Sandığı'nı Etiyopya'ya getirdiği söylenen Sheba. Levine'e göre Kassa Hailu, *Fikkere Iyesus'da* (İsa'nın Yorumu) ilahi bir cezadan sonra Tewodros adında adil ve popüler bir kralın tahta çıkıp kırk yıl hükümdarlık yapacağı kehanet edildiği için adını Tewodros olarak değiştirdi.¹⁸³ Uzun ve yerleşik Etiyopya tarihinde, retorik ve iktidar, 1974'te İmparator Haile Silassie'in (1930-1974) düşüşüne kadar I. Menelik ile yakından bağlantılı olmuştur. Bu, tarihsel olarak ispatlanamayan 'Süleyman hanedanı' olarak adlandırılır. Bu iddia ardı sıra Etiyopyalı yöneticiler tarafından iktidarda kalmanın bir aracı olarak kurulan bir efsanedir.¹⁸⁴

¹⁸² Perham, 1948: 294.

¹⁸³ Levine, 2000:174.

¹⁸⁴ Monarşik ve kilise kurumları Etiyopya hakimiyetini sürdürmede öncü rol oynadılar. 13. yüzyılda, Habeş geleneksel yönetici sınıfı, kökenini İsrail'in eski kralı Süleyman'a bağlayarak kurumunu rasyonelleştiren ve meşrulaştıran Kebra Nagast (Kralların Zaferi) olarak bilinen bir belge yayınladı. Efsane, Süleyman hanedanı döneminde (1270-1974) Etiyopya devletinin kökenini belirleyerek Etiyopya ulusuna kayda değer bir eski geçmişe sahip oldu. Gelenek, o zamanın tarihini, dolayısıyla üç bin yıllık varoluş iddiasını hesaba katar. Bu efsanevi iddiaya dayanarak, Etiyopya monarşisi kendisini bir Süleyman olarak görmeye başladı. Süleyman hanedanının efsaneleri ve gelenekleri, nüfusun zihniyetine o kadar sağlam bir şekilde bağlı hale geldi ki, ülke, enerjik imparator dizisini takip eden bir buçuk yüzyılda katlanmak denemelere dayanabildi ve hayatta kaldı. Diğerleri, Süleyman hanedanının Etiyopyalı yöneticiler tarafından kendi kurallarını meşrulaştırmak için bir uydurma olduğunu iddia ediyor. Etiyopya monarşisi, Afrika kültürlerinden ziyade Ortadoğu'larını vurgulardı. Süleyman efsanesinin yinelenmesinde çok açık olduğu gibi kökler, okullarda imparatorluk yönetiminin tarihi ve gerekçesi olarak öğretilirdi. Afrika'daki Avrupa imparatorluğunun genişlemesinin Habeş'inki ile aynı zamana denk gelmesi gibi, ikincisi de vahşilere uygarlık getirme konusunda bazı kutsal varsayımları üstlendi. Menelik ve saray mensupları, ikinci sınıf olsalar da, Afrika'daki 'beyaz adamın yükünün taşıyıcıları' oldular. Süleyman hanedanı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Henze, 2000.

Adwa savaşındandır, bir soy efsanesi olarak Süleyman'ın soyuna dayanıyor olma iddiası ve daha sonra imparator Haile Silassie'nin (1930-1974) taç giyme töreni, Etiyopya'nın mekânsal hayaliyle bağlantılıydı ve uzun bir süre birçok Afro-Amerikalı ve Afrikalı için önemli bir kimlik sağladı.¹⁸⁵

Devlet temsilcileri artık uluslararası devlet sisteminden destek alan ve dolayısıyla ticaret ve silah dünyasına erişim sağlayan ayrıcalıklı devlet yapılarıyla karşı karşıya kaldılar. Etiyopya devletinin uluslararası ilişkilere bu şekilde dahil edilmesi, merkezi hükümet tarafından farklı çevre bölgeleri daha fazla kontrol etmesini sağladı. Bu bağlamda çevre bölgelerin, (bir yandan hem yerel çevre, hem de ekonomik, politik ve kültürel çevre anlamına gelir)¹⁸⁶ Etiyopya tarihinin yapımında coğrafi özelliklerin önemini belirtmek gerekir. Politik ekonomi perspektifinden bakıldığında, Etiyopya tarihinin ve toplumunun merkezi bir açıklayıcı paradigması olarak toprağın önemi ve bu topraklar (ve dolayısıyla üzerindeki insanlar) üzerindeki kontrol mekanizmaları önemlidir.¹⁸⁷ 20. yüzyılda siyasi merkezileşme ve toprak kontrolü Etiyopya tarihinin en önemli özelliği olmuştur. Güney-Orta'daki durumu anlamak için, Etiyopya'nın merkez bölgelerinde aktif olan sosyal ve maddi ilişkileri bilmek gerekir, çünkü bunlar daha sonra yeni işgal edilen Oromo ve Oromo dışı yerleşim bölgelerine nakledildi. Toprak mülkiyeti sorunu kuzeydeki durumun merkezinde ve akademisyenler arasında feodal paradigmanın Etiyopya'yı açıklamak için yararlılığı hakkında daha önceki bir tartışmanın parçasıydı.

Toprağa sahip olan köylüydü. Sadece toprağa sahip değillerdi, çoğu durumda, ilgili üretim araçlarına doğrudan erişimleri bile vardı; bu, Habeş tarımında genellikle doğrudan erişim anlamına geliyordu. Bu haklara *rist* (tımara verilen arazi) denir ve bir baba veya anne grubundan gelen kalıtsal haktır. Başka bir deyişle, hem anne hem de baba onları çocuklarına aktarabilirdi. Bu cinsiyet eşitliğinin bir işareti olarak görülse de, uygulamada mirastaki bu belirsizlik toprak sahipliği sorununu siyasete açtı. Çünkü düzenli olarak ailenin bir tarafının diğerine karşı dava açmasına neden oluyordu. Bu iddialar köylü derneklerinde ele alındı, ancak bu örgütlerin ortak karakteri abartılmamalıdır, çünkü burada toprak sorunu İmparator ve merkezi devlete odaklanan bir hiyerarşiye entegre edildi. Pankhurst, bu entegrasyonu şu şekilde tanımlamıştır: Bir soy grubu veya bir bireyin bir diğerine karşı hak iddiasında bulunması veya iki davacının bir çatışmayı çözmesi için yargıya başvurmak gerekiyordu ve yargıç, tabii ki, *gult* (hibe toprak) sahiptir. Bu gibi durumlarda, arazi tahsis edilen soy grubunun birçok 'fahri'

¹⁸⁵ Keller, 1989: 320.

¹⁸⁶ Zewde, 2001: 89.

¹⁸⁷ Zewde, 2001: 89.

üyesinin olması anlaşılabilir. "Egemenlik" ten vazgeçtiğini gösteren *gult* ayrıcalığı, merkezi devlet tarafından verildi ve aslında *rist* sistem üzerine askeri bir idari yapı inşa edildi.¹⁸⁸

Habeş'in toprak üzerindeki denetim mekanizmaları ile Avrupa feodalizm çağı arasındaki temel farkın bu olduğunu iddia etmek güvenlidir. Avrupa'da küçük bir elit toprağın sahibiydi ve nüfusun çoğunu kölelik ile ücretli emek arasındaki bir duruma zorladı, oysa Habeşistan'da köylüler toprağı kontrol ediyordu ve bu elitler tarafından başka bir egemenlik biçiminin oluşturulmasına yol açtı. *Gult* sistemi, toprağı doğrudan erişim olmadan geniş bir bölgeyi yönetmenin bir yolunu sağladı.¹⁸⁹ Merkezi devlet, *gult* malikanelerindeki tüm arazileri oydu ve bu alanları sadık aktörler arasında paylaştırdı. Bu iyiliğin karşılığında, *gult* sahibi, topraklarındaki konular üzerinde adli haklardan yararlanabilir, toprakta çalışan köylülerden haraç toplayabilir ve güvenliği için özel bir ordu kurabilirdi.¹⁹⁰ Monarşik merkez, onları diğer, daha sadık oyunculara vermek için büyük ayrıcalıkları elinden alabilirdi. Bu, merkezin gücünü artırdı ve etkil olan aktörleri devleti aracılığı ile düzenlendi, kişisel gelişim için sayısız girişimle oldukça bireysel bir toplum yarattı. İronik bir şekilde, bu hiyerarşik patron müşteri yapısı aynı zamanda yaygın sosyal hareketlilik fikrinin arkasındaki ana itici güçtü. Prensip olarak, herkes imparatora hürmet göstererek soyluların bir parçası olabilir ve büyük bir şeref alabilirdi. Crummey, bu süreçleri açıklamak için piramidin metaforunu kullandı: Güçlü bir hiyerarşik düzene sahip olan Habeş toplumunda, bir sosyal katmanın, komşularından kesin olarak ayrışması anlamında belirgin bir şekilde sınıflandırılmıştı. Habeş toplumu dışındakileri bu hiyerarşik düzene sahip değillerdir.¹⁹¹

Efendi kul ilişkileri yakın, sınıf ilişkileri akışkandı. Habeşliler, 1950'lerin sonlarına kadar kendi dışında kalan insanları çoban toplum olarak algıladılar. Aynı zamanda, çekirdek bölgelerde, köylüler ve soylular arasında bir statüko gelişmiş gibi görünmektedir.¹⁹² Bu da soyluların *gult* topraklarını kalıtsal olduğunu iddia etmesini sağladı ve imparatorun bunu reddetmesi, göreceli güvenliklerinin tehdit altında olduğunu gören köylülerin isyanlarına neden oldu. Başka bir deyişle, egemenliğin *gult* biçiminde verilmesi, devlet ölçeğinin altında görece özerk güç temelleri yaratma eğilimindeydi.¹⁹³ Donham, bu durumun bölgesel yayılmacılığa götüren büyük bir iç dinamik sağladığını iddia etti. Devletin temel alanlarının, devletin altında hareket eden aktörlerin elinde artmasıyla, sorumlu kalmak isteyen bir imparator, imparatorluğunu genişletmek ve bu yeni topraklarda yeni *gult* hibe teklifleri sunmak zorunda

¹⁸⁸ Pankhurst, 1966:100.

¹⁸⁹ Zewde, 2001: 92.

¹⁹⁰ Zewde, 2001: 92.

¹⁹¹ Crummey, 1969:462.

¹⁹² Crummey, 1969:463.

¹⁹³ Crummey, 1969:462-465.

kaldı.¹⁹⁴ Bununla birlikte, Menelik yönetimi ve 19. yüzyılın sonundaki bölgesel genişleme, uluslararası bağlamın yarattığı siyasi ve ekonomik olanaklar tarafından desteklendi.

Zamanın kuzey bölge yöneticilerinin çoğunun, 1870'lerden beri kıyı bölgesinde Avrupalıların ve Mısırlıların yayılmacı faaliyetleriyle meşgul olmasıyla, kendi bölgesi Shawa'nın nispeten güvenli olması için kıyıdan yeterince uzakta olan Menelik, gücünü diğer bölgesel rakiplere göre artırabilirdi.¹⁹⁵ Avrupalılar ve Mısırlılarla ilişkilerde çözüm savaş değil, ticaret olacaktı. Tareke'ye göre, yukarıda belirtildiği gibi, daha geniş bölgesel düzeyde, 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması, Menelik için artık Habeş yaylalarının güneyindeki bölgelerden aldığı ürünleri doğrudan ihraç edebildiği için büyük olanaklar sunmuştur. Bu uluslararası ticarete bağlı bölgesel genişleme, çok çeşitli güney bölgelerinin çeşitli yollarla merkeze bağlandığı bir durum yarattı.¹⁹⁶

Basitleştirilmiş bir şekilde, üç farklı bağlantı türü ayırt edilebilir: yarı bağımsız enklavlar, *gabbar* ve sınır çevreler. Yarı bağımsız enklavların yöneticileri, belirli bir miktarda yerel gücü elinde tuttu ve haraç uygulaması yoluyla merkezi devlete bağlandı. Ancak bu yerleşim bölgeleri Etiyopya devletinin mekanizmalarına giderek daha fazla dahil edildi ve onları *gabbar* statüsüne getirdi.¹⁹⁷ İmparator Haile Selassie'in dönüşü ve 1941 bürokratik reformları ile bu alanlar, düzenli bölge idaresinin bir parçası haline getirildi. İkinci bağlantı, kuzeydeki *rist* ve *gult* sisteminin güney toplumlarına kısmen nakledilmesini içeriyordu. Denetim ilkesi kuzeydekiyle aynıydı, oysa kuzeyde köylüler ve soylular arasındaki yüzyıllar süren mücadelenin bir parçası olarak oluşturulmuştu.¹⁹⁸

Güneyde, Menelik döneminde büyük ölçüde yerleşik üretim ve fazlalık çıkarma için uygun yayla bölgelerindeki insanlara uygulandı. Bu bölgesel genişlemenin bir parçası olarak, kuzey soylularına ve bu bölgeleri işgal eden ve bu bölgelere yerleşen *naftenya* adı verilen askerlere *gult* bağışları verildi.¹⁹⁹ Kuzey çekirdeğinde bu sistem, hem soyluları hem de köylüleri birbirine bağlayan akrabalık sistemi ve sosyal hareketlilik yoluyla stabilize edilirken, güneyde bu istikrarın farklı şekillerde yaratılması gerekiyordu. Birincisi, askeri güç, bölgesel genişlemenin ve daha sonraki çıkarma sisteminin temelini oluşturdu. *Naftenya*, güney çevre bölgelerinin işgal edildiği stratejik bölgelerdeki müstahkem şehirlerde bulunuyordu.²⁰⁰ Devlet arazisi, Etiyopya Ortodoks Kilisesi ve *balabat* arasında bölündü. Ordunun yanı sıra, *balabat*,

¹⁹⁴ Donham, 1999:16-17.

¹⁹⁵ Donham, 1999, 16-17.

¹⁹⁶ Tareke, 1991: 157.

¹⁹⁷ Tareke, 1991: 157; Jalata, 2005:89.

¹⁹⁸ Abbas, 2014:98-100.

¹⁹⁹ Birru, 1981: 93.

²⁰⁰ Abbas, 2014:98-102.

kuzeyde vali ile köylülük arasında bir pozisyonda bulunan yerel eşraftan bir kişiye atıfta bulunan Abbas'ın dedi gibi, "babası olan" şekilindeki sözü ikinci dayanağıydı.²⁰¹ Prensip olarak, güneyde de yerine getirdikleri işlev buydu. Yerel mevki sahibi insanlar, devlet mekanizmalarına, toprakta çalışan köylülerden haraç alma ayrıcalığı veren gult hibelerinin dağıtılması yoluyla dahil edildi. Bu ayrıcalığa karşılık *balabat*, kuzeyli yerleşimcilerle güney köylüleri arasında aracılık görevini yerine getirerek, *gabbar* tahsisine, soyluların sahip olduğu arsalar kadar çeşitli işler yaptı.

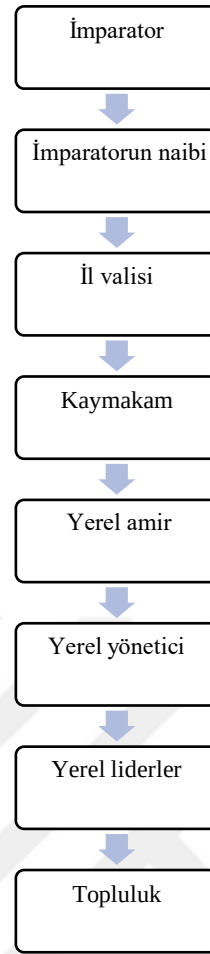
Toplumda yönetimde kilit rol oynayan ikinci önemli yerel hükümet çalışanları, *balabat* ve temsilcisi *qoro* olmuştur.²⁰² Bu insanlar diğerlerinin yanı sıra vergiler dizisi, kanun ve düzeni koruma ve idareden gelen emirleri kendi köylerine yayma gibi konularda endişeliler. İşleri o kadar önemli hale geldi ki 1950'ler boyunca, kuzeydeki yerleşimciler dışında tüm Arsi sakinleri *balabat a* sahipti.²⁰³ Görüştüğüm Arsi kişileri bu fikri destekliyor ve *balabat'ın* imparatorluk hükümeti ile ilişkisinin etkili yönetimi kolaylaştırmak ve hükümet ile halk arasında bir aracı olarak hizmet etmek olduğunu iddia ediyorlar.²⁰⁴ Onların bilgilerinden, yerel ve merkezi yönetim ilişkilerinin hiyerarşisini göstermek için aşağıdaki diyagramı çizmek mümkündür.

²⁰¹ Abbas, 2014:103.

²⁰² McClellan, 1978: 426.

²⁰³ McClellan, 1978: 426-30.

²⁰⁴ Gada Morketo ile söyleşi, 02, 05-06.10.2018, Batu, Oromya.

Şekil 2.1 Yeni Yönetim hiyerarşisi

Üçüncü tür bağlantı, çobanların yaşadığı alçak arazilerle kuruldu. Bu bölgelerde *balabat* tayin edildi, ancak işleri genellikle sığırlara sabit bir vergi talep etmek ve 20. yüzyılın başlarında köleler için baskın yapmakla sınırlıydı.²⁰⁵ Bu bölgelerde, komşu devletlerle ulusal ve uluslararası bir sınırın varlığı, Etiyopyalı yetkililer tarafından sömürü zamanlarında geçilebildiğinden ve geçici bir sığınak olarak kullanılabildiğinden, paradoksal olarak çobanlar için ayrı bir avantaj sundu.²⁰⁶ Merkez ile farklı çevre birimleri arasındaki, toprağı kimin kontrol ettiği sorusuyla ilgili bu bağlantıların yanı sıra, 20. yüzyılda iç içe geçmiş iki süreç daha önemli hale geldi: Etiyopya devletinin bürokratikleşmesi ve ticarileştirilmesi. Etiyopya devletinin özgüllüğü, bu modern değişikliklerin işyerindeki farklı bağımlılık ilişkilerini kökten değiştirmemesiydi. 20. yüzyılın başlarında, modern bir devlet inşa ediliyordu, ancak sonuç esas olarak, bir sürekli ordu (maaşlı / ücretli ordu), kalıcı bir sermayenin kurulması ve altyapının iletişim tesislerinin inşası yoluyla önceden var olan mekânsal yapının kurumsallaşmasıydı.²⁰⁷

²⁰⁵ Barisa Debela ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya.

²⁰⁶ Gada Morketo ile söyleşi, 02, 05-06.10.2018, Batu, Oromya.

²⁰⁷ Kozicki, 2015:143; Zewde, 2001: 137.

Örneğin, bu anlamda, son derece hiyerarşik, bürokratikleştirme ve ticarileştirme, imparatorun ve küçük ve bağımlı kentsel elitin, devletin gücünü artırma girişimleri olarak görülebilir.

Addis Ababa-Cibuti demiryolunun 1917'de tamamlanması, merkezin bu artan önemini simgeliyordu. Demiryolunun inşasından sonra, güney bölgeleri toplam dış ticaretin yaklaşık yüzde 70'ine katkıda bulunurken, kuzey bölgeleri ekonomik önemini yitirdi. Bu ticaret, asiller ve kraliyet mensupları tarafından kontrol ediliyordu- bu grupların- yabancı tüccarlarla birlikte- görece homojenleşmesinin bir işaretiydi.²⁰⁸ 1941'de Haile Selassie'nin dönüşünden sonra, müteakip idari reformlar ve uluslararası devlet sisteminden gelen askeri ve mali destek, Addis Ababa ve devlet bürokrasisinin büyük ölçüde başkentte hakimiyetini sağladı. Zenginlik veya prestij kazanmak isteyenler için artık iki seçenek mevcuttu. Bunlardan biri, imparatorundan veya merkezi devletten belirli bir miktar özerkliğe sahip yerel bir güç üssü kurmanın eski stratejisiydi.²⁰⁹ Diğer seçenek, Addis Ababa'nın ticari ve kentsel yaşamına veya yurtdışına katılmak için kırsal bölgeyi terk etmektir. Yerel güvenilirliğe artık ihtiyaç yoktu.

Etiyopya imparatorluk devletinin, işgali takip eden yıllarda güney-merkez çevre bölgelerini etkin bir şekilde yönetecek kaynaklar ve teknolojiye yoksun olmasına rağmen, devlet ve onun temsilcileri tarafından başlatılan süreçler, uzun vadede sosyal ve politik manzarayı yeniden şekillendirdi. Bununla birlikte, yarı-çoban alanlarındaki bu değişim, devletin çok sayıda asker ve yerleşimciyi yerel halkın içinde yerleştirdiği ve toprak, emek ve haraç konusunda yoğun bir tartışmaya yol açan bölgenin tarımsal kesimlerinde meydana gelen ekonomik ve politik dönüşümlerle keskin bir şekilde farklılaşmaktadır.²¹⁰ Buna karşılık, imparatorluğun merkezinden güney-orta mesafesinin bazı bölgeleri, ova çevresinin kuzeydeki yerleşimcilere düşmanlığı ve halkın hareketli çoban yaşam tarzı, devleti ve ajanlarını yerel siyaseti kökten değiştirmekten alıkoymuştu. Dahası, bölgenin uluslararası sınırı, halkın Kenya ve Somali eyaletinin çevresine, yani sınıra kaçarak devlet kontrolüne direnmesine izin verdi.²¹¹ Etiyopya devletinin *gabbar* sistemine muhalefet eden insanların kaçışlarını düzenlemedeki zayıflığı, yetkililerin istekliliğini açıklamaya yardımcı oluyor. Bölgeye yeni kırsal nüfusların yerleşmesi için Arsi ve Sidama'da örnek verilebilir. Yerleşmeleri, sırayla, kendilerini rakip gruplar arasındaki şiddetle ifade eden karmaşık yerleşim modellerine ve gruplar arası ilişkilere yol açtı.²¹²

²⁰⁸ Kozicki, 2015:150.

²⁰⁹ Hiwet, 1975:40-44.

²¹⁰ Kozicki, 2015:150-151.

²¹¹ Mutisya, 2017: 42-43.

²¹² Wells, 1998: 156.

Güney-orta'daki idari ve sosyo-ekonomik değişimin temposu, imparatorun damadı *Ras Desta*'yı Damtew bölgesinin bazı kısımlarının valisi olarak atadığı 1930'ların başlarında hızlandı. Bu atama, merkezi Oromo siyasetinin ve ekonomisinin Gamo Gofa eyaletinden Sidama'ya yeniden yönlendirilmesine yol açtı.²¹³ Arsi ve Borana için daha önemlisi ve *Ras Desta*, Haile Selassie'nin merkezi yönetim sistemini destekleyen önde gelen soylulardan biriydi. Bununla birlikte, 1935'te İtalya'nın Etiyopya'yı işgali bu gelişme sürecini kesintiye uğrattı. Savaş ve ardından İtalya'nın Etiyopya'yı beş yıl işgal etmesi, 1935 öncesi dönemde yavaş yavaş başlayan ekonomik ve sosyal değişim sürecini kolaylaştıran altyapı değişikliklerine yol açtı.²¹⁴ İtalyanlar ayrıca altyapı inşa ederek ve insanlar arasında yerleşim ve hareketi teşvik ederek genel olarak güney-orta bölgenin sosyal haritasının artan karmaşıklığına ve özellikle Oromia'ya katkıda bulundular.²¹⁵ Bu politika, bölgelerdeki insanların karşılıklı ilişkilerini yoğunlaştırdı, insanlar arasında büyüyen ilişkileri ve etkileşimleri derinleştirdi.²¹⁶

2.3. Güney bölgesinin İşgali

Güney-orta bölgesi, Afrika Boynuzu'ndaki Etiyopya ve Avrupalı güçlerin bölgeyi kendi imparatorluk alanlarının bir parçası yapmak için çabaladıkları en önemli bölgelerden biriydi. Yukarıda belirtildiği gibi, 1870'lerden beri Menelik, önce Shawa kralı ve ardından (1889'dan sonra) Etiyopya imparatoru olarak güney Etiyopya'daki geniş toprak alanlarının işgaline liderlik etmiştir. İmparator bu işgali, bir zamanlar Etiyopya yönetiminin bir Reconquista olarak orta çağ Etiyopya imparatorluğunun bir parçası olan bölgelere kaybettiği meşru restorasyon olarak haklı çıkardı.²¹⁷ İşgali, emperyal devletin güç konsolidasyonu ve kaynağın daha fazla kullanılması için güney-merkezin zengin ekonomik kaynaklarını kendi kontrolü altına alma ve ardından komşu sömürge Avrupa devletleriyle bir tampon bölge ve sınır oluşumu yaratma arzusundan kaynaklandı.²¹⁸

2.3.1. Arsi ve İşgali

Bugünkü haliyle Etiyopya, büyük ölçüde 19. yüzyılın ikinci yarısında (1875-1900) gerçekleştirilen askeri işgal ve diplomatik manevralardan ortaya çıktı. Yukarıda bahsedildiği gibi, Etiyopyalı yöneticiler, 20. yüzyılın sonlarında güneyin farklı bölgelerini barışçıl veya zorla bugünün Etiyopya'sına kattılar. Büyük insan ve maddi kaynaklarına sahip ilhak edilmiş

²¹³ Henze, 2000: 208.

²¹⁴ Henze, 2000: 208.

²¹⁵ Henze, 2000: 208-210.

²¹⁶ Sbacchi, 1977:509.

²¹⁷ Tereke, 1977:88-89.

²¹⁸ Zewde, 2001:125.

alanlardan biri Arsi'deki Arsi idi. Arsi Oromo, tüm insan ve malzeme kaynaklarını seferber ederek Shawan (Menelik) ordusuna karşı en güçlü direnişi gösterdi.²¹⁹ Arsi, özellikle kuzey kesimde meydana gelen Büyük Etiyopya Kıtlığı sırasında (1888-1892) Etiyopya'ya eklendi. Ayrıca, Arsi'nin işgali, Harar ve Somali'ye kadar güneydoğu kesiminin işgali için stratejik bir amaca hizmet etti.²²⁰ Menelik siyasi merkezini, yeni imparatorluğunun sahip olduğu toprak ve kaynakları çekici gözlerle gören komşu kolonyal güçlerin topraklarından olabildiğince uzağa kurmayı amaçladı.²²¹ İmparator ve danışmanlarının stratejik düşüncesine göre, imparatorluk merkezleriyle komşu sömürge güçlerinin toprakları arasındaki mesafe ne kadar geniş olursa, imparatorluk siyaseti o kadar iyi olacaktı.

İmparator Haile Selassie, Etiyopya hükümdarlarının ovaları dış tehdide karşı tampon bölge olarak kullanmalarının uzun süredir devam eden emperyal hedeflerini, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ogaden ovalarını İngiltere'den geri almanın Etiyopya için neden çok önemli olduğunu belirterek ifade etti: "çit olmadan ev olamaz." Etiyopya'nın ana çitleri Somali ve çölüdür."²²² Shawan'ın Arsi'yi işgaliyle ilgili az yazılı anlatım var. Mesela, Menelik döneminin resmi tarihçisi *Tsehafe Tizaz* Sellassie'nin Arsi'nin işgali ile ilgili bölümde sonradan eklenmiş gibi görünen tek bir sayfa bulunmaktadır. Sellassie'nin şaşırtıcı satırı şu şekildedir: "1884 yılında, Arsi'ye atanan *Ras Darge Sahla sillase* (Menelik'in kuzeni) Hawas'ın dört bir yanından tüm birlikleri topladı ve Arsi'ye karşı sefer düzenledi."²²³ Daha sonra ülkeyi işgal etti, yeni yetkililer atadı. Bir kasaba inşa etti. Tarihçi, *Ras Darge*'nin işgal öncesinde ve sonrasında aldığı bazı temel tedbirleri vurgulasa da, uygulamanın nedenleri ve doğası hakkında yeterli bilgi vermemekte, özellikle de yerel halk ve işgalci güçler arasındaki karşılaşma hakkında çok az şey söylemektedir.²²⁴ Sellassie'nin açıklaması, Menelik'in güney Etiyopya'nın diğer bölgelerini işgali hakkındaki açıklamalarının çoğunda olduğu gibi, diğerlerinin yanı sıra işgaliler ve işgal edilenler arasındaki müzakere, direniş ve iş birliğini içeren karmaşık bir süreci sıkıştırır ve basitleştirir.²²⁵

Sözlü bilgi kaynakları, işgal ve sonrasını mevcut yazılı kayıtlardan daha fazla nüansla anlamamıza yardımcı olan daha iyi bilgiler sağlar. Sözlü anlatılar, Etiyopya'nın Arsi'yi işgal etmesinin bir zamanlar bir mesele olmaktan çok, iki aşamada gerçekleştirildiğini, Azule

²¹⁹ Abbas, 1992:7.

²²⁰ Zewde, 2001:89.

²²¹ Marcus, 1994:108.

²²² Marcus, 1994:108-109.

²²³ Sellassie, 1967: 43.

²²⁴ Sellassie, 1967: 43-45.

²²⁵ Sellassie, 1967: 43-45.

Muharebesi'nin (Mart 1886) bölücü bir çizgi oluşturduğunu gösteriyor.²²⁶ Arsi ve diğer yerel toplulukların savaştıklarını hatırladıkları ilk *diina* (kuzeylilere Arsi tarafından verilen ad), imparatorun yanındaki Shawan askeri komutanı *Ras Darge*'nin kuvvetleriydi.²²⁷ Sözlü anlatımlara göre, Abbas Darge'nin Arsi-Langano-Albaso'ya (güney Arsi) yaptığı sefer 1882'ye tarihleniyor.²²⁸ Dahası, Arsi-Langano bölgelerinin farklı bölgelerinden topladığım gelenekler, bu tarihsel anlatımı destekliyor, ancak Shawa kuvvetlerinin geliş tarihleri arasında küçük bir fark var. Darge'ın gücünün ilk olarak *Ras Wolde Giyorgis*'in liderliğindeki Shawa'ya düşen Gurageland'ı işgal ettiğini iddia etmek olası görünüyor. Arsiland'a yürümeden önce *Ras Darge*'ye malzeme ve insan gücü sağlayan Gurage ve Soddo bölgesiydi.

Arsi Oromo'nun sözlü anlatımları, Gurageland ve Hawas bölgesinden Gurage ve Soddo'nun Arsi'ye yaptığı kampanya sırasında Darge'ye eşlik ettiklerini belirttikleri için bu fikri güçlendiriyor. Sözlü tarihe göre, *Ras Darge*, birçok Soddo ve bazı Gurage liderlerini savaştan teslim olmaya teşvik etmek için Arsi'ye elçiler göndermişti.²²⁹ Böyle bir taktik yeni bir şey değildi ve işgal edici Shawan devletinin politik doğası dahilinde, onu önceki yılların kampanyaları sırasında kendi lehine kullanan iyi geliştirilmiş bir sistemdi. Görüşülen bir Arsi bireyi, Arsi büyükleri ile *Ras Darge* arasındaki müzakereyi ve müzakereler başarısız olduğunda ortaya çıkan sonraki kavgayı aşağıdaki gibi anlatan bir geleneği nakletmiştir:

"Darge, güneydeki başkentten 130 km uzaklıkta, Maki kasabası yakınlarındaki Arsi-Langano'ya vardktan sonra Shawan güçleri Arsiland'a yöneldi. Biz [Arsi] Amhara rahipleri tarafından Langano civarında Arsi'nin teslimiyetini almalarına yardım etmek için çağrıldık. Gilinsha klanından Tuke Mama gibi tanınmış bir adam, müzakere etmek ve gelecek Shawan ordusuna barışçıl bir şekilde boyun eğmek için Arsi'ye gönderildi. Arsi-Langano'nun çevresinden gelen bu adam Arsi'ye şöyle diyor: "Topraklarımızı vermemiz gerekiyor; boyun eğmemiz gerekiyor. Bu, modern silahlara sahip oldukları için üstesinden gelemeyeceğimiz bir güç. Kardeşlerimiz Gurage ve Soddo gibi yok edilmiyor. Onlar [Arsiler] bunu kabul etmeyi reddettiler ve ona hakaret ederek onu geri gönderdiler. "Boyun eğmeyeceğiz, sonuna kadar savaşaacağız ve Shawan ordusunu yeneceğiz. Ancak sizin gibi yenildikten sonra savaştan boyun eğmeyeceğiz" dediler. Haberciler birçok kez gönderildi. Barış anlaşmasını reddettiler. Arsi atlı savaşçıları, Gada sistemine dayalı üç Hiriyya'dan (yaş grupları) oluşuyordu. Üç Hiriyya'nın konuşlandırılması, kimsenin geride kalmadığı anlamına geliyordu. Sadece seksen yaşından büyükler ve on beş yaşın altındaki çocuklar kaldı. Üç Hiriyya'nın atları hâlâ eyerliken Arsi'den vazgeçmeyeceklerini söylediler."²³⁰

²²⁶ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya.

²²⁷ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya.

²²⁸ Abbas, 2014:146.

²²⁹ Gada Morketo ile söyleşi, 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya.

²³⁰ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya.

Birkaç Arsi Oromo geleneği tarafından geniş ölçüde doğrulanan bu anlatı, *Ras Darge*'nin Arsi'nin teslimiyetini sağlamak için güç yerine diplomasi kullanma girişimini vurguluyor. Ayrıca, Arsi Oromo'nun, yaş gruplarının farklı yatay ve dikey bölümlerinden savaşçıları askere almak için onlara sosyo-kültürel bir güç hiyerarşisi sağlayan Gada sistemi altında Shawan ordusuna karşı savaştığını gösteriyor. Diğer kaynaklar, Batu Gölü'nün güneyinde Arsi'nin bir kısmının teslimiyetini aldıktan sonra Darge kuvvetlerinin Arsiland'ın derinliklerine doğru yürüdüğünü ifade ediyor. Örneğin, önde gelen Etiyopyalı tarihçi Zewde, Shawan kuvvetinin "Arsi daha geniş Arsi topraklarına vardıldıktan sonra Shawan'ın gelişile ilgili haber aldığında" birincisinin yerleştiğini ve diplomasi üzerinde çalıştığını belirtir.²³¹ Bazı yazarlar, Darge güçlerinin bir kısmının, Butajira kasabasının bugünkü güneybatı bölgesindeki komşu köylü ve tarımcı Gurage ve Marako halklarını çoktan yok ettiğini de gösteriyor. Silte, Marako, Masqan ve Soddo Oromo gibi bu bölgede yaşayan toplulukların çoğu, Shawa'nın iyi örgütlenmiş ve iyi silahlanmış gücüne dayanamadı ve bu nedenle çok az direniş ve savaşla boyun eğdi.

Böylesine geniş bir bölgenin Arsiland'ı çevreleyen nüfusun Darge ve Asfaw'ın keşif kuvvetlerine teslim edilmesine rağmen, işgal, bölgenin hemen Etiyopya imparatorluğuna resmi olarak dahil edilmesine yol açmadı. Dilebo'ya göre Darge, Menelik'in Oromo'nun batı kısmına karşı savaşmakla meşgul olması nedeniyle, Menelik'in izni olmadan keşif seferini Arsiland'a götürdü. Darge'ye Gurage bölgesine yaptığı seferin ardından Arsi'ye karşı seferi net olmayan nedenlerle durdurması söylendi.²³² Abbas ise Dilebo'nun iddiasıyla çelişen bilgiler vermektedir. Ona göre Menelik, ülkenin güneybatı kesiminin itaatini sağladıktan sonra güney merkez halkına karşı büyük bir hazırlık yapıyordu. Dahası, Darge'den "geniş toprakları işgal ederek kendini çoktan yorduğu için" eve dönüp dinlenmesini istediği söyleniyor.²³³ Bu, Menelik'in genel saldırılar için büyük bir hazırlık yaptığını gösterir. Arsi'nin işgalinin ikinci aşaması 1883'ten kısa bir süre sonra yeniden başladı. Bu sefer kampanya, kral Menelik ve başka bir güney bölgesini işgal etmedeki aktif rolünün bir ödülü olarak Gurage'ı alan Ras Darge tarafından yönetildi. Dilebo, Darge'nin güçlerinin Arsi'ye giden uzun yolda tanıştığı insanlarla birincisi tekrar yola çıkıp geri çekilmeden önce bir savaşta olduğunu söyledi.²³⁴

Görüşülen kişilere göre *Ras Darge*, modern ateşli silahlarla donatılmış yaklaşık 10.000 ile 15.000 savaşçıyı Oromo ve Gurage sınırından geçirdi.²³⁵ Oromo'nun Shawa, Wallo'daki ve

²³¹ Zewde, 2001:164.

²³² Dilebo, 1974: 89.

²³³ Abbas, 2014:181.

²³⁴ Dilebo, 1974: 132.

²³⁵ Hinsene Gerisho ile söyleşi, 30/10/2018, Galo Hiraphe, Oromya.

Arsi'deki kaderi, bu bölgenin sakinlerinin modern ateşli silahlarla donatılmış Shawan işgalcilerin ordusuna dayanamayacaklarını göstermişti ve bu fark, müzakere yoluyla diplomatik bir çözüme hazır olmayı teşvik etti. Gurageland'ın batısında ve Batu Gölü yakınlarında yaşayan Arsi'nin Uta-Wayyu klanı, Shawa-Amhara'nın askeri genişlemesinden etkilenen ilk Arsi grubuydu. 1879'da gerçekleşen bir seferde, Hristiyan işgalciler hakimiyetlerini daha güneydeki Batu Gölü bölgesine kadar genişletti. Bazı Arsi Oromo, kuzeyden gelen işgalcilerle anlaştı ve ertesi yıl Shawa'ya bir haraç gönderdi.²³⁶

Bu sayede, Oromo'daki bazı liderler, toprakları için geniş ölçüde siyasi özerklik kazanabilirken, Arsiland'daki diğer bölgeler Hristiyan Etiyopya birlikleri tarafından yağmalanıp işgal edildi. Ancak işgalciler henüz pekiştirilmemişti ve Ekim 1883'teki diğer baskınlar Shawan işgalcileri için bir felaketle sonuçlandı. Kısa süre sonra, Ekim ayında [Menelik] Chaha'ya büyük bir orduyu seferber ederek ve gençlerin desteğini alarak bir kampanya başlattı.²³⁷ Kasım ayında Nigus ordusu yenildi ve imha edildi. Maşhafa Chawata'yı yazan bilgili Alaqa Zannab, bu olayda öldürüldü. Birçok *Makewannent* de öldürüldü. Chaha'nın Müslüman halkı birçok Amhara halkını esir aldı ve onları Kambata ve Walayta'ya sattı. Nigus ile birlikte sefere katılan tüm ordunun yalnızca üçte biri hayatta kaldı ve Soddo'daki üslerine geri döndü. O zamanlar Shawa'da ağıtların olmadığı bir ev yoktu. Nigus da üzüntü içinde döndü ve Wollo'daki üssüne Leche'ye girdi.²³⁸ Bununla birlikte, bu tür yenilgiler, Amhara Shawa'nın Güneydoğu'nun işgali seferini durduramadı. Menelik, güneybatıdaki bölgelerin kontrol edilebileceği Soddo'da yeni bir idari bölge inşa ettirdi.²³⁹

1886'da Menelik işgal altındaki topraklarda bölgenin yeniden yapılandırılmasına karar verdiğinde, Gobana bu ilgili bölgelerin en yüksek idari amiri konumuna yükseldi. Aslında, *Ras* Gobana birçok Oromo liderini kontrol edip mağlup etti ve onları 20 yıldan daha kısa bir süre içinde Shawan hükümdarının altında topladı.²⁴⁰

Sözlü görüşme yapılan pek çok kişi herhangi bir savaş biçiminden bahsetmese de, bazıları Darge birliklerinin savaştığını ve halkı müzakere yerine savaş yoluyla Arsi'ye götürdüğünü belirtiyor.²⁴¹ Bu gelenek mantıklı geliyor çünkü Gurage ve Soddo, farklı savaşlarda Shawan güçlerine karşı savaştı.²⁴² Sözlü anlatımlara göre, düşman doğuda Arsiland'a

²³⁶ Admasu Sagemo ile söyleşi, 19/12/2018 ve 24/12/2018, Batu, Oromya.

²³⁷ Dilebo, 1974: 112.

²³⁸ Dilebo, 1974: 114.

²³⁹ Dilebo, 1974: 114.

²⁴⁰ Dilebo, 1974: 139-142.

²⁴¹ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya; Gada Morketo ile söyleşi, 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya.

²⁴² Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya; Gada Morketo ile söyleşi, 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya.

doğru ilerleyen Hawas sınırlarını işgal ettiğinde, Lenjiso Diga ve Damu Usu gibi liderler Arsiler, Albaso, Habalosa ve komşu dost Sidama, Hadiya ve Gurage'da yeni ve güçlü bir kurtuluş cephesi kurdular.²⁴³ Bu sırada Arsi, işgalciye karşı başka bir askeri cephe açmak için daha fazla plan yaptı. Darge'nin 1878'de çok az direnişle kuzeydeki Gurage'ı kolayca işgal ettiği hatırlanabilir. İyi organize edilmiş bir tavırla, Arsiler Shawan'a karşı savaş açtı. Arsi'nin Shawa'ya karşı düzenleyicisi, aslen Hararlı bir Müslüman öğretmen ve vaiz olan Şeyh Nuri Husen'di. Gurage ve Maraço ile geleneksel sınır anlaşmazlıklarını bir kenara bırakarak, Bacci Sabo Gurage'nin lider, ortak düşmanlarına karşı direniş savaşında Arsi'ye katıldı.²⁴⁴ 1880'lerin başından 1884'e kadar Şeyh Nuri Husen ve onun örgütlü takipçileri birkaç kez art arda Menelik'in ordusunu *Ras Darge* komutasında bozguna uğrattı ve ikincisi yoruldu, yenildi ve Shawa'ya döndü.²⁴⁵ İstilacıların öncüsü olan *Ras Darge* subayı *Fitawrari* Bufera, Fugug'da yenildi ve geri çekilmek zorunda kaldı. Diğer talihsiz çatışmalardan sonra *Ras Darge*, Shawa'ya geri çekilmek zorunda kaldı.

Görüşülen kişilerden biri çatışmaları şu şekilde anlattı:

Oh! köle bir annenin oğlu

İlk önce buzağılarınızla savaşa girdiniz.

Buzağılarınızı nereye bağladınız?

Kölelerinle savaşa gidiyorsun,

Ve sen Nur'la (git).²⁴⁶

Dahası, *Ras Darge*'in geri çekilmesinden sonra Arsi şarkısının zaferi:

Sür ve sürmeme izin ver, oh çocuk

Haydi! bizden önce git

Gobana olarak, Dache oğlu

Fitawrari Takle olarak,

Garade Walde olarak

Nado oğlu Dillansa olarak

Geri çekilme hizmetkârlar için uygundur

İpek ceketinin önce gitmesine izin ver

²⁴³ Tedesse Ilu ile söyleşi, 20-23/01/2019, Batu, Oromya.

²⁴⁴ Azmach Tashite Choroko ile söyleşi, 23/01/2018, Gowota, Oromya.

²⁴⁵ Cerulli, 1922: 71-73.

²⁴⁶ Yaa ilma haadha maxxiiidha

Dura jabbilee waliin duultee

Jabbilee kee essatti sakaltee

Garboota kee qabdee duultee

Nuti Nuur Huseen qabnaa

(Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya).

Ey Darge, vadiye in
 Seninle savaşmaktan korkarsa
 Nur Hussen'in savaşçısı ölecek.
 Ben Nur Hussen'in oğluyum,
 Arsi'nin çocuğu söyledi
 Çoban inekleri aşağıya indirir.
 Darge'nin atları esintilerdir (zayıf demektir).
 Alelu [Arsi] atları fırtına (güçlü)
 Biz üç kişiyiz ama senden korkmuyoruz
 Loko Guco'nun gururlu oğlu.²⁴⁷

Yukarıdaki alıntıya göre, Arsi, Ras Darge'nin ordusunu, 3'ten 6'ya kadar olan dizelerde alıntılanan diğer Habeşli şeflerin aksine, ordusunu ilk sırada savaşmak yerine son saflarda takip eden ordusunun altını oydu. İpek ceket (Oromo kelimesinin 8. mısradaki *suufii* (koton) denilir), Ras rütbesinin işaretidir. Sonra mafsallı şarkıcı, Darge'den korkarsak ölebilir miyiz diyen Şeyh Nur Hüseyin liderliğindeki Arsi'ye dikkat çekti. Arsi arasında, Darge'nin ordusundan korkmayan üç kişiyle güçlü ve kararlı askerlerin bir göstergesi olan Alelu kabilesini temsil eder. Bundan bir süre sonra Arsi, Hawas ile Sidama sınırı arasındaki bölgeyi egemen devlet olarak yönetmeyi başardı. Bu arada, Arsi büyüklerinin verdiği bilgiye göre, kral Menelik, Arsi'ye, derebeyliğini tanımlarını isteyen mektuplarla birlikte bir dizi elçi gönderdi. Bunun karşılığında

²⁴⁷ Yaa ilma haadha maxxiiidha
 Dura jabbilee waliin duultee
 Jabbilee kee essatti sakaltee
 Garboota kee qabdee duultee
 Nuti Nuur Huseen qabnaa
 Qotii na qochisiisi
 Bayee dura kee deemuu
 Akka Gooban ilama Daacee
 Akka fitawuraarii Takilee faa
 Akka Garadoo Waldee faa
 Akka Dillansaa ilma Naadoo faa
 Booda garadiif tolaaf
 Dura jimjaanii adeemuu
 Dargee bu'i gammoojii
 Inni lola kee sodaatee
 Du'a yaadi Nuuri Huseen
 Ana ilma Nuuri Huseen
 Jettaa ijoollee Arsiidha
 Tikseen gadi yaafta loonii
 Fardi Dargee bubbisaadha
 Kan Aleeluu Qilleensaa,
 Sadi taanee si hin sodaanuu
 Baacaa lookoo ilma Gucoo.
 (Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya).

Nuri, Hawas'tan batıda Harar'a, güneyde Bale ve Sidama'ya kadar Arsiland'ın valisi olacaktı.²⁴⁸ Ancak Nuri, bir Hristiyan ile anlaşma yapmayacağını söyledi ve savaşı sonuna kadar sürdürmeye karar verdi.

Menelik ve Arsi halkı arasındaki savaş, yukarıda belirtildiği gibi, 1886'da Azule savaşında son yenilgilerine kadar devam etti.²⁴⁹ Ras Darge'nin ordusunun, Lenjiso Diga gibi önde gelen savaş liderlerinin önderliğindeki Arsi halkının elinde art arda altı yenilgiye uğradığı yukarıda belirtilmişti. Sonunda, Shawan ordusu dördüncü saldırı için geldiğinde, bu sefer Shawan'ın gelişinden yararlanan bazı Arsi Oromo'nun da yardım ettiği Menelik liderliğindeki askerler, halkına karşı hem askeri hem de taktik olarak cesaretlerini göstermelerine izin vermesini istedi.²⁵⁰

Güncel bir rapor ise söz konusu savaşa aşağıdaki gibi nakletmiştir.

Arsi'den gelen ihanetler, özellikle, Ali Marsha, Robale Kula ve Halko Darge adlı zavallı bir kadın, düşmanla iş birliği yapar. Halko yerel bir *koso* satıcısıydı. Arsi'ye, Shawan askerlerinin *koso* içip yorgun düştüğünü ve uyuduğunu söyledi. Shawan askerlerine savaşmaya hazırlanmalarını söyledi. Bu yanlış bilgiyle yanıltılan Arsiler, hazırlanmadan düşmanın çatışma bölgesine girdi. Bölgeye girdiklerinde tüm Arsi atlıları ve kadınları kuşatıldı ve kolaylıkla pusuya düşürüldü. Azule savaşında 12.000'den fazla Arsi'nin öldürüldüğü söyleniyor.²⁵¹ Saldırıdan kurtulanlar yakalandı ve direnişlerinden dolayı elleri ve göğüsleri kesildi. Örneğin, Qerro Negesso adında bir kişinin yakalandığı ve Shawan'a teslim olması istendiği söylendi. Ama onurlu bir davranış göstererek boyun eğmeyeceğini söyledi ve sonuna kadar direndi. Sonuç olarak, sağ eli parçalandı ve sonra hadım edildi.²⁵² Arsiler atlarla geldiğinde, Amhara onları mermilerle karşıladı. Onlar [Amhara] Arsi'deki bütün sığırları toplayıp Hawas'a getirdiler. Arsi halkı buraya gelip savaştı ve başarısız oldu ve sonunda teslim oldular. Sonuç olarak, sonraki yıllarda Shawan hükümdarlarının yanlış yönetilmesinden çok acı çektiler.²⁵³

Menelik yönetimindeki Darge, 1886'da Arsi'yi sonsuza kadar yenip işgal etti. En uzun, en sert ve inatçı direnişlerinden dolayı Menelik, Arsi'yi ağır bir şekilde cezalandırdı ve topraklarının en verimli bölümünü askerlere, Ortodoks Kilisesi'ne ve geri kalanını hükümete verdi.²⁵⁴ Bu zafer için, en verimli Arsiland'ın üçte ikisinden fazlasının Ras Darge'nin özel mülkiyeti olmasına karar verildi. Dahası, stratejik bakış açısından Arsi bölgesi, tıpkı Wollo'nun

²⁴⁸ Azmach Edao Haga, ile söyleşi, 15/11/2018, Bulbula, Oromya.

²⁴⁹ Zewde, 2001:165.

²⁵⁰ Tedesse Gelgelu ile söyleşi, 28/01/2019, Bulbula, Oromya.

²⁵¹ Abbas, 2014: 178.

²⁵² Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 15/11/2018, Bulbula, Oromya.

²⁵³ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 15/11/2018, Bulbula, Oromya.

²⁵⁴ Abbas, 1992:2.

kuzeyde olduğu gibi, Menelik'in güneydeki genişlemesi için önemli bir üs oldu. Arsiland'ın altı ila on yıllık çatışmalardan sonra işgali, Menelik'e ana ve zengin Sidamaland, Harar emirliği, Borana, Guji ve Ogaden'in daha doğu bölgelerine kolay ve doğrudan erişim sağladı.²⁵⁵ Aynı zamanda köle, fildişi, altın ve kahve tüccarı olan halkları da buraya getirdi. Diğer sonuç, başka yerlerdeki haksız savaşlar gibiydi, 1870'ler, 1880'ler ve 1890'ların sonlarında, Oromo'nun diğer bölgelerindeki birkaç sivilin ölümüyle işaretlenmiş savaşlar.²⁵⁶ Aynı zamanda Gada demokratik sisteminin, sosyal ve geleneksel değerlerinin zayıfladığı görüldü. Öte yandan, Oromo milletinin baskıcı merkezi hükümete karşı mücadelesini, gelecek nesillerin modern dünyanın gerçekleriyle yüzleşme ve bunlarla ilgili hikayeleri canlı seslerle anlatma kararlılığını doğurdu. Arsi ve Harar, kendilerine karşı işlenen savaş trajedisini, şikâyetlerini ve açık direnişlerini aşağıdaki sözlerinde dile getirdiler. Calanqo savaşında (1887) yenildiklerinde şu savaş şarkısını söylediler:

Calanqo'daki savaş ve katliam, hikâyeyi anlatabilir miyim anlatmayayım.
Yaşlı adamlarımızın yok edilip gri saçları dağda yatıyordu.
Genç adamlarımız yok edilip tarakları (genellikle tahta taraklar) dağda yatıyordu.
Bilge adamlarımız yok edilip asaları dağda yatıyordu.
Din adamlarımız yok edilip ve onların dini süslerini dağda yatıyordu.
Genç hanımlarımız yok edilip onların süs boncuklarını dağda yatıyordu.
Midemde muazzam miktarda kan var, bu yüzden eve nasıl gidip uyuyabilirim.²⁵⁷

Görüşülen kişilerin anlatımı, 1882-1886 ve 1886-1887 işgali ve işgali sırasında anavatanının yıkılmasından ve can kaybından yakınmaktadır. Sefalet, travma, keder, hayal kırıklıkları, kısacası çelişkili çoğulculuk trajedisi, Arsi ve Harar Oromo'nun tarihindeki en etkileyici dokunuşlardır. Yıkıcı toprak reformuna karşı isyan olduğu için, kahraman şair, sonunda başarısız olan cesur erkek ve kadınların trajik haysiyetinden bahsetmeyi unutmadan zamanın acısını kaydetti. Kahramanca söze göre, savaş zamanı çok korkunçtu ve hayatın her kesiminden katliamla doluydu. Görüşülen kişiler, insanların öldürülmesiyle ilgili özlü temaya odaklanıyor ve savaşın tüm olaylarının gerçek imajını naklediyor. Genel olarak, Calii Calanqoo'nun savaşı, olayı insanların hayatlarına yaklaştırır ve esasen Shawan ordularının yerli halk üzerindeki insanlık dışı eylemleriyle karakterize edilir. Calii Calanqoo'da Calii kelimesi, Calanqo katliamı anlamına gelen bir anlam ifade eder. Görüşülen kişilerin ifadesi, Calanqo'daki 1887 savaşının ve işgalinin korkunç doğasını gösteriyor.²⁵⁸ Bu aynı zamanda işgal edilen

²⁵⁵ Abbas, 2014: 197.

²⁵⁶ Abbas, 2014: 197-198.

²⁵⁷ Hussein Gelgelu ile söyleşi, 30/10/2018, Galo Hiraphe, Oromya.

²⁵⁸ Jalata, 2005:144.

topraklardaki korkunç görüntüyü yeniden inşa eden güçlü bir öznedir. Calanqo savaşı hakkında bir muhbirin bu anlatısı bize Oromo'nun 19. yüzyılın sonlarının en kötü senaryosunu hatırlatıyor ve Calanqo savaşı sırasında insanların yaşadığı korkunç olayı anlatıyor.

Arsi Oromo, Shawan işgaline direndi ve bunun için ağır bir bedel ödedi. Shawan ordusuna karşı yaptıkları savunma savaşı, tüm sömürge döneminin en kanlı savaşlarından biriydi. Nüfus oldukça azaldı ve onları işgal eden *Ras Darge*, Oromo tarihine [*harkafi harma muraa Aanolee*] olarak geçen 12.000 erkek ve kadının uzuvlarını ve göğüslerini tek bir günde kesti.²⁵⁹ Arsi ve Shawan ordusu arasındaki nihai savaş, Arsi'nin Shawan tarafından yenildikten sonra bir korku eylemiyle karşı karşıya kaldığı Anole'de gerçekleşti. Anole, Güney Oromia'da (Arsi bölgesi), yukarıdaki sayıda erkek ve kadının barbarca işgal eylemine maruz kaldığı bir yerdir ve görüşülen kişilerin fikri, Arsi'nin bu en kötü kabus senaryosundan ve geri dönüşten derinden etkilendiğini göstermektedir. Bu kişilere göre, erkeklerin sağ elleri ve kadınların sağ göğüsleri kesilerek boyunlarına asıldı. Anole'deki korkunç sakatlanma görüntüsü ve Calanqo'daki katliam, kitle iletişim araçları, kitaplar aracılığıyla ve bu çalışmanın dışındada yapılacak yeni çalışmalarla ortaya onacaktır. Görüşülen kişilerden biri aşağıdaki satırda Anole olayı ve Arsi'nin durumunu anlattı.

[Arsi ve Shawan] savaşmak için savaşa gittiler, birbirleriyle savaştılar.

Savaş bir dengesizlikti, Arsi cesurca savaştı, neredeyse yok etmek üzere.

Menelik, Shawan ordusuna Arsi erkeklerin ve kadınların göğüslerinin kesilmesi emrini verdi.

Somut kanıt olarak, Anole'den bahsetmeme izin verin.²⁶⁰

İşgalerin ve sonrasının diğer özellikleri, bazılarının doğrudan imparator tarafından yönetilmesi idi. Yerel halkın güçlü bir direniş gösterdiği Wollo gibi bölgelerde (1865), Gurage (1872-75) Arsi (1882-1886) ve Harar (1887) Menelik işgallerini bizzat gerçekleştirdi.²⁶¹ Wollo, Kuzey Etiyopya ile Shawa arasındaki köprü oldu. Kuzey politikasının temeli olarak buna ihtiyacı vardı. Gurage ve Arsi, Shawa sınırları içindeydi. Gurage, Shawa ile batı Sidamaland arasında bir köprüydü. Arsi, sığır zenginliği ve verimli toprak ile biliniyordu. Harar, Menelik'in denize ve Ogaden-Somali işgaline erişebilmesi için gerekiyordu. Bu nedenle, Kral Menelik'in stratejik ve ekonomik öneme sahip bölgelerde bu seferleri bizzat yönetmesi çok önemli ve elzemdi.²⁶²

²⁵⁹ Abbas, 2014:178.

²⁶⁰ Waraanni walitti yaa'ee, waraanuuf jedhee ka'ee
Waraanni wal-caalee, Arsiin kufee-ka'ee dhumuu gayee
dhiira harki muramee, dubartii harmi muramee
Isa kanaaf ragaa Aanoleen maqaa dhayaa

(Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/16/2018, Batu, Oromya).

²⁶¹ Marcus, 1994: 104; Dilebo, 1974: 128.

²⁶² Marcus, 1994: 104; Zewde, 2001:140.

2.3.2. Arsi'de İdari Sistemin Başlangıcı

Shawan'ın güney-orta Etiyopya'yı işgalinin ilk sonuçları, işgal edilen kuzey ekonomik ve politik gücün gelişimi için büyük ağ olarak hizmet veren şehir merkezlerinin ortaya çıkmasıydı. Akademisyenler, güney Etiyopya'daki kentleşmeyi sadece, Shawan işgaliyle, işgalin güneyde çeşitli siyasi, ekonomik ve ritüel işlevlere hizmet eden yerleşimleri işaret ettiler. Oysa işgal öncesi yerleşimler, gelecekteki askeri kasabaların merkezi olarak hizmet etti.²⁶³ Bununla birlikte, Etiyopya'nın güney-orta bölgelerinde, ekolojik sebepler ve bölgedeki nüfusun büyük ölçüde çobanlar ve yarı tarımcı yaşam tarzına dayanması nedeniyle bu kadar önemli bir yer yoktu. Otlaticılık ve mevsimlik işçilik içinde, insanların bir bölümünde yaşamak için gerekli olan zorunlu yerleşimlerin kurulmasına engel oldu. Köyle, yerleşim yerleri farklı nedenlerle yaşanmaz hale geldiği için, yerleri yıl içiresinde taşınmak zorunda kalmışlardır.²⁶⁴ Yerel olarak köyler, su ve otlak aramak veya bazen kendi çatışmalarından kaçmak için taşındı. Görüşme yapılan bir kişiye göre, bu tür hareketliliğin diğer testi, etrafındaki aşırı derecede sıyrılması ve deformasyonun yakacak odun kıtlığına neden olması olabilir. Ayrıca aile fertlerinin kültüre ve ve din ritüelleri taşıdığı da belirtilmektedir. Arsi'nin siyasi yapısının adem-i merkeziyetçi doğası, bölgedeki kalıcı siyasi merkezlerin büyümesini cesaretlendirdi.²⁶⁵

Gada yetkilileri, sürekli olarak Arsi'nin tamamına taşınarak görevlerini yerine getirdiler. On yıldan fazla süren çekirdek yerleşim birimleri, *Qallu* (Oromo rahibi) olarak adlandırılan ritüel Oromo liderinin yerleşim yerleri gibi görünüyor. Bununla birlikte, işgal eden güçler, geniş bir bölgede yaşayan ancak seyrek dağılmış bir nüfus üzerinde kontrolü sürdürmek için küçük işgal ordularının ihtiyaç duyduğu güvenliği sağlamadıkları için bu yerleşimleri ele geçirmediler.²⁶⁶ Sonuç olarak, işgalciler geldikleri kuzey Etiyopya sosyal ortamının bir yansıması olarak, idari merkez olarak hizmet veren *ketemalar* (garnizon kasabaları) adı verilen yeni yerleşim yerleri kurdular.²⁶⁷

1920'ler öncesi dönemde Arsi'de ortaya çıkan idari merkezler, bölgenin işgalini izleyen siyasi ve ekonomik değişiklikleri yansıtabilir. Kurulan kasabalar, işgal sürecinde oluşan garnizon kasabalarıdır. Bu merkezlerin öncelikleri, yeni işgal edilen bu topraklardaki erken Etiyopya yönetimlerinin ilgili askeri görevine hizmet etti. Bu aşamada işgalin öncelikli amacı kanun ve düzeni sağlamak için, bölgeyi kontrol edebilecekleri ve zaman içerisinde işgal edilen nüfus tarafından saldırı karşısında kendilerini savunabilecekleri yüksek pozisyonlardadırlar. Bu

²⁶³ Markakis, 1998: 89.

²⁶⁴ Markakis, 1998: 89-90.

²⁶⁵ Woge Kufa ile söyleşi, 20/09/2018, Shashemane, Oromya.

²⁶⁶ Gada Morketo ile söyleşi, 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya.

²⁶⁷ Markakis, 1974: 89.

öbekler, dağların, tepelerin ve tepe sırtlarının, bu yerleşim yerleri için birincil seçimdi. Devlet işgal sürecini tamamlamış ve ele geçirilmiş bölgelerde görece istikrar sağlamıştır.²⁶⁸ Yerel yöneticiler ise çoğu zaman idarenin ekonomik çıkarlarına hizmet edecek daha iyi yerler seçmiştir. Bunun için, güneyde ortaya çıkan şehirler, yerel ve küresel ticaret yollarına erişilebilenlerdi.

Kasabaları çevreleyen alanlar yüksek tarım potansiyeline veya yeni yerleşim alanlarını genişletmek için yeterli araziye sahipti.²⁶⁹ Asella kasabası ve çevresindeki bazı merkezi üs, güney-orta bölgedeki kasabalara örnek olarak alınabilir. Kesin olarak bilinmemekle birlikte, Asella, Shashamane ve Ginnir kasabası ve daha sonra Adami Tullu gibi yerler, Shawan'ın güney-orta'da kurduğu garnizon kasabalarına örnek olarak görülüyor. Bunlar büyük olasılıkla işgalin ardından Arsi'de kurulan *ketemalar*dı. Asella, Arsi'deki şehirlerden biri olarak seçildi. Asella'yı bir garnizon kasabası olarak destekleyen birkaç faktör vardı. En önemlisi topografyası gibi görünüyor. Asella kasabası, çevredeki kırsal alanın muazzam manzarasını sağlayan Chilalo Dağı'nın tepesinde (4000 metrenin üzerinde) bulunmaktadır. Asella, yerleşimcilere yakıt ve inşaat için odun gibi ihtiyaçları sağlayan yoğun bir Arsi ormanının da merkezindeydi. Darge'nin oğlu Chilalo Dağı'nın yakınında Asella'nın çevresinde, Asfew işgal edilen bölgelerin idari merkezleri olarak hizmet veren Tiyo ve Bokoji gibi farklı küçük garnizon kasabaları kurdu. Bunların bir garnizon kasabası olarak kurulmasına dair net bir tarih olmamasına rağmen, görüşülen kişi Ras Darge ve oğlunun kuruluşlarında çok önemli bir rol oynadıklarını belirtmişlerdir.²⁷⁰

Yeni kurulan garnizon kasabalarının işgal edilen bölgelerdeki önemini açıklayan Charles McClellan şunları yazdı:

Yeni yönetimin ilk görevi, askerlerin yaşayabileceği bir dizi kalıcı askeri ketemalar oluşturmaktı. Bu kasabalar çoğunlukla güneydeki etnik grupların çoğunu ayıran ormanlık tampon bölgelere yerleştirildi ve ordunun aynı anda birkaç grubu etkili bir şekilde denetlemesine izin verdi. Artan asker sayısı, ek haraç tahsilatını yönlendirmek açısından *balabatlar* ve *korolar* a fazladan yük bindirdi.²⁷¹

Yerli memurları bu işten kurtaracak ve diğer idari görevleri için onları serbest bırakacak bir yol bulunmalıydı; Etiyopya işgalinin etkinliğini gösteren bir sisteme de ihtiyaç vardı. Yukardaki tartışma, Arsi'deki küçük kasabaların kurulmasının, Arsi'nin fiziksel manzarasının dönüşümünün arkasındaki kilit faktör olduğunu gösteriyor. Ancak tartışma, İtalyan öncesi dönemde Arsi'de ortaya çıkan kent merkezlerinin sayısının ve büyüklüğünün kademeli

²⁶⁸ Gada Morketo ile söyleşi 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya.

²⁶⁹ Woge Kufa ile söyleşi, 20/09/2018, Shashemane, Oromya.

²⁷⁰ Woge Kufa ile söyleşi, 20/09/2018, Shashemane, Oromya.

²⁷¹ McClellan, 1978: 426.

olduğunu da gösterdi. Arsi'deki yavaş kentleşme, kuzeylilerin bu kırsal bölgede yaşadığı çevresel, politik ve altyapısal sorunlarla ilgiliydi.²⁷² Bu kasabaların büyümesini sınırlayan en önemli yerel faktör, çevredeki kırsal nüfusu yeni yerleşime ikna edememeleri idi.

Arsi Oromo'nun çoğu bu dönemde ve hatta 1970'lerin sonuna doğru, kasabaları Shawan tarafından toprak almak için bir baskı yeri olarak görerek şüpheyile bakıyordu. Bu nedenle, onun kurulmasına direndi ve Shawan'ın böyle bir hareketine en azından başlangıçta karşı çıktılar.²⁷³ Görüşülen kişilerden biri, Arsi geleneğine göre, "kasabalar Watta gibi fakirlerin, yeni gelenlerin ve hor görülen grupların yerleştiğini" gösterdi.²⁷⁴ Watta, Arsi'nin büyük ölçüde çiftlik hayvanlarına sahip olmadıkları için yoksul olarak gördüğü yerel bir dericilik ve el sanatları topluluğudur. Nitekim Arsi anlayışında yirminci yüzyılın başına kadar kentler, bir toprak parçasıyla yoksul grupların yerleştiği yerlerdi. Arsi'nin kasabalara olan hoşnutsuzluğu belki de askerlerin ve kendilerinden vergi şeklinde her türlü hizmeti talep eden Shawan memurlarının oturduğu yer olmasından kaynaklanıyordu. Yine de, büyüklüklerine ve az sayıda olmalarına rağmen, Arsi şehir merkezleri, kırsal kesimde yaşayan kırsal nüfusun büyük çoğunluğuyla eklemlenmeye başladı.

Çobanlar kent merkezlerini tamamen görmezden gelemezlerdi. Birincisi, kasabalarda çobanlar için giderek daha önemli hale gelen önemli malların bulunduğu küçük dükkanlar veya düzenli açık pazarlar vardı. Arsi çobanlar ve yarı tarımcılar işgal öncesinde izole edilmemişlerdi. Görüşülen kişiler, Arsi'nin Gurage sınır bölgelerinden gelen tüccarlarla etkileşime girdiğini gösteriyor; Arsi ayrıca, günümüzün güney bölgesel eyaletindeki Soddo bölgeleri gibi kendi topraklarının dışına da seyahat etti.²⁷⁵ Garnizon kasabalarının kurulmasından sonra, Arsi ve kasaba yerleşimcileri arasında sık sık ilişkiler oldu ve beraberlerinde getirdikleri kahve, tütün ve tuzu pamuklu giysiler gibi mamul mallarla değiştirmek için bağlar yarattı. Bölgenin Etiyopya tarafından işgaliyle tüccarlar, takas için Arsi'deki kasabalara mamul mallar getirdi. Ayrıca, Arsi çobanlar, çoğunlukla süt ve et diyetlerini çeşitlendiren çay, şeker ve mısır gibi yeni ürünler için bir tat geliştirdiler.²⁷⁶ Arsi, yalnızca yeni şehirlerde bulunabilen, Asella gibi pazarlarda açıkça satılan silahları da satın alabilirdi. Sadece ürünlerini almak için değil, satmak için de kasabalara geldiler. Bunlar çoğunlukla hayvansal ürünlerdi. Arsi vergilerini devlete ve efendilerine ödemek için sığır satmak zorunda kaldılar. Ayrıca bu dönemde bazen yeni malları ödemek için paraya ihtiyaçları

²⁷² McClellan, 1978: 426-230.

²⁷³ Noggo, 2009: 120.

²⁷⁴ Ayele Urge ile söyleşi, 12/01/2019 Batu, Oromya.

²⁷⁵ Kufa Gemedo ile söyleşi, 02/11/2018, Batu, Oromya.

²⁷⁶ Kufa Gemedo ile söyleşi, 02/11/2018, Batu, Oromya.

vardı. 1920'lerin sonlarında, çoğu Arsi, Arsi'da hayatlarına sorun yaratan Shawan kanun kaçaklarına fidye parası ödemek için birçok hayvanı satmak zorunda kaldı.²⁷⁷

2.4. Shawan'ın İşgalinin Başarı ve Gerekçesi

Etiyopya'nın güney ve merkezi toplumlarının çoğunun, en başından itibaren Shawan güçlerine ve askeri istilalara karşı ülkeleri ve toplumları üzerinde kontrol sağlamak için şiddetle ve cesurca savaştığı açıktır. Ancak güney halkları nihayet yenildi ve kaybetti. Bu kısmen siyasi ve teknolojik nedenlerden kaynaklanıyordu. 19. ve 20. yüzyılın başları, genel olarak kuzey Etiyopya'nın ve özel olarak da güneyin ekonomi politiğinde derin ve hatta devrimci değişimlerin yaşandığı bir dönemdi.²⁷⁸

Güney toplumlarının siyasi bölünmeleri, kültürel farklılıkları, karşılıklı düşmanlıkları ve askeri zayıflıkları onları Shawan saldırganlığına karşı savunmasız hale getirdi. Bölgelerinin zengin doğal, ticari ve insan kaynakları, Shawaların ilgisini ve yayılmacı hırslarını kendine çekti. Aynı zamanda, sürekli kan davaları ve etnik gruplar arası savaşlar ve aralarında hüküm süren neredeyse bitmek bilmeyen çekişmeler, Shawan düşmanlarına karşı herhangi bir etkili savunma eyleminde birleşmelerini yasakladı. Shawanların daha büyük birliği ve savaş alanına koyabildikleri büyük ordular onlara askeri avantaj sağladı.²⁷⁹ Bununla birlikte, Shawanlar tarafından ateşli silahlara erişim ve kullanım, ancak 1880'lerin ortalarından sonra belirleyici roller üstlendi. Ancak o andan itibaren orduları ithal, daha verimli modern Avrupa silahlarıyla giderek daha fazla teçhiz edildi.

Avrupalı güçler ve özel silah tüccarları ile ilişkilerin sürdürülmesi ve Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ndeki limanlara bağımsız yolların açılması, Shawanlar'ın çok aranan ateşli silahlar ve mühimmatlarda kesintisiz trafik akışını sağladı. Bu tür silahlara sahip olmak ve konuşlandırmak, Shawan'ın askeri zaferlerini kolaylaştırdı ve işgal edilen konular üzerindeki kontrolleri daha sağlam bir şekilde yerleştirdi. Geleneksel Etiyopya belgesi, *Kebra Nagast* ("Kralların Zaferi")²⁸⁰, Shawanlar'ın Hristiyan olmayan halkları işgal etmeleri için teşvik ve ideolojik meşruiyet sağladı. Shawalılar için güney sınırlarının hemen ötesinde yaşayan Oromo mantıklı hedefti. Güney sakinlerinin büyük bir bölümünü oluşturdular, büyük bir kısmı İslam'ı kabul etti, geri kalanı ise yerli inancına bağlıydı.²⁸¹

²⁷⁷ Tedesse Gelgelu ile söyleşi 28/01/2019, Batu, Oromya.

²⁷⁸ Aregay, 1988: 24.

²⁷⁹ Darkwah, 1975: 150.

²⁸⁰ Eski Ahit, Yahudi, Hristiyan ve Arap efsanesi ve edebiyatının karışık bir kombinasyonunu içeren erken bir Kıpti metninin 14. yüzyıl Ge'ez çevirisi.

²⁸¹ Tilahun, 2016, 18.

19. yüzyılın sonlarında Shawan işgalinin ve Oromo ve Sidama bölgelerinin birleşmesinin ardındaki motive edici faktörlerin bir değerlendirmesinde, birbiriyle ilişkili olsa da politik, ekonomik ve askeri üç faktör belirlenebilir. İşgalin arkasındaki itici güçleri açıklamaya yönelik herhangi bir girişim, Menelik'in Solomon imparatorluk tahtına katılımı ve ardından tüm Etiyopya devleti üzerindeki hegemonyası için yönetici soylularının desteğiyle kişisel hırslı özlemlerine birincil bir rol vermelidir.²⁸² Güçlü İmparator IV. Yohannis tarafından yönetilen kuzeyden yüce imparatorluk gücüne giden yolu ile Menelik, dikkatini ve enerjisini Oromo ve güneye çevirmek zorunda kaldı. Alternatif strateji, onun değerli hedeflerine ulaşılmasının yollarını ve araçlarını güvence altına almayı amaçlıyordu.²⁸³ Oromo ve güney yerleşim bölgelerinin önemli ölçüde zengin doğal ekonomik ve insan kaynaklarının yanı sıra kazançlı ticari potansiyellerinin ele geçirilmesi ve kullanılması aranan çözüm olarak görülmüş olmalı. Menelik, ancak böylelikle, ordularının saflarında artan askere alma ve onlar için yeterli miktarda pahalı ithal Avrupa ateşli silahları ve mühimmatı satın alarak askeri gücünü geliştirebildi. Ortaya çıkan askeri güç, emperyal egemenlik için kazanan bir gelecek teklif için temel bir hazırlıktı.²⁸⁴ Oromo ve Güney bölgeleri, özellikle de güneydoğu bölgeleri, tarihsel olarak Etiyopya'nın çok değerli ihraç edilebilir dış ticaret malları için zengin tedarik kaynakları olmuş gibi görünüyor; altın, fildişi, misk, kahve, bal ve hepsinden önemlisi köleler.²⁸⁵

Kuzey Etiyopya'nın yöneticileri; kendi bölgeleri karşılaştırılabilir ticari mallar üretmeyen, gelirlerinin önemli bir kısmını, transit ticaretin güneyden limanlara giderken kendi toprakları üzerinden geçerken konulan vergilerden ve geçiş ücretlerinden elde ediyordu.²⁸⁶ Ticaret malları için zengin tedarik kaynaklarının mümkün olduğunca ele geçirilmesi ve kontrolü ve Shawan topraklarından geçtiği yolların yeniden yönlendirilmesi, işgal için ana motivasyon faktörleri arasında olmalıydı.²⁸⁷ Nihayet ve en önemlisi, el konulan işgal edilmiş toprakların ve işgal edildikten sonra nüfusunun emeğinin doğrudan sömürülmesinden mümkün olan maksimum faydayı elde etme arayışı idi. Geleneksel olarak bu, *gabbar-naftenya* sisteminin uygulamasıyla başarıldı. Bu çalışmada belirtildiği gibi, en verimli toprakların büyük bir kısmı kraliyet mülkleri olarak kraliyet tacı için ayrılmıştır. Kraliyet ve çeşitli sarayları için hükümler sağlamayı ve hükümdara ait inekleri, atları ve diğer hayvanları korumayı amaçladılar. Kraliyet ailesinin ve saray soylularının üyelerine de hane halklarına erzak sağladıkları için büyük miktarda arazi verildi.

²⁸² Clapham, 2002: 32.

²⁸³ Lata, 1999: 134.

²⁸⁴ Lata, 1999: 134.

²⁸⁵ Lata, 1999: 134-135.

²⁸⁶ Cohen ve Weintraub, 1975: 25.

²⁸⁷ Cohen ve Weintraub, 1975: 25; Tilahun, 2016: 20.

Yine yukarıda önerildiği gibi, bazen Oromo ve güney / Sidama bölgelerinin işgalinin nedenleri arasında Menelik'in bir zamanlar "haklı olarak Süleyman tahtına ait olan" vilayetleri yeniden kazanma arzusu olduğu ileri sürülmüştür. Ancak 16. yüzyıldaki Hristiyan ve Müslüman savaşlarından ve Afrika Boynuzundaki tüm bölgelerin demografik yapısını değiştiren Oromo nüfusu hükümetinden sonra "kayboldular".²⁸⁸ Aslında bu, geleneksel Etiyopyalı tarihçiler tarafından yukarıda bahsedildiği gibi güneyin "yeniden işgali" ve "yeniden işgal edilmesi" olarak adlandırdıkları şey için gerekçelendirmeden ziyade yapılan olağanaçıklamadır.²⁸⁹ Ayrıca, 1889-1892 Büyük Kıtık'ın feci etkileriyle ağırlaşan çekirdek kuzey illerinde toprak açlığının yayılmacılığa doğru eğilimi uyandırdığı öne sürüldü.²⁹⁰ Bu olayların etkilerinin, gerçek işgal sürecinde başlangıçta motive edici bir role sahip olmaktan ziyade, Tigre ve kuzey Amhara'nın yeni işgal edilen güney bölgelerine geç hareketini teşvik ettiği doğrudur.

Shawan ordusu, Oromya ve Güney kesimindeki sömürgeleştirme çalışmalarını desteklemek için, Oromya'nın kaotik siyasi planları üzerinde siyasi düzen sağlama yükümlülüğü olduğunu ileri sürdü.²⁹¹ Oromya'da öncelikle modern bir yaşam tarzının olmaması, devletler içindeki sivil mücadeleler nedeniyle hukuk, düzen ve istikrar eksikliği vardı. Yine, güney bölgelerdeki insanların örgütlü hükümetler aracılığıyla kendilerine herhangi bir koruma ve güvenlik sağlayamayacakları ve Habeş uluslarının üstün siyasi örgütü tarafından yönlendirilmeleri gerektiği kabul edildi. Habeş'in kralları, insan davranışını kontrol etmek, hayatları ve mülkleri korumak ve özgürlüğü güvence altına almak için organize yapıların ve kurumların kurumsallaşmasını sağlamak için sömürge yönetiminin gerekli bir adım olduğunu varsayarlar. Ancak bu politik sömürgecilik görüşünün çok daha büyük bir gerçeği var: Habeşî'nin üstünlük sağlamasına yardımcı olan şey Avrupa'dan aldıkları cephaneydi. Shawan krallarının yerel halk arasında yarattığı siyasi bölünmeleri tanımlayan popüler bir Avrupalı alıntı olan "böl ve yönet" politikası, ticaret şirketleri ve Habeş idari temsilcileri tarafından büyük ölçüde uygulandı.²⁹²

2.5. Arsi'de Etiyopya İdari Sisteminin Gelişimi

1886'da Arsi'nin işgali, Etiyopya imparatorluğu ile bölgede yaşayan halkların büyük çoğunluğu arasındaki ilişkiyi yöneten yeni kurumlar ve idari uygulamalar getirilmesine yol açtı.

²⁸⁸ Donham, 1986: 108; Markakis, 1998: 90.

²⁸⁹ Markakis, 1998: 90-91.

²⁹⁰ Zewde, 2001:162.

²⁹¹ Zewde, 2001:162-66.

²⁹² Jalata, 2005: 37-38.

Arsi'nin ilk atanan valisi *Ras Darge*, başlangıçta yerel yetkilileri atayarak bölgeyi dolaylı olarak yönetti. Bu kısmen Arsi Oromo'nun sonunda yenilmeden ve boyun eğmeye zorlanmadan önce çok savaşmış olmasından ve kısmen de Harar'a doğru ilerlerken Arsi dağlık bölgelerinde büyük bir ordu yerleştiremeyeceğinden kaynaklanıyordu. İşgalcilerin ilk büyük siyasi girişimi, idare ile halk arasında arabuluculuk yapacak yerel bir yetkili olan yeni bir *balabat* bürosu oluşturmaktı. Arsi gelenekleri, Etiyopyalı yetkililerin bu *balabatları* tanımlamadan önce yerel siyasi yapının nasıl çalıştığını anlamaya çalıştıklarını gösteriyor. Görüşülen kişilerden biri olan Edao Haga süreci şu şekilde anlattı:

Başlangıçta, Arsi *Qallu*'yu (yerli din uzmanlarını) sakladı. Topluluk onlara çok saygı duyuyordu. Zamanın Gada yetkilileri Shawa'nın kuvvetleriyle çalışmaya başladı. Shawan bir süre Arsi ile kaldıktan sonra *Qallu* hakkında daha çok şey öğrenmiş oldu. Gada yetkilileri tek bir yerde kalmaz bir yerden bir yere hareket ederler. Amhara, bir yerde kalanların etrafta dolaşanlardan daha iyi olduğunu söyledi; bu nedenle *Qallu* ile çalışmaya başladılar ve yerel siyasetle uğraşmak için sürekli ilişkiler kurdular. Sonra Shawan, daha fazla siyasi güç ve çıkar isteyenler arasından bazı yerel yönetim grupları oluşturdu.²⁹³

Bu anlatı, işgalin ilk yıllarında Arsi bölgesinde ortaya çıkan idari yapının, merkezi devletin tek taraflı bir dayatması olmaktan çok, kısmen devlet ile Arsi arasındaki müzakerelerin bir ürünü olduğunu göstermektedir. Bu amaçla, Shawa iki ritüel başını ilgili Arsi şubelerinin *balabatı* olarak aday gösterdi. Sikko grubundan, Shawanlar Sikko için Koji *balabat* klanını yaparken Asalla klanı Mondo grubunun *balabatı* oldu.

Genel olarak, *balabatlar* çoğu zaman saygın ve zengin Arsi ailelerini yukarıda belirtildiği gibi *endarase* ve *qoro* gibi unvanlarla yerel temsilcileri olarak atadılar. Bu alt düzey yetkililer, vergi tahsilatında ve hükümet tarafından verilen emirlerin bölgedeki kırsal ve tarımsal nüfusun büyük çoğunluğuna yayılmasında merkezi bir rol oynadılar.²⁹⁴ İki uzman grubunun kendi grupları için *balabat* olarak atanması, Arsi ilinde işgalci güçlerin başlattıkları ve Arsi arasındaki çeşitli otorite merkezleri arasındaki ilişkiyi etkileyen ilk önemli siyasi önlemlerden biriydi. İşgal öncesi dönemde siyasi alandaki rolü sınırlı olan *Qallu*, bu alanda daha önce sahip olduklarından daha fazla güç kazandı. Bu, yerel güç dengesini 1974 devrimine kadar Gada yetkilisine (*luba*) karşı *balabatlar* lehine kaydırды.²⁹⁵ Yeni *balabatların* birincil rolü haraç ve vergilerin toplanmasıydı. *Ras Darge*, iki Arsi'ye sabit miktarda haraç verdi. *Balabatlar* bu haracı topladılar ve işgalin ilk yıllarında Asella kasabasında bulunan yetkililere iletiler.²⁹⁶

²⁹³ Edao Haga ile söyleşi, 15/11-12/2018, Bulbula, Oromya.

²⁹⁴ Edao Haga ile söyleşi, 15/11-12/2018, Bulbula, Oromya.

²⁹⁵ Edao Haga ile söyleşi, 15/11-12/2018, Bulbula, Oromya.

²⁹⁶ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

Aksi takdirde, işgalciler yerel siyasal sistemin işleyişine müdahale etmedi ve devlet yerli halklarla etkileşimi minimumda tuttu.

Ancak zaman zaman, *balabat*, bölgedeki bazı sakinlerin, özellikle de Hadiyya gibi Arsi ile uzun süredir gevşek bir şekilde bağlantısı olan ve Arsi olmayanları haraç ödeyerek itaat etmeye zorlamak için işgalci güçlerin zorlamasıyla karşılaştı.²⁹⁷

McClellan'a göre, *balabatların* rolü yerel halk ve devlet arasında bir aracı olarak hareket etmekte.

Şöyle:

Yerel halktan, genellikle *balabatlar* olarak adlandırılan liderleri ve askeri işgalci güçlerle bağlantı kurmaları için *qorro* adı verilen asistanları seçmeleri istendi. Bu yeni görevlilere verilen ilk görev, garnizonun bakımını yapmak için yeterli gıda maddesinin toplanmasıydı. İkincisi, önemli bir tahkimat inşa etmek için uygun malzemenin sağlanması ve onu için gereken emek idi. Böylelikle bir çeşit idare kuruldu. Yerel halkın çoğu, birleşmenin hemen etkilerini hissetti, ancak işgalcilerle kişisel olarak ilgilenmek zorunda kalmadı.²⁹⁸

Bu dolaylı yönetim sistemi, devletin onu *gabbar-naftenya* sisteminin değiştirilmiş bir versiyonuyla 1920'lere kadar sürdü. Daha önceki haraç sistemi genişletildi, ancak bireyselleştirilmiş bir temelde, bu Arsi ve güneydeki işgal edilen bölgelerin çoğunda baskın artı el koyma sistemi idi.²⁹⁹ Yiyecek ve emek sağladığı ve bir barınak inşa ettiği bir naftenya'ya bir *gabbar* tahsis edildi. *Naftenya*, özellikle atanmamıştı ve bu, sisteme aşına olmayan birine oldukça uzun süreli bir işgal izlenimi vermişti. Terminolojinin kendisi genellikle belirsizdir. *Gabbar*, bir çiftçi anlamına gelen Amharca terimi *gabare* ile karıştırılmamalıdır.³⁰⁰

Bir *gabbar*, verimli bölgeyi hükümete teslim ederken, belirlenen vergiyi ödediği ve sahibi terk etmediği sürece (kuzeydeki *gabare* ise) istediği gibi arazisini çalışma ve mirasçılara devretme hakkını elinde tuttu. *Gabbar* terimi aynı zamanda bireysel ve toplu anlamlara da sahiptir. Bireysel olarak, topraklarda üretim yapan tek bir çiftçiyi ifade eder.³⁰¹ Daha doğrusu, bir birime, özellikle vergi veya haraç ödeyen kişiye atıfta bulunmalıdır. Bu nedenle, önemli bir bileşen olmasına rağmen, bir *naftenya*'ya tahsis edilen kesinlikle emek değil, daha spesifik olarak *maderia* olarak verilen belirli bir miktar vergilendirme. *Maderia*, devlet tarafından ödenmesi gereken maaş yerine toplanan ve tutulan gelirdir.³⁰² *Gabbar* birimi, genellikle belirli yerlerde aynı araziye paylaşan birkaç hane ve ilgili aileden oluşuyordu.³⁰³ Bir

²⁹⁷ Megerso Hinsene ile söyleşi, 04-05/09/2018, Batu, Oromya.

²⁹⁸ McClellan: 1978, 439.

²⁹⁹ Hassen, 1990:100.

³⁰⁰ Kumsa, 2017:299.

³⁰¹ Kumsa, 2017:300-301.

³⁰² Crewett ve Korf, 2008: 29.

³⁰³ Crewett ve Korf, 2008:29-30.

gabbar olarak sınıflandırma, belirli bir miktarda servetin reçetesini ve belirli bir düzeyde vergilendirme ödeme kabiliyetini gösterdi.

Etiyopyalı yazarlar tam *gabbarlardan* ve daha küçük *gabbarlardan* bahseder, ikincisi öngörülen zenginlik seviyesinin altında bir şeye sahiptir.³⁰⁴ Muhtemelen, tam muhasebe prosedürü bilinmemekle birlikte, birçok küçük *gabbar* tam bir *gabbar* grubu oluşturmak için gruplandırılmıştır. Kuşkusuz bu yapı, Etiyopya'nın ölçülen arazinin dağılımı fikrine (bu durumda ölçülmemiş arazinin aksine) yakından uymaktadır.³⁰⁵ Etiyopyalılar, toprak kalitesindeki farklılıkları, verimli toprakları adil bir şekilde dağıtırlarken, görece büyük oranda fakir toprak vererek telafi ettiler. Yine de vergilendirme amacıyla, her iki tür işletme doğrusal ölçümde eşit olarak listelenmiştir. Kaynaklar, Etiyopya devletinin önceki dolaylı gelir toplama sisteminden neden vazgeçtiğini ve onu *gabbar* sistemiyle değiştirdiğini açıkça belirtmiyor. Ancak güneyin diğer bölgelerinde olanları bir rehber olarak alırsak, *gabbar* sistemini dayatmak, işgal edilen bölgelerin çoğunun geçtiği mantıklı bir yönetim dizisi olarak görünür.

Hükümet bir bölgeyi işgal etti ve bir tür siyasi istikrar sağladı. Daha doğrudan bir artık tahsis sistemi dayatarak ek gelir talep etti. Bu idari tarz değişikliği, eski kent merkezlerinin büyüklüğünü ve aynı zamanda yenilerinin kurulmasını teşvik eden Arsi'de kuzeyin varlığının artmasına yol açmış gibi görünüyor. Değişiklik aynı zamanda devletin yerel çobanlara dayattığı talepleri de yoğunlaştırarak farklı gruplar arasında çekişmeye yol açtı. Bununla birlikte, Etiyopya devleti, yerel ekoloji ve eyalet nüfusunun baskın olarak pastoral üretim sistemi nedeniyle Arsi'de tam teşekküllü bir *gabbar* sistemi uygulayamadı. Devlet, gelir toplama sistemini yerel ekolojiye ve nüfusun yarı göçebe yaşam tarzına uyacak şekilde değiştirmek zorunda kaldı. Ülkenin tarım bölgelerinde olduğu gibi, devlet Arsi hanelerini kuzeyli yetkililere veya sıradan askerlere müşteri olarak tahsis etti. *Gabbar* adı verilen bu haneler farklı hizmetler veriyordu. Görüşülen kişinin belirttiği gibi:

Kuzeylilere haraç verilmiş, hayvancılık verilmiş, toplumun önde gelenleri seçilecek ve "Sizin haneniz buna hizmet edecek ve sizinki buna ve buna hizmet edecek." Bazılarına otuz *gabbar*, diğerlerine otuz beş veriliyordu. Bu Arsi aileleri, haraç olarak hayvan verdi. Ayrıca *gabbarlar*, *naftenya* için ev ve çit yaptı, arazileri işledi. Ara sıra, bayram sırasında imparator için besili öküz götürür ve partilerini kutlardı.³⁰⁶

Bu görüşülen kişi, Arsi'nin ağırlıklı olarak hayvancılık yaparak(?) haraç ödediğini belirtti. Ayrıca, bölgedeki tarımın sınırlı doğası nedeniyle güneyin diğer bölgelerine kıyasla o kadar da ağır olmayan işçilik hizmetleri sundular. Sonuç olarak Arsi, efendilerinin topraklarını işlemek

³⁰⁴ Marcus, 1975:110.

³⁰⁵ Baxter, 1978: 288.

³⁰⁶ Hinsene Gerisho ile söyleşi, 28/11/2018, Galo Hiraphe, Oromya.

veya bu ürünleri bölgesel sermayeye taşımak için emek sağlamadı.³⁰⁷ Orijinal kaynaklar, Arsi'nin patronlarına ve devlete sabit miktarda haraç ödediğini belirtiyor. 1920'lerde fazla ödenek sisteminin yeniden düzenlenmesi hem Arsi hanelerinin kişisel tarihinde hem de bölge tarihinde bir dönüm noktasıydı.³⁰⁸ 1920'lerin başında *gabbarın* dağıtılması, bölgede bir yandan *gabbar* haline gelen Arsi, diğer yandan kuzeyli yetkililer ve askerler arasında yeni bir yoğun rekabet dönemi başlattı. Hem Arsi hem de *shifta*, yeni düzenlemeyi kendi nedenleriyle beğenmediler ve yeni artı temellük sistemine farklı şekillerde muhalefetlerini ifade ettiler.³⁰⁹

Bu, Arsi'de 1930'ların sonlarına kadar süren bir siyasi altüst oluş dönemine yol açtı. Ancak bu *gabbar* ve baskıcı sistem, ülkeyi işgal eden İtalyanlar tarafından kesintiye uğradı (1936-141).³¹⁰ Burada dönemi kısaca tartışacağım. Etiyopya tarihinde 1936'dan 1941'e kadar olan dönem İtalyan işgali dönemi olarak bilinir. Bu dönem, Arsi halkı içinde ve diğerlerinin yanı sıra bazı değişiklikleri de beraberinde getirdiği için önemlidir.

2.6. Arsi Oromo ve İtalyan İşgali 1936-1941

Bu dönem, Arsi halkı içinde ve diğerleri arasında bazı değişiklikleri beraberinde getirdiği için önemlidir. Oromo çiftçilerinin durumu İmparator Haile Selassie'nin (1930-1974) hükümdarlığı sırasında daha da kötüleşmeye devam etti.³¹¹ Ekonomik gelişme, tarımsal modernizasyon ve kahve ve diğer mahsullerin yetiştirilmesi için büyük toprakların kamulaştırılmasıyla, birçok güneyli köylü, kendi topraklarında ekinleri veya kırsal proleterleri paylaştı. Haile Selassie aynı zamanda zengin bir tarım bölgesini kontrol eden ve o zamana kadar merkezi hükümete haraç ödeyen Jimma'lı Oromo Abba Jifar'nin görevden alınmasından da sorumluydu.³¹² İmparator, topraklarını işgal etti ve imparatorluk egemenliğini onun üzerinde genişletti. Amhara olmayanlar için kısa ömürlü bir değişiklikti ancak 1930'larda İtalyan işgalcilerin varlığıyla geldi. İtalyanlarla askeri çatışma devam ederken, çoğu durumda yiyecek ve hayvanlarına askerlerini beslemek için zorla el koymaya çalışan imparatorluk hükümdarlarına karşı isyan ettiler veyabancı güçlerin yanında yer aldılar. İsyanlar yayıldı ve köylülerin hoşnutsuzluğu sert bir şekilde bastırıldı.³¹³

İtalyanlar Addis Ababa'daki güç merkezini kontrol ettikten sonra, köylü yaşam tarzını büyük ölçüde değiştirecek bazı reformlar yaptılar. Ek olarak, el konulan bazı topraklar önceki

³⁰⁷ Jima Duibe ile söyleşi, 22/12/2018 ve 07-10/01/2019, Batu, Oromya.

³⁰⁸ Jima Duibe ile söyleşi, 22/12/2018 ve 07-10/01/2019, Batu, Oromya.

³⁰⁹ Admasuu Sagemo ile söyleşi, 19/12/2018 ve 24/12/2018, Batu, Oromya.

³¹⁰ <https://www.blackpast.org/global-african-history/second-italo-abyssinian-war-1935-1936/> (erişim tarihi 22/08/2019.

³¹¹ Jalata, 2005: 167; Abbas, 2014: 78.

³¹² Gameda, 2002: 19.

³¹³ Norberg, 1977, 166.

Oromo sahiplerine iade edildi. Bu değişiklikler daha sonra, Haile Selassie'nin yeniden iktidara geldiği zaman, Etiyopya'nın bir dünya piyasa ekonomisinde rekabet etmesini sağlayacak ekonomik reformları gerçekleştirdiği reformist fikirlerine önemli bir kaldıraç sağlayacaktı.³¹⁴ Öte yandan, bazı Oromo liderleri, eski sömürgecileriyle savaşmak için İtalyan varlığından yararlanmaya çalıştı ve askeri gerekçelerle yeni işgalcilerin yanında yer aldı. Örneğin Wallagalı *Ras Habte Mariam* bir Oromo cumhuriyeti kurmayı arzuladı ve bu amaçla İtalyan desteğini istedi. Diğerleri, işgalcilerle, farklı geçmişlerden ve bölgesel kökenlerden halkların katıldığı bir isyan hareketi olarak savaştı.³¹⁵

Etiyopya'daki en önemli silahlı direniş hareketleri arasında İtalyanlara hiçbir zaman tamamen teslim olmayan *Arbegnoch* ('Vatanseverler') vardı.³¹⁶ Bunlar, Etiyopyalılar arasında İtalyanlarla nasıl başa çıkılacağı konusunda iç bölünmeler yarattı. Ancak, İtalyanlar bu iç bölünmelerden yararlanmaya çalıştılar ve sömürgeleştirilmiş halkların çoğu, geçmişte maruz kaldıkları şiddetli askeri kampanyaları hatırlatıldığında olumlu yanıt verdi.³¹⁷ Haile Silassie hükümeti İngilizlerin yardımıyla yeniden iktidara geldiğinde, düşman iş birliğini sert bir şekilde cezalandırdı.³¹⁸

Arsi büyüklerinden biri olan Abba Gobu şunları hatırlıyor:

İmparator babamı öldürdüğünde ben hala Gada'nın Birmaji sınıfındaydım. O zamanlar çok küçüktüm ama onu hala hatırlayabiliyorum. Uzun boylu ve bakır renkli, yakışıklı ve cesur bir adamdı. İmparator, babamı, hepsi Arsi Oromo olan diğer yedi adamla birlikte yerel pazardaki meydana astı. Bu hayatımın en üzücü günüydü ve hepimiz infazı görmek zorunda kaldık. Bu imparator sürgünden döndükten sonra oldu. İtalyan düşmanlarına yardım eden hainleri arayan askerlerini ülkenin dört bir yanına gönderdi. Ama İtalyanlar bizim düşmanımız değildi, *naftenya* vardı ve hala da öyledir.³¹⁹

İtalyanların Oromo'ya geri kazandırdığı topraklara bir kez daha el konuldu ve *naftenya* yerleşimcilerine dağıtıldı. İtalyan yönetimi sırasında kurulan bir Oromo dili radyo istasyonu kaldırıldı ve Etiyopya egemenliği yeniden kuruldu. Bu şekilde, Haile Selassie, Menelik'in imparatorluğun güney yürüyüşlerinde boyun eğdirme ve kamulaştırma politikasını güçlendirmeye devam etti.³²⁰

³¹⁴ Sellasie, 1969:54-56.

³¹⁵ Schaeffe, 1996: 87-89.

³¹⁶ Schaeffe, 1996: 87-89.

³¹⁷ Berhe, 2003:90.

³¹⁸ Pankhurst, 1990: 145.

³¹⁹ Abba Gobu ile söyleşi, 30/10/2018, Batu, Oromya.

³²⁰ Jalata, 2005: 149.

2.7. Arsi Oromo'nun Etiyopya Yönetimine Tepkisi

Negash kitabında, imparator Haile Selassie'nin hükümdarlığının en büyük hedeflerinden birinin imparatorluğunun başkenti Addis Ababa'yı geliştirmek olduğunu vurguladı. Bu amaçla okullar ve hastaneler yaratarak yol ve altyapı yapımını artırdı. Şehirde bulunabilecek kamu hizmetleri ile kırsal alan arasındaki dengesizlik çok büyüktü.³²¹ Örneğin, 1940'larda ülkede faaliyet gösteren ortaokulların çoğu Addis Ababa'da idi ve 1960-61 arasında imparatorlukta 26 ortaokul vardı ve bunların sadece 14'ü dış bölgelerde idi.³²² Bu orantısızlık sadece ulusal kalkınma düzeyini yansıtmakla kalmadı, aynı zamanda *naftenya* ve/veya Amharaca konuşan nüfusunu da giderek daha fazla tercih etti. Kasabalarda yaşamaya yeni başlayan Oromo aydınlarının pek çok üyesi, özellikle bu gelişmeyi finanse edenin güney bölgelerinde ödenen vergiler ve harçlar olduğunu anladıklarında, marjinalize edildiklerini ve haksız muamelelere maruz kaldıklarını hissettiler. 1962'de birkaç küçük yüksek öğrenim kurumunun birleşmesiyle kurulan Haile Selassie Üniversitesi'ndeki öğrenciler, Etiyopya'daki durumdan hoşnutsuzluklarını ortaya koydu.³²³

Başlangıçta, bu hareket tüm etnik kökenlerden öğrencileri cezbetse de üyelerinin çoğu, ülkeleri üzerindeki Etiyopya yönetimini sorgulayan Eritrelilerdi. İlerici fikirler de öğrencilerin gündeminde çok önemliydi ve genel arazi mülkiyeti yoluyla ekonomik büyümeye daha eşitlikçi bir bakış açısıyla dile getirildi.³²⁴ O zamanlar, birçok köylü, hem Etiyopya hem de yabancı sermaye tarafından ticari mahsullerin üretimi ve ihracatı için kurulan büyük özel tarımsal işletmeler lehine topraklarını kamulaştırılıyordu. Etiyopya hükümeti ayrıca, daha sonra sermayelerini Etiyopyalı yatırımcılara açacak olan yabancıların işlettiği ticari tarımsal işletmelere büyük miktarlarda arazi kiraladı.³²⁵ Örneğin Awash vadisinin ortasındaki beş bin hektarlık alan, şeker üretimi için Hollandalı Hendels Vereniging Amsterdam'a hibe edildi. Uzak yerleşim bölgesindeki Aşağı Awash vadisinde sekiz bin hektarlık bir alan Tendaho Plantasyon Şirketi'ye bir pamuk üretim merkezi kurması için teklif edildi.³²⁶ Chilalo'da, çoğunlukla dağcı yetiştiricilerine geliştirme, genişletme ve araştırma alanlarında tarım hizmetleri sunan mekanize çiftlikler kuruldu. Bu projeler, Etiyopya hükümetinin tarımsal ihracat yoluyla gelirlerini artırmasına inkâr edilemeyecek şekilde izin verse de, büyük ölçekli tarım planlarının yerleşimi için arazi kamulaştırması, yerel köylüler tarafından kullanılan sulama noktaları anlamına geliyordu. Sonuç olarak Awash Vadisi'nin ortasında yaşayan Arsi halkı engellendi ya da başka

³²¹ Negash, 2006:10-12.

³²² Baxter, 1978: 267; Negash, 2006:14-15.

³²³ Baxter, 1978: 267.

³²⁴ Baxter, 1978: 267.

³²⁵ Baxter, 1978: 267.

³²⁶ Jalata, 1990:239.

yere yönlendirildi. Kapitalist tarımın, ortaklığın ve kiracılığın kurulması yavaş yavaş sömürgecilik ve *naftenya-gabbar* sisteminin yerini aldı.³²⁷ 1960'larda, Oromya'nın kahve üreten bölgelerindeki çiftlik arazisinin yaklaşık %70'i, ürünlerinin dörtte üçünü ev sahiplerine ödeyen kiracılar tarafından ekiliyordu. Kaynakların bu eşitsiz dağılımı ve mevcut Etiyopya siyasi durumu, üniversite öğrencilerinin ifade ve toplanma özgürlüğü taleplerini artırdı.³²⁸

1965'ten itibaren iddialar Marksist-Leninist terimlerle giderek daha fazla dile getirildi, Baro Tumsa (bir Oromo üniversite öğrencisi), Oromo köylülerinin emperyal hükümete karşı hareketi için bir toplanma çılgılığı haline gelen "çiftçilere arazi" sloganını ortaya attı.³²⁹ Bununla birlikte, siyasi kızgınlık sadece üniversite öğrencileri arasında gelişmiyordu. Öğretmenler, işçiler ve ordu da azınlığa, genellikle imparatorluk ailesiyle yakın bağlantıları olanlara ayrıcalık tanıyan bir ekonomide marjinalleşmiş hissediyorlardı. 1960'larda ülkeyi etkileyen büyük ekonomik değişikliklere katkıda bulunan birçok Arsi Oromo, Macha-Tulama Kendi Kendine Yardım Derneği (MTYD) olarak bilinen bir Oromo Ulusal Hareketi kurdu. Bu derneğin ilk amacı, Oromo halkının refahını iyileştirmek, ikinci amacı ise din ve mekâna göre bölünmüş farklı Oromo gruplarını aynı bayrak altında toplamak, böylece ortak grup üyeliklerinin temelini vurgulamaktı. MTYD, Pan-Oromo hareketi oldu ve Oromo direniş hareketinde yeni bir dönemin başlangıcı oldu.³³⁰

İmparatorluk hükümeti, MTYD önderliğindeki Oromo siyasi seferberliğinin neden olabileceği potansiyel tehlikeden şüphelenmeye başladı. Bu nedenle, 1967'de kamuoyunda sivil itaatsizliği teşvik eden Yüzbaşı Mamo Mezemir'de olduğu gibi, hükümet sonunda derneği feshetti ve üyelerini aleni siyasi faaliyetlerden men ettiği gibi, üyelerinin çoğu taciz edildi, hapsedildi ve hatta idam edildi.³³¹ Bir yıl sonra, "Oromolar: Zorbalığa Karşı Ses" bir Oromo öğrenciler grubu tarafından gizlice Addis Ababa'da haftalık gazete yayınlandı. İngilizce ve Amharca olarak yayınlanan bu belge, Etiyopya tarihine çevre halkının bakış açısından bakmaya yönelik ilk girişimdi ve Oromo kolektif kimliğinin gelişimi için önemliydi.³³² "Oromolar: Zorbalığa Karşı Ses" aynı zamanda takipçileri tarafından bazen 'tarihi' bir belge olarak da anılır ve etnik milliyetçiliğin tarihsel olayları açıklamak için yorumlayıcı bir çerçeve olarak kullanılması, ona siyasi bir manifesto özelliğini sağlar. Bu nedenle, 1974 ve 1976'daki Oromo Kurtuluş Cephesi (OKC) siyasi programına dahil edildi ve Oromo'nun kendi kaderini tayin etme davasına sağladığı destek hala günümüzde geçerliliğini sürdürmektedir.

³²⁷ Jalata, 1990:239.

³²⁸ Dunning, 1977:206; Rahmato, 1987:163.

³²⁹ Dunning, 1977:207.

³³⁰ Hassen, 1998: 57.

³³¹ Jalata, 1998: 43.

³³² Clapham, 2009: 16; Gilbert, 2009: 25.

1974'te imparator Haile Silassie devrildi ve başkentte askeri bir cunta iktidarı ele geçirdi. Etiyopya'daki siyasi durum, önceki yıllarda halkın hoşnutsuzluğunu göstermesiyle yavaş yavaş kötüye gidiyordu. Çok sayıda grev ülkeyi felç etmişti. Etiyopya İşçi Sendikası Konfederasyonu (EİSK) öğrenciler, öğretmenler ve hükümet çalışanları tarafından takip edilen bir genel grev düzenledi. Bununla birlikte, halkın kızgınlığının katalizörü muhtemelen kuzey Etiyopya'yı, özellikle de Wollo bölgesini harap eden çiftçilikti. Sadece Addis Ababa'daki yetkililer başlangıçta kıtlığı resmen reddetmekle kalmadı, aynı zamanda yardım operasyonlarına hazırlıksızlık ve uluslararası yardımın kabul edilmesindeki yavaşlık benzeri görülmemiş bir skandala dönüştü.

Ordu, emperyal rejimin bel kemiği haline gelmişti, Britanya ve ABD'nin yardımıyla modernize edilmiş ve eğitilmişti. Askerler, maaş zamları ve daha iyi yaşam koşulları elde etmek için isyan ettiler. Bu yeni kazanılan haklarla teşvik edilen, güçlerinin bilincinde olan ve Marksizm-Leninizm ile ilişkileri nedeniyle daha da siyasallaşan hareket, devrik imparatorun bıraktığı iktidar boşluğunu doldurmak için ilerledi ve Silahlı Kuvvetler Koordinasyon Komitesi (*Derg*) kuruldu. Aynı zamanda, Amhara hegemonyasının devamı olarak algıladıkları şeye karşı koymak için iki Oromo muhalefet grubu oluşturuldu. Oromya Grubu ve Balkacha Grubu siyasi sahneye çıktı. MTYD'dan birçok üyesi olan ikinci grup, ideolojik desteği ve MTYD'nin çekirdeğini görevlendirecek entelektüel kadroları sağlayacaktı. Aynı zamanda, Oromo Kurtuluş Ordusu (OKO) Jimma, Arsi ve Bale'de kısa ömürlü köylü ayaklanmalarına yol açan oldukça başarısız bir askeri girişimde bulundu.³³³ Koordinasyon Komitesinin mirasçıları olan Albay Mengistu Haile Mariam'ın önderliğindeki Geçici Askeri İdare Konseyi, Addis Ababa'daki gücünü artırıyordu. 1974'ün sonunda, tek partili bir devlet, ekonominin ana sektörlerinin kamu mülkiyeti ve kolektif tarım yaratarak sosyalist eğilimini açıkça ilan etmişti.³³⁴

Oromo seçim bölgesinin desteğini kazanmak için Menelik ve Haile Silassie tarafından kamulaştırılan arazileri asıl sahiplerine iade edecek bir toprak reformu önerdiler. Ancak *Derg*'in önerdiği sosyalist hükümet programı hızla radikalleşerek komünist bir diktatörlüğe dönüştü. Herhangi bir siyasi muhalefeti susturmak için şiddetli baskı yöntemleri kullanıldı ve halk, *Derg*'e karşı savaşmak için etnik temelli kurtuluş cephelerinde örgütlendi. İç savaş acımasız ve son derece maliyetli oldu. Kuzey halklarının Oromo bölgelerine kitlesel sürgünleri, teorik olarak açıklıktan muzdarip bölgeleri hafifletmek için tasarlanmış bir yeniden yerleşim programının parçası olarak devam etti. Bu, Amhara merkezli Oromya'yı kuzeyli yerleşimcilerle birlikte kamu politikasının bir devamı niteliğindeki bir çabaydı, ayrıca gıda yardımı, nüfusları

³³³ Bulcha, 1997: 8.

³³⁴ Hiwet, 1975:67.

teslim olmaya zorlamak için bir silah olarak kullanıldı. Bununla birlikte, pratikte, Eritre Halkının Kurtuluş Cephesi (EHKC), Tigray Halkının Kurtuluş Cephesi (THKC) ve Oromo Kurtuluş Cephesi (OKC) gibi üç ana kitle temelli kurtuluş cephesinden halk desteğini kesmenin bir yolu olarak da kullanıldı.³³⁵ Ayrıca, seyrek yerleşimlerin, korunan veya kalkınma köyleri adı altında ordu tarafından kontrol edilen alanlara yeniden gruplanmasını sağlamak için köyleşme programları da oluşturuldu.

Eğitim ve temel sağlık hizmetleri gibi devlet hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak için resmi bir amaçla, binlerce Oromo köylüsü zorla bir araya getirildi. Derg rejimini resmi olarak Bale'deki köyleştirme programını başlatmaya yönlendiren tesadüf değildi. 1960'ların Oromo silahlı mücadelesinin doğum yeri olan bu bölge gözetim altındaydı ve köyleşme programı kısmen Oromo Kurtuluş Ordusu'nun (OKO) bölgedeki etkisini uyandırmaya çalışmaktaydı.³³⁶ Bununla birlikte, Elemo Qilixu liderliğindeki OKO, 1970'lerin başında doğu Oromya'daki Cherchar Yaylaları'nda bir gerilla isyanı teşkilatlandırdı ve bazı bölgeleri kontrol etti. Kontrollü bölgelerde, OKO kadroları çiftçilere eğitim, askeri ve teknik danışmanlık sağladı. OKO'nun temel siyasi amacı, Oromo halkları için kendi ulusal kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi ve her türlü baskı ve sömürüden kurtulmalarıdır.³³⁷

OKO işçi sınıfını (işçiler ve çiftçiler) Oromo demokratik devriminin bel kemiği olarak görüyor.³³⁸ Örneğin, iktidara geldikten sonra, serveti daha eşitlikçi bir temelde yeniden dağıtmak için finansal kurumları ve işletmeleri kamulaştırmayı planlıyorlar. OKC, iç savaş boyunca ulusal kendi kaderini tayin etme fırsatına sahip olacağı umuduyla Mengistu rejimine karşı savaştı.³³⁹ Bununla birlikte, OKC'nin askeri ağırlığı diğer iki ana kurtuluş cephesine kıyasla küçüktü ve OKO, Oromya olarak gördükleri şeyi özgürleştiremedi. OKC'nin kurtuluş savaşındaki zayıf etkisini açıklamak için birçok neden var. Örneğin, Somali Abbo Kurtuluş Cephesi'nin çöküşünün ardından Somali tarafından uygulanan silah ambargosu ve bunun sonucunda OKC'nin Ogaden'de müdahale etmesi imkansız olduğu için silah elde etmek zordu.³⁴⁰ Dini ve bölgesel bölünmeler, tüm Oromo halkının ortak bir cephe arkasında çalışmasını engelledi.³⁴¹ OKC'deki iç çekişme, 1978'de Oromo arkadaşları tarafından öldürülen Baro Tumsa ve Badho Dachasa gibi bazı liderlerin fiziksel olarak ortadan kaldırılmasına yol açan şiddetli bir çatışmaya yol açtı.³⁴²

³³⁵ Holcomb and Ibssa, 1990:108.

³³⁶ Baxter, 1978: 283.

³³⁷ Baxter, 1978: 283-285.

³³⁸ Clapham, 1988:9.

³³⁹ Zewde, 2001:162.

³⁴⁰ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

³⁴¹ Gada Morketo, ile söyleşi 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya.

³⁴² Azmach Edao Haga, ile söyleşi, 08/11/2018, Bulbula, Oromya.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. İşgal Sonrası Sosyo-Kültürel Dönüşüm

İşgal ve müteakip ilhakı takiben güney-orta Etiyopya'daki kültürel dönüşümü anlamak, mevcut Etiyopya'yı anlamak açısından önemlidir. Tabii ki, bir dereceye kadar bu, tüm ülkeler, topluluklar ve biyografiler için geçerlidir, ancak Etiyopya'da tarihin farklı temsilleri günlük silahlar olarak kullanılır. Geçmiş, diğer sosyal aktörler arasında belirli bir egemenlik geliştirmek için belirli anlatıların siyasallaştırılmasına veya kişiselleştirilmesine yardımcı olur.³⁴³ Bu bölüm, Güney Etiyopya'da, özellikle Arsi bölgesinde meydana gelen sosyal ve kültürel değişikliklere odaklanmaktadır. Arsi kelimesi, kullanıldığı bağlama görehem insanlar hem de bölgeyi ifade etmektedir.

Etiyopya devletinin merkezileşmesi ve genişlemesi doğrudan iç ve dış değişimlerle bağlantılıydı. Oromo konuşan ve diğer Oromo olmayan güney bölgesi, kısa bir süre içinde Etiyopya devletine dahil edildi ve Menelik'in uluslararası ticaretindeki başarısı tarafından yönlendirildi.³⁴⁴ Bu süreçte, güney çevre çeşitli yollarla merkeze bağlandı. Kuzeydeki toprak kontrolü gelenekleri bu güney bölgelerine etki etti ve belirli hiyerarşilerin gelişmesine yol açtı.³⁴⁵ Hiyerarşilerde aktörler, arazi ile ana kent merkezi, özellikle de Addis Ababa arasında olduğu gibi, sosyo-mekân kategorilerini işgal ederler. Etiyopya İmparatorluğu tarafından boyun eğdirilmesi, Arsi Oromo halkı için sadece özerkliklerine son vermekle kalmadı, aynı zamanda yaşamları üzerinde geniş kapsamlı bir etki yarattı.³⁴⁶

Sosyo-politik yapının yanı sıra, iktidarın değişmesiyle ekonomik, dini ve psikolojik bilgileri de çok değişti. 1880'lerin uzun savaşları ve işgali ve feodal imparatorluğun ortaya çıkışından sonra, genel olarak Oromo ve özellikle Arsi Oromo çiftçisi esir alındı ve yarı köleliğe veya serfliğe mahkûm edildi.³⁴⁷ Geniş verimli topraklar, Menelik ordusuyla birlikte asker olarak gelen zengin kuzeyli yerleşimcilerin eline geçti. İşgalcilere göre, toprak ağaları için ya zorunlu işçi aramak ya da serflerin emeğini tarlalarda çalışmak için bulmak daha karlıydı. Topraklarına el konulması Oromo'yu kölelik statüsüne getirdi.³⁴⁸ 19. yüzyılın herhangi bir serflik biçimi gibi, Etiyopya imparatorluğundaki borç esaret sistemi, feodal rejimin temel ilkesi

³⁴³ Kumsa, 2019: 507.

³⁴⁴ Abbas, 2014: 98.

³⁴⁵ Abbas, 2014: 98.

³⁴⁶ Zewde, 2001: 147.

³⁴⁷ Jalata, 2005: 167.

³⁴⁸ Jalata, 2005:167-168.

olmuştu.³⁴⁹ Aciz bir borçlu, borcunu ödeyemezse alacaklının kölesi olmaya devam edecektir. Böyle bir durum genellikle, bir borçlu, özgürlüğünün veya bakmakla yükümlü olduğu (çocuklar, karısı veya yakın akrabaları) bir kredi teminatı için pazarlık durumunda ortaya çıkar.³⁵⁰ Böyle bir anlaşmanın temel amacı mazlumları sonsuza kadar esaret altında tutmaktır. Bu şekilde, kölelik sözleşmesi (zorunlu iş sözleşmesi) muhtemelen kalıtsal hale geldi.

Acımasız sömürünün var olduğu çok etkili bir çatışma ülkesinde, genellikle para veya krediyi veren kişinin aynı zamanda zengin ve baskıcı bir toprak ağası olduğu görülür. Aynı zamanda, borçlular, sadece belirli aidat ve hizmetlerden sorumlu olan bir araziye bağlı, efendilere bağlı yoksul Oromo çiftçileridir.³⁵¹ Bununla birlikte, Etiyopya imparatorluğundaki serfler dolaylı olarak topraksız alınıp satılabiliyordu ve çoğu kez hakları ellerinden alındı, neredeyse sınırsız çalışmaya tabi tutuldular. Mülklerinin ürünleri, efendileri tarafından kamulaştırıldı ve bunun ardından sefalet maruz kaldılar.³⁵² Feodal beyler, *gabbarın* emeğini topraklarını işlemeye ve kendilerine dayatılan ekstra görevleri yerine getirmeye zorlayarak kullanıyorlardı. Serf veya *gabbar* efendileri tarafından kendilerine verilen görevi yerine getiremezlerse, arsalarını ellerinde bulundurma hakkından mahrum bırakılmak da dahil olmak üzere, sert cezalarla karşı karşıya kalmaları muhtemeldi.³⁵³ Böylece, feodal imparatorlukta toprak istimlakı ve serflik, marjinalleşmiş insanların topraksız kaldığı Oromia'daki köleliğinin bir parçasıydı.

Arsi'deki *gabbar* döneminin savaşları, tiranlık ve tarım toplumunun yaşadığı istikrarsız durum, onlarca yıllık sivil itaatsizliklere, ayaklanmalara, protestolara ve isyan hareketlerine yol açtı.³⁵⁴ Aynı zamanda, sosyo-kültürel ve ekonomik özgürlük mücadelesi sırasında direniş ulusal bir sembol olarak ortaya çıktı. Araştırmalar, komünist rejimden önceki 1975'teki yeni toprak reformundan önce Ortodoks Kilisesi'nin Oromya'daki en zengin bölgelerin yaklaşık %33'ünü paylaştığını gösteriyor.³⁵⁵ Kiliselerin, manastırların ve hatta ruhban sınıfının ve devlet görevlilerinin önemli toprak parçalarına sahip oldukları veya bunları kontrol ettikleri gözlemlenebilir.

1974 Devrimi'ne kadar, tek tek kiliseler, manastırlar ve din adamları, genellikle imparatorlardan *gabbarlar* ve eyaletlerdeki zengin feodal toprak ağalarıyla birlikte toprak armağanları aldılar.³⁵⁶ 1968 arazi vergisi sicilinin gösterdiği gibi, yalnızca Adama alt

³⁴⁹ Jalata, 1996: 102.

³⁵⁰ Abbas, 2014:89; Jalata, 2005: 90.

³⁵¹ Cheru ve Pausewang, 1992: 23-24.

³⁵² Cheru ve Pausewang, 1992: 23-24

³⁵³ Cheru ve Pausewang, 1992: 23-24

³⁵⁴ Tareke, 1991:100-103; Greenfield, 1965:38.

³⁵⁵ Greenfield, 1965:38-39; Hultin, 1996:87; Abbas, 2014: 110.

³⁵⁶ Melba, 1988:14.

bölgesinde ve Wonji bölgesinde, 14 *riste gultenya* (kalıtsal toprak sahipleri) toplam 592 dönüm araziye sahiptir. Bunlardan 202 dönümlük (*gasha*) toprak yalnızca İmparatora aitti.³⁵⁷ Hem Oromo hem de Batılı bilim adamlarının araştırma çalışmaları, serfliğin dayatılmasından sonra Oromya'daki verimli alanların feodal otokratlar arasında paylaşıldığını ortaya koyuyor. Örneğin: Bir eyaletin Genel Valisi, genellikle *Dajazmach* rütbesine sahip bir kişi veya kapının komutanı 1000 dönüm araziye sahipti. Bir *Fitawrari*- üçüncü feodal rütbeye sahip bir kişi, 300 dönümlük bir araziye, bir *Qanyazmach*- dördüncü feodal unvana sahip kişi, 150 dönümlük bir alana sahipti. Bir yerleşimci asker, krala olan sadakat düzeyine bağlı olarak 2 ila 20 dönümlük bir araziye sahipti.³⁵⁸ Emperyal rejim döneminde toprak tutma sistemiyle ilgili olarak, Bartels şöyle yazdı:

Arazinin yaklaşık üçte ikisi devlet tarafından alındı; üçte biri yerel nüfusa [çiftçilere] kaldı. İlk üçte ikisinin geniş arazileri kiliseye, eski askerlere ve ileri gelenlere verildi. Malın büyük bir kısmı imparatorluk ailesine gitti. Arazinin geri kalanı, hakları miras kalan yerel arazi sahiplerine [Oromo toprak sahiplerine] emanet edildi.³⁵⁹

Melba'nın kitabına göre, özellikle 1930-1974'den itibaren Etiyopya'da *gabbarın* zorlu tahliye dönemi boyunca, geçimleri dolaylı sömürüye dayanan on binlerce aylak rahip vardı ve hepsine miras arazisi tahsis edilmişti. Oromo anavatanının her bir ilinde yaşayan her rahibeye, en az yarım ila bir dönümlük arazi (*gasha*) verildi. İmparator, aile üyeleri, soylular ve tüm yüksek rütbeli memurlara, İmparator tarafından 200 ila 700 dönümlük toprakları arasında değişen miras arazileri tahsis edilmişti.³⁶⁰ Genel olarak, 1880'lerin işgalinden sonra, işgal edilen topraklar genellikle hükümet veya bölgesel ve yerel yetkililer tarafından *malkanyanat* (tahliye edilen mal sahiplerinden el konulan araziye sahip olma hakkına sahip) tarafından imtiyazlı devlet adamlarına verildi.³⁶¹ Bu nedenle, *malkanyanat* kelimenin tam anlamıyla işgal edilen halkın topraklarının güçlü feodal beylere devredilmesini ifade eder.

Oromya'daki (1889-1974) bir serflik sisteminin uzun yılları, çoğulculuğun radikalleştiği birçok anlatılmamış problemin olduğu bir muhalefet hareketi dönemi olarak görülebilir. Otokratik hükümdarlar, korku ve adil stratejiyi umursamaz bir şekilde yöneterek, imparatorluğun büyüklüğü metaforlarını yeniden tanımlayarak ve *gabbar* döneminde ortaya çıkardığı şekliyle yarattığı insan ikilemini şiirsel terimlerle açıkladılar. Arsi Oromo sözlü tarihsel anlatısı, Doğu Afrika'da 19. yüzyılda merkez ve güç değişimini hareket ettirdikten sonra Oromo'nun sosyo-ekonomik ve politik yaşamını ve çoğul toplumlarda zorla homojenlik

³⁵⁷ Lipsky, 1966:150.

³⁵⁸ Hultin, 1996:89-91.

³⁵⁹ Bartels, 1983:78-79.

³⁶⁰ Melba, 1988:15-16.

³⁶¹ Melba, 1988:15-16

yaratmaya yönelik ütöpik vizyonun yıkıcı etkilerini yakalıyor. Görüşülen kişi tarafından söylenen aşğıdaki şarkı, Oromo'nun Oromya Bölgesi'ndeki durumunu ve işğali sonrası yaşamını anlatıyor:

Neden sığırları otlatmak için dağa sürüyoruz?

Ah, toprağımızın (ülkemizin) yavruarı, sanki yüzlerce büyükbaş hayvana sahibiz

Neden bütün gece galip ve özgürmüşüz gibi kahramanca şarkılar söylüyoruz

Neden birbirimize düşmanmışız gibi tamamen sessizce oturduk

Kahvenin sahibi yoksulluğu yenen kahramanlık söylesin.³⁶²

Etiyopyalaştırılma (Amharizasyon), heterojen toplumlardan homojen Etiyopya devleti kurma çabasıyla modern Etiyopya siyasetinin merkezindeydi. Amharizasyon, bu terimlerle anlaşıldığı şekliyle, üç ilgili kuruma dayanıyordu: *balabat*, *Katama* ve *Naftenya-gabbar* sistemi.³⁶³ Bu üç kurum, yakın zamanda işgal edilen Oromo (ve diğer) köylü tarımının ve çobanların başlıca meslekler olduğu bölgelere uygulandı. Ekonomik ve siyasi alanı kontrol etmek ve böylece ülkenin farklı yerlerindeki heterojen insanlardan Etiyopya'yı kurmak amacıyla, (çoğul *balabatoch*) olarak da bilinen *balabat*- Oromo aracıları, Etiyopya yeni kuralının yayılmasına yardımcı olmak için birlikte seçildi. Bu siyasi ve kültürel dönüşüme dahil olan tüm insanlar yeni yerleşimciler değildi.³⁶⁴ Kendi halkı arasında ayrıcalıklı konumlarını koruyan birçok yerel Oromo, bu faydaları Etiyopyalı (kuzey-Amhara) yöneticilerle iş birliği yaparak elde etti. Örneğin, polis görevlerini yerine getiren *Qoro*, Oromo adamları tarafından işgal edilen pozisyon buydu. Ne zaman Amhara yerleşimcisi ile Oromo hizmetkarları arasında sorunlar çıksa, *balabat* ve/veya *Qorro* tarafından sorunların üstesinden gelinecek, ancak kuzey derebeyi bunları doğrudan çözmeyecekti. Ayrıca *balabat*, kamulaştırılan Oromo topraklarının dörtte birine verildi ve *grazmach* ve *balambaras* gibi Etiyopya unvanlarını aldı.³⁶⁵

Bu şekilde, Oromia ve güney bölgelerindeki patron-müşteri bağları etnik farklılaşmayı aşmayı başardı ve Oromo'nun Etiyopya İmparatorluğu yönetimi ile iş birliğinin temelini oluşturdu. Pek çoğuna göre, II. Tewdros'ye karşı çıkan ancak daha sonra II. Menelik ile kendi halkının itaatinde iş birliği yapan bir Oromo olan *Ras Gobana Dache*'nin durumu buydu. 1875'ten önce, yukarıda tartışıldığı gibi, Shawa'nın güneyindeki Hawas Nehri'ne kadar olan bölgeler işgal edilmiş ve buralarda yaşayan nüfus, özellikle Oromo, *Ras Gobana*'nın eline geçmişti.³⁶⁶ *Ras Gobana* daha sonra sadık hizmetlerinin ödülü olarak *dajazmach* olarak adlandırıldı, kısa süre sonra *ras* (kralın yanındaki en yüksek unvan) oldu. Kuzeyden yeni gelen

³⁶² Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 09-12/11/2018, Batu, Oromya.

³⁶³ Bulcha, 1988:45; Marcus, 1975:87.

³⁶⁴ Bulcha, 1988:47-48; Abbas, 1992:12; Jalata, 1990:1.

³⁶⁵ Crummey, 2000:224-225.

³⁶⁶ Gemtessa, 2014:29; McClellan, 1980:71-72.

yerleşimciler olan *Naftenyoch* (tekil *naftenya* silahlı adam anlamına gelir), öncelikle imparatorun yeni işgal edilen topraklarda toprak vererek hizmetlerini ödüllendirmek istediği eski askerlerdi.³⁶⁷

Pek çok Shawan köylü, aşırı nüfus ve toprak azalması nedeniyle bozulan kuzey arazi yapısını geride bırakarak güneye yerleşti. Ayrıca 1890'larda ülkeyi kasıp kavuran kıtlık ve salgın hastalıklar nedeniyle güneye doğru önemli yer değiştirmeler yaşandı. Siyasi bağlantıları ve sosyal konumlarına göre, *naftenya*'ya hatırı sayılır toprak parçaları ile birlikte *gabbaroch* (işçiler, tekil *gabbar*) verildi. *Gabbar*, hem nakit hem de aynı olarak yiyecek, emek ve haraç sağlayacaktı. *Naftenya-gabbar* sistemi, Amhara hükümetinin Oromo köylü yetiştiricilerinden emek ve tarımsal ürünler elde etmesini sağladı.³⁶⁸ Zamanla, Oromia'daki ana gelir kaynağı *gabbar* emeği haline geldi, öyle ki sınırlı yeniden üretim de kendi düşüşünü yarattı. Yerleşimci sayısının artmasıyla bağlantılı olarak *gabbar* kıtlığı, yerleşimcilerin üretim araçlarını büyük ölçüde azalttı ve sistemi kendi kendine sürdürülebilirlik sınırlarının ötesine taşıdı.³⁶⁹

Amhara'nın yakın zamanda işgal edilen topraklar üzerindeki hakimiyetinin tüm ağırlığı hesaba katıldığında ekonomik, politik ve ideolojik sonuçlarını anlayabiliriz. Getachew Haile gibi, Amhara tahakkümünün Amharca konuşan çok etnikli bir grubun dilsel ve kültürel tahakkümü olduğunu iddia etmek, etnik kategorizasyonun kurulmasında güç ilişkilerinin önemini küçümsemektir.³⁷⁰ Teoride imparatorluğun tebaalarının çoğunun bireysel bazda Amhara haline gelmesinin mümkün olması, amharizasyon'un gerçekleştirildiği acımasızlığı veya yarattığı kızgınlığı hafifletmez. Ancak Haile'in argümanında gözden kaçırıldığı şey, Amhara ve yerleşimcilerin yeni işgal edilen bölgeler üzerinde yalnızca dilsel ve kültürel egemenliğe sahip olmadıklarıydı. Ayrıca toprak ve insan güçlerini kullanarak bölgelerin ekonomik yönlerine hâkim oldular. Amhara, yerel halkı, özellikle de direnenleri serf ve kölelik seviyesine getirdi.³⁷¹ Haile'in bu tür kilit unsurları kasıtlı olarak kaçırması, çalışmalarının özgünlük eksikliğinden zarar görmesine neden oldu ve çalışmaları Etiyopya hükümetine taraf tuttu. Dolayısıyla bunlar onu otantik tarihten uzak, kısmi söylemler haline getiriyor ve sonuç olarak argümanı ne yazık ki tarihsel gerçeklerle desteklenmiyor. Oromoların son yüz yıl içinde işgal edildiği ve boyun eğdirildiği ve bazı yerlerde oldukça kötü muamele gördüğü tamamen doğrudur.

³⁶⁷ Gemtessa, 2014:29-30; Yates, 2013:31-32; Darkwah, 1975:208-209.

³⁶⁸ Gemtessa, 2014:29-31; Yates, 2013:31-32.

³⁶⁹ Ambaye, 2015:45-47; Belay, 2003:81; Kebede, 2002:124.

³⁷⁰ Haile, 1996:78.

³⁷¹ Abbas, 2014:190.

Bu süreçte askeri kasaba yerleşimlerinin kurulmasının öneminin ayrıntılara yer verildi. Bazen bölge üstü öneme sahip pazarların eşlik ettiği idari merkezlerin kurulması, şimdiye kadar ticari olarak güçlkle gelişen topraklarda malların iki katına çıkarılmasıyla sonuçlandı.³⁷² "Pax Aethiopica" nın kurulması, bölgesel ticaret ilişkilerine destek oldu.³⁷³ Addis Ababa'dan yola çıkan Müslüman tüccarlar, Arsi, Gurage ve Sidama topraklarından güney sınır bölgelerine doğru ticaret yollarını sık sık ziyaret etti. Kahvenin Sidama, Arsi ve Geddeo'da ihraç ürünü olarak keşfedilmesinden bu yana metropol ile güney Etiyopya arasında değiş tokuş edilen mal miktarı patladı.³⁷⁴ Göller Bölgesi'nden Bale'ye uzanan doğudan batıya trafik aksı boyunca ticaretten de kazanç sağlandı ve Ginnir kasabası bir trans-sevkiyat merkezi olarak önemini geliştirebildi. Dönüş kargosu olarak tuz kervanları da kahveyi almaya başladı ve bu kahveyi daha sonra güneydoğunun Kızıldeniz kıyısına ticaret merkezi olarak hizmet veren Harar'a sattı. Güney orta Etiyopya'nın fildişi gibi ihraç ürünlerinin büyük bir kısmı, orta Wabi Shabale'den Somali Sahiline, özellikle Arsi güzergahını kullandı.³⁷⁵ Doğu Arsi, Etiyopya'nın işgalinden sonraki ilk on yılları, Shawa ve Harar topraklarında aranan metal aletler her zamankinden daha kolay elde edilebildiği için bir "demir aletlerin zamanı" olarak hatırladı.³⁷⁶

Altyapı ile ilgili olarak, 20. yüzyılın başlarında, 1920'ler civarında, işgal edilen bölgede başlangıçta hiçbir şey temelden değişmedi. Eski katır, eşek ve kervan yolları hala kullanılıyordu.³⁷⁷ Ancak Ras Abata Bwayalaw altında iletişim, Addis Ababa'dan Kambata ve Hadiya vilayetleri üzerinden Walayta yönünde Arsi'ye ve daha güneye giden bir telgraf hattıyla modernize edildi. Yedi günlük pazar haftası ve Etiyopya takvimi, dört veya sekiz günden oluşan eski piyasa döngüsünün yerini giderek daha fazla aldı.³⁷⁸ Bu arada, Maria Theresa Thaler, trans bölgesel para birimi olarak kabul gördü. Bununla birlikte, eşzamanlı olarak, demir para ve pamuklu giysiler gibi otokton para birimleri, yerel ve ulusal ticaret alışverişinde oldukça uzun bir süre kullanımlarını ve geçerliliklerini korudular. Ayrıca teknoloji ile ilgili olarak, birincil üretim sektörü olan tarımı etkileyen bir değişiklik ortaya çıktı.³⁷⁹ *Naftenya*, yerel halkla ilişki kurmada ve yerel kültür ve değerlerle sosyalleşmede büyük zorluklarla karşılaşsa da, yerlilerin ilgilendiği ilk değişiklik, Habeşistan'ın gelişile birlikte yaşam tarzı ve üretim oldu.³⁸⁰ Tarım biraz artarken, Arsi Oromo sığır otlatmak için toprak sıkıntısı ile karşı karşıya kaldı, çünkü arazi

³⁷² Jalata, 1993:283; Donald, 1986:106-107.

³⁷³ Bulatovich, 2000: 90-91.

³⁷⁴ Bulatovich, 2000:90-91; Braukamper, 2014:288.

³⁷⁵ Braukamper, 2014: 288-289.

³⁷⁶ Braukamper, 2014: 2892-293.

³⁷⁷ Braukamper, 2014: 293; Levine, 2000:59.

³⁷⁸ Levine, 2000: 59-62.

³⁷⁹ Tareke, 1991: 120.

³⁸⁰ Levine, 2000: 75-76.

onlardan sömürüldü ve özellikle Habeş işgalinin ilk on yılında yerleşimcilere verildi. 20. yüzyılın sonlarına kadar Omo nehri ile Bilate nehri arasındaki *Wayna Dega* ve *Dega* bölgelerinde kazma çubuğu önemini korurken, yarı göçebe hayvancılıktan tarımsal tarıma geçiş sırasında ova bölgelerinde pulluk baskın araçtı.³⁸¹

Arsi bölgesi genelinde, Amharca pulluk adı olan *marasha* gibi bazı tarım ürünleri kullanılmaya başlandı. Saban ağacının, pulluk sapının ve öküz çatalının üretimi neredeyse hiç uzmanlık gerektirmedi ve demir pulluk payları çoğunlukla demir teknolojisinin oldukça gelişmiş olduğu ve orada üretilen cihazların kuzey Etiyopya'da üretilenlerden daha üstün olduğu Jimma'dan ithal edildi.³⁸² Ekonomik tipin ağırlıklı olarak hayvancılıktan yarı hayvancılığa ve öküz sürülmeye dayalı tarıma geçişteki hızlı artış, tarım ve hayvan yetiştiriciliği alanındaki önemli dönüşümlerden biriydi.³⁸³ Bu yerel talepleri ve değişiklikleri karşılamak için, diğer ekipman öğelerinin çoğu ya değiştirilmeden muhafaza edildi ya da yerel araçlar kullanılarak inşa edildi. Örneğin Arsi ve Bale gibi ağırlıklı olarak hayvancılık yapan Oromo, Etiyopya döneminden önce, ticareti yapılan tahılı keçi veya buzağı derisinden yapılan çuvallarda depolamıştı.³⁸⁴ Tarıma geçişten sonra ortaya çıkan daha büyük hasat miktarları için, depolar (*gootara*)'ya sorgum sudan ot saplarından yapılmıştır ya da köylü grupları arasında geleneksel olduğu gibi hacimli sepetler kullanılmıştır. Kuzey Etiyopyalı yerleşimciler, kendi adlarına, otoktonlar tarafından halihazırda kullanılan birçok ekipmanı benimsedi.³⁸⁵

Tabureler, banklar, kahve kapları ve alkol hazırlama ekipmanı gibi ev eşyalarına gelince, maddi kültüre boyun eğdirilmiş insanlar üzerindeki Habeş etkisi çok büyüktü. Alkollü içeceklerin yanı sıra, aynı şey bazı gıda maddeleri ve pişirme yöntemleri için de geçerliydi: Arsiler, fırında yassı ekmek (*injera*) ve tavuk, yumurta yemek ve *tella* (yerel içecekler) içmeyi benimsedi.³⁸⁶ Oysa, Arsi ve güney bölgesindeki diğer etnik gruplar tarafından geleneksel olarak yapılan çiğ et yemek, süt içmek yerleşimciler tarafından benimsenmiştir. Burada yerli ve yerleşimci halk arasında yiyecek ve içecek çeşitliliği artmış, aynı ölçüde kültürel alışverişler yan yana yaşanmıştır.³⁸⁷ Ekonomik yaşam için daha önemli olan, *naftenya*'nın haraç talepleri tarafından kısmen teşvik edilen, şimdye kadar bilinmeyen veya en azından ekilmemiş mahsullerin piyasaya sürülmesiydi. *Tef*, kısa bir darı çeşidi, tüm tahıl türleri arasında en değerli

³⁸¹ Marcus, 2002: 98-100.

³⁸² Levine, 2000: 75-76.

³⁸³ Levine, 2000: 75-76.

³⁸⁴ Teshale, 1995: 148.

³⁸⁵ Braukamper, 2014: 298.

³⁸⁶ Braukamper, 2014: 298.

³⁸⁷ Braukamper, 2014: 298-299.

olduğu için, Oromya ve güney sakinlerine bu darı ekimini benimsemeleri için baskı uygulandı.³⁸⁸

Tef yetiştiriciliği ilk olarak Gurage bölgesinde başladı ve oradan güneye, Arsi, Hadiya toprakları boyunca Sidama ve Gamu-Gofa'ya kadar yayıldı. 1920'lere kadar sadece Arsi arasında *xaafii diimaa* olarak adlandırılan kırmızı *tef* çeşitleri vardı ve bu tahıl farklı Etiyopyalı halklar tarafından farklı isimler almıştır.³⁸⁹ *Injera* veya düz ekmek somunları (*xorosh*) ve yulaf lapası (*marqaa*) teften hazırlandı. Neredeyse tüm baklagiller, örneğin, Afan Oromo adı baqela ile belirtilen at fasulyesi ve küçük bir tür bezelye (*shumubura*) bazı kaynaklara göre işgal günlerine kadar uzanıyor.³⁹⁰ Ancak ne zaman kullanılmaya başlandığı net olarak bilinmiyordu. Ayrıca tüm Arsi ve güney bölgelerinde hem Amharca hem de Afan Oromo adı *talbaa* olan yağlı bitki-niger tohumları (*nug*) ve keten yetiştirilmesi teşvik edildi. Ağrıyı giderici bir çare olarak bir içeceğin üretimi için bir bileşen hazırlanır.³⁹¹ Soğan, Afan Oromo ve Amharca adı *shunkurt* ile birlikte hızla benimsenirken, *dinnichaa* adı altında patates (Afan Oromo'nun) 1950'lere kadar yavaş yavaş yayıldı ve şimdi tüm Arsi bölgesinde üretiliyor.³⁹²

Etiyopya kolonizasyonu ile başlayan diğer bitkiler arasında, *geesho*, alkolün Habeş kültürel içeceği olduğu için alkolün hazırlanmasında ihtiyaç duyulan özel bir önem kazanmıştır. Müslüman olmayan gruplar arasında, çoğunlukla dahili ticaret için, küçük miktarlarda *Khat* ekildi.³⁹³ Ancak Müslümanlar için bu uyarıcının tüketimi neredeyse bir ritüel uygulama haline geldi. *Khat*, uzun ömürlü önemli bir üründür ve uyarıcı bir etki için yaprakları çiğnenir. Yetiştiriciliği doğrudan Etiyopya'ya kadar gitmedi, ancak Arsi, Gurage ve Harar bölgesi arasındaki yoğun temaslar tarafından teşvik edildi.³⁹⁴ 1920'lerin sonlarında ve 1930'ların başlarında pamuk ekimi, Arsi, Gurage ve Gibe'nin bazı bölgelerinde bazı güney kesimler tarafından sınırlı ölçüde tanıtıldı. Eşzamanlı, giysi için hammaddelerin işlenmesi bu alanlarda yerel halklar tarafından ticari amaçla benimsendi.³⁹⁵ Bundan önce Jimma ve Walayta bölgelerinden sadece dokunmuş kumaşlar satın alındı. Kısa bir süre içinde yerel üst düzey yetkililer arasında Shawa'nın geleneksel kıyafeti yayılmaya başladı.

1910'dan kısa bir süre sonra Ras Abata Bwayalaw yönetimi sırasında, Avustralya'dan Addis Ababa'ya yeni ithal edilen bir ağaç türü olan okaliptüsün ağaçlandırılmasına, özellikle Kambata ve Kaffa bölgelerinde başlanmıştır. Başlangıçta, korular (ormanlar) yerleşimcilerin

³⁸⁸ Hassen, 1990: 1-2.

³⁸⁹ Braukamper, 2014:299.

³⁹⁰ Waugh, 2007: 130.

³⁹¹ Waugh, 2007: 140.

³⁹² Braukamper, 2014: 308.

³⁹³ McCann, 1995: 289; Gebissa, 2008:709-710.

³⁹⁴ McCann, 1995: 289.

³⁹⁵ Zewde, 2001: 141; Gebissa, 2008:786-789.

yakınlığı ile sınırlıydı ve *naftenya* garnizon bölgelerinde dikilmiştir.³⁹⁶ Nüfus yoğunluğunun artması ve doğal bitki örtüsünün ormansızlaşmasının bir sonucu olarak, okaliptüs, Arsi ve güney bölgelerinin yaşadığı çoğu bölgede yaygın hale geldi. Sadece istisnai durumlarda, *tef* ve *baqela*'da olduğu gibi, bu yeni tanıtılan bitkilerin vatandaşlığa alınması birkaç yıllık bir süre içinde gerçekleştirildi. Sıklıkla, ekili bitkinin güney Etiyopya halklarının tarımına sağlam bir şekilde yerleşmesi için süreç on yıllar aldı.³⁹⁷

Etiyopyalı işgalerin keyfi yerlilerin bu ekonomik sektörde kendilerini güvensiz hissetmelerine neden olduğu için sığır yetiştiriciliği büyük ölçüde durdu. Büyük ölçekli sığır vebasından (1888-1892) sonra, daha küçük salgınlar zaman zaman bazı ova alanlarını rahatsız etti. Ancak Etiyopya İmparatorluğu tarafından işgal edildikten sonra Katırlar Arsi halkları tarafından büyük ölçüde tutuldu.³⁹⁸ Bununla birlikte, 1920 katırları atlardan iki katı daha pahalıydı ve daha önce de belirtildiği gibi, genellikle Habeşliler ve bazı yerel *balabatlar* için (1950'lere kadar) yüksek prestijli binek olarak ayrılmışlardı. 1950'lerden sonra arabalar, *balabat* taşımacılığı için kademeli olarak katırların yerini aldı.³⁹⁹

Dini alanda meydana gelen değişim, ekonomik alandan daha az geniş kapsamlı olmasına rağmen sonuçları bakımından görünürdü. Etiyopya Ortodoks Kilisesi (EOK) zamanla sadece kuzeyden gelen işgalcilerle sınırlı kalmadı.⁴⁰⁰ Mükemmel bir kültür sistemi olarak, devletin gücüyle yakından bağlantılı bir kurum olarak statüsü nedeniyle takipçilerinin (kilise bağlılarını) yaşamları üzerinde derin bir etki yarattı. EOK, ritüel uygulamaları nedeniyle önemli mülkiyet haklarına sahipti, büyüleyiciydi ve otokton nüfus için oldukça çekici hale geldi.⁴⁰¹ Bu nedenle, otomatik olarak Hristiyan Etiyopya kültürünün işgal edilen bölgeye yayılması için bir araç görevi gördü. Ortodoks Kilisesi böylece genel olarak Etiyopya'nın güneyindeki ve özellikle Arsi'deki Etiyopya kolonizasyonunun temel dayanak noktası haline gelmesine rağmen, İtalyan işgalinden sonra "Etiyopya Restorasyonu" zamanına kadar herhangi bir organize misyon kampanyasını neredeyse hiç başaramadı.⁴⁰² Bu gerçeğin psikolojik nedeni, Hristiyan işgalcilerin kendilerini, boyun eğdirilenlerle ilgili dinlerini bir iktidar aracı olarak gören seçilmiş ayrıcalıklı insanlar olarak anlamalarında aranmalıdır.

Eike Haberland'ın varsaydığı gibi (aktaran Braukamper 2002), ortaçağ sömürgeciliği çağında, Hristiyan imparatorluğunun misyoner çabası, görünüşe göre modern emperyalizm

³⁹⁶ Braukamper, 2014: 310-312.

³⁹⁷ Braukamper, 2014: 310-312.

³⁹⁸ Steen-Johnsen, 2017: 45.

³⁹⁹ Abbas, 1992: 8; Hassen, 1990: 8; Kufa Gemedo ile söyleşi, 28/12/2018, Batu, Oromya

⁴⁰⁰ Braukamper, 2002: 56.

⁴⁰¹ Steen-Johnsen, 2017: 53; Eshete, 2005: 140.

⁴⁰² Steen-Johnsen, 2017: 54.

dönemindekinden çok daha hevesliydi.⁴⁰³ Bu muazzam fiziksel çaba için belirleyici bir dürtü, Etiyopyalıların Tanrı tarafından kendilerine tahsis edilen yeryüzünün bu kısmı üzerinde düzenleyici güç olma arzusuydu ve İncil'in sözüne sadık bir şekilde Hristiyanlığın ışığını paganizmin karanlığına taşıdı.⁴⁰⁴ Şimdi, siyasi ve kültürel koşullar farklı olduğunda, yerli halkın din değiştirmesi, liderlik rolü en iyi şekilde korunabilecek olan Habeşistan için temel bir çıkara sahip değildi.⁴⁰⁵ Sonuç olarak, boyun eğdirilmiş grupların olası bir dikey sosyal hareketlilik aracı olarak Hristiyanlığa erişmesine izin verme konusunda isteksizdiler. Ancak, Hristiyanların sayısı istikrarlı bir şekilde arttı, sadece boğaz çevresinde Hristiyan kordu (*matab*) gibi dini amblemler yerli halk tarafından sosyo-ekonomik konumlarını iyileştirmek için kullanıldı.⁴⁰⁶ Efendilerine karşı duydukları nefrete rağmen, köle statüsüne indirgenmiş güney ve Arsi halklarının, kültürel olarak yeni bir yönelim ve toplumsal ilerlemenin anahtarı dinde aramaları doğal görünüyordu.

Habeşliler bu süreci desteklemeye istekli olmasalar da, Hristiyan misyonerlik ideallerinin tamamen reddedilmesi lehine çalışamadılar. Bu nedenle, amaç kasıtlı bir dönüşüm politikası değildi; daha ziyade Hristiyanlık taklidi ve boyun eğdirilmiş halkın yeni inancı benimseme girişimini teşvik etti. Asella Hristiyanlaştırma kampanyası *Ras Darge*'nin Arsi bölgesini işgalinin ilk dönemlerinde Ortodoks rahipler tarafından başlatıldı.⁴⁰⁷ Bununla birlikte, tüm güney-orta Etiyopya'da pek temsilci bir eylem değildi ve sonuç olarak, amacına gerektiği gibi ulaşamadı. İşgal edilen topraklarda büyük bir garnizon kasabasının kurulduğu her yerde, hala Ortodoksluk için geleneksel biçimde bir kilise inşa edildi.⁴⁰⁸ Tarihi geleneklere göre kiliselerin, Ortaçağ Hristiyan yayılmasının, kilisesinin olduğu otoktonlar için manevi öneme sahip olan tepeler gibi önemli yerlerde inşa edilmesi tercih edildi.⁴⁰⁹ Örneğin, kilisenin Arsi *Waqefanna* dinlerini uyguladıkları Batu Gölü yakınlarında inşa edildiği iddia edildi. İşgalciler, bu yerde de Kutsal Meryem Ana kiliselerinin 17. yüzyıldan önce var olduğunu bildirildiğini iddia ettiler.⁴¹⁰

Güneyde yeni kurulan kiliselerin Sunak tabletleri (Ahit Sandığı) çoğunlukla Shawa'dan getirildi ve ayrıca rahiplerin ve diyakozların çoğu da oradan geliyordu. Modern kolonizasyon döneminde daha sonraki Arsi'de topraklarındaki ilk kilisenin, Asella garnizon kasabası

⁴⁰³ Braukamper, 2002: 29; Jalata, 2005: 167.

⁴⁰⁴ Braukamper, 2002: 30-32.

⁴⁰⁵ Kufa Gemedo ile söyleşi, 28/12/2018, Batu, Oromya.

⁴⁰⁶ Tedesse Ilu ile söyleşi, 20-23, 26 /01/2019, Batu, Oromya

⁴⁰⁷ Abbas, 2014: 124.

⁴⁰⁸ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/12/2018, Tullu, Oromya.

⁴⁰⁹ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/12/2018, Tullu, Oromya.

⁴¹⁰ Kufa Gemedo ile söyleşi, 28-29/12/2018, Batu, Oromya.

çevresinde *Ras Darge* tarafından 1891 yılında kurulduğu söylenir.⁴¹¹ *Shawa* bölgesinden *Maryam*'ın *Ahit Sandığı*, *Ras Darge* yönetimi oraya taşıdıktan sonra *Asella*'da yeni bir kilise alanı kurdu. *Arsi*'nin işgaiden hemen sonra başlayan bu kiliseler, 1974 yılına kadar sayı ve alan bakımından artmaya devam etti. Nispeten çok sayıda kilise, güneydoğudaki *Batu gölü* ve *Bilate* nehrinin ötesinde Ortodoks Hristiyanlığının işgal edilen bölgede bir miktar artış gösterdiği gerçeğini yansıtıyor.⁴¹² Bununla birlikte, taraftarlarının çoğu, çok az sayıda yerel halkla *naftenya* ve yerleşimci kökenlidir. Yerli halkın Hristiyanlığa dönüşmesi *balabatla* birlikte başladı.⁴¹³

Etiyopya yönetimi tarafından yerli halkla iletişim kurmak üzere atanan bu yetkililer, en başından beri egemen etnik sınıfa dinlerini benimseyerek ona uymanın en iyi yol olduğuna inanıyorlardı.⁴¹⁴ Bu, Hristiyan Etiyopyalılar tarafında güneydeki diğer halklara karşı savaştan ve daha sonra kendilerine *naftenya* mülkiyet hakları ve mülkleri bahşedilen *Arsi* için geçerliydi. *Arsi*'nin yerleşim alanlarının aksine, *Sidama* ve *Kambata* gibi güney bölgelerdeki nüfusun önemli bir kısmı Ortodoks Hristiyanlığa dönüştü, ancak asıl atılım yalnızca 1930'lardan itibaren gerçekleşti.⁴¹⁵ Fark çeşitli ekolojik ve kültürel koşullarla fiilen açıklanabilir. 1920'den sonra, *Rift Vadisi*'nin batısı gibi yoğun nüfuslu yayla alanlarında yoğun tarıma geçiş hızla ilerledi. *Urgooma*'nın batısındaki *Arsi* ve *Warra Lukko* sıradağları ile *Rift Vadisi* bölgeleri arasında hayvancılık, büyük ekonomik önem arz etti.⁴¹⁶

Ortodoks Kilisesi'nin dini beslenme yasaları et, süt, kan ve yumurta tüketimiyle ilgilidir ve bu, esas olarak çobanların yaşam tarzına aykırıdır. Etiyopya Hristiyanlığının oruç emri, diğer dinlerin çoğundan bir şekilde, çeşitli beslenme sağlanması için ağır bir yük oluşturuyordu. Yıl içinde yaklaşık yüz elli gün süren ve vejetaryen olmayan her türlü yiyeceğin tüketimini yasaklayan dini bir emir nedeniyle, bu, ekonomisi *Arsi Oromo* gibi hayvancılığa dayalı bir halk için neredeyse kabul edilemezdi.⁴¹⁷ Ayrıca, kültürel gelenekler ve karşılıklı etkileri ve koşulları bölgeden bölgeye farklılık gösteriyordu. Doğu *Arsi Oromo*, *Harar* ve *Somali* bölgesinden devam eden İslami etkiye maruz kalmıştı ve batı klanları arasında *Gada* sisteminin son derece güçlü ve kalıcı bir güç olduğu kanıtlandı. Bu nedenle, *Arsi*'de Ortodoks Hristiyanlık kendisini asla büyük bir ölçekte kuramazken, İslamlaştırma 1930'lardan beri bir atılım gerçekleştirdi.⁴¹⁸ 1930'ların sonlarından itibaren, Avrupa misyonları faaliyetlerine güney orta Etiyopya'da

⁴¹¹ Abbas, 2014: 129-130; Hassen, 1990: 98; Jalata, 2005: 79.

⁴¹² Kufa Gemedo ile söyleşi, 28-29/12/2018, Batu, Oromya.

⁴¹³ Kufa Gemedo ile söyleşi, 28-29/12/2018, Batu, Oromya.

⁴¹⁴ Kufa Gemedo ile söyleşi, 28-29/12/2018, Batu, Oromya.

⁴¹⁵ Eshete, 2005:147.

⁴¹⁶ Haji Bonta Gabawo ile söyleşi, 19/12/2018, Batu, Oromya.

⁴¹⁷ Jalata, 2005: 189.

⁴¹⁸ Braukamper, 2014: 264.

başladı. İmparator Menelik işgal edilen bölgelerde bir modernleşme faktörü olarak batılı misyonlara değer vermiş ve teşvik etmiş olsa da, 19. yüzyılın sonunda Harar bölgesine yerleşmiş olan Roma-Katolik misyonerler, çok etkili olamamışlardı.⁴¹⁹

Habeş işgalinin neden olduğu siyasi bağımsızlığı ve kültürel değişimi kaybetmek, boyun eğdirilmiş insanların zihniyetini ve etik kavramlarını da olumsuz etkiledi. Çoğunlukla eşitlikçi Gada sistemine alışkın olan Arsi, kendilerine empoze edilen yeni bir belirgin hiyerarşik sisteme sahipti.⁴²⁰ Bu, yeni efendilere mutlak itaat talep etti ve daha önce bilinmeyen otoriteye itaat yükümlülükleri yarattı. Arsi arasında çok değer verilen, kişisel başarı ve övgüye değer eylemler yoluyla bireysel özgürlük ve statü için çabalama şeklindeki eski tutumun, giderek daha itaatkâr bir tavır için yol açtığı söyleniyor.⁴²¹ Pek çok bilgi veren kimse de belirttiği gibi, ahlaki cesaret ve savaşçı cesaret yerine, nostaljik olarak bir uyum ve ikiyüzlülük duygusu zemin kazandı. Yeni efendilere karşı tutarlı bir gizli nefret hâkim oldu ve onlar tarafından görevlendirilen yerli yetkililere neredeyse hiç karşı değildi.⁴²²

Menelik altında Hristiyan Etiyopya'nın işgali ve boyun eğdirilmesinin özet bir değerlendirmesinde, yıkıcı faktörlerin, eski sosyal düzenin parçalanmasının ve etnik aidiyete dayalı bir sınıflı toplumun kurulmasının ve ekonomik eşitsizlik ve sömürü sisteminin egemen olduğu belirtilmelidir. Zorunlu "Pax Aethiopica" yüzünden klanlar arası çatışmalar ve baskınlar, yeni ve mevcut kültürel asimilasyon nedeniyle önemli ölçüde artırıldı.⁴²³ Bununla birlikte, olumlu faktörler göz ardı edilemez. Kısa bir süre için Etiyopya Hristiyan imparatorluğunun güneyi işgali, bazı açılardan dinamik bir kültürel değişim açısından bir gelişme sağlamaya çalıştı. Etiyopyalı, daha büyük bir siyasi varlıkla, yani Etiyopyalıyla entegrasyonu kolaylaştırdı. Kesin olarak kasıtlı stratejilerle olmasa da ekonomik ve teknik yenilikler getirdiler ve artan sayıda insanın bu faydaları kullanmasını sağladılar. Bu genel değerlendirme açısından, Hristiyan Etiyopya İmparatorluğu'nun sömürgeciliğinin karakteri, Afrika'daki Avrupalılarınkinden özünde farklılaşmadı.⁴²⁴

3.2. Yerli Halk üzerindeki Ekonomik Yük- *Gabbar* Sistemi

Habeşistan'ın Oromya'yı ve güney Etiyopya'yı başından beri işgalinin getirdiği dönüşüm, kendisini siyasi seçkinlerle sınırlamadı, aynı zamanda etnik durum için geniş

⁴¹⁹ Braukamper, 2014: 265-268.

⁴²⁰ Kajela Watiro ile söyleşi 14/12/2018, Tullu, Oromya.

⁴²¹ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/12/2018, Tullu, Oromya.

⁴²² Azmach Tashite Choroko ile söyleşi, 23/01/2018, Gowota, Oromya; Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018 Batu, Oromya.

⁴²³ Jalata, 2005: 178.

⁴²⁴ Jalata, 2005: 179; Abbas, 2014: 108; Kumsa, 2019: 506.

kapsamlı sonuçları oldu.⁴²⁵ Yöneticiler ve askerler, ilk başta sayısal olarak küçük ölçekte gerçekleşen bir sömürgeciliğin öncüleri oldular. Nüfus kayıpları nedeniyle, pek çok bölge doğal afetlerden ve 19. yüzyılın sonundaki işgal savaşlarından muzdaripti, kuzeyden gelen yerleşimcilerin akını kısa sürede demografik olarak büyük önem kazandı.⁴²⁶ İşgal edilen bölgelerin elverişli tarımsal koşulları, Kuzey Etiyopya'nın aşınmış, misafirperver olmayan ve aşırı kullanılmış bölgelerinde yaşayan sakinler için bir teşvik oluşturuyordu. Bu, işgalci birliklerin yerleşmesine yol açtı ve ayrıca sivil göçmenleri güneyde iyi şanslarını aramaya teşvik etti.⁴²⁷

Shawa'daki Amhara ve Hristiyan Oromo köylüleri arasında "Arsi'ye git" (oraya yerleşmek için) 20. yüzyılın sonlarına kadar yaygın bir söz olarak kaldı. Bu bağlamda Arsi, kuzey Etiyopya'daki insanlar tarafından güneydeki tüm verimli ekilebilir topraklar için kullanılan temsili bir terimdir.⁴²⁸ 20. yüzyılın başından itibaren, düşman bölgesinde kurulan, müstahkem garnizonlara sahip orijinal kamplar, askerler için yeni bir yerleşim şekli haline geldi. Boyut kriteri bu terim için geçerli değildir. Etiyopyalıları göre, garnizon kasabaları Addis Ababa ile tıpkı açık hava pazarı ve birkaç yüz sakini olan bir yerleşim yeri gibi ilişkilidir.⁴²⁹

Askeri yönün hala çok önemli olduğu 20. yüzyılın başında işgal edilen topraklarla ilgili olarak, Jules Borelli tarafından verilen tanım (aktaran Braukamper, 2002) o zaman bağlamında uygun görülebilir: "Biri *katama* diyor genellikle parmaklıklarla çevrili yerleşim yerleri topluluğu (zemine sabitlenmiş ahşap kazıklardan veya demir parmaklıklardan oluşan bir çit)".⁴³⁰ İşgal edilen topraklarda, askerleri ve hizmetkarlarıyla birlikte bir Amhara şefi tarafından işgal edilmiştir. "İmparatorun topraklarında" yaşayan Arsi Oromo, vergilerini doğrudan Addis Ababa'daki mahkemeye getirmek zorunda kaldı. Ağır şekilde yok olan grubun nispeten mütevazı ödemeleri *balabat* tarafından toplandı Batu ve çevresinde, bugün Butajira'nın doğusunda ve başkentin güneyinde mevcut bir kasaba.⁴³¹ Vergiler, görünüşe göre bakırdan yapılmış ve kral birimi başına ödenmesi gereken bir ödeme aracı olan dirim cinsinden ölçülüyordu. Sırasıyla 1882-1886 ve 1894 Arsi ve Walayta kampanyasından sonra ülke biraz toparlanırken, dirim vergisi, *gundo mar* olarak adlandırılan bal ve tereyağı ile ikame edildi.⁴³²

⁴²⁵ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya.

⁴²⁶ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya.

⁴²⁷ Azmach Tashite Choroko ile söyleşi, 23/01/2018, Gowota, Oromya.

⁴²⁸ Donham, 1986: 42.

⁴²⁹ Donham, 1986: 42-43.

⁴³⁰ Braukamper, 2002: 10.

⁴³¹ Naty, 1994: 498.

⁴³² Braukamper, 2014: 267-268.

Bal, tereyağı, yirmi beş kilo kırmızı biber, imparatorluk sarayına yılda bir kez teslim edilmek zorunda kaldı.⁴³³

Menelik'in bu ödemelerden istifade eden eşi Taytu'in kazancı 1902'de 154,88 Maria Theresa Thaleri, 1903'te 219,92 ve 1904'te 253,63 olarak belirlenmiştir. Zorunlu çalıştırma, imparatora doğrudan bağlı olan *gabbar* tarafından nadiren yapılmak zorundaydı. Diğer tüm Arsi grupları *naftenya*'ya haraç ödemek zorunda kaldı.⁴³⁴ Ayni veya Maria Theresa thalers'de ödenecek vergilerin miktarı ve bileşimi bölgeden bölgeye değişiklik gösteriyordu, ancak belirli ortalama değerler tespit edilebiliyordu.⁴³⁵ Arsi'deki görüşülen kişilerden bir örnek için Marcus tarafından alınan ifadeler, burada her *gabbar* beş *kunna* tahıl, alkol üretimi için gerekli bir *kunna gesho* ve farklı hizmetlerin yanı sıra yakacak odun getirmek zorunda kaldı.⁴³⁶ Langano çevresindeki Arsi arasında, yıllık üç *kunna* tef, üç *kunna* mısır, bir *kunna gesho*, yakacak odun ve inşaat için kereste ve dört Maria Theresa Taleriydi.⁴³⁷

Benzer şekilde, Sidama'da *gabbar*, ayni ödmeden 5,5 Thaler getirmek zorunda kaldı. Ancak Gurage'da ödeme bir yılda on iki Thaler idi. Üstelik her yerde hayvanlar biçme ve *naftenya* için evlerini inşa etme zorunluluğu vardı. Ayni ödeme ile, her bölgenin tarımsal ürünlerine göre çeşitlendirilebilen bir mal sınıflandırması vardı.⁴³⁸ Rift Vadisi'nin ve güney-orta Etiyopya'daki Arsi temsilcisi üç kategori belirledi: arpa, buğday, mercimek gibi iyi tahıl; fasulye ve bezelye gibi normal tahıl, uzun süre saklanabilen darı gibi çift taneler.⁴³⁹ Borana ve Ogaden'dekine benzer şekilde, alçak bölgelerdeki Arsi çobanları, Etiyopyalı askerler için kişisel *gabbar* olma kaderinden çoğunlukla kaçtılar.⁴⁴⁰ Ekonomik sistemleri, durmaksızın göçebe hareketleri için geniş alanlara ihtiyaç duyuyordu ve yerleşik köylülerin aksine, bu tür hareketli gruplar için doğrudan bir kontrolün pek etkin bir şekilde gerçekleştirilemeyeceği anlamına geliyordu.⁴⁴¹ Bu nedenle, daha büyük göçebe gruplar, çobanların belirli zamanlarda belirlenen sığır, para, tereyağı ve bal haraçların dağıtmak zorunda oldukları askeri ve idari kalelere atfedildi. Komutanlar daha sonra gelen vergilerin daha fazla dağıtılmasıyla ilgilendiler. Özel bir hizmet olarak, göçebeler efendilerinin hayvanlarına bakmak zorundaydı.⁴⁴²

⁴³³ Braukamper, 2014: 267-268.

⁴³⁴ Kebede, 2002: 116.

⁴³⁵ Kebede, 2002: 119.

⁴³⁶ Marcus, 1975: 66.

⁴³⁷ Megerso Hinsene ile söyleşi 04-05/09/2018, Batu, Oromya.

⁴³⁸ Admasuu Sagemo ile söyleşi, 19/12/2018 ve 24/12/2018, Batu, Oromya.

⁴³⁹ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁴⁴⁰ Rey, 1924:85.

⁴⁴¹ Rey, 1924: 87; Rahmato, 1984:41.

⁴⁴² Rey, 1924: 87; Rahmato, 1984:41-42.

Görüşülen kişiler, o zamanlar öncelikle çoban olan Arsi'in, Arsi bölgesi valisini temsil eden özel vergi komisyoncularının atandığını belirtti. Maria Theresa Thalers'da sürülerin büyüklüğüne ilişkin tahminler yapmak ve buna göre bir vergi tutarı belirlemek için ajanları düzenli olarak ziyaret edilen tuz kanallarına yerleştirdiler.⁴⁴³ Ancak değerlendirme tavanları bölgesel olarak farklıydı ve sığır başına bir Thaler'in onda biri kadardı. Resmi olarak belirlenmiş vergi hakkının yanı sıra, Paskalya ve Noel gibi büyük Ortodoks Kilisesi bayramları vesilesiyle ekstra görevler toplanıyordu. Bunlar büyük ölçüde bir keçi veya kesilecek bir koyundan ve ilgili *naftenyanın* karısı için bir tereyağı kabından oluşuyordu. Haraçların bir kısmı, özellikle bal, sığır ve fildişi, valiler tarafından eyaletlerinin vergileri olarak imparatorluk saraya taşındı. 20. yüzyılın başlarında, Sidama yönünde ilerleyen kuzey-güney ticaret yolunda, Hawas nehri yakınlarındaki Arsi topraklarından haraçlarla Addis Ababa'ya giden bir kervana rastladı.

Etiyopya yönetiminin ilk yirmi yılında, ülkenin her yerinde avlanma serbestti. Bununla birlikte, İmparator her seferinde bir filden bir diş alma hakkına sahipti. Tarihi kaynaklar filin dişlerinin Addis Ababa'daki Menelik'e gönderildiğini gösteriyor.⁴⁴⁴ Farklı olarak, bir fili öldüren avcılar, Menelik ve farklı bölgelerdeki temsilcileriyle dişlerini paylaşmalıdır. Bu bağlamda, Marcus tarafından toplanan bilgilere göre, *naftenya* kendilerine tahsis edilen astlardan gelen gereklilikleri uygulamak için geniş yasal etkiye sahipti. Bir *gabbar* bir talebi reddettiğinde veya bir şartı yerine getirmediyse, *naftenya*, yerel balabatın kişiyi bir zincire atmasını talep edebilir. Subay, asistanı *Chikashum* veya *Qorro'yu* polis görevlerini yerine getirmesi için gönderecekti.⁴⁴⁵ Hiçbir durumda bir *naftenya* doğrudan *gabbara* karşı hareket etmedi. Marcus'a göre teorik olarak bu doğru gibi görünmektedir, ancak topladığım Arsi büyüklerinin raporlarına göre *gabbar* hayatı her gün genellikle farklı görünüyordu.⁴⁴⁶ Bazen *naftenya gabbarı* keyfi olarak cezalandırır ve kötü muamele ederdi.⁴⁴⁷ Örneğin, yerli bir adam, Batu kasabasındaki büyükbabasının ustası için çit dikerken dikenli bir dal ile kanlı bir dayak yediğini ve başka bir yere taşındığını bildirdi. Öte yandan, bu olay, *gabbar* halkı için toprağa katı bir yükümlülüğün olmadığı gerçeğini göstermektedir.⁴⁴⁸

Temelde başka bir efendiye tabi olmakta serbesttiler. Bu sebeple *naftenya*, kendisi kâr elde edebilmek için, çoğunlukla, kölelerine yönelik vahşeti dizginlemeye çalıştı. Bazı *balabat*

⁴⁴³ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 26-28/10/2018 ve 07-12/11/2018.

⁴⁴⁴ Cornelius, 1956: 173.

⁴⁴⁵ Marcus, 1975: 328.

⁴⁴⁶ Marcus, 1975: 104-105.

⁴⁴⁷ Gada Morketo ile söyleşi, 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya; Azmach Tashite Choroko ile söyleşi, 23/01/2018, Gowota, Oromya.

⁴⁴⁸ Gada Morketo ile söyleşi, 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya.

ve ileri gelenler haricinde, boyun eğdirilmiş halkların aile üyelerinin de, Habeş seçkinleri için ayrılmış semboller olan özel statü olarak görüldükleri için katırlara binmelerine izin verilmedi.⁴⁴⁹ Yasal belirsizlik ve ayırım gözetmeksizin mülksüzleştirme korkusunun sığır yetiştiriciliğinde bir durgunluk dönemine bile yol açtığı söyleniyor. Bu durumu karakterize etmek için, Arsi görüşülen kişileri abartılı bir şekilde, "Sadece tavuklara sahip olmasına izin verilir" dedi.⁴⁵⁰ Zapt edilenlerin, yalnızca Habeşistan'ın resmi izni ile yabancı tüccarlara ve gezginlere mal satmasına izin verildi. Hükümet temsilcileri ayrıca piyasa vergileri topladı.⁴⁵¹ Prensip olarak imparator, ölüm dahil ciddi cezayı uygulama hakkını saklı tuttu. Ancak özellikle başkent uzakta olduğundan ve altyapı ve iletişim araçları zayıf bir şekilde geliştiğinden, valilerin belirli bir özerkliği vardı.⁴⁵²

Arsi her şeye rağmen maruz kaldıkları tüm yeni siyasi koşulların çoğuna direnen güney Etiyopya halklarına aitti. 19. yüzyılın sonunda, büyükbaş hayvan stokları henüz yok edilmemişken, kuzeylilerin Arsi'ye taşınması bölgeyi etkiledi. Arsi, Sidama ve Kambata yerlileri, nadiren ürün yetiştirdikleri ve sığırları bulunmadığı için son derece kötü durumdaydı. Zor şartlar altında yaşamaları biraz da, merkezi hükümetle olan ilişkilerinden kaynaklanıyordu. Yolları Arsi, Sidama ve Kambata bölgelerinden geçebilecek Habeşlileri ile her zaman çatışma içinde oldukları için, iyi niyetli komşuları kadar Habeşliler'den de aynı ilgiyi görmeyi bekleyemezler.⁴⁵³ Habeşlilerin öldürülmesi durumunda, suçun işlendiği bölgenin tüm nüfusunu bir gözaltı kampında tutmak yaygın bir uygulamadır. Hükümet, bu acımasız önlemlerle, tüm grubun suçlu tarafa karşı dayanışmasını kırmaya çalıştı. Bununla birlikte, bu ve diğer türlerin zorunlu tedbirleri, işgal edilen insanların gururunu ve yeni efendilere karşı düşmanca tutumlarını zayıflatamaz.⁴⁵⁴

Aşağıdaki hikâye, *hayyu* unvanını bilge kişi anlamına gelen bir Uta-Wayyu kişisi olan Arsi tarafından anlatılmıştır:

Hayyu bilge kişiden Arsi ve güney valisi *Ras Abata*'ya haraç olarak bir öküz getirmesi istendi. Hayvan beklenen zamanda *Hosaina* denilen yere gelmeyince, istenen haracı getirmek için Amhara askerleri gönderildi. *Hayyu* onlara yiyecek teklif etti. Ancak, onlar çiftliklerindeki tavukları kesmeyi tercih ettiler. *Hayyu* şöyle dedi: 'Kuşları yiyen insanlara asla gönüllü olarak öküz vermeyeceğim. Bunun üzerine zorla *Hosaina*'ya getirildi. Orada, farkında olmadan, sözlerini *Ras Abata*'ya tekrarladı. Vali ona *hayyu*'ya eşdeğer *dajzmach* unvanını kimin verdiğini sordu. *Hayyu* cevapladı:

⁴⁴⁹ Cornelius, 1956: 185.

⁴⁵⁰ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya; Tedesse Ilu ile söyleşi, 20-23/01/2019, Batu, Oromya.

⁴⁵¹ Hussein Gelgelu ile söyleşi, 30/10/2018, Hiraphe, Oromya.

⁴⁵² Lewis, 1976: 10.

⁴⁵³ Crewett ve Korf, 2008: 209.

⁴⁵⁴ Crewett ve Korf, 2008: 209-210.

"Hiç kimse. Babam ve büyükbabam zaten bu unvana sahipti ve şimdi ona sahibim." Abata, bu Arsi adamının cesaretinden etkilendi ve onunla arkadaş oldu.⁴⁵⁵

Yukarıdaki alıntıdan, yerel halkın yeni gelenlere karşı direnç gösterdiği açıkça belirtilmektedir.

Açıkça, Dilebo'nun fark ettiği gibi, Doğu Gurage, Habeş egemenliğine karşı kendi paylarına oldukça işbirlikçi tutumdan söz ederken isteyerek kabul etmişti.⁴⁵⁶ Zewde de Doğu Gurage'nin, dini benzerliklerinden yani Ortodoks Hristiyanlıktan dolayı Shawan ordularına karşı çok az direnç gösterdiğini savundu. Doğu Gurage'ın aksine, tartışılan dönem boyunca her ikisi de Habeş işgalcilerine karşı İslam isyanları olan Arsi ve Batı Gurage sık sık oldu. 1900'lü yılların başında, bölgelerinin doğu kesimleri isyan çıkardı, böylece ilgili bölgeler yabancı gezginlere kapatıldı.⁴⁵⁷ Din alanında, Hristiyan Etiyopyalılar bilinçli olarak otoktonlardan taviz vermekten kaçındılar ve İslami Şeyh Husen hacı merkezi halkına büyük bir özenle davrandılar.⁴⁵⁸ Açıkça görülüyor ki, çok sayıda Arsi halkı arasındaki direniş iradesi, Habeşistan'ı, güneydoğu Etiyopya'da sık görülen bir olay olduğu gibi, zorunlu yeniden yerleşimden geri çekilmeye sevk etti.⁴⁵⁹

Hristiyan imparatorluğu tarafından işgal edilen, Omo Nehri'nin batısındaki eski yerleşik sosyo-politik yapıların güney-orta bölgeye göre daha kapsamlı bir şekilde çökmesine neden oldu.⁴⁶⁰ Burada, devlet memurları, başka bir eyalete nakledilirken, onlara tabi köylülerin mümkün olduğunca çoğunu kendileriyle gitmeye zorlamayı kendi hakları olarak görüyordu. İşgalci, işgal edilen halkın kültür ve değerlerine sadece Arsi Oromo'ya değil, başkalarına da zarar vermek için mümkün olan her şeyi yaptı.⁴⁶¹ Örneğin yüzyılın başında *Fitawrari* Habta Giyorgis, aşağılayıcı bir şekilde Shanqila olarak adlandırılan Gumuz insanlarını kuzeybatı Etiyopya'dan yukarı Gibe vadisindeki Kabena mahallesine nakletti. 20. yüzyılın sonlarına kadar nispeten homojen bir grup olarak kendilerini bu bölgede sürdürdüler.⁴⁶²

Omo ile İngiliz-Sudan sınırı arasındaki bölgede, aralıksız yapılan köle baskınları öylesine büyük bir can kaybına yol açtı ki, bazı bölgeler 1920'lerde büyük ölçüde boşaltıldı. Bu tür eylemler sadece tolere edilmedi, bazen Habeş yönetimi tarafından açıkça meşrulaştırıldı. Bu nedenle, 20. yüzyılın ortalarında, bu bölgelerin çoğundaki nüfus yoğunluğu, Hristiyan

⁴⁵⁵ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 15/11/2018, Bulbula, Oromya.

⁴⁵⁶ Dilebo, 1974: 109.

⁴⁵⁷ Zewde, 2001: 110.

⁴⁵⁸ Kebeto Tola ile söyleşi, 15/01/2019. Batu, Oromya.

⁴⁵⁹ Kebeto Tola ile söyleşi, 15/01/2019. Batu, Oromya.

⁴⁶⁰ Gameda, 2002: 55-57.

⁴⁶¹ Gameda, 2002: 55-57.

⁴⁶² Gameda, 2002: 55-57.

imparatorluğu tarafından işgal edilmeden öncekine göre önemli ölçüde daha düşüktü.⁴⁶³ Menelik, Shawa Kralı olarak ilk başta köle ticaretini kısıtlamaya teşebbüs etmişti, ancak hükümdarlığının sonuna kadar “insan ticareti” iç bölgelerden sahile taşınmasını etkili bir şekilde kısıtlamak için herhangi bir güçlü önlem almadı. Aksine, o (Menelik) ülkedeki en büyük köle tüccarı olur.⁴⁶⁴

Habeş yetkilileri işgal altındaki tüm bölgelerde kendilerini zenginleştirmek için insanları keyfi olarak köleliğe sattılar. Güney-orta Etiyopya'da, bir sömürü mekanizması olarak *gabbar* sistemine özgü tüm vahşete rağmen, *naftenya* tarafında büyük ölçüde ataerkil bir his vardı.⁴⁶⁵ Bu duygu, ırksal olarak onlardan önemli ölçüde farklı olmayan otokton nüfusa yönelik bazı *naftenya* arasındaydı. Kural olarak, usta, tartışmalı konularda *gabbarını* savunmaya, belirli şenliklere katılmalarına izin vermeye ve onları kuzey Etiyopya'dan mahsuller ve tarım tekniklerine alıştırmaya çalıştı.⁴⁶⁶ *Gabbar*'ın resmi olarak Hristiyan olması durumunda, *naftenya* sık sık onların vaftiz babası olarak hareket etti. *Naftenya*, soylu ailenin yerel halkıyla sık sık evlilik ilişkilerine girdi ve bazen bazı *gabbarlarla* özel arkadaşlıklar kurdular.⁴⁶⁷ Uygulama, nüfuzlu kişinin sembolik olarak meme ucunu emme eylemiyle, bu kişinin, kelimenin tam anlamıyla baba ve oğul olmak anlamına gelen *harma hodhuu* (anne sütüyle beslenen bebek) haline geldi. Sonra yerli ünlü rütbeli adam bundan böyle *naftenya*'ya koruma sağlamak zorunda kaldı.⁴⁶⁸

3.3. Arsi Oromo'da Yerli Din Değişikliği

Afrika ve Etiyopya'daki İbrani olmayan dini sistemleri ele alırken, Oromya bölgesinde bile kullanılan terimlerin seçimi büyük ilgi görmektedir. Semavi olmayan dinleri uygun şekilde tanımlayacak ve “geleneksel” Afrika dinleri tartışmasına “ilkel” bir nitelik kazandırmayacak bir terim bulma mücadelesi sinir bozucu olmuştur.⁴⁶⁹ "Geleneksel" terimi, eski, geri kalmış, modası geçmiş, "modern" veya bilgili değil, arkaik izlenimi veriyor. "Geleneksel" terimi aynı zamanda bir tarihsel olma duygusu sağlar ve yerel dinleri tanımlamak için yaygın olarak kullanılan bir terimdir.⁴⁷⁰ "Diğer Afrika ve Etiyopya dinleri" gibi başka bir terimi düşünmek, İbrahim dinlerine üstünlük sağlama eğilimindedir. En iyi seçenek, Oromo dini veya daha iyi

⁴⁶³ Darkwah, 1975: 99.

⁴⁶⁴ Bulcha, 2005: 8-10.

⁴⁶⁵ Azmach Bite Megerso ile söyleşi, 30/10/2018, Hiraphe, Oromya.

⁴⁶⁶ Azmach Bite Megerso ile söyleşi, 30/10/2018, Hiraphe, Oromya.

⁴⁶⁷ Azmach Tashite Choroko ile söyleşi, 23/01/2018, Gowota, Oromya.

⁴⁶⁸ Azmach Tashite Choroko ile söyleşi, 23/01/2018, Gowota, Oromya; Megerso Hinsene ile söyleşi 04-05/09/2018.

⁴⁶⁹ Bonsu, 2016: 111.

⁴⁷⁰ Nyamekye, 2012: 76.

yerli din gibi yazımda kullanmayı tercih ettiğim belirli terimleri kullanmaktır.⁴⁷¹ Etiyopya'da birçok dini kimlik ve her birinin kendine özgü özellikleri vardır. Bununla birlikte bu bölüm, Semavi olmayan Oromo dinlerinin çoğunda, *Waqefanna* veya *Waq* kavramında ortak olan özelliklerin bazılarını ve işgal sonrasında geçirdiği değişiklikleri gösterecektir.

3.3.1. Waqa ve Waqefanna'ya Kısa Genel Bakış

Öncelikle, vakanın kısa bir tanımını ve kavramsallaştırmanın anlamını vermek gerekir. Bazı yazılı kaynaklara göre *Waq* adının birbiriyle ilişkili iki anlamı vardır. Birincisi evren veya gökyüzü anlamına gelir ve ikincisi, evrenin kendisinin yaratıcısıdır. Burada, ikinci anlamın Tanrıyı temsil ettiği görülmektedir. Bu anlamda Bartles renkli bir şekilde şunları sunmuştur:

"*Waq*" kelimesinin iki anlamı vardı. İlki 'gökyüzü', yani bizim gördüğümüz haliyle gökyüzünün tonozudur. İkincisi, İngilizce "Tanrı" kelimesinin ne anlama geldiğini yaklaşık olarak gösterir; ama bundan daha fazlasını, batı anlamında 'Evrenin yaratıcısı ve yöneticisi olan Yüce Varlık'tan daha fazlasını içerir. Varlıklar olarak tasavvur edilen, O'nun yaratıcı çalışmasının tikelleştirilmelerini, bu dünyada *Waq*'nın daha sayısız özel tezahürlerini içerir. Bu nedenle, 'Tanrısallık' kelimesi çoğu zaman 'Tanrı'dan daha iyi bir çeviri olacaktır.⁴⁷²

Wemlinger *Identity in Ethiopia: The Oromo from the 16th to the 19th Century* adlı çalışmasında Bartle'in gözlemine daha fazla katkıda bulunuyor: *Waq* tüm yaşamın kaynağı ve yaratıcıdır. *Waq* sonsuzdur ve her yerde mevcuttur. Her şey *Waq* tarafından düzenlenmiştir ve O koruyucusudur.⁴⁷³ Görüştüğüm Arsi kişiler bu *Waq* kavramını desteklediler ve *Waq*'nın her şeyin üstünde olduğunu ve görünür ve görünmez dünyanın kaynağı olduğunu savundular.⁴⁷⁴ Ayrıca Arsi *Waq*'nın Afaan Oromo'da söyledikleri yedi gökyüzünün ötesinde olduğunu öngördüler '*Waaqa samii torbaa uumte si kadhanna*',⁴⁷⁵ Size itaat ettiğimiz yedi göğün (evrenin) yaratıcısı *Waq* anlamına gelir.

Bu, *Waq*'nın, gökte yaşayan yaratıcı olduğunu gösterir. Ayrıca dua ederken neden elini gökyüzüne kaldırıyorsun? Arsi Oromo, "*Waaqni kan nu gubbaa kanaa*,"⁴⁷⁶ *Waq* bizim üstümüzde olan" anlamına gelir. Bu nedenle tüm Arsi Oromo dua ettiklerinde elini gökyüzüne kaldırıp *Waq*'ya neye ihtiyaçları olduğunu sorarlar. Arsi Oromo için *Waq*, insanlar, hayvanlar, ağaçlar, dağlar, nehirler ve dünyada var olan her şey dahil olmak üzere hem yaşayan hem de cansız sakinleri ile evrenin nihai yaratıcısıdır.⁴⁷⁷ *Waq*'nın nihai yaratıcı olduğu kavramı

⁴⁷¹ Bonsu, 2016: 111-112.

⁴⁷² Bartles, 1983: 58.

⁴⁷³ Wemlinger, 2008: 71-72.

⁴⁷⁴ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya; Tedesse Ilu ile söyleşi, 20-23/01/2019, Batu, Oromya.

⁴⁷⁵ Gada Morketo ile söyleşi 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya.

⁴⁷⁶ Tedesse Gelgelu ile söyleşi 28/01/2019, Batu, Oromya.

⁴⁷⁷ Megerso Hinsene ile söyleşi 04-05/09/2018, Batu, Oromya.

sadece Arsi Oromo ile sınırlı değil. Tüm Oromolar arasında genel bir inanç gibi görünüyor. Megersa, Borana Oromo ile ilgili hikayeleri de toplamıştır. Geleneksel Oromo'nun cenneti, yeri, üzerinde ve içinde bulunan her şeyi *Waq'a'nın* yarattığına inandığını belirtir.⁴⁷⁸

Hristiyanlık ve İslam'ın tanıtılmasından önce, Oromoların yerli inanç sistemi vardı: *Waq'a*'ya inanç (Tanrının eşdeğeridir).⁴⁷⁹ İslam ve Protestanlık, Habeş sömürgeciliğine ve Ortodoks Kıpti Hristiyanlığının dayatılmasına tepki olarak Oromia'nın her yerine yayıldı.⁴⁸⁰ Hristiyanlık ve İslam'ın Etiyopya devleti tarafından yasal olarak tanındığı, *Waqefanna'nın* ise olmadığı açıktır. 20. yüzyılın başlarında *Waqefanna* merkezlerinin çoğu Ortodoks Kilisesi olarak değiştirildi.⁴⁸¹ Bu, Arsi Oromo ritüel yerlerini yasaklayan imparator Haile Silassie sırasında agresif bir şekilde takip edildi. Bu bağlamda Melba, '*Oromia: An Introduction*' adlı kitabında, Oromo ibadet yerinin (*Galma*) hızla Oromya'daki Ortodoks kiliseleri ile değiştirildiğini açıkça savundu.⁴⁸² *Waqefataa* (*Waqefanna'nın* takipçisi/ takipçilerin) her zaman ve her yerde, ancak en çok tercihen dağlarda, nehirlerin ve göllerin yakınında dua edebilir.⁴⁸³ *Waqeffana*'da iki tür dua vardır. İlki evde her gün sabahın erken saatlerinde evden çıkmadan önce ve akşam geç saatlerde yapılır. Bu dua, *Waq'a*'dan günlük yaşamlarında onlara yardım etmesini istemek, onlara sağlıklı bir gece verdiği için onu övmek için yapılır. Arsi Oromo, *Waq'a*'ya sağlık vermesi ve çocuklarla babaları ve eşleri ile arasında uyum sağlaması için de dua eder. Ayrıca kendi aralarında anlamak ve nefreti ortadan kaldırmak için dua ederler.⁴⁸⁴ *Waqeffana*'daki diğer dua türü, Arsi Oromo, kuraklık ve bunun sonuçları gibi çeşitli felaket türleri ile karşı karşıya kaldığında yapılır: sığırların ölümü, açlık, çatışma, sel ve çıplaklık, yoksulluk gibi diğer kişisel sorunlar ve kendisinin veya aile üyelerinin hastalığıdır.⁴⁸⁵

Bu koşullar altında Arsi Oromo tepelere, dağlara ve diğer yüksek arazilere tırmanır çünkü bir dağın ve diğer yüksek arazilerin dünyanın sütunları olduğuna ve *Waq'a*'ya daha yakın olduklarına inanırlar.⁴⁸⁶ Eck'e göre dağlar, tüm dünyada farklı şekillerde dini sembolizmde önemli bir rol oynamıştır. Bazı dağlar "kozmik dağlar" olarak görülürken, diğerleri "ilahi ikamet yerleri" ve "ilahi olanın coğrafi tezahürleri" olarak "vahiy ve vizyon yerleri" olarak kabul edildi.⁴⁸⁷ Yenilgilerinin ardından Arsi Oromo topraklarını tamamen kaybetti, dinlerini

⁴⁷⁸ Megersa, 1993: 142.

⁴⁷⁹ Melba, 1988: 43.

⁴⁸⁰ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁴⁸¹ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁴⁸² Melba, 1988: 65.

⁴⁸³ Jalata, 2005: 169.

⁴⁸⁴ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁴⁸⁵ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁴⁸⁶ Azmach Tashite Choroko ile söyleşi, 23/01/2018, Gowota, Oromya.

⁴⁸⁷ Eck, 2005: 6212.

uygulamaları yasaklandı ve yukarıda belirtildiği gibi kölelik statüsüne indirildi. Topraklarına el konuldu ve daha sonra *naftenya* ve yeni gelenlere verildi. İnsan gücünün sömürülmesi ve toprağın iyileştirilmesi, Shawa'nın olduğu en sert direnişlerle karşılaştığı yerlerde yüksekti.⁴⁸⁸

Shawan hükümdarları, Gada sistemi (ayrıntılar bir sonraki bölümde tartışılacaktır), *Waqefanna*, *Irressa*, *siinqee* ve *Abba Muda*'ya (kutsamanın babası) hacı gibi tüm Oromo'nun kutsama almak için ziyaret ettiği her türlü yerli kurumu yasakladı.⁴⁸⁹ Çoğunluk Oromo, kutsamak için *Qallu*'ya, *Abba Muda*'ya (kutsamanın babası) ve Şeyh Huseyin'in mezarlığına hacca giderler. Hacıların köyünden geçtiği tüm Oromolar onlara misafirperverlik sunmalıdır.⁴⁹⁰ “Etiyopya Kahve Töreni” aslında hacılara sunulan misafirperverlik konseptinden geliyor. Kahve töreninde pek çok ritüel gerçekleşir, temel amaç böyle yaparak Tanrı'dan baraka (bereket) almaktır. Musk yazarken benzer bir şeyi anlatır:

Baraka kavramı Müslümanların zihnine yayılmıştır. Haccın resmi dini görevini mi yoksa işitme gücü olarak barakaya karşı daha büyümlü tavırları mı yerine getirdiği önemli değildir. Konukseverliği reddetmek, baraka'ya karşı çıkmak, düşman gibi davranmaktır. Misafirperverliği kabul ederken ve kahve içerken, törene hem ev sahibi hem de misafir (kardeş gibi davranan) ve kahve (artı ve refahın sembolü) tarafından bereket getirilir.⁴⁹¹

3.4. Tarihsel ve Siyasi Bağlamda Etiyopya'da İslam

19. yüzyılın ortalarından itibaren, Arsi Oromo'nun dini büyük ölçüde değiştirildi. Çoğu Arsi, *Waqefanna* dinini terk etti ve İslam'ı ve daha az derecede Hristiyanlığı kabul etti. Bu değişikliğe neden olan iki faktör vardı.⁴⁹² 17. yüzyılın ikinci yarısında, Axum şehri, bahçecilik çiftliklerinin zenginliğinin tükenmesi, çıra için ağaçların kesilmesi ve Yemen'in Persler tarafından kontrol edilmesi nedeniyle harap olmuştur.⁴⁹³ Ana faktör, 19. yüzyılın ortalarında İslam'ın ortaya çıkışı ve gelişmesiydi, ikincisi, Arsi'nin 1880'lerin ortalarında ve 1890'ların sonlarında Hristiyan Amhara İmparatorluğu tarafından yenilmesiydi.⁴⁹⁴ Axum'un yerel bir güç olarak azalmasının temel faktörü, İslami alanın yükselişine, gelişmesine ve Kızıldeniz ticaretinin kesin kontrolüne borçludur. Axum'un azalmasının ardından ortaya çıkan kuvvet boşluğu, Dahlak Adası, Aden Körfezi ve Somali üzerinden Afrika Boynuzu ile İslam'ın tanınması için olgun bir zemin hazırladı.⁴⁹⁵

⁴⁸⁸ Hassen, 1990: 148.

⁴⁸⁹ Melba, 1980: 79.

⁴⁹⁰ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁴⁹¹ Musk, 1989: 262.

⁴⁹² Abbas, 2014: 124-125.

⁴⁹³ Abbas, 2014: 124-125.

⁴⁹⁴ Trimingham, 1965: 44.

⁴⁹⁵ Trimingham, 1965: 44-45; Kapteijns, 2000: 226.

Etiyopya, diğer birçok ülke gibi Müslümanların ve Hristiyanların uzun süre bir araya geldiği ve uyum içinde yaşadığı en önemli ülkedir.⁴⁹⁶ 615'te İslam'a ilk dönenler ve İslam'ın destekçileri olan Sahaba'ya, Peygamber Muhammed tarafından Etiyopya'ya gitmeleri tavsiye edildi. Bu seçimin arkasındaki temel açıklama, Mekke'de geleneksel Arap dinlerini uygulayan mahalli Araplar tarafından maruz kaldıkları kötü muameleydi.⁴⁹⁷ Bundan böyle ilk hicretin Etiyopya'ya yapıldığı bilinmektedir. Müritlerini zulümden kaçmaları için Etiyopya'ya gönderme tercihinin, Etiyopya hakkındaki iyi algısından kaynaklandığı söyleniyordu.⁴⁹⁸

Etiyopya (Habeş) Nagashi Ashama hükümdarı onlara barınak verdi ve dinlerini özgürce yaşama olanağı sundu. Bu nedenle Peygamber Muhammed'in, destekçilerine Etiyopyalılar düşmanlığı başlatmadıkları sürece Etiyopya'ya saldırmamayı öğrettiği söylenir. Etiyopya'nın Arapların askeri savaşlarından kurtarılmasının nedeni budur.⁴⁹⁹ Peygamber Muhammed, yaklaşık on yıl boyunca Mekke halkını dönüştürmeye teşebbüs etmiş, bu dönemde onun öğretilerine olan rekabet görece yükselmiş ve bu öğreti başlangıçta yerel halkın muhalefetine maruz kalmıştır.⁵⁰⁰

Bu muhalefet, Mekke hükümdarlarının yıllık hac sırasında birçok parasal avantaj ve kazanç elde etmelerinden ve artık Peygamber Muhammed'in yepyeni öğretilerini kullanarak bunun kesintiye uğramasını istememelerinden kaynaklanıyordu. Öğretilerine karşı muhalefet yoğunlaştıkça, ilk takipçilerinden bazıları korkmuş ve Mekke'den Etiyopya'ya gitmişlerdi.⁵⁰¹ Sonuç olarak, Peygamber Muhammed'in kızı Rakıya ve kocası ile birlikte on iki kişi ve 5 kadından oluşan ilk mülteci grubu Kızıldeniz'i geçerek 616'da Etiyopya'nın başkenti Axum'a ulaştı. Peygamber Muhammed'in kuzeninin önderlik ettiği ikinci mülteci örgütü 617'de Axum'a ulaştı.⁵⁰²

Peygamber Muhammed 628 yılında zafer kazandıktan sonra, mültecilerden Arabistan'a dönmelerini istemek için elçiler gönderdi. Çoğu geri dönmeye karar verirken, geri kalanı Tigray'ın kuzey-orta kesiminde Negaş olarak anılan ve o zamanlar büyük bir Müslüman nüfusunun ikamet ettiği yerde yaşamını sürdürdü.⁵⁰³ Habeşistan'a (Etiyopya) gelen ilk Müslüman göçmenlerin bir kısmı daha sonra Hristiyanlığı takip etti ve bu nedenle onlar İslam'dan Hristiyanlığa geçen ilk kişiler olarak anıldı.⁵⁰⁴

⁴⁹⁶ Ostebo, 2013: 1029-1030.

⁴⁹⁷ Trimingham, 1965: 50.

⁴⁹⁸ Trimingham, 1965: 43.

⁴⁹⁹ Ostebo, 2013: 30-31.

⁵⁰⁰ Trimingham, 1965: 78.

⁵⁰¹ Ostebo, 2009: 465.

⁵⁰² Ostebo, 2009: 465-466.

⁵⁰³ Pankhurst, 2002: 393.

⁵⁰⁴ Zewde, 2001: 57-58.

Mekke'den İslam'ı yayan ilk Müslüman mülteciler dışında, buraya gelip Doğu Afrika kıyılarına yerleşen başlıca Müslümanlar tüccarlardı. İşlerini Afrika'nın o kısmının hinterlandlarına genişletmeye karar verdiler ve sonuç olarak İslam'ın gelişmesi için merkezler haline geldiler.⁵⁰⁵ Hinterlandlardaki göçebelerin İslam tarafından teşvik edilmesinin nedeni, kıyı yerleşimleriyle ticari etkileşimleri nedeniyle çok uzaktır. Tüccarların Kuran öğretimi için kurumu fakülteleri vardı ve son derece iyi öğrenciler daha ileri eğitim için Kahire ve Şam gibi yerlere gönderilmişlerdi.⁵⁰⁶ Arabistanlı alıcılar, zanaatkârlar ve maceracılar İslam'ın gelişmesinde kritik bir rol oynadılar. Birçoğu buraya insan olarak geldi, yerli halkla yüzünü yaşadı, dilini öğrendi ve bölge insanlarıyla evlilik yaptı.⁵⁰⁷ Etiyopya'da erken dönem Müslüman grupların örgütleri vardı. İlki, Hristiyan imparatorluğunun içinde din özgürlüğünden yararlanan Müslüman yatırımcılardan oluşuyordu. İkincisi, ticaretle geçinen ve sahil kenarında anakaradan yerleşmiş olan Müslüman gruplardır.⁵⁰⁸

14. yüzyıldan itibaren kıyı kesimlerinde yaşayan Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında çatışma başladı. Bu mücadele, Ahmed Gagn'in (1529-1543) liderliğindeki farklı Müslüman beyliklerin koalisyon güçlerinin yardımıyla Hristiyan bölgelerinin büyük bölümlerinin işgal edilmesiyle sonuçlandı.⁵⁰⁹ Bu işgal bile kısa ömürlü hale geldi, fakatmilletin zayıflaması ve 16. yüzyılın halk hareketini durdurmadaki yetersizliği dahil, geniş kapsamlı sonuçları oldu.⁵¹⁰ İslam'ın ortaya çıkmasından sorumlu olan Müslüman tüccarlar, Axum krallığının güvenliği altındaydı, ancak tam bir ibadet özgürlüğüne veya İslam'ın yayılma hakkına izin verilmedi. İslam'ın yayılması, 10. yüzyılda, Hristiyan devletinde yaşayan tüm Müslümanların koruyucusu olarak hareket eden Fatımi hanedanının ortaya çıkması ve Kızıldeniz ticaretinin yeniden canlanmasıyla birlikte moda olarak Afrika'nın boynuzları içinde yoğunlaştı.⁵¹¹

1270 yılında iktidara gelen 'Süleyman' hanedanı, imparatorluğun merkezini güneye doğru hareket ettirerek Zayla'yı Etiyopya içlerinden ticaretin en önemli kanalı ve kıyıdan Etiyopya hinterlandına İslam'ın önemli giriş noktası haline getirdi.⁵¹² O zamanlar, Hristiyan bölgelerinin merkezinde, sahil boyunca bir dizi İslami eyaleti yanı sıra zaten birçok Müslüman topluluk vardı. İç kısımda ilk Müslüman beyliği kabul edilen Shawa'nın Sultanlığı idi. Yönetici ailesi Makhzumites'in bölgeyi 896-1295 yılları arasında yönettiği iddia ediliyor.⁵¹³ Ayrıca 1415'e

⁵⁰⁵ Pankhurst, 2002: 400.

⁵⁰⁶ Pankhurst, 2002: 395.

⁵⁰⁷ Steen-Johnsen, 2017: 80.

⁵⁰⁸ Trimingham, 1965: 56.

⁵⁰⁹ Trimingham, 1965: 55.

⁵¹⁰ Sidney, 1984: 23.

⁵¹¹ Sidney, 1984: 23-24.

⁵¹² Sidney, 1984: 23.

⁵¹³ Sidney, 1984: 24.

kadar egemen olan Ifat olarak da bilinen Yifat Walashma hanedanı aracılığıyla tahttan indirilmişlerdi. Etiyopya'da İslam'ın büyümesi, Ifat krallığının doğru ilerlemesine ve ardından 14. yüzyıldan 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar Hristiyan devletiyle yaşanan çatışmalardan önce barış içinde kaldı.⁵¹⁴ Onların büyümesi, İslam takipçilerini toplamak için bir bahane olarak kullandı, ancak artık gerçek bir manevi amacı yoktu. Savaşın ana nedeni iç ticaret yollarını kontrol etmektir. 1332'de Etiyopya devleti ile çeşitli Müslüman sultanlıklar, özellikle Ifat arasında büyük bir savaş çıktı. Etiyopya'nın hükümdarı Amda Tsion (1314-44) onları mağlup etti ve Ifat sonunda Etiyopya'nın bir eyaleti oldu.⁵¹⁵ Yenilginin ardından Ifat'ta başlayan iç savaş onu zayıflattı ve ardından Adal devleti tarafından kontrol edildi (1420-1560). İmam unvanlı çeşitli karizmatik yöneticilerin önderliğinde Müslüman Adal devleti Etiyopya'ya savaş ilan etti. Bu, Etiyopya'yı yöneten Ahmed Gragn (solak) olarak bilinen İmam Ahmed İbn İbrahim el-Gazi (1529-1543) döneminde zirveye ulaştı.⁵¹⁶ 1543'te Etiyopya, Portekiz'in yardımıyla İmam Ahmed'i yendi, ancak savaşın büyük sonuçları oldu, bunlardan birisi Etiyopya nüfusunun İslam'a geçmesiydi.⁵¹⁷

Çobanlar, doğrudan olmasa da, İslam'ın yayılmasında önemli bir rol oynadılar. Örneğin: Göçebe toplumun hareketleri, farklı kültürlerden insanlarla etkileşimler yarattı. Bununla birlikte, göçebe topluluğun manevi öğretilerde İslam'ın gelişimi üzerinde hiçbir etkisi yoktu.⁵¹⁸ Tüccarların İslam üzerindeki etkisi göçebelerden daha önemlidir. İslam'ın Etiyopya'nın güney kısmının iç kesimlerine nüfuz etmesi, Müslümanlar tarafından hinterlandlara giden alternatif yollar üzerinde kullanılan güce sahipti. İslam kıyıda batıya (anakara) ticaret yollarını takip ederken, Ogaden, Danakil, Arsi ve Harar'da devamlı yerleşim yerleri ortaya çıktı.⁵¹⁹ Tarihsel zamanlardan beri baharatlar ve tütsü, tüccarları Somali kıyılarına çeken önemli Afrika ürünleri olmuştur. Bu ürünler parfümlerde, ilaçlarda ve çeşitli ritüellerde kullanılırdı. İslam, yepyeni düzen ile bir ilişki statüsü olarak da takip edildi.⁵²⁰ Ostebo göre, Hararlı Abadir, Somalili Yusuf ve Baleli Şeyh Hüseyin gibi Müslüman vaizler de İslamlaştırma sistemi içinde büyük bir rol oynamışlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Arsi'de Şeyh Nur Hüseyin'in misyonerlik ilgisinden dolayı İslam'ın geliştiği varsayılır.⁵²¹ Hüseyin ayrıca Arsi'yi örgütledi ve 1882'den 1886'ya kadar Shawan ordusuna karşı bir direniş savaşına öncülük etti. Etiyopya'da İslam'ın hızlı

⁵¹⁴ Henze, 2000: 67; Trimmingham, 1965: 58.

⁵¹⁵ Hassen, 1991:49; <https://www.britannica.com/biography/Ahmad-Gran> (Erişim tarihi: 14.10.2019).

⁵¹⁶ Zewde, 2001: 150.

⁵¹⁷ Zewde, 2001: 153.

⁵¹⁸ Abbas, 2014: 89.

⁵¹⁹ Abir, 1980: 102-103; <https://www.britannica.com/biography/Ahmad-Gran> (Erişim tarihi: 21.05.2019).

⁵²⁰ Abbas, 2014: 118.

⁵²¹ Ostebo, 2008: 45.

büyümesi, 19. yüzyılın ikinci yarısında bağımsız yerel Hristiyan devletlerin birleşmesiyle geçici olarak engellendi.⁵²²

3.5. Arsi'de İslam'ın Başlangıcı

Belirtildiği gibi, 615'teki Müslümanlarla ilk ilişki artık Etiyopya'nın güney ve orta bölgelerindeki İslam'ın gelişimini etkilemedi. İslam, tüccarlar aracılığıyla güney ve orta Etiyopya'ya ulaştı. Arsi Oromo, yüzyıllardır Müslümanlarla temas halinde olsa da, 13. yüzyılda aralarında Müslümanlar ortaya çıktı.⁵²³ 7. ve 12. yüzyıllar arasında İslam'ın güney-orta Etiyopya'ya gelişine dair neredeyse hiçbir yazılı veya sözlü bilgi yok. Ancak bölgedeki mezar taşlarının üzerindeki Arapça yazıtlar, İslam'ın bölgeye 13. yüzyılda özellikle Arsi ve Bale civarında geldiğini göstermektedir.⁵²⁴ İslam'ın 17. ve 19. yüzyıllarda Arsi Oromo arasında yayılması, Hristiyan imparatorluğunun zayıflığı nedeniyle hızlandı. 19. yüzyılın ortalarından itibaren güney-orta Etiyopya'da İslam yeniden canlandı ve bu bölgedeki birçok İslami eğitim merkezlerin kuruluşu da başladı.⁵²⁵ Bu türbelerin bir kısmı Şeyh Nur Hüseyin, oğlu Muhammed Ali ve Bale'deki Sof Ömer'in türbelerinden oluşmaktadır.⁵²⁶ Harar ve Somali'deki Müslüman nüfusla uzun vadeli ticari etkileşimleri nedeniyle, İslam'ın Arsi Oromo üzerindeki etkisi yüksekti. 19. yüzyılın son on yılında ve 20. yüzyılın başlarında Arsi, Shawan ordusuna karşı bir direniş ideolojisi olarak İslam'ı benimsedi.⁵²⁷

İtalya'nın Etiyopya'yı işgali sırasında (1936-1941), İslam'ın yayılması, Rift vadisi bölgesinde gerçekleşti. Bu bölgenin İslam'a kucak açan son bölge olduğu söylenebilir. Bu dönemde İtalyanlar kasıtlı olarak Hristiyan nüfusa karşı İslam'ın gelişmesini teşvik ettiler. İtalyanlar ayrıca cami ve dini okullarının inşasına destek verdi.⁵²⁸ 1941'den sonra, Hristiyan Etiyopya Ortodoks kilisesi, Arsi Müslümanlarının Hristiyanlaştırılmasıyla aktif olarak meşgul oldu. Ancak bu, İslam'ın takipçilerine (inananlara) karşı aşırı siyasi, sosyal, parasal ve kültürel ayrımcılıktan kaçınmadı.⁵²⁹

İslam'ı kabul eden yasalar 1974 devrimine kadar beklemek zorundaydı; bu dönemde askeri liderler, Müslümanların ana bayramlarının popülerliğini içeren önemli açıklamalarda bulundu.⁵³⁰ Arsi'de İslam'ın hızla gelişmesine birçok faktör katkıda bulundu. Birincil faktör, 13.

⁵²² Abbas, 2014: 187.

⁵²³ Abbas, 2014: 187; Jalata, 1993:122.

⁵²⁴ Tamrat, 1970: 89.

⁵²⁵ Abbas, 2014: 199.

⁵²⁶ Amenu, 2008: 46.

⁵²⁷ Amenu, 2008: 46, 48.

⁵²⁸ Paul, 2005: 184.

⁵²⁹ Deressa, 2002: 43.

⁵³⁰ Amenu, 2008: 22.

ve 14. Yüzyıllarda Müslüman oldukları bilinen Arsi Hadiya halkının çoğundaki İslami öğreti unsurlarıydı.⁵³¹ Arsi Oromo'nun Hadiya kabilesi İslam'ın öğretilmesinde aktif olmuştu. Braukamper'e göre, Hadiya'nın İslami öğretilerinin Arsi'nin kültürü üzerindeki ekstra etkisi, Müslüman büyümenin temsilcileri haline geldi. Sonuç olarak, İslamlaşma sosyal statülerine entegre edildi. Yerli dininin pek çok kutsal mekânı Müslüman türbelerine dönüştürülmüş ve aynı zamanda İslamlaşmanın gelişmesini kolaylaştırmıştır. Arsi'nin Müslüman Somali'ye coğrafi yakınlığı, İslam'ın Arsi'de hızla büyümesini kolaylaştıran ikinci bileşen oldu.⁵³² Somali çöl alanlarını terk etmeye devam etti ve Arsi'nin yaşadığı daha verimli bölgeye taşındı. Somali ve Arsi, her temas kurduklarında kültürlerini ve dinlerini birbirleriyle paylaştılar. Harar ve Arsi Oromo'nun ticari ilişkileri, İslam'ın bazı Arsi bölgelerinde yayılmasında önemli roller oynadı.⁵³³ Esas olarak hayvancılığa dayanan Arsi Oromo ekonomik sistemi, İslam'ın yayılmasına katkıda bulunan üçüncü faktördür. Arsi, yiyecekleri için hayvancılık ve sığır ürünlerine bağlı olduğundan, yılın çoğu günü hayvansal ürünleri yemeyi yasaklayan Hristiyanlığı kabul etmeleri zordur.⁵³⁴

Görüşülen kişiler, 1940'larda ve 1950'lerde Hristiyanlığa geçen bazı Arsi Oromo'nun ilk oruçlarının ardından Hristiyanlığı terk ettiğini iddia etti. Ayrıca oruç ayında İslam'ın et yeme izni, İslam'ı aralarında cazib bir din haline getirdi.⁵³⁵ Bu nedenle Arsi Oromo, hayvansal ürünleri yemeyi yasaklamayan ve sadece 30 gün süren İslami bir orucu tercih etti. İslam, işgal eden Hristiyan Shawan ordusuna karşı bir birlik ideolojisi haline geldi. Arsi'yi İslam'a çeken şey, sadece Hristiyan kral tarafından yenilmeleri değil, aynı zamanda işgali takip eden aşırı şiddet eylemiydi. Markakis'e göre Hristiyanlık, Arsi'ye empoze edildi ve onlar bunu kabul etmeye zorlandı. 'Etiyopya Kilisesi'nin misyonerlik işi için herhangi bir çaba sarf etmediğini ve din değiştirmenin zorla yapıldığını' belirtiyor.⁵³⁶

Hristiyanlık, siyasi-askeri avantajı bir din değiştirme aracı olarak kullandı. Bu nedenle zorunlu din değiştirme, Kutsal Yazıların topluluğun dili bir yana, herhangi bir dilde öğretilmesini gerektirmiyordu.⁵³⁷ Bu hem Menelik hem de Haile Selassie için geçerli kaldı. Sonuç olarak, Hristiyanlığı kabul etmeye zorlananların bu konuda hiçbir fikri yoktu. Kitlel dönüştürme sürecinde bireylere yeni vaftiz isimleri verildi. Orijinal isimlerini kullanmaya devam

⁵³¹ Amenu, 2008: 23, 26.

⁵³² Braukamper, 2002: 106.

⁵³³ Abbas, 2014: 110; Jalata, 2005: 178.

⁵³⁴ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22-23/01/2019, Batu, Oromya.

⁵³⁵ Gada Morketo ile söyleşi 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya; Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-27/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁵³⁶ Markakis, 1987: 32.

⁵³⁷ Barisa Debela ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya.

eden kişilerin Kilise'nin mezarına gömülmesine izin verilmedi.⁵³⁸ Rahiplere göre, vaftiz edilmeyenler ve hala orijinal isimlerini taşıyanlar cennete girmeye layık değiller.

1974 Devrimi'nden önce İslam tarihi üç gelişme dönemine sahipti ve zamanla dinin yayılması yerli dinleri etkiledi. Yukarıda tartışıldığı gibi, İslam'ın yayılması ticaret ve İslam alimleri aracılığıyla olmuştur. Afrika Boynuzundaki İslam barış içinde yayıldı ve farklı aşamalardan geçti. Bölgede saldırgan bir İslam tarihi yoktur ve bu nedenle İslami köktencilik kolayca yayılamaz.⁵³⁹ Gönüllü dönüşüm yoluyla yaygınlaştırma ve pekiştirme süreci nesiller boyu sürdü. İslam, tüm Arsi üzerinde aynı etkiyi uygulamadı. İslam hoşgörülü ve popülerdi, bazen çelişkili ve yerli kültürle uyumluydu. Afrika'da ve Etiyopya'nın diğer bölgelerinde İslam'ın etkisi ve yayılmasında önemli bir unsur olmasına rağmen, ticaret ve ticaret yolları Arsi'de önemli bir rol oynamadı.⁵⁴⁰ Harar, Somali ve Wollo misyoner merkezlerinden gelen Müslüman alimler İslam'ı Arsi'ye getirdi. Wollo'lu Şeyh Ahmed ve Argobba'lı Şeyh Abbas gibi öğretmenler, 19. yüzyılın sonunda Arsi'ye gelen öncülerdi. Neredeyse bu şeyhler, bölgedeki Müslümanların adası Şeyh Husen'in türbesine Arsiler arasına yerleştiler.⁵⁴¹ Daha sonra bu öğretmenler bazı Arsileri İslam'a döndürmeyi başardılar. Başlangıcından 1880'lere kadar olan bu yavaş ve küçük ölçekli dönüşüm süreci, İslamlaşmanın ilk aşaması olarak kabul edilebilir.⁵⁴²

İkinci aşama (1900-1935), Arsi halkının çoğunun İslam'ı benimsemesiyle, kitlesel olarak İslam'a geçiş ile karakterize edildi. Bu aşamada İslam, Arsi'deki tabanını güçlendirdi ve Şeyhlerin önderliğinde dini okullarında Kuran öğrenmeye başladılar.⁵⁴³ Bu tür okullarda eğitim gören ve İslam'ı öğrenen öğrenciler, cemaatlerinde dini liderler olarak görev yaptılar. Bazı önde gelen Arsi Şeyhleri, Jimma ve Harar'daki gelişmiş İslami araştırma merkezlerine taşındı ve daha sonra İslam'ın pekiştirilmesinde temel rol oynayan Şeyh ve İmam nesillerini eğitti.⁵⁴⁴

Üçüncü aşama, İtalya'nın Etiyopya'yı işgali sırasında (1935-1941) meydana geldi. Faşist İtalya, siyasi hedeflerine ulaşmak için İslam'a uygun dini politikalar benimsedi.⁵⁴⁵ İtalyanların İslam'ın yayılmasını ve sağlamlaşmasını desteklemek için hiçbir dini veya felsefi nedenleri yoktu.⁵⁴⁶ Bununla birlikte, bazen İslam'ı desteklemekte tereddüt etmeyen bazı emperyalist uluslar gibi, Mussolini de İslam'ın etkili bir 'böl ve yönet' politikası olduğunu düşünüyordu. Mussolini, Faşist İtalya'nın Libya ve Etiyopya'daki Müslüman halklara barış, adalet ve refahı

⁵³⁸ Hussein Gelgelu ile söyleşi, 30/10/2018, Batu, Oromya.

⁵³⁹ Lipsky, 1966: 48.

⁵⁴⁰ Abbink, 1998: 116, 120.

⁵⁴¹ Abbink, 1998: 116, 120

⁵⁴² Huntingford, 1955: 108-110.

⁵⁴³ Megersa, 1993: 78.

⁵⁴⁴ Megersa, 1993: 78-79.

⁵⁴⁵ Omer, 1995: 1-2.

⁵⁴⁶ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

garanti etmek niyetinde olduğunu söyledi. Dahası, İslam'a ve tüm dünyadaki Müslümanlara sempatisini göstermeye çalıştı.

Dolayısıyla, görünüşe göre İtalyanlar sistematik olarak İslam'ın yayılmasını teşvik ettiler. Görüşülen kişiler, Arsi halkının tam anlamıyla İslamlaştırılmadığı Kofale ve Batu gibi bazı bölgelerde, İtalyan sömürge subaylarının onları İslam'a dönmeye teşvik ettiğini belirtti. Bu süre zarfında, birkaç Arsi yerel ve dini liderinin İtalyan teşvikiyle Mekke'ye ilk haccını gerçekleştirmesiyle daha fazla camii inşa edildi.⁵⁴⁷ Hac, Arsi'nin daha geniş İslam dünyasıyla doğrudan bağlantı kurmasını sağladı ve daha ileri eğitimin yolunu açtı. Böylece İtalyan işgali sırasında İslamlaşmanın üçüncü aşaması başarılı oldu. İtalyanların neden İslam'ı desteklediğini açıklayan Abbink, şunları yazdı:

İtalyan işgali sırasında (1936-1941), Etiyopya'daki Müslüman cemaati, Etiyopya milliyetçiliği ile özdeşleştirdikleri Etiyopya Ortodoks Hristiyanlığının gücünü ve kurumsal rolünü kırmak isteyen İtalyanlar tarafından desteklendi'. İtalyanlar camii yapımına destek vererek İslam'ı bu iki dini "dengelemeye" teşvik ettiler.⁵⁴⁸

Dördüncü aşama, 1941'de İtalyan kolonisinin çöküşüyle başlayan İtalyan sonrası dönemdi. Bu dönemde İslami ve Arapça çalışmaları tamamlayan Arsi Şeyhlerinin başını çektiği İslâmî hareket, İslâm'ın halkın sosyal teşkilatı ve gündelik yaşamı üzerindeki etkisini pekiştirerek artmıştır.⁵⁴⁹ Oromo Müslümanları, Etiyopya'daki diğer Müslümanlar gibi, ağırlıklı olarak Sünni Müslümanlardır ve büyük ölçüde dünyadaki çoğu Müslüman tarafından uygulanan bir İslam türüdür. Arsi, Suudi Arabistan ile yalnızca coğrafi yakınlığı nedeniyle değil, aynı zamanda Müslüman kutsal yerlerinin ülkesi olduğu için de yakın ilişkiler kurmuştur.⁵⁵⁰ Son on yıllarda, artan sayıda Oromo hac ziyaretlerine gitti ve İslam üniversitelerinde daha fazla çalışma yaptı. Birçok Müslüman alim, Suudi Arabistan'ın resmi doktrini olan Vahhabi alanındaki İslami çalışmaları başarıyla tamamlayarak anavatanlarına dönmüştür.

Bazıları petrol şirketlerinde göçmen işçi oldu ve diğerleri Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve hatta Avustralya'ya gitti. Ancak İslam'ın bu gelişimi, 1941'den sonra bir yandan merkezi hükümet ile diğer yandan Arsi halkının şeyhleri arasında bir çatışmaya yol açtı.⁵⁵¹ Bu, Haile Selassie'nin 1941'de sürgünden döndüğü ve Arsi'deki birçok önemli Şeyh'in imparatorluk meşruiyetini ve otoritesini tanımayı reddettiği zamandı. Markakis'in açıkladığı gibi: “Anlaşılır bir şekilde, 1941'de Etiyopya yönetiminin yeniden empoze edilmesi hoş karşılanmadı. Nitekim

⁵⁴⁷ Tedesse Ilu ile söyleşi, 20-23/01/2019, Batu, Oromya; Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018, Batu, Oromya.

⁵⁴⁸ Abbink, 2008:121.

⁵⁴⁹ Hassen, 1999, 119-120; Lewis, 1965: 195.

⁵⁵⁰ Hassen, 1999, 119-120; Gebru, 1991:130.

⁵⁵¹ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya.

ortak düşmana karşı Arsi ve Somali'yi bir araya getiren bir ayaklanmaya neden oldu.”⁵⁵² İslam'ın Arsi Oromo'ya yeni bir kültürel ifade biçimi verdiğini, sosyal uyumlarını sürdürmelerine ve yavaş yavaş yaşam tarzlarına entegre olmalarına izin verdiğini iddia etmek mümkündür. Ulusal entegrasyonun Amharizasyon ile eş anlamlı olduğu Etiyopya Hristiyan imparatorluğunda, Ortodoks Hristiyanlığı kabul etmeyi reddedenler yabancılaştırıldı, kültürel olarak marjinalleştirildi, adaletten mahrum bırakıldı, siyasi ve idari hiyerarşiden dışlandı. Bazı bölgelerde yerel halk için mevcut olan valilik, Amhara ileri gelenleri tarafından devralındı. Görüşülen kişiler oybirliğiyle Arsi halk'ın, özellikle de Müslümanların okul, klinikler ve yol altyapısı gibi sosyal hizmetlerden mahrum bırakıldığını belirtti. Hatta yetersiz hizmetler kentte yaşayan Hristiyan memurlara ve tüccarlara verildi. Arsi'de hoşnutsuzluk ve şikâyet anlatılarının kaynaklarından birinin dini ayrımcılık olduğu bilinmekteydi. Dinsel baskı, Arsi ile Shewan kraliyet kurumu arasındaki çatışmanın her zaman temel nedeni olmuştur.⁵⁵³

3.6. Sosyal ve Dini Değişimin Etkileri ve Sonuçları

Arsi'de İslam, Shewan ordusuna karşı kültürel güç ve direniş için bir toplanma noktası haline geldi. 1950'li yıllar, Arsi'nin seküler olmayan lideri nedeniyle yaygınlaşan *Abba-Muda*'nın (kutsamaların babası) öneminin azaldığını fark etti. Daha sonra yerini Arsi Müslümanlarının koruyucu azizi Şeyh Nur Hüseyin aldı. İslam'ın gelişi, şimdi İslami ifadelerin onursal unvanlarını alan Arsi Oromo'nun görüşünü de değiştirdi.⁵⁵⁴ Braukamper, Mekke'ye hac ziyaretlerini tamamlayan Arsi'ye açıkça 'hacı' unvanı verildiğini belirtir.⁵⁵⁵ Din ve kültür sembolü olan Arsi Oromo'nun giyim tarzı İslamiyet'ten etkilenmiştir. Erkekler türban ve şapka takar, kadınlar siyah başörtüsü takar. İslam, yerli Arsi kültürlerini önemli ölçüde değiştirirken, giyim tarzlarında etkiledi.⁵⁵⁶

Arsi Oromo kültürünün etkilediği İslami uygulamalardan biri de mezar yapılarıdır. Mezar yapılarında Ortodoks İslami dogmanın reddedilmesine bakılmaksızın, Arsi Müslüman mezarlarına antropomorfik kalıntılar ve heykeller yerleştirildi.⁵⁵⁷ Hem sözlü hem de yazılı kaynaklar, İslamlaştırılmış Oromo'nun mezarlara ot atma ve ağaçları kutsallaştırma gibi kültürel uygulamalarını sürdürdüğünü göstermiştir. Allah'a alternatif bir isim olarak, Arsi yerli dinin Tanrısı *Waqa* demeyi tercih eder.⁵⁵⁸ Bununla birlikte, İslam'ın kademeli olarak büyümesi

⁵⁵² Markakis, 1987: 98.

⁵⁵³ Gada Morketo ile söyleşi 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya; Gada Morketo ile söyleşi 02 ve 05-06/10/2018, Batu, Oromya; Azmach Tashite Choroko ile söyleşi, 23/01/2018, Gowota, Oromya.

⁵⁵⁴ Abbas, 2002: 108.

⁵⁵⁵ Braukamper, 2002: 163-164.

⁵⁵⁶ Gameda Herego ile söyleşi, 22/11/2018, Batu, Oromya.

⁵⁵⁷ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁵⁵⁸ Bekele Shanko ile söyleşi, 06/01/2019, Batu, Oromya.

ve sağlamlaşması, Oromo'nun geleneksel inanç ve manevi uygulamalarının ortadan kalkması da azalmasına neden oldu. İslam'ı benimseyen birçok Arsi Oromo, Oromo isimlerini bırakarak İslami ve Arapça isimleri seçmeye başladı. Yakın zamana kadar bazı Arsi Oromo grupları, Etiyopya siyasi bağlamında Oromo ile ilgili çeşitli kötü çağrışımlar nedeniyle Oromo yerine Müslüman olduklarını iddia ediyorlardı.⁵⁵⁹ İslamlaşma, esasen yıldızların ve ayın konumuna bağlı olarak geleneksel Oromo takviminin yerini alan İslami ay takvimi ile sonuçlandı. Ayrıca İslami günleri Arsi günlerinin adının yerini aldı. El Arbia'dan Harbaa'ya (Çarşamba), Khamis'ten Kamisa'ya (Perşembe), al-Jumu'ah'tan (Cuma) Jimaata'ya ve al-Sabt'tan Sanbata'ya (Cumartesi) sadece birkaç örnektir.⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ Abbas, 2002: 112.

⁵⁶⁰ Abbas, 2002: 112; Braukamper, 2014: 168.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. Gada Sistemi: Arsi Oromo'nun Yerli Yönetim Sistemi

Oromo, Oromia ve Etiyopya'daki en büyük Cushitic konuşan tek ulus grubunu oluşturan halktır. Burada Oromo kelimesi Arsi için alınmalı ve bazen bu iki terimi birbirinin yerine kullanılmaktadır. Arsi, Etiyopya nüfusunun yaklaşık %40'ını oluşturan Oromo halkının en büyük kollarından biridir.⁵⁶¹ Yüzyıllar boyunca Oromo, bölgeciliğin gelişmesine ve küçük etnografik farklılıklara yol açan geniş bir Etiyopya bölgesine ve Kenya'nın kuzeyine yerleşti. Bunun nedeni, diğer halklarla kültürel temaslar, İslam ve Hristiyanlığa dönmeler ve tarım ve hayvancılıkla ilişkili yaşam tarzıdır.⁵⁶² Bu, Oromo'nun Arsi Oromo, Borana Oromo ve Guji Oromo gibi klanlara bölünmesiyle sonuçlandı. Ancak Gada sistemi, *Qallu* kurumu ve ortak dil Afan Oromo sayesinde tarihi, kültürel ve sosyal değerlerinin özünü korudular.⁵⁶³ Gada sistemi ile ilgili son derece zengin literatür, son yüzyıllarda seyyah ve misyonerlerin eserlerinden gelse de 19. yüzyılın sonundan 1974'e kadar sistemin nasıl işlediğini ve dönüştüğünü mevcut literatür ve sözlü bilgilerle yeniden yazmak mümkündür. Arsi'yi 16. yüzyılın Oromo'dan ayıran dört yüzyıla rağmen, sabık, 19. yüzyılın sonuna kadar diğer Oromo halkınıninkiyle benzer bir sosyal organizasyona sahiptir.⁵⁶⁴ Bunun nedeni, 19. yüzyılın sonlarında bugünkü Arsi'nin ekonomisi ve yaşam tarzının değişmesidir.

Arsi Oromo halkının çoğunluğu çobanlıktan karma ekonomiye geçti, geleneksel dinlerine bağlı kaldı ve bu anlamda Gada sistemi tam kapasite çalışıyordu.⁵⁶⁵ Etiyopya imparatorluğuna ilhak edilmeden önce Arsi, Gada sistemi olarak bir yönetim sistemi altında yaşıyordu. Yukarıda belirtildiği gibi, Arsi Oromo, 1886'da bir askeri işgali savaşı yoluyla Etiyopya İmparatorluğu'na dahil edildi. Arsi, 1886'da Azule savaşında yenilmeden önce Shewan ordusuna karşı en güçlü direnişi gösterdi.⁵⁶⁶ Bununla birlikte, direnişin ardından yenildiler ve Avrupa sömürgeciliği altındaki diğer Afrikalılar gibi benzer kısıtlamalar ve dayatmalarla karşı karşıya kaldılar. İşgalden sonra toprakları "kullanılmayan kaynaklar" olarak belirlendi ve toprakların çoğu imparatorun ve yeni yerleşimcilerin malı oldu. Geri kalanı, vergisiz topraklar gibi ya şirketlere verildi ya da askerlere dağıtıldı.⁵⁶⁷ Bu, İngiliz sömürge

⁵⁶¹ Population and Housing Census, 2007: 47.

⁵⁶² Abbas, 2014: 24-25.

⁵⁶³ Baissa, 2004: 107.

⁵⁶⁴ Braukamper, 2014: 200.

⁵⁶⁵ Braukamper, 2014: 200-201.

⁵⁶⁶ Abbas, 2014: 27-28.

⁵⁶⁷ Braukamper, 2014: 200-201; Donham, 1999: 37.

yönetiminin Kenya ve Güney Afrika'da kullandığı sömürge stratejilerine benzemektedir.⁵⁶⁸ Arsi Oromo, her biri kendi Gada sistemi tarafından yönetilen ve herhangi bir dış otoriteye bağlı olmayan birkaç bağımsız klan veya klan grubuna bölündü.⁵⁶⁹ Ortak coğrafi konumları, yerleşim yerlerinin çeşitli ekolojik çevreleri, farklı halklar ve kültürlerle ilişkileri kaçınılmaz olarak klan grupları arasında önemli sosyo-politik değişikliklere yol açtı.⁵⁷⁰ Tarih boyunca, Arsi Oromo'nun çoğu önemli siyasi ve kültürel tekdüzeliği korunmuştur.

4.2. Arsi Oromo kolları ve İlgili Gada Genel Merkezi

Zaman içerisinde, Arsi Oromo kendi kendilerini yönetmek için farklı Gada merkezleri geliştirdi. Birkaç nesil boyunca, Arsi Oromo'nun *Oda Roba*'da klanlar arası ortak bir toplantısı veya meclisi (açık hava parlamentosu) vardı.⁵⁷¹ Abbas ve Arsi geleneklerinin gösterdiği gibi, merkezlerini terk ettiler ve gücü, Gada konseyinin kalıcı yerleşimini yansıtmak için yerel özerk klanlara devrettiler. Her klanın kendisini Gada yasalarına ve prosedürlerine göre yönetmesine izin verildi. Yerleşim çoğunlukla klanlara dayanıyordu ve daha küçük klanların daha büyük klanlarla yaşamasına izin verildi. Abbas, yeni Gada bölgesinin ortaya çıkışının demografik olduğunu çünkü bölge dışı ve akrabalık dışı bir kurum olduğunu savundu.⁵⁷² Ancak Gada'nın yalnızca bölge ve klanla sınırlı olmadığı, ötesinde olduğu daha doğru görünüyor. Yönetim amacıyla, Gada sistemi farklı alt bölgelere ayrılmıştır. Her Gada bölgesi bir klanın alanına tekabül etmiyordu, ancak birçok klanı veya soyu Abba Boku (Gada Başkanı) adlı Gada liderinin yetkisi altında bir araya getirdi.⁵⁷³

Sözlü bilgilere göre, Arsi içinde birkaç Gada merkezi vardı ve / veya hala var. En önemli görüşmecilerden biri, Arsi Gada sisteminin başkent Addis Ababa'dan yaklaşık 250 km uzaklıktaki Ginir ilçesindeki *Oda Roba*'da başladığını belirtti.⁵⁷⁴ *Oda Roba*'nın diğer *Oda* merkezleri kurulmadan önce Arsi'nin ana sosyo-politik yönetimi olduğu söyleniyordu. Yönetim açısından *Oda Roba* tüm yasaların merkeziydi. *Oda Roba* yönetiminde, belirli bölgelerde ilgili klanları yöneten *Dhadacha* adlı yirmi alt merkez vardı.⁵⁷⁵ Bu *Oda*, mevcut federal sisteme göre Oromia ulusal bölgesel eyaletindeki beş *Oda'dan* biridir. Kalan dördü Shawa'da *Oda Nabe*, Harar'da *Oda Bultum*, Wallaga'da *Oda Bisil* ve Borana'da *Oda Buluk*'tur.⁵⁷⁶

⁵⁶⁸ Braukamper, 2014: 200-201

⁵⁶⁹ Jalata, 2012: 126.

⁵⁷⁰ Jalata, 2012: 130.

⁵⁷¹ Jalata, 2012: 146.

⁵⁷² Abbas, 2014: 54; Kufa Gemedo ile söyleşi, 28-29/12/2018, Batu, Oromya.

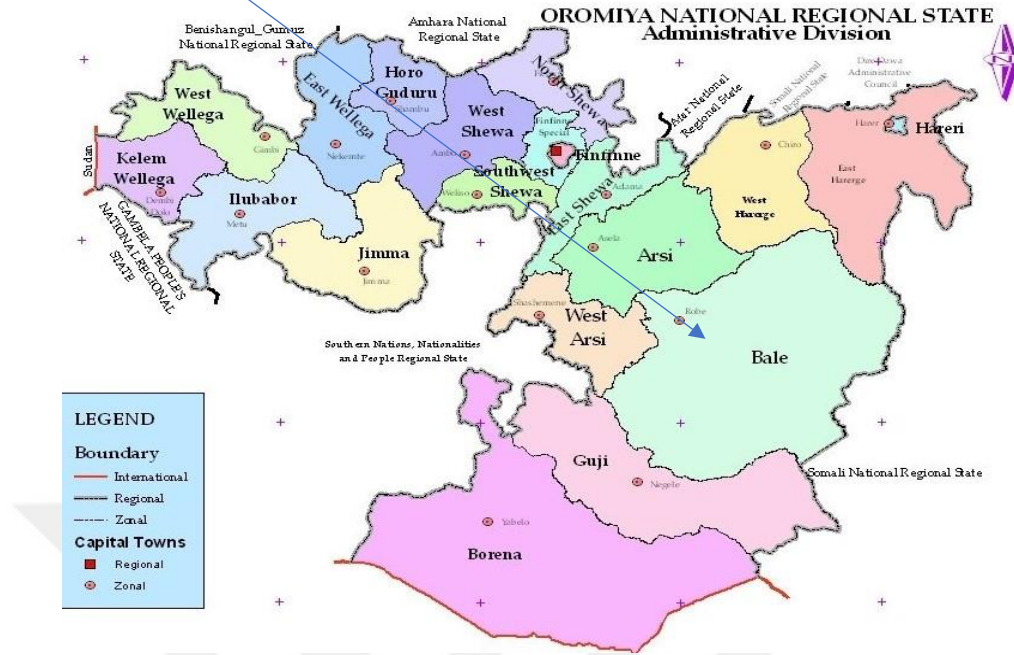
⁵⁷³ Abbas, 2014: 54.

⁵⁷⁴ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/12/2018, Tullu, Oromya.

⁵⁷⁵ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018 Batu, Oromya.

⁵⁷⁶ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018 Batu, Oromya.

Oda Roba'nın Bale bölgesindeki konumu

Harita 4.1 Oda Roba'nın Bale bölgesinde

Kaynak: <https://i.pinimg.com/originals/a9/7c/46/a97c46c6b2223ae59562def2b43f142c.jpg>

Erişim tarihi 03/06/2019)

4.3. Gada Sisteminin Kökeni ve Anlamı

Arsi Oromo arasındaki evrensel önemi ve kullanımı nedeniyle, birkaç ilişkili kavram anlamına geldiği için Gada terimine tek bir anlam verilemez. İlk olarak, her şey Oromo'nun tüm yaşam tarzını temsil eden kavramla ilgilidir. Bu nedenle, terim, kullanıldığı bağlam dikkate alınarak birçok şekilde tanımlanabilir. Bu çalışmada ele alınan dönem için Gada, Arsi halkının en önemli yönetim sistemiydi. Etiyopya tarihinde şimdiye kadar bilinmeyen idari sistem olan Gada'nın anlamını ve kullanımını incelemek önemlidir. Gada sisteminin tam anlamını ve Arsi'nin sosyal hayatı ve gücüyle olan ilişkisini incelemek, onu nasıl kullandıklarına dair bir fikir verir. Gada teriminin sözcüksel anlamı üzerine çalışmalar yetersizdir. Terimin kökeni daha fazla araştırılmalı ve analiz edilmelidir. Gada sisteminin birçok anlamı vardır. Hassen'e göre Gada sistemi, Arsi de dahil olmak üzere Oromo dallarının çoğunluğu arasında hala aktif olarak çalışan ana Oromo yerel yönetim sistemlerinden biridir.⁵⁷⁷

Gada kelimesi, barınak veya gölge anlamına gelen *gaaddisa* teriminden türemiştir. Bu bağlamda terim güneşten sığınmak veya birine sığınağı sağlamak anlamına gelebilir. Sosyal bilimciler, önemine bağlı olarak Gada sistemi için farklı açıklamalar yaptılar. İlgili literatür, Gada sisteminin anlamını çeşitli açılardan sunmaktadır. Borana Oromo'nun Gada sistemi üzerine birçok çalışma yapan Legesse, Gada'nın eski zamandan beri Oromo'nun tüm yaşamını yönetmek için geliştirilmiş bir Oromo siyasi, kültürel ve demokratik yönetim sistemi olduğunu öne sürdü.⁵⁷⁸ Ayrıca şunları da açıkladı: "Oromo demokrasisi, yüzyıllardır süren uyarlanabilir değişiklikler nedeniyle yerli bir siyasi sisteme dönüşen insan zihninin olağanüstü yaratımlarından biridir."⁵⁷⁹ Legesse'nin tanımına göre Gada, sekiz yılda bir askeri, ekonomik, politik ve ritüel sorumlulukları üstlenmede birbirini takip eden bir sınıflar sistemidir. Legesse, Gada yönetiminin Oromo tarafından icat edilen ve yıllarca kullanılan gelişmiş hükümet sistemlerinden biri olduğunu gösterdi. Etefa, Gada'yı daha spesifik olarak Gada / luba sınıfının iktidarda kaldığı sekiz yıllık herhangi bir dönem olarak algılar. Gada'nın Arsi ve Borana Oromo'da diğerlerinden daha yaygın olduğunu ve bunun halkın sosyo-kültüründen kaynaklandığını vurguladı.⁵⁸⁰ Oromo araştırmalarının en iyi bilim adamlarından biri olan Jalata, Gada'nın birbiriyle ilişkili üç anlamı olduğuna işaret ediyor. Gada, bir sınıfın siyasi-ritüel liderliği üstlendiği ve seçilmiş yetkililerin öncekilerden iktidarı aldığı sekiz yıllık bir dönemdir.⁵⁸¹

⁵⁷⁷ Hassen, 1990: 37.

⁵⁷⁸ Legesse, 1973: 9.

⁵⁷⁹ Legesse, 1973: 9.

⁵⁸⁰ Etefa, 2012: 15.

⁵⁸¹ Jalata, 2012: 141.

Yazılı ve sözlü kaynaklar, Gada sisteminin, Oromo tarafından geliştirilen ve hayatlarını organize bir şekilde yönlendiren en iyi yönetim sistemlerinden biri olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Gada sisteminin, sekiz yıl boyunca Gada (luba) adı verilen bir sınıf tarafından Arsi'nin ekonomik, kültürel, sosyal ve askeri alanlarını yönetmek için uzun sürede geliştirilmiş bir kural olduğunu iddia etmek mümkündür. Arsi'de toplumun erkek üyeleri sekiz yıllık dönemlere göre beş sınıfa ayrılır. 40 yaşında, her sınıf sekiz yıl (40-48) boyunca toplumda liderlik rolü üstlenir. Bu sistem demokratikti ve gücün merkezileştirilmediğinden emin olmak için kontroller ve dengeler içeriyordu. Gada, diğer toplulukların, özellikle Amhara ve Tigre'nin sosyo-kültürel yönetiminden büyük ölçüde farklıdır. Bu noktayı tartışan Levine, varyasyonları açıkça belirtti. Levine, Oromo'nun hükümet sisteminin cumhuriyetçi ve eşitlikçi olduğunu, Amhara ve Tigre'nin hükümet sistemlerinin ise hiyerarşik ve baskıcı olduğunu savundu.⁵⁸² Bu yüzden, Gada sistemi, Arsi halkının tüm erkek üyelerinin her biri sekiz yıl süren beş sınıfa bölünmesini içeren cumhuriyetçilik ile karakterize edilmiş gibi görünmektedir.

Jalata'nın sözleriyle:

Etiyopya'nın Oromo kolonizasyonu doğal olarak Oromo genişleme sürecinden farklıydı. Etiyopya sömürgeciliği, kapitalist dünya ekonomisi bağlamında gerçekleşti. Orta sınıfı asimile ederek, sömürgeleştirilmiş halkları etnik bir sınıf hiyerarşisi içinde örgütledi. Etiyopya siyasi kültürü ve ekonomik sistemi ayrımcıydı ve sömürgeleştirilmiş halkların asimilasyonunu engelledi. Buna karşılık Oromo, işgal edilen azınlıkları benimseme, evlilik ve kültürel asimilasyon yoluyla başarılı bir şekilde entegre etmek için Gada sistemine özgü demokratik değerleri kullandı. Gada sistemi, Oromo'nun Afrika Boynuzunda kendisini politik ve sayısal olarak güçlendirmesine yardımcı oldu.⁵⁸³

Jalata'nın açıklamasına göre, Gada hükümeti "kast gruplarını" (demirci ve tabakçı gibi) ve kısmen kadınları dışlasa da, demokratik ilkelere dayalı bir sınıf kurumuydu.

4.5. Gada sistemi ve Moggaasa

Jalata, *moggaasa* veya grup /klan benimsemesini Gada sistemine dayalı temelde pürüzsüz bir asimilasyon sürecinin anahtarı olarak açıklamıştır. Oromo, işgal ettiği diğer halkların Oromonizasyonu (diğer insanları Oromo'ya katarak) sayılarını artırdı ve onları *moggaasa* olarak bilinen bir süreçte klana kabul ettiler. Kolektif benimseme anlamına gelen *Moggaasa*, bağlı gruplara yeni soyağaçları verildi ve onları benimseyen akrabalarıyla aynı saymaya başladı. Özel bir kan karıştırma töreni, benimsenen bireylerin bileklerinin etrafına bağlanan kurbanlık boğanın yün kurdeleleriyle (*meedhicha*) sembolize edilerek, onları benimseyen klanların bir parçası haline getirerek asimile gruplara 'klanın oğulları' adını veriyorlar.⁵⁸⁴

⁵⁸² Levine, 2000: 114.

⁵⁸³ Jalata, 2012: 129.

⁵⁸⁴ Jalata, 2012: 133.

Benzer şekilde, görüşülen kişiler, Oromo'nun bir zamanlar savaşta bir grup insanı yendiğini, onları kendi gruplarına asimile ettiğini ve onları Oromo'nun bir parçası yaptığını ortaya koydular. Bu asimile edilmiş gruplar, 'orjinal' Oromo ile eşit haklara, hak ve sorumluluklara sahiptir.⁵⁸⁵ Buna göre, bu sistem Oromo'nun ülkedeki diğer halklardan daha hızlı büyümesinin nedeni olabilirdi. Hassen'e göre oromonizasyon, mağlup edilen veya başka türlü gönüllü olarak Arsi Oromo'ya asimile edilen etnik grupları birleştiren bir sistemdir.⁵⁸⁶ Oromonizasyon tarihi, etnik kimliğin, tarihsel olarak kimlik ayrıntılarını aşan evrensel özelliklere sahip bir kimlik ortaya çıkma olasılığı ile birlikte değişken bir kimlik olduğunu öne sürer. Hassen, Oromonizasyon ve moggaasanın uygulamalarını ve ilişkilerini şu şekilde tanımlamıştır: Oromonizasyon sürecini kolaylaştırmış görünen önemli bir Oromo kurumu, bir klanı benimsemiş olan *moggaasa* uygulamasıydı. Benimsenen birey veya grup Oromo olabilir veya Oromo olmayabilir. Benimseme, klanı adına Abba Gada tarafından gerçekleştirildi. Benimsenen gruplar artık klanın "oğulları" oluyordu.⁵⁸⁷

Yeni üyeler, yeni klanlarının haklarına ve amacına saygı göstereceklerini taahhüt ettiler. Benimsedikten sonra, aidiyet kavramı sadece evlat edinen klanı değil, aynı zamanda klanın ait olduğu tüm konfederasyonu da içerecek şekilde genişletildi. Yeni soy ağacı sayesinde, yeni üyeler artık Oromo halkının bir parçasıdır. *Moggaasa'nın* sadece bireyler ve Oromo için değil, aynı zamanda mağlup olanlar için de geçerli olduğu doğrudur. Görünüşe göre *moggaasa* uyum ve asimilasyondan fazlasını taşıyor. *Moggaasa* pratiği, etnisiteyi akışkan bir kimliğe dönüştürür. Çünkü genişleyen grubun iç ilişkilerini yeni bir etnik parçaya ve etnik gruplar arası düşmanca ilişkileri trans-etnik farklılıklara dönüştürür.⁵⁸⁸ *Moggaasa'nın* Oromo olmayanlar için uygulamasında, Oromo kültürü ve tarihinde homojenliği ve kapanışı reddeden evrensel bir ilkenin ortaya çıktığı görünmektedir. *Moggaasa*, Arsi Oromo'nun tarihine, birini önceki topluluktan ayırma (kapalı etnik kimlik) ve birinin "diğer, ikincil topluluk" içindeki varlığının özünü tanıma orijinal ve dönüştürücü fikrini tanıttı.⁵⁸⁹ Hassen, yeni etnik-sonrası varlığı "halk" olarak genel nüfus kavramından ayrılması gereken mükemmel bir siyasi kavram olarak adlandırdı. *Moggaasa* süreci etnisiteden insana geçişte çok önemli bir rol oynuyor. *Moggaasa* süreci, Arsi Oromo tarihine birlik içinde çeşitlilik ilkesini getirdi. *Moggaasa* sonrası bağlamda, benliğin ve diğerinin tanınması, kapalı bir etnik mensubiyet kategorisinden ziyade, insanların bir üyesi olmanın uluslararası evrensel kategorisi açısından gerçekleşir.⁵⁹⁰

⁵⁸⁵ Gada Morketo ve Bekele Shanko ile söyleşi, 05-06/10/2018 ve 06/01/2019, Batu, Oromya.

⁵⁸⁶ Hassen, 1990: 56.

⁵⁸⁷ Hassen, 1990:60-61.

⁵⁸⁸ Megerso Hinsene ile söyleşi, 04-05/09/2018, Batu, Oromya.

⁵⁸⁹ Etefa, 2012: 47.

⁵⁹⁰ Hassen, 1990: 59.

Böylelikle, *Moggaasa* modern zamanlarda vatandaşlık fikrini aşılacaktır: her bireyi entegrasyon süreçleri ve kolektif bir Oromumma (Oromo'nun kimliği) projesi sonucunda kazanılan haklar ve yükümlülüklerin konusu yapan evrensel veya trans-etnik bir siyasi kimliktir. İlişkiler ve çatışmalar daha sonra etnik gruplar arası olmaktan çok trans-etnik hale gelir.⁵⁹¹ Ancak etnisiteden insana bu geçiş, birincil kimliklerin ortadan kaldırılması ve homojen bir halkın yaratılması anlamına gelmez. Daha ziyade, yukarıda belirtildiği gibi, *moggaasa* bir "çeşitlilik içinde birlik" yaratır-bu "birlik" özelliklerini, insanları oluşturan çeşitli kimliklerin özellikleriyle zenginleştiren insanlardır. Birincil kimlikler, yani etnik kimlikler, insanların "evrensel ikincil kimliğinin görünümü" işlevi görür. Bir halkın üyesi olmanın evrenselliği, kendisini bir vatandaş (Arsi Oromo halkının bir üyesi) olarak ifade eder.⁵⁹²

Bu, etnik kimliklerin yakınlığından ve ikincil kimlikler aracılığıyla ifade edilmesinden feragat etmeyi gerektirir- şimdi her birey, onları Arsi Oromo halkının diğer üyeleriyle sivil bir ilişkiye bağlayan evrensel hak ve yükümlülüklerle sahip somut bir evrensel birey haline gelir. Bu yeni veya ikincil özdeşleşme tarafsız değil, yeni varlığın ifadeleri olarak etnisiteleri ifade eden yeni bir tarihsel biçimdir.⁵⁹³ Bu, Arsi Oromo arasında siyasi olarak her türden kuruluşun ve üyelik kriterinin etnik kimliklere değil evrensel siyasi ilkelere dayandığı anlamına gelir. Bu, tüm siyasi organizasyonların ayırım gözetmeksizin herkese açık olmasını gerektirir; ya da başka bir deyişle üyelik, etnik köken, cinsiyet, sosyal statü vb belirli bir kimliğe değil, bireyin evrenselliğine dayanır.⁵⁹⁴ *Moggaasa*'nın yaptığı şey daha sonra, insanların politik kategorisini evrenselleştirerek deneysel bir kimliğin (etnik köken, din, cinsiyet, vb.) aciliyetinin üstesinden gelmektir. Öyleyse, *moggaasa* düşüncesinin ikili düşüncüyü ve monizmi reddettiğini söyleyebiliriz (insanların birliği, ancak çeşitlilik gerektirir). *Moggaasa*, Arsi Oromo olmanın birçok yolu olduğunu gösteriyor.⁵⁹⁵ Yani, kişinin Arsi Oromo halkına üyeliği farklı bir şekilde ifade edilebilir, bu da Arsi Oromo olmanın sabit veya tek bir yolu olmadığı anlamına gelir. Oromo olmanın birkaç yolu vardır. Örneğin, bir kişi veya insan grupları, daha önce Hadiya, Gurage, Walayta ve Sidama olan *moggaasa* aracılığıyla bir Arsi Oromo olabilir. Yine de bu varoluş biçimleri asimile, heterojen ve olumsuzdur.⁵⁹⁶

Moggaasa'nın doğasında var olan entegrasyon sürecini takiben, Arsi Oromo olmanın bu yollarının sürekli akış ve dönüşüm içinde olduğunu, kültürlerin ve birincil kimliklerin sınırsız hale getirdiğini söyleyebiliriz. Politik olarak, egemenliğin halka ait olduğu ve artık bir

⁵⁹¹ Hassen, 1990: 67.

⁵⁹² Abbas, 2014: 88.

⁵⁹³ Abbas, 2014: 88-89.

⁵⁹⁴ Abbas, 2014: 89.

⁵⁹⁵ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi 26/10/2018, Batu, Oromya.

⁵⁹⁶ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi 26/10/2018, Batu, Oromya.

bütün olarak halkın içinden çıktığı gruplara ait olmadığı fikrine yol açar. Sosyal ve kültürel olarak *moggaasa*, bugün Arsi Oromo'da görülen etnik-ötesi kültürel yaratımların ve uygulamaların büyümesine yol açan çeşitli insanların dinamik bir füzyonunu sağlar. Arsi'nin özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren Etiyopya imparatorluğuna ilhak edilmesinin ardından, *moggaasa* sistemi merkezi hükümet tarafından bloke edildi ve halklar, merkezi hükümetle sosyal ve siyasi bağlara dayalı olarak bölündü. Bu, *moggaasa* ilkelerini büyük ölçüde baltaladı ve Arsi Oromo'ya yeni eklenen grup ile 'orijinal' Arsi arasında farklılıklar yarattı. Bu, Etiyopya halkını bölmek ve yönetmek isteyen ve yine etnik çizgiler arasında bölünerek Arsi Oromo birliğini zayıflatmak isteyen Etiyopya hükümeti tarafından siyasi olarak yapıldı.

4.6. Gada Sisteminin Başlangıcı

Arsi Oromo'da Gada sisteminin nasıl ve ne zaman başladığı bilim adamları arasında tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, sözlü gelenek, bazı yazılı kaynaklar tarafından desteklenen aşağıdaki varsayımları sağlar. Daha önceki zamanlarda, Arsi ve diğer Oromo, sırasıyla *mootii* ve *mootitti* adı verilen krallar ve kraliçeler tarafından yönetiliyordu. Gada sistemi başlamadan önce beş kral ve beş kraliçenin Arsi'yi yönettiği söyleniyor. Arsi'nin sözlü 'tarihçisi' Ahmed'e göre, bu krallar ve kraliçeler aşağıdaki sırayla hüküm sürüyorlardı.

Krallar: 1) Duri Dullo 2) Burraço Doyyo 3) Bule Adala'a 4) Babbo Basu 5) Babalo Bade
Kraliçeler: 1) Hoyyoyyo Hoyyo 2) Hoyyo Qaroyye 3) Lasi Lasoyye 4) Qal'o Qasoyye 5) Akko Manoyye.⁵⁹⁷

Arsi sözlü geleneği, bu kralların ve kraliçelerin hüküm sürdüğü belirli bir zamanı göstermez. Aynı zamanda, yukarıda belirtildiği gibi Gada'nın ilk icat edildiği zamanı kesin olarak belirleyemiyoruz. Arsi Abba Gadas (liderler) listesinin olmaması, uygulamanın ara sıra kesintiye uğraması ve / veya güç aktarımındaki düzensizlik, bu yöneticilerin zamanını bilmeyi daha da zorlaştırıyor. Yüzyıllar boyunca 1890'lara kadar kesintisiz devam eden Arsi Gada geleneğine dayanan Ahmed, 1592'yi Arsi'deki Gada sisteminin başlangıcı olarak belirtmiştir.⁵⁹⁸ Ayrılmadan önce 300 yıl (yaklaşık 37 abba Gadas kez 8 yıl) Gada uyguladıklarını söyledi, bu da Gada sisteminin başlangıcının 1392'de olduğu anlamına gelmektedir. Yukarıdaki tartışmadan, Gada'nın tam olarak ne zaman başladığını tahmin etmek zordur. Bu, kralların ve kraliçelerin, Gada sisteminin başlangıcından önce Arsi'yi yönettiği anlamına gelir. Zor ve

⁵⁹⁷ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁵⁹⁸ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

imkânsız direktifleriyle tanınan en popüler hükümdar, son kraliçe Akko Manoye idi.⁵⁹⁹ Onun kuralları dayanılmaz ve adalet konusunda tamamen önyargılı kabul edildi. Arsi Oromo ve diğer Oromo'yu düşmanlara karşı yönetti ve tüm savaşları kazandı. Atasözleri ve bilmeceleler kullanarak anlatılarını doğrulayan Ahmed göre; o, Gada sistemi başlamadan önceki son kraliçeydi ve onların (kadınların) Gada sisteminden dışlanmasının sebebiydi.

Hikâyeye göre, bir zamanlar Akko Manoye adında bir kadın vardı. Halkı mutlak bir diktatörlükle yönetiyordu. Onun yönetiminde bir noktada kadınlar, erkeklerin yaptığı her kararı ve her görevi vermeye başladı. Sürekli olarak erkeklere, onlar için mümkün olmayan şeyleri yerine getirmelerini emretti. Arsi Oromo halkı, yıllardır kadınların bu tür davranışlarına müsamaha gösterdi. Bir noktada Akko Manoye bütün erkekleri topladı ve onlara yerle gök arasında bir ev inşa etmelerini emretti. Ancak bilge ve kısa boylu adam geride kaldı ya da toplantıya gitmedi. Emir yüzünden hayal kırıklığına uğrayan adamlar bilge bir adama gitti ve bir çözüm istedi. Bilge adam onlara, Arsi kültürüne göre evin sahibinin yardımı ile önce direkleri yerleştirmesini istemelerini söyledi. Adamlar, ondan ilk kez yer ve gök arasına bir direk dikmesini istediklerinde, yapamadı. Bir kez daha onlara Zebra'yı ormandan getirmelerini emretti. Sonra adamlar tekrar bilge adama gittiler ve ona sütunların başarısız olduğunu söylediler ve onlara verdiği ikinci emri açıkladılar. Yine bilge adam, ne pahasına olursa olsun Zebra'yı getirmelerini ve onu bir ip yardımıyla Zebra'ya bağlamalarını tavsiye etti. Zebrayı getirdiler ve bilge adamın dediği gibi yaptılar. Onu Zebra'nın sırtına bağlayıp serbest bıraktıklarında, Zebra onu alarak ormanlık alana kaçtı. Yanlış ve haksızlık yaptığını anladıktan sonra bir mesaj verdi: "Gurur, Zebra'ya binmeme ve hayatımı haksız yere kaybetmeme neden oluyor" ve kadınlara kısa bir tavsiye: "Erkeklerle yaşamınıza izin veren güvenilir olduğunuzu varsayın." O andan itibaren erkekler gücü aldılar, Gada sistemini kurdular ve artık kadınların buna katılmaması gerektiğini ilan ettiler.⁶⁰⁰ Bu hikâyeye doğru olsun ya da olmasın, birçok Arsi Oromo toplumunda yaygın olarak anlatılır.

Kralın yönetiminin Gada sistemi ile değiştirilmesinin bir başka açıklaması, iktidarı alacak halefi olmayan bir kralın ölümüydü. Bu nedenle, kralın beş oğlu (Birmaji, Bultum, Horata, Robale ve Bahara) ülkenin yerine Gada sistemi ile yönetilmesi gerektiğine karar verdi ve sekiz yıllık alternatifte ulusu yöneten beş büyük klana dayalı beş parti kurdu.⁶⁰¹ Bu partiler, kıdem sırasına göre yukarıda listelenmiştir. Zamanla, zamanı sabit tutarak Gada'nın isimleri değişir. Öte yandan, Cerulli'ye göre, beş Gada sınıfı etrafında dönen on Gada aşaması, 1589'da

⁵⁹⁹ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁶⁰⁰ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁶⁰¹ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/12/2018, Batu, Oromya.

Mako Bili adlı "dahi" bir kişi tarafından icat edildi.⁶⁰² Gada gibi karmaşık bir sistem, ne kadar "hünerli" olursa olsun, bir kişi tarafından kurulamaz. Dahası, Mako Bili, Oromo'nun zaten geniş bir alana yayılmasından sonra 16.yüzyılın sonlarına doğru yaşayan tarihi bir figür gibi görünüyor. Cerulli'nin verdiği bilgilere göre, her Gada halkın belirli sekiz yıllık dönem için uyguladığını varsaydığı olumlu veya olumsuz bir anlama sahiptir.

4.7. Gada Sisteminin Siyasi Örgütü

Gada sistemi, yenilenemeyen sekiz yıllık bir süre ile kontrol ve denge ilkelerine sahiptir. Üyeler arasında eşitliği ve adaleti sağlamak için her sekiz yılda bir güç bir sınıftan diğerine aktarılır. Yürütme, yasama ve yargı kısımlarında kuvvetler ayrılığı vardır. Sistemin diğer ilkeleri arasında tüm klanların, soyların, bölgelerin ve konfederasyonların dengeli temsili, liderlerin hesap verebilirliği, anlaşmazlıkların uzlaşmayla çözülmesi ve temel hak ve özgürlüklere saygı yer alır. Gada sistemi, evreni yöneten doğal yasaya (seera uumaa) göre çalışır. Benzer şekilde, Gada'nın karmaşık doğasını anlayan Abbas, Gada'ya göre bireye verilen rol ve sorumluluklar hakkında ilginç bir açıklama yaptı. Gada'nın sadece sosyal ve idari olmadığını, aynı zamanda insanlar arasında barış ve güvenliği sağlamak anlamına geldiğini doğru bir şekilde savundu.

Gadaa sisteminin kendisi, Seera Gadaa (Gadaa yasaları) olarak bilinen bu temel yasalardan birine göre organize edilmiş ve işlenmiştir. Bu nedenle Gadaa, sosyal ilişkilerin eşitlikçi ilkeleri, temsil mekanizması ve sosyo-politik hayata katılım ve sosyal düzenin ve toplumda barışın sürdürülmesini sağlayan dağıtım adaletinden- belki de en önemlilerinden- biri haline geldi.⁶⁰³ (yazarın yazımı değişmedi).

Geniş yönetim kavramlarını Arsi Oromo tarihinin ayrılmaz bir parçası olarak Gada'nın gelişimsel geçmişi ve işlevsel konsepti olarak düşünürsek, Gada sisteminin kapsamlı ve karmaşık olduğunu söyleyebilirim. Bunun için uygun çalışma sistemi şudur: bir sosyal kurum olarak Gada, bireyler ve toplum arasındaki bir ilişki sistemini ifade eder, belirli bir grubun belirli bir süre için haklarını, görevlerini, yetkilerini, ayrıcalıklarını, hoşgörüsünü içerir.

Arsi Oromo, her biri kendi yaş grubuna (*miseensa*) sahip beş Gada sınıfına (*hiriya*) sahiptir. Ancak, Oromo genişlemesi ve farklı otonom idari sistemlerin kurulması nedeniyle Gada isimleri yerden yere farklılık gösterebilir. Gada sistemi, toplumun erkek üyelerini, sekiz yıllık bir süre boyunca grupta kalan soy ağacı (Gada sınıfı) ve kronolojik yaş (Gada aşaması) temelinde yaşayabilir grup yapılarının iki ayrı ancak sıralı düzenlemesi halinde organize

⁶⁰² Cerulli, 1922: 87.

⁶⁰³ Abbas, 2014: 90.

eder.⁶⁰⁴ Başka bir deyişle, Gada sistemi, tüm Arsi Oromo insanların biyolojik / kronolojik yaşının yapısıyla yakından ilişkiliydi. Arsi Oromo, dönemini karakterize eden belirli olaylardan kaynaklanan beş tür Gada ismine sahiptir. Aşağıdakiler Gada sınıfının yaygın olarak bilinen isimleridir.

1. Birmaji- savaş dönemini sembolize eder
2. Bultuma- barış dönemini sembolize eder
3. Horata- ekonomik bunalım dönemini sembolize eder
4. Robale- yağış ve hasatın mevcudiyetini sembolize eder
5. Bahara- ekonomik ilerlemeyi ve patlamayı sembolize eder.⁶⁰⁵

Yukarıdaki sözlü bilgiler, Gada sistemini ve toplumdaki ilgili olayları zaman içinde gören bazı Oromo akademisyenleri tarafından desteklendi. Hassen, Gada'nın, Oromo'nun zaman geçtikçe olayları ölçmeye ve tahmin etmeye çalıştığı karmaşık bir sistem olduğunu açıkladı. Gada sınıfı (soy ağacı) aşağıdaki bağlamda da kullanılabilir, dedi: Gada *nagaya* (barış Gada), Gada *quffa* (bolluk Gada), Gada *lolla* (savaş Gada), Gada *kenna* (bizim Gada) vb. Gada'daki zaman önemi kavramı yukarıdan görülebilir. Dolayısıyla, Arsi Oromo'da bir Gada, zamanın ölçüsüdür.⁶⁰⁶ (Yazarın yazımını değiştirmeden kullandım). Bana gelince, Hassen, Abbas ve görüşülen kişilerde ifade edilen fikirlerin kendilerine ait anlam ve çıkarımları olduğunu iddia ediyorum. Yoktan var olmuyorlar. Daha ziyade, kaynaklandıkları politik, manevi ve maddi dünyanın bir ifadesidirler. Bu nedenle, tüm Gada adları barış ve güvenlik, büyüme ve zenginlik gibi belirli karakterlerle ilişkilendirilmiş gibi görünmektedir. Kırk yaşındaki Gada yaş grubu (sınıf) miseensa (iki noktayı birbirine bağlayan bir iplik) olarak biliniyordu.⁶⁰⁷

Bu durumda, kırk yıllık tam bir döngünün üyelerini birbirine bağlayan kan bağı anlamına gelir. Çünkü bir babanın çocukları, yaşları ne olursa olsun aynı sınıfa aittir. İlk kırk yıldaki babaların ve ikinci kırk yıldaki oğulların Gada'sının belli isimleri vardı. Sistem, babanın kırk yılını oğlunun kırk yılının takip ettiği model ile çalışıyor.⁶⁰⁸ Bu, sistemin çekirdeğidir. Gada sisteminin temel kuralı, yeni doğan bebeğin, babanın yaşı ne olursa olsun, her zaman babadan tam kırk yıl sonra sınıf sistemine girmesidir; baba ve oğul her zaman beş sınıf farklıdır. Babalardan doğan tüm çocuklar aynı Gada nesil sınıfına aittir. Örneğin, babaların ilk çocuğu babalar raba-dori sınıfındayken doğarsa, tüm çocuklar dabelle'de doğar ve sonraki sınıflarda

⁶⁰⁴ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 15/11/2018, Bulbula, Oromya.

⁶⁰⁵ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 15/11/2018, Bulbula, Oromya.

⁶⁰⁶ Hassen, 1990: 46.

⁶⁰⁷ Megerso Hinsene ile söyleşi, 04-05/09/2018, Batu, Oromya.

⁶⁰⁸ Megerso Hinsene ile söyleşi, 04-05/09/2018, Batu, Oromya.

aynı luba'ya sahip olur. Çünkü bilgi verenlere ve yazılı kaynaklarına göre ilk kırk yıl oğlunun sınıfına, ikinci kırk yıl babanın yaşına aittir.⁶⁰⁹ Bu, kırk yıl sonra bir kişinin iktidara geldiğini ve iktidara gelmeden önce, tüm Gada sınıflarının toplu olarak oğulların adını aldığını gösterir. Bu nedenle, tüm toplum birlikte şecere temelinde on Gada sınıfı oluşturur.⁶¹⁰ (Aşağıdaki tabloya bakınız.)

4.7.1. Gada Sistemine Üye Olmak

Bir kişi, babası Gada sisteminin beş sınıfını tamamladıktan sonra emekli olduğunda ilk Gada döngüsüne katılır. Bu şekilde, Gada sistemi sadece klan yaşamının ve hükümetin temel yapısına hizmet etmekle kalmaz, aynı zamanda bir üyenin çocukluktan gençliğe, savaşçıya, yöneticiye ve nihayetinde *Jaarsa* olarak adlandırılan 80 yıl sonra saygı duyulan bir yaşa kadar hayatının her aşamasını organize eder. Arsi Oromo Gada aşamasının yukarıda belirtildiği gibi kendi adları ve ilgili sorumlulukları vardır. Arsi Oromo Gada sınıflarının yukarıda belirtildiği gibi kendi adları ve sorumlulukları vardır. Bazı kaynaklar, Gada sisteminin, her erkek Oromo'nun yaşa göre kategorize edildiği on bir sınıfa (Gada sınıfının geçtiği gelişim aşamaları) sahip olduğunu açıklar. Bu bağlamda Melba, Gada isimlerini rollerini ve sorumluluklarını tartışmadan şöyle yazar:

Daballe (1-8)

Folle veya Gamme Xixiqqa (8-16)

Qondala veya Gamme Gurgudda (16-24)

Kuusa (24-32)

Raba Dori (32-40)

Gada (40-48)

I. Yuba (48-56)

II. Yuba (56-64)

III. Yuba (64-72)

Gadamoji (72-80)

Jaarsa 80'in üzerinde.⁶¹¹

Ancak, bununla birlikte, Melba'nın sınıflandırması, Arsi Oromo'nun çoğunluğu tarafından bilinen isimlendirme ve kategorilerle eşleşme diyor. Örneğin, folle demek gamme xixiqqa değil, 16'dan 24'e kadar olan Qondaladır. Yukarıdaki Qondala veya Gamme Gurgudda için de doğru değildir. Çünkü Qondala 16 ila 24 yaş arası değil, bilgi verenlerin oybirliğiyle

⁶⁰⁹ Megerso Hinsene ile söyleşi, 04-05/09/2018, Batu, Oromya.

⁶¹⁰ Megerso Hinsene ile söyleşi, 04-05/09/2018, Batu, Oromya.

⁶¹¹ Melba, 1988: 11.

kabul ettiği gibi 24 ila 32 yaş gruplardır. Sözlü kaynaklar, Melba'nın kitabından daha iyi bilgi sağlar. Görüşülen kişiler tüm Gada sınıflarından ve Arsi Oromo'daki rollerinden bahsediyorlar. Yıl döngüsü aynı kalsa da, adlandırma yerden yere değişir. Buna göre, aşağıda Arsi Oromo'nun Gada isimleri verilmiştir.

Daballe- (1-8) erkek ve kızlara eşit muamele edilir

Gamme- (8-16) topluluklardaki buzağılara ve atlara bakar

Folle- (16-24) mera alanlarında ve su noktalarında sığır bakar

Qondala- (24-32) Qondala- (24-32) ormanlık alanlarda askeri taktikleri öğrenir

Raba-Dori- (32-40) aile sorumluluğunu taşır ve kıdemli bir savaşçıdır.

Gada (Luba)- (40-48) Kolektif siyasi liderliği üstlenin

I. Yuba- (48-56) İktidardaki Gada'nın danışmandır

II. Yuba- (56-64) topluluk danışmanları ve barışı koruma görevlileri olarak hizmet ederler.

III. Yuba- (64-72) II. Yuba'nın danışmandır

IV. Yuba- (72-80) III.Yuba'nın danışmandır.⁶¹²

Jirata, isimlendirmede küçük farklılıklar ile Guji Oromo arasında benzer Gada nesil sınıflarını gözlemledi. Ona göre sistemde, sosyal hiyerarşı, kuşak sınıflarının yetişkinler (*gurgudda*) ve çocuklar (*xixiqqa*) olarak iki kategoride gruplandırıldığı merkezi bir düzenleme ilkesidir. İlk beş sınıfın üyeleri (Daballe, Folle (Gamme) Qondala, Kusa, Raba-Dori) çocukların nesli ve üst altı sınıfın üyeleri (Gada, I.Yuba, II. Yuba , III. Yuba, IV. Yuba ve Gadamoji yetişkin nesli olarak gruplandırılır.⁶¹³ Benzer şekilde, Arsi büyükleri, Gada sisteminde, ilk beş kuşak sınıfının *ijoollee* (hem erkek hem de kız çocuklar) olarak kategorize edildiğini ve ikinci beş sınıfın açık ve ayırt edici rollere sahip *abba* (baba) olarak adlandırıldığını gösterdiler.⁶¹⁴ Dolayısıyla Gada sisteminin temel kuralı, yeni doğan bebeğin, babanın yaşı ne olursa olsun, sınıf sistemine her zaman babadan tam kırk yıl geriden girmesidir; Baba oğul soyağacı kategorisi olan yaş gruplarında her zaman beş sınıfı ayrıdır. Benzer şekilde, bilgi kaynakları kategorilerde ve Gada kuşak sınıfının veya yaş gruplarının baba ve oğul olarak adlandırılmasında nispeten küçük farklılıklar ortaya koymaktadır.⁶¹⁵ Kırk yıllık rotasyonun döngüsel olduğunu, her seksen yılda bir tekrar ettiğini belirttiler. Onlara göre babanın adı ve oğlunun kategorileri aşağıdaki gibidir.

⁶¹² Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁶¹³ Jirata, 2013: 103.

⁶¹⁴ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 15/11/2018, Bulbula, Oromya.

⁶¹⁵ Azmach Edao Haga ile söyleşi, 15/11/2018, Bulbula, Oromya.

Babalar	Oğulları
(1) Melba	Harmufa
(2) Mudana	Robale
(3) Kilole	Birmaji
(4j.) Bifole	Mulata
(5) Michille	Dulo ⁶¹⁶

Gada sınıfının siyaset ve sosyal ilişkiler açısından erkeklerle ilişkili olduğu cömert liberalizm göz önüne alındığında bu daha açık hale gelir. Burada, bu Gada sınıflarının doğası ve adlarının bir Oromo toplumundan diğerine değiştiğine dikkat edilmelidir. Zaman geçtikçe artan Oromo nüfusunun yansıması ile mevcut sosyo-ekonomik durumu ortaya çıkarmak için Gada'nın farklı isimleri gelişmektedir. Hassen'e göre bu özellikle doğrudur, çünkü Arsi Oromo, temas kurdukları insanları takip ederek yaşam tarzlarını değiştirmeye başladılar.⁶¹⁷

4.7.2. Gada Sınıfının Bölümleri ve Sorumlulukları

Aşağıdaki bölümde Gada yaş sınıfları ve sorumlulukları sunulmaktadır. Yaş sınıflarının törenlerinde farklılıklar olsa da, Arsi'deki rol ve sorumluluklarda benzerlikler vardır.

Daballe (1-8)

Daballe (1-8) hem erkek hem de kız çocuklarının tüm üyeleridir. Sekiz yaşına kadar kız ve erkek çocuklar *ijoollee* olarak bilinir. Bu aşama, çocukların çoğunlukla ebeveynlerinin veya velilerinin koruması altında olduğu ve köylerinden uzaklaşmalarına izin verilmediği bir aşamasıdır.⁶¹⁸ Ebeveynlerin ayrıca belirli kültürel ve dini ritüelleri yerine getirerek *daballe* gelişiminde büyük bir rol oynaması gerekmektedir. Kültürel olarak bu yaş grubundaki çocuklar, deniz kabukları ile bezenmiş *guduru* olarak bilinen uzun saçları ile karakterize edilirler.⁶¹⁹ Bu aşamada çocuklar ihtiyaç duyulduğunda *Gudifachaa*'ya götürülür. *Guddifachaa*, Oromo'da çocuk evlat edinmedir. Öte yandan grup asimilasyonu anlamına gelen *moggaasa* ise Oromo'nun savaş alanında mağlup ettiği gruplardır.⁶²⁰ Arsi Oromo ile asimile olanlar 'orijinal' Oromo ile eşit haklara sahiptir.⁶²¹ Arsi Oromo'nun daballe'ye karşı tutumu, diğer kültürlerin çocuklara yönelik tutumlarından çarpıcı biçimde farklıdır. Yetişkinler her zaman onlara sevgi ve ilgi göstermeye ve mümkün olan en yüksek korumayı vermeye hazırdır.⁶²²

⁶¹⁶ Azmach Edao Haga ile söyleşi 15/11/2018, Bulbula, Oromya.

⁶¹⁷ Hassen, 1990: 78.

⁶¹⁸ Qashu, 2016: 117.

⁶¹⁹ Kufe Gemedo ile söyleşi 28/12/2018, Batu, Oromya.

⁶²⁰ Bekele Shanko ile söyleşi 06-07/01/2019, Batu, Oromya.

⁶²¹ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/12/2018, Batu, Oromya.

⁶²² Qashu, 2016: 118-119.

Çocuklara ebeveynlerin sevilmesi ve saygı duyulması gerektiği ve ebeveynlerine sevgi ve saygı olmadan refahın olmadığı söylenir. Bir ebeveynin veya büyüklerin laneti yıkıcıdır, kutsamaları ise hayat ve neşe katar. Bir ebeveynin veya büyüklerin laneti yıkıcıdır, kutsamaları hayat ve neşe katar.⁶²³ *Gudifacha*, oğlunu biyolojik çocuklarıyla eşit olarak değerlendirmek için *gudifacha* sözleşmelerini alan kişidir. Oromos, daballe'yi insanlarla Tanrı arasındaki ana araçlardan biri olarak görüyorlar. Oğlanların kendileri bir ibadet nesnesi değildir, ancak Tanrı'ya yaşlı insanlardan daha yakın olduğu kabul edilirler. Daballe'nin ritüel yükselmesi çeşitli şekillerde kendisi gösterir. Oromolar çocuklarını nadiren fiziksel olarak cezalandırır ve daballe'ye sığınan diğer insanların güvenliği garanti edilir. Daballe'nin anneleri bile çeşitli ayrıcalıklardan- önce yürüme, sıraya girme, hediyeler alma gibi nezaketlerin tadını çıkarırlar. Sekiz yaşına geldiğinde, daballe'nin saçları tıraş edilir veya kısa kesilir ve böylece bir sonraki *gamme* sınıfına geçilir.⁶²⁴

Gamme (8-16)

Bu aşamada önce *gamme* kılları tıraş edilir, ardından adlandırma işlemi *Qallu* adlı Oromo rahibi tarafından verilir. Adlandırma, kahve törenlerinde, toplumsal etkinliklerde ve pazar yerlerinde köyün konuşması haline gelir. İnsanlar isimlerin türü, neden verildiği vb. hakkında konuşurlar. Açıktır ki her Oromo geleneğindeki isimlerin anlamları vardır, bunlar sadece etiket değildir. Hele bir oğlan ilk oğul ise öküz kurban edilerek büyük bir kutlama yapılır.⁶²⁵ Sadece erkek çocuk için değil ebeveynler için de değişim vardır. Bundan sonra ebeveynlere *abba* (babalar için) ve *haadha* (anneler için) adı verilir çünkü artık bir çocukları vardır. Bu anneler için de endişe verici bir dönemdir, çünkü çocuklar bağımsız olmaya başlarlar. Bu aşamada köylerini terk etmelerine ve güreş yapmalarına izin verilir.⁶²⁶

Bununla birlikte, modern toplumda çocuklar bu yaşta resmi okullara giderler. Acak gammeler bütün gün sığırları da besledikleri için güreşmekten başka bir şey yapamazlar. Genellikle yaşlılar bir araya gelir ve çocuklara güreşte koçluk yapar, onlara taktikler öğretirler. Bu dönemde hakaret ve küfür duymak alışılmadık bir durum değildir. Çocuklar bazen bu olumsuz sözlerden çok rahatsız olurlar ve bu bile bir klan çatışmasına neden olabilir.⁶²⁷ Bir Oromo atasözü vardır, “*Saree fi ijoolleen worra walittti naxxi*”- Köpekler ve çocuklar komşular ya da aileler arasında çatışmaya neden olur.⁶²⁸ Ancak *gamme*, büyükleri bu çocukların kişiliklerini test ederken gelecekteki klan liderliği potansiyelini aradıkları dönemdir. Kişinin

⁶²³ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/12/2018, Batu Batu, Oromya.

⁶²⁴ Qashu, 2016: 119.

⁶²⁵ Qashu, 2016: 119.

⁶²⁶ Legesse, 1973: 112.

⁶²⁷ Legesse, 1973: 113.

⁶²⁸ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/12/2018, Batu, Oromya.

hayatında güçlü bir yetenek yeniden yapılanmasının gerçekleştiği dönemdir. Çoğunlukla çocuklar gözetimsiz bırakılır ve sıklıkla kendi yaşamlarını sürdürmek için çok önemli sorumluluklar üstlenirler.⁶²⁹ Bir çocuk gamme dönemine geldiğinde, *gudifachaa* olarak verilmeyecektir. On altı yaşında gamme grubu folle aşamasına girer.

Folle (16-24)

Folle (16-24) genç grubu, avlanmak ve ağır işler yapmak için uzun mesafeler seyahat edebilir. Folle grubu, güçlü yönleri ve yetenekleri açısından test edilir. Dans ederler ve avlanırlar ve eğitmenleri genellikle bu insanların performanslarından ötürü övülür. Aynı zamanda, tüm dini ritüelleri bilimleri ve uygulamaları gerekir.⁶³⁰ Dabbale döneminde anneler çocuklarına tüm dini ritüelleri ve tabuları öğretir. Folle grubunun üyeleri I. Yuba'nın oğullarıdır. Bu aşamaya gelen Gada sınıfları genellikle başlarına uzun saçlar takarlar. Yele giymek aslında tam sosyal hayata girmeyi işaret eder ve erkekçe nitelikleri ve bağlılığı ifade eder. Bu başlangıç döneminde, *hiriyya* grupları hafif işler yapmak ve grup liderleri olan *hayyu*'yu seçmeye başlamak zorundadır.⁶³¹ Her seviyede, her bir grup liderini zekasına, bilgeliğine ve adaletine göre seçerler. Bu başlangıç seviyesinde, Gada sınıfının genç üyeleri, özellikle liderler, "İlk Ağaçlar"ı (podokarpus ağaçları) dikerler ve başarılı bir kariyerin ifadesi olan kutlamayı, birinci Butta (savaş) törenini düzenlerler.⁶³² Butta kutlamalarına boğaların kurban edilmesi eşlik eder ve bu 24 yıllık dönemin sonunu gösterir. Kurban edilen boğanın kanı geçiş sırasında grubun alnına ve taşıdıkları çubukların üzerine sürülür. Gada ritüel performansına göre, boğanın kanının serpilmesi kutsamayı sembolize eder. İlk butta töreninin tamamlanmasının ardından kuusa sahnesine terfi ederler.⁶³³

Kuusa (24-32)

Kuusa (24-32) kişinin tamamen erkekliğe başladığı dönemdir. Bu, toplumun gelecekteki liderlerinin kim olacağını anlamak için gerçek erkekliğin test edildiği dönemdir. Kuusa'nın atlara, boğalara ve diğer hayvanlara rehberlik etmesi veya onları eğitmesi beklenir. Genellikle "kaslı erkek / güçlü genç adam" dönemi olarak adlandırılır. Bu yaşta, kuusa'nın babaları liderlik sorumluluklarından emekli oluyor ve küçük kardeşler aileye yardım etme sorumluluklarını üstleniyor.⁶³⁴ Kuusa, bu gelişim aşamasında önemli bir sosyal statüye sahiptir ve ağır işler de dahil olmak üzere farklı faaliyetlere tam olarak katılır. Kuusa üyeleri genellikle

⁶²⁹ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/12/2018, Batu, Oromya.

⁶³⁰ Jima Duibe ile söyleşi, 01, 08 /10/ 2018 ve 01, 08 /10/ 2018, Batu, Oromya.

⁶³¹ Jima Duibe ile söyleşi, 01, 08 /10/ 2018 ve 01, 08 /10/ 2018, Batu, Oromya.

⁶³² Kajela Watiro ile söyleşi, 14/ 12/2018, Batu, Oromya.

⁶³³ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/ 12/2018, Batu, Oromya.

⁶³⁴ Kajela Watiro ile söyleşi, 14-15/ 12/2018, Batu, Oromya.

kahramanlık anlamına gelen afro tarzı saçlar kullanırlar.⁶³⁵ Bu aşamaya ulaşan gençlerin sadece "meclis üyelerini", bilge liderleri seçmekle kalmayıp, aynı zamanda eşitlikçi sosyal yaşamı uygulamak ve kendi bağımsız dünyalarını yönetmek için kendilerini organize etmeleriyle Folle'den farklıdırlar.⁶³⁶ Kuusa aşamasında, Folle'de olduğu gibi, liderler özenle seçilir; ve seçim genellikle bilgeliğe veya zekaya, bütünlüğe, cesarete, ahlaki mükemmelliğe ve fiziksel uygunluğa dayanır. Aynı zamanda, siyasi ajitasyonların başladığı kuusa döneminde, bu da yeteneklerini gruplarına ve genel olarak topluma göstererek gelecekteki liderlik için teklif almaları anlamına gelir.⁶³⁷

Raba-Dori (32-40)

Raba-Dori (32-40) heyecan dönemidir. Toplumun tam anlamıyla büyümüş bir üyesi olmanın tam zamanıdır. Bu dönemdeki en büyük toplumsal işlev, ev inşa etmek ve ayrı çevrede kendi ailelerini kurmaktır.⁶³⁸ Bir erkek, ailesinin evinde evlenmez; kendi ayrı evi olması gerekir. Bu sürenin sonunda sınıf üyeleri, tüm sistemin en önemli sınıfı olan Gada'ya girer, tam statü kazanır ve yönetici Gada sınıfı olarak yer alır. Bu nedenle Raba-Dori grubu, tam yetkinin üstlenilmesi için hazırlık dönemini oluşturur.⁶³⁹

Gada (40-48)

Gada (40-48) aşaması, Oromo toplumunda bir erkeğin ulaşabileceği en yüksek seviyedir. Bir erkeğin Gada'ya ulaşması, tüm akrabaları için uzun zamandır beklenen bir zaman olduğu anlamına gelir. Hem sistemi başarıyla geçenler hem de bekleyenler için Gada aşaması, bireyin hayatındaki önemli başarıların sembolüdür.⁶⁴⁰ Gada aşamadaki herkes kırkıncı yaş gününü dört gözle bekliyorlar. Oromo kültüründe önemli bir doğum günü töreni varsa, bu kırkıncıdır ve özel bir şekilde kutlanır. Oromo kültüründe yıllık doğum günü kutlaması yoktur, sadece Gada sınıfı kutlamaları vardır.⁶⁴¹ Gada döneminden sonra, hayatın umudu ve heyecanı azaldı ve bir sonraki aşamanın üyeleri Gada iktidara geldiğinde, haleflerinin danışmanlık rollerini üstlendiler. Raba-Dori'nin bitmeden üç yıl önce, Gada sınıfındakiler bir araya gelir ve gelecekteki grup liderlerini veya hayyu konseyi adayı seçilir. Sonunda başkanlığını ve dolayısıyla yasama, yürütme ve yargı makamlarını oluşturacaklar.⁶⁴² Uzun bir müzakere kampanyası genellikle son seçimden önce gerçekleşir. Adaylar, aday gösterildikten sonra, seçim öncesi halkın desteğini kazanmak için taraftarları eşliğinde bölgeyi gezer. Bireyler

⁶³⁵ Kajela Watiro ile söyleşi, 14-15/ 12/2018, Batu, Oromya.

⁶³⁶ Melba, 1988: 32, 37.

⁶³⁷ Melba, 1988: 37-39.

⁶³⁸ Bassi, 1996: 153.

⁶³⁹ Jima Duibe ile söyleşi, 01, 08 /10/ 2018 ve 01, 08 /10/ 2018, Batu, Oromya.

⁶⁴⁰ Legesse, 1973: 88.

⁶⁴¹ Jima Duibe ile söyleşi, 01, 08 /10/ 2018 ve 01, 08 /10/ 2018, Batu, Oromya.

⁶⁴² Lewis, 1966: 31.

bilgelik, cesaret, sağlık ve fiziksel uygunluk temelinde seçilecektir. Gada / Luba, bir grup insanın halkı yönettiği kolektif bir yönetimdir. Chafe-parlamentoya başkanlık etmek üzere seçilen bu Gada grubunun isimleri şunlardır. Arsi'de toplu olarak iktidara gelen Gada / luba'nın isimleri şunlardır:

Abba Boku (Abba Gada)- Gada meclisi veya *chafe* / parlamento başkandır.

Abba Sanbata- Abba Boku'nun başkan yardımcısı

Abba Seera- Hukuktan sorumlu

Abba Alanga- Adaletten sorumlu

Abba Sa'a- Ekonomiden sorumlu

Abba Lafa- Arazi sorumlusu

Abba Dula- Savaştan sorumlu (ofisi kalıcı olmasa da)

I-III. Yuba (farklı danışmanlık pozisyonları üstlendi).⁶⁴³

Gada sınıfı, 48 yaşında yönetim pozisyonundan emekli olduktan hemen sonra Yuba sınıfına girer. Arsi Oromo'da, 80 yaşın üzerinde *Jaarsa* denen bir kişi, kelimenin tam anlamıyla yaşlı adamdır. Eski yönetici sınıf olan Gada artık Yuba I (48-56), Yuba II (56-64), Yuba III (64-72), Gadamoji (72-80) ve sonuncusu *Jaarsa* (80'in üzerinde) oluyor.⁶⁴⁴ Tanımı gereği Yuba törensel bir emekliliktir- "Bitirdim, benim için bitti" yazan bir işarettir. Bununla birlikte, emekli olduktan sonra bile, Yuba genellikle danışmanlık rolüne devam eder. Diğerleri 'öğretmen' olmayı tercih ediyor; hala diğerleri iş dünyasında çok aktif hale gelirler. Ne kadar yaşadıklarına bağlı olarak, Gada sınıflarını kutlamaya devam ederler.⁶⁴⁵

Gadamoji (72-80) ve Jaarsa (80 yaş üstü)

Bu, Arsi'nin tüm sorumluluklarından emekli olduğu ve herhangi bir sosyal sorumluluktan yeni bir dini aşamayı işaretlediği dönemdir. Arsi geleneğine göre Gadamoji ve *Jaarsa*, bir bireyin maddi dünyayı terk ettiği ve ölümden sonra dine ve hayata odaklandığı dönemdir. Burada tüm Gadamoji ve *Jaarsa* dini liderler gibidir.⁶⁴⁶ Legesse'nin gösterdiği gibi, Borana Oromo'dan Gadamoji aynı şekilde yeni dini lideri veya kıdemli ofisi temsil ediyor. Burada, yuba'dan Gadamojiye güç aktarımı töreni kutsal sınıfa geçişi işaret ediyor.⁶⁴⁷ Bilgi verenlere göre, bu, *Jaarsa*'nın danışmanlık rolü de dahil olmak üzere herhangi bir sosyal faaliyetten emekli olma aşamasını işaret ediyor. Arsi Oromo arasında, giden Gadamoji tam olarak 80 yaşındaki sınıfa mür verdiğinde, tören sekülerden dini güce geçişi işaret ediyor.⁶⁴⁸ Bu

⁶⁴³ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

⁶⁴⁴ Jalata, 2007: 100.

⁶⁴⁵ Levine, 2000: 101-102.

⁶⁴⁶ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 26/10/2018, Batu, Oromya.

⁶⁴⁷ Legesse, 1973:97.

⁶⁴⁸ Kajela Watiro ile söyleşi, 14/12/2018, Batu, Oromya.

kutsal maddenin çağı, döngünün sekizinci ve ilk yıllarında giden ve yeni gelen Gada liderleri tarafından iktidar esasının devredilmesine paraleldir.⁶⁴⁹ Bu nedenle, asanın ve mürün teslimi, Arsi Gada sistemindeki önemli törenlerden birine işaret eder. Gada'nın esasının devri, giden görevlinin bir ülkenin yazılı anayasasını yeni gelen görevliye teslim ettiği bugünün demokratik güç transferine benziyor.

Yukarıda anlatıldığı gibi, Arsi Oromo erkeği bir aşamadan diğerine geçtiğinde, toplumdaki görevleri ve yaşam tarzı da değişir. Örneğin, folle, kuusa ve raaba-doori sınıflarında bireyler, kırk yılı bir sür e savaş taktikleri, liderlik, konuşma, örf ve âdet kanunları, Oromo tarihi, siyaset, ritüel ve idareyi öğrenirler. Kırk yıl içinde Gada sınıfına girdiklerinde, önümüzdeki sekiz yıl boyunca ulusu yönetmek için gereken tüm bilgi ve becerileri çoktan kazanmış oldular. Tüm yaşlı grubunun Yuba'da veya kırk sekiz yaşından sonra danışmanlık ve adli sıfatla kısmen emekli olmasıyla sona erer.⁶⁵⁰ Gelen Gada grubuna butta adı verilen özel bir törenle asa verilir. Arsi Oromo geleneğine göre, butta töreni sekiz yılda bir, bir Gada sınıfından diğerine barışçıl güç aktarımında, bu kez kutsama rolünü oynayan *Qallu*'nun arabuluculuğunda yapılır.⁶⁵¹ Bu butta töreni, her sekiz yılda bir neredeyse benzer ritüel performansıyla farklı Oromo'da her yerde uygulanır. Macha Oromo arasında bu konuda araştırma yapan Triulzi şöyle yazmıştır:

Butta, Macha'daki Gada ritüellerinin en önemlisidir; bu, iniş ve ilk oluşumun, 'ritüel saflığın' ve siyasi önceliğin, ayrılmaz bir şekilde toplumdaki yaşlı (Borana) grubuyla ve onların üstün kutsama gücüyle bağlantılı olduğu bir devir törenidir. Macha arasında karmaşık Gada törenine geleneksel olarak liderlik edenler onlardır. Böylelikle, ritüel yoluyla, altındaki çok etnili toplumun dengeli büyümesini yöneten ve kontrol eden onlardır.⁶⁵²

Aşağıdaki örnek, Gada sisteminin nasıl çalıştığını göstermektedir.

Ahmed, 1963 yılında, babasının o sırada iktidarda olan Birmaji sınıfında (1956-1964) resmi bir görevi olduğu zaman doğdu. Daha sonra Ahmed, 40 yıl sonra (1996-2004) iktidarı alacak olan Birmaji sınıfına yerleştirildi. Aynı zamanda, tüm yeni doğanlar gibi, o da bir çocuk olarak kategorize edildi ve birinci yaş sınıfa, Daballe'ye yerleştirildi. Gada, baba ve büyükbabaların oğullarına ve torunlarına yaptıkları eylemler arasında bir süreklilik temeli sağlayarak toplumla güçlü bağlar kurar, babasoylu ilişkilerin kimliği güçlendirilir.⁶⁵³

⁶⁴⁹ Kajela Watiro ile söyleşi, 14-15/12/2018, Batu, Oromya.

⁶⁵⁰ Kelly, 1992: 101.

⁶⁵¹ Kajela Watiro ile söyleşi, 14-15/12/2018, Batu, Oromya.

⁶⁵² Triulzi, 1996: 83.

⁶⁵³ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi 26/10/2018, Batu, Oromya.

Tablo 4.1 Genel Gada aşamaları ve sınıfları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir

Yaş	Babalar					Oğullar				
	Melba	Mudana	Kilole	Bifole	Michille	Harmufa	Robale	Birmaji	Mulata	Dulo
Years	Harmufa I	Robale I	Birmaji I	Mulata I	Dulo I	Harmufa II	Robale II	Birmaji II	Mulata II	Dulo II
1-8	Daballe									
8-16	Gamme	Daballe								
16-24	Folle	Gamme	Daballe							
24-32	Kuusa	Folle	Gamme	Daballe						
32-40	Raba- Dori	Kuusa	Folle	Gamme	Daballe					
40-48	Gada	Raba- Dori	Kuusa	Folle	Gamme	Daballe				
48-56		Gada	Raba- Dori	Kuusa	Folle	Gamme	Daballe			
56-64			Gada	Raba- Dori	Kuusa	Folle	Gamme	Daballe		
64-72				Gada	Raba- Dori	Kuusa	Folle	Gamme	Daballe	
72-80					Gada	Raba- Dori	Kuusa	Folle	Gamme	Daballe
≥80						Gada	Raba- Dori	Kuusa	Folle	Gamme
							Gada	Raba- Dori	Kuusa	Folle
								Gada	Raba- Dori	Kuusa
									Gada	Raba- Dori
										Gada

Kaynak: Huntingford, G. W. B. (1955). *The Oromo of Ethiopia: The Kingdoms of Kafa and Janjero*. International African Institute, London.

4.8. Gada Sisteminin Çöküşü

Arsi Oromo'da Gada sisteminin çöküşü için farklı nedenler ve görüşler var. Hem sözlü hem de yazılı kaynaklar ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gibi çeşitli faktörleri sağlar. Oromo'nun Etiyopya imparatorluğuna dahil edilmesinden sonra İmparator Menelik, Oromo meclisini feshetti ve böylece Oromo'nun Gada altında birliğinden korkarak Gada sisteminin siyasi önemini ortadan kaldırdı.⁶⁵⁴ Bale bölgesindeki Abba Muda'nın kutsal mekanına yapılan ünlü Oromo hac ziyareti, 1900'lerde Menelik tarafından yasaklandı. *Abba Muda*, yerli Oromo dininin, yani *Waqefanna'nın* merkeziydi ve sekiz yılda bir, bölgenin her köşesinden Oromo, temsilcilerini Bale'deki Abba Muda'yı onurlandırmak için gönderirdi. Oromia'nın her yerinden Bale'deki *Abba Muda*'ya olan bu yolculuğa *jila* denir.⁶⁵⁵

Jila'nın Oromia bölgesinin her yerinden farklı Oromo klanlarının temsilcileri olduğuna inanılıyor. Hassen, bu *jilanın* önemini ve Menelik'in onu nasıl düşündüğünü ve Oromo birliğini şöyle ifade etti. Bu hac yoluyla (*jila*), Oromo ruhani babalarıyla ve birbirleriyle iletişimini sürdürdü. Hac, güçlerinin odak noktasıdır. Menelik, hac ziyaretini yasaklayarak Oromo'nun buluşmasını engelledi ve hepsinden önemlisi, birliklerinin dini yönünü yok etti.⁶⁵⁶ Yerli Oromo dini zayıfladıktan sonra, Oromia'nın güney ve Orta kısımlarında Ortodoks Hristiyanlığın dayatılması ve Güney ve Doğu Oromia'da İslam'ın hızla yayılması için zemin hazırlandı.⁶⁵⁷ 20. yüzyılın başlarında, genel olarak tüm Oromo ve özel olarak Arsi Oromo'da Gada sisteminde bir düşüş vardı. Yine diğer iç değişiklikler de, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Arsi Oromo'da Gada'nın çalışma doğasında değişikliklere neden oldu. Abbas, Arsi'de Gada'da değişime neden olan faktörleri şu şekilde gösterdi:

Pastoral Oromo popülasyon hareketinin sonuçlarından biri, parçaların bölünmesi ve bunun sonucunda *Gosa'nın* (klani'n) bölünmesi ve aynı zamanda Gadaa ve Tchaffee sisteminin ademi merkezileştiği. Gerçekte hem Gadaa hem de Tchaffee, siyasi ritüel amaçlarla ilk Tchaffee'nin bulunduğu asıl vatanlarına mutlaka gidemeyecek olan parçalanmış bir toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek zorunda kaldı.⁶⁵⁸ (yazarın yazımı olduğu gibi kullanılır / değiştirilmeden).

Abbas ayrıca Gada sisteminde değişikliklerin nasıl gerçekleştiğini de anlattı. Kendi sözlerinden alıntı yapacak olursak, “ama... Gada sistemi, belki de küçük etnografik yeniliklerle orijinal modelin veya sistemin kopyaları olarak çoğaldı ve işlev gördü.”⁶⁵⁹

Megersa'ya göre, 1890 sonlarında dağınık klanlar arasındaki mesafe Gada sistemini

⁶⁵⁴ Abbas, 2014: 80-81.

⁶⁵⁵ Bonnie, 2004: 157.

⁶⁵⁶ Hassen, 1990: 89.

⁶⁵⁷ Hassen, 2009: 30.

⁶⁵⁸ Abbas, 2014: 90.

⁶⁵⁹ Abbas, 2014: 90-91.

zayıflattı. Ayrıca, Gada'nın değerlerine, Arsi Oromo'nun servet biriktirdiği bölgelerdeki iç ekonomik ve politik evrimle meydan okuduğunu savundu.⁶⁶⁰ Dolayısıyla ona göre Oromo yerleşim düzenindeki değişiklik Gada sisteminin düşüşünü beraberinde getirdi. Burada Megersa, seçmeli liderlik ve kuşak değişim ilkelerinin, monarşik kurumların oluşumuna yol açan kalıtsal ofislerle nasıl yavaş yavaş değiştirildiğini detaylandırmaya çalışıyor. Kaynakları kontrol edenler abba Gada'nın gücüne meydan okumaya çalışıyor ve kolektif Gada yönetimin sistemine uymayı reddediyorlar. Bu fenomen, özellikle 1880-1920'lerde, Arsi Oromo'nun çoğunun, Gada liderlerinin yerine seçilen *naftenya* ve seçilmiş *balabatlarla* değiştiren Shawa monarşik, hiyerarşik ve baskıcı yönetiminin kontrolüne girdiği zaman doğrudur.⁶⁶¹

Uzun süren savaş Abba Dula'yı, birkaç klanın savaş şeflerini ve seçilmiş Gada liderleriyle bir güç mücadelesini doğurdu. Bu da Abba Gada'nın iktidardaki gücünü zayıflattı. Yaşam tarzı değişiklikleri aynı zamanda Gada sistemindeki düşüşün de nedenleriydi. Bu bağlamda, 19. yüzyılın başlarında uzun mesafetüccarları İslam'ı güney-orta Oromo eyaletlerine getirdi. 19. yüzyılın son çeyreğinde, imparatorluk Hristiyan ordusu, yaklaşık 10 yıl (1881-1891) boyunca Arsi'ye karşı şiddetli kampanyalar ve şiddetli baskılar yaptı.⁶⁶² Oromo'nun diğer komşularla temasları ve etkileşimleri de Gada sistemini etkiledi ve bu da sonunda zayıflamasına yol açtı. Bu bağlamda Baissa, 19. yüzyılın sonlarında komşular tarafından yapılan derin iç dönüşüm ve dış manipülasyonun birçok bölgede Gada yönetimini daha da zayıflattığını savundu.⁶⁶³ Arsi barışçıl yaşam tarzına meydan okundu ve Etiyopya'nın baskıcı sistemi onlara dayatıldı. Sözlü geleneğe göre, Arsi'nin barışçıl yaşam tarzı etkilenmiş ve onlara baskıcı Etiyopya'nın sistemi empoze edilmiştir.⁶⁶⁴

Bulatovich, Arsi Oromo'nun barışçıl yaşam tarzının bozulduğunu doğru bir şekilde kaydetti; özgürlük kaybolur ve bağımsız, özgürlüğü seven Oromo, kendilerini Etiyopya'nın işgalcilerinin sert otoritesi altında bulundu.⁶⁶⁵ Dahası, bir sistem olarak Gada, alternatif kurumlar, devlet veya başka herhangi bir merkezi otorite veya yabancı kural olmaksızın egemen bir toplumda çalışır. Bu tartışma bağlamında, Arsi bağımsızlığını kaybettiğinde, Gada sistemi doğal olarak siyasi önemini kaybetti. En fazla emperyal sisteme tabi tutuldu ya da Hristiyanlık ve İslam'dan etkilenmeyen bölgelerde törensel ve ritüel uygulamalarla işlemeye devam etti.

⁶⁶⁰ Megersa, 1993: 187.

⁶⁶¹ Abbas, 2014: 109.

⁶⁶² Abbas, 2014: 110.

⁶⁶³ Baissa, 2004: 113.

⁶⁶⁴ Haji Ahmed Mohammed Deko ile söyleşi, 26-27/10/2018, Batu, Oromya.

⁶⁶⁵ Bulatovich, 2000: 102-122.

4.9. Gada Sistemi ve Zayıf Yönleri

Ayrıntılı tarihsel ve antropolojik çalışma yürüten bilim adamları, Gada demokrasisinin bazı zayıf yönleri olduğunu iddia ediyorlar. Bu zayıflıklar aşağıdaki bölümde kısaca açıklanmıştır. Gada yönetim sisteminde, kadınların katılımı farklı argümanlara girer. Bazıları kadınların temelde *Siinqee* gibi farklı kurumlar aracılığıyla kadın haklarını korumak için temsil edildiğini iddia ederken, diğerleri Gada sisteminde kadınların herhangi bir kamu liderliği rolü oynayamayacak şekilde periferik olarak temsil edildiğini iddia ediyor. İkinci argüman özellikle Gada sisteminin sadece erkekler için olduğuna işaret ediyor; "eşitlikçi" doğasının açık sınırları vardır. İkinci argüman özellikle Gada sisteminin sadece erkekler için olduğuna işaret ediyor; "eşitlikçi" doğasının net sınırları vardır. Kadınlar doğrudan Gada'nın bir parçası değildir ve Gada sınıfı ve aşama sistemlerinde rolleri yoktur.

Gada, Oromo toplumunda cinsiyete dayalı bir iş bölümünü etkili bir şekilde uyguladı ve kadınları yaş grupları ve nesillerden geçme usulünden men etti. Kadınların katılımı, eşleriyle bağlantılı olarak ve / veya ritüellere ve törenlere katılım yoluyla gerçekleşir. Bunun nedeni, kadınların siyasetten ve topluluk meclisinden marjinalleştirilmesiyle sonuçlanan mistik 'anaerkil' kuralın Gada temelli mitinden kaynaklanıyor olabilir. Kadınlar karar verme sürecinin dışında bırakıldığında, adalet sistemleri, görüşler ve kararlar erkeklerin önyargısına mağdur olabilir.

Gada sistemi, yukarıda açıklandığı gibi, egemen ataerkil geleneğin ifade ettiği gibi, tanımlanmış cinsiyet rolleri dahilinde işlemektedir. Varlıklarını gerekli gören özel koşullar altında kadınların erkek egemen Gada sistemi içinde resmi bir varlığı veya temsili yoktur. İlk olarak, sistem kasıtlı olarak yalnızca erkekleri Gada hiyerarşisi içindeki halefiyet planının bir parçası olmaya hazırlar. Bu nedenle, Gada sistemi yaşamları yönetmede önemli bir rol oynadığı, kadınların siyasi ve idari sistemde temsil edilmediği söylenebilir. Gada sistemine göre, doğrudan kamu liderliğinde kadınların yokluğu, o zamanlar var olan doğal ve çevresel faktörlere bağlanıyordu. Örneğin, zorlu, fiziksel emek ve avlanma, askeri eğitim ve ikamet uzun mesafeler için kas gereksinimi, erkeklere Gada sisteminde kalma fırsatı vermenin temel nedenlerinden bazıları gibi görünüyordu. Dolayısıyla, cinsiyet odaklı iş bölümü, görevin doğası, icracı kişinin yeteneği, mesleği ve diğer iç ve dış koşullarla ilişkili mantıksal ve anlaşılabilir faktörler gibi görünmektedir.

İnkâr edilemeyecek bir şey, Oromo Gada yönetim sistemi, kadınların bireysel ve toplu haklarının korunması için *Siinqee*⁶⁶⁶ Enstitüsü'nün kurulmasında değerli bir çaba göstermiştir. Bununla birlikte, *Siinqee'nin* (geleneksel Oromo kadın sosyo-politik kurumu) tek başına Oromo-kadınların demokratik haklarını garanti altına alıp almayacağı şüphelidir. Kadınların demokratik hakları söz konusu olduğunda, *Siinqee* kadınların Gada siyasi sisteminden dışlanmasını da düzeltmeyebilir. *Siinqee*, bir kurum olarak Oromo halkı arasında kadınların bireysel haklarının korunmasında hayati bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, Oromo kadınlarının bireysel ve kolektif hakları geleneksel olarak kısmen korunsada, inkar edilemez şekilde resmi siyasi karar alma sürecinin dışında tutulurlar. Dolayısıyla kadınların Gada siyasal sisteminden dışlanması, açıkça altı oyulamayacak bir zayıflıktır. Bu bağlamda Legesse, Oromo demokrasisindeki en önemli eksikliğin, kadınların resmi siyasi katılım ve liderlikten dışlanması olduğu sonucuna varmıştır.⁶⁶⁷ Kadınlar Gada sisteminden dışlanmış ve özellikle tüm sınıflara katılma haklarını kullanamamışlardır.

Geleneksel toplum yapısının içinden çıkmış Gada sisteminin bu tip zayıflıklarının modern toplum yapısıyla uyumsuzluktan kaynaklandığı, ancak sömürgeci müdahale olmaksızın bu çok katımlı ve dönüşüm esaslı yönetim sisteminin zamanın gerçeklerine göre evrilip gelişme ihtimalinin de olduğunu belirtmek gerekir. Bu sistemin evrilmesine yön vermek yerine tümüyle baskıcı ve hiyerarşik Etiyopya yönetimiyle toplumsal yönetim mekanizmaları tamamen çalışmaz hale getirilmiş ve toplum fonksiyonelliğini yitirmiştir.

⁶⁶⁶ Bu kurum, kadınların şiddete karşı haklarının erkek meslektaşları tarafından denetlenmesi, dengesi ve korunması için hizmet vermiştir. Hakkın korunmasının yanı sıra, *Siinqee* kurumu toplumda 'safuu' (ahlaki otorite) yaratmada büyük bir rol oynamıştır. Her evli kadın *Siinqee* kurumu bünyesinde örgütlenir ve toplumdaki rollerini oynayabilmek için haklarını ve görevlerini kullanır.

⁶⁶⁷ Legesse, 2006: 256-257.

SONUÇ

Sömürgecilik kavramının tanımlarına ve analizine dayanan bu bölüm, Etiyopya devletinin askeri işgali ve güç üzerine kurulmuş bir imparatorluk olduğunu göstermiştir. İradesini veya hegemonyasını iyi organize edilmiş yönetim yapıları aracılığıyla çevreye veya yeni işgal edilen bölgelere dayatan açıkça tanımlanabilir bir egemen gruba sahiptir. Bölünmenin arifesi olan 1880'lerde, Avrupa'nın Afrika'ya, Afrika devletlerine ve halklarına nüfuz etmesi çeşitli yeni biçimler almıştı. Çoğunlukla kuzeydeki bazı yöneticiler, Avrupalı alacaklılara derinden borçlanmışlardı. Diğerleri, demiryolu hatları, limanlar, telgraf sistemleri inşa etmek ve komşularına boyun eğdirmek için ateşli silah ticareti yapmak ve ithal etmek için taviz arayanların avı haline geldi. Birçok Afrikalı yönetici, Avrupalıları, devletlerine modern idari veya askeri yöntemler getirmek ve belki de komşuları üzerinde güç kurmalarına yardımcı olmak için kullanmaya karar vermişti. Örneğin, Etiyopya'da ve Zanzibar'ın doğu Afrika Sultanlığı'nda durum böyleydi.

Batı, güney ve doğu Afrika'daki şefler ve krallar misyonerleri gayri resmi danışmanlar ve müttefikler olarak kullanmaya çalıştılar. Afrika'daki gezginler ve kaşifler, artık değişmez bir şekilde, Afrikalı yöneticileri Avrupa devletlerinin 'korumasını' kabul etmeye ikna ettikleri bir torba antlaşma formu taşıyorlardı. Şeflerin çoğu bu anlaşmaların içeriğinden sadece belirsiz bir şekilde haberdardı- ki bunlar aslında bazen onlara yanlış tercüme edildi- ve her halükarda birçoğu bu seyahat eden Avrupalıların temsil ettiği gücü onaylamadı. Çünkü, Avrupalılar Afrika'ya trenlerle ya da at sırtında gelmediler.

Avrupalı güçler tarafından sağlanan muazzam miktarda ateşli silah, Menelik'in işgali savaşlarını kolaylaştırmada çok önemli bir rol oynadı. Avrupa'nın müdahalesi sadece ateşli silah tedarikiyle sınırlı değildi. Avrupalılar, Menelik'in büyükbabası Sahle Sellassie'nin iktidar günlerinden beri Shawa'ya akın ediyordu. Menelik'in zamanına gelindiğinde, yabancıların bölgedeki varlığı daha da büyümüştü. Shawa ile Obock'taki Fransız kömür istasyonu arasındaki ticari ilişkilerin genişletilmesi projesi sadece Avrupalıları değil, Arapları ve Asyalıları da kendine çekti. Bu süre zarfında birçok milletten ve her meslekten misyoner, teknisyen, iş adamı, coğrafyacı Shawa bölgesine girmeye başladı. Çok sayıda Avrupalı, askeri, idari ve diğer disiplinlerde danışman olarak Menelik'in işgali projesine yardım etti. Bazılarına ise belirli bir bölgenin açılmasına öncülük etme görevi verildi.

Menelik, hala sadece Shawa'nın kralı iken, daha 1877'den başlayarak askerlerini eğitmek için yabancı askeri personel çalıştırdı vesonra diğer birkaç uzmandan yararlandı. 19.

yüzyılda Etiyopya'da merkezi devlet oluşumu süreci en çok Shawa'da yoğunlaştı. Menelik II, savaş ve diplomasi yoluyla hem sözde tarihi Etiyopya topraklarını hem de geniş Oromya ve Güney'i içeren büyük bir siyasi varlık oluşturmayı başardı. İmparatorluğun coğrafi merkezinde yer alan Shawa, merkezi yönetime yardımcı oldu. Hatta Etiyopya modern imparatorluğu ve imparatorluk siyaseti Shawa bölgesi tarafından inşa edildi. Shawa'nın avantajı, savaş ağalarını harap durumda bırakan kuzeydeki savaş bölgelerinden uzak ve uçsuz bucaksız Güney'in muhteşem zenginliğine çok yakın olmasıydı. Shawa, kuzeyin askeri gücünü Güney'in ekonomik kaynakları ile birleştirdi. Menelik'in devlet işlerini yürütme kaynağı, haraçtan geldi. Etiyopya'nın "modern bir devlet" olarak varlığı -eski rejimin ideologlarının iddia ettiği gibi- 1900'lerin ötesine, sınırsız ve her zaman uzak bin yıllara kadar uzanmıyor. Bu gerçeğin tanınması, modern Etiyopya'yı bu Afrika devletlerinden daha yaşlı kılmaz. Etiyopya'nın "modern bir devlet" olarak oluşumunu biçimsel olarak farklı kılan, aynı tarihsel güçlerin evrimleşme şeklidir.

Etiyopya İmparatorluğu, bugün olduğu gibi, eski Habeş krallığının da bir dizi farklı etnik grup ve krallıklardan oluşuyordu. Yüz yıl önce Habeşliler bugünkü Addis Ababa'nın kuzeyindeki toprakların çoğunu işgal etti, ancak Sudan'dan Somaliland'a kadar güneydeki bölge bağımsızdı. Başarılı devlet kurma süreçlerinde, ortak savunma için kaynakların çıkarılması için kurumlar inşa edilir. Ancak Habeş imparatorluğu, güney ortadaki insan ve maddi kaynakların çıkarmak için kurumlar oluşturuldu. Bu çıkarma biçimi, Oromo topraklarının ve emeğinin yerleşimcilere dağıtıldığı naftenya gabar sistemi olan yerleşimci orduları tarafından özetlenmiştir.

Bu tez, işgali sürecini, Etiyopya'nın işgalinden kaynaklanan merkez-çevre ilişkilerinin doğasını ve sosyo-ekonomik sistemin işleyişini inceledi. Orijinal verilerin kullanımı ve Arsi Oromo ülkesinin incelenmesi yoluyla bölümler, imparatorluk işgali, imparatorluk inşası ve direniş sürecini, Arsi Oromo'nun yerel yönetimini ve Etiyopya imparatorluk genişlemesinin hem kısa hem de uzun vadeli sonuçlarını inceledi. Tezde gösterildiği gibi, toprak işgalinde, birleşme ve tahakkümdeki emperyal başarı, zorla yaratılan ve zorla sürdürülen emperyal devletin, egemen sınıflar tarafından dayatılan semboller ve kültürel kodlar etrafında dönen tutarlı ve homojen bir ulus devlete dönüştüğü inancına yol açtı. Ulusal entegrasyon basitçe asimilasyonla eşanlamlı olarak görülüyordu. Çok etnikli toplumdan tek bir ulusun oluşması için bir ön koşul olan standardizasyonu kolaylaştırmak için imparatorluğu oluşturan ulusların dilsel ve kültürel kimlikleri su altında kaldı. İktidardaki siyasi-askeri elitler bunu yaparak bir ulus inşa ettiklerini iddia ettiler. Daha ayrıntılı olarak tartışıldığı gibi, zorla entegrasyon girişimi,

imparatorluğun ortaya çıkışı sırasında yaratılan siyasi eşitsizlikleri daha da kötüleştirdi ve Etiyopya'daki mevcut sorunun temel nedenlerinden biri olmaya hala devam ediyor.

Tezin ikinci bölümünde, Arsi-Oromo ülkesindeki 19. yüzyılın son on yılından 20. yüzyılın sonlarına kadar olan tarihi ve siyasi gelişmeler, özellikle Shawan işgali savaşı, direniş ve bunun sonucunda yaşanan acılara vurgu yapılarak tümü analiz edildi. Açıkçası, bu, Menelik ve önde gelen savaş liderleri tarafından üstlenilen en uzun süren işgali savaşıydı. Bu bölümde, Menelik'in genişleme savaşının sebepleri ve göze çarpan özellikleri eleştirel bir şekilde incelendi. Savaşın kendisi bir son değildi; bunu, bölgenin birleştirilmesi, daimi bir işgal ve feodal sosyo-ekonomik ilişkilerin dayatılması izledi. 19. yüzyılın sonundan itibaren emperyal yöneticiler tarafından oluşturulan geleneksel liderler veya yerel ajanlar aracılığıyla baskıcı bir yönetimin, zayıf bir dolaylı yönetim biçimi olduğu ortaya çıktı. Menelik, Avrupa ateşli silahlarını kullanarak işgali ve bölgesel genişlemeye elverişli iç siyasi koşullarının yanı sıra uluslararası ilişkilerden de yararlanarak, merkezi bir bürokratik imparatorluk devleti yarattı. Bazı yazarların önerdiği gibi, Menelik modern bir devlet veya millet değil, merkezi bürokratik bir toprak imparatorluğu yaratmıştı

Menelik, 20. yüzyılın başında Güney'de kaçınılmaz olarak yağmacı bir biçim alan, çok barbarca ve şiddetli bir işgali ruhu ile dolu olarak nitelendirilen feodal-kolonyal bir devlet kurdu. Etiyopya siyasetinin ve tarihinin gözlemcileri, Menelik'in halefleri için en büyük ikilemlerden birinin, imparatorun ve iktidar çemberinin bağlı olduğu kraliyet mutlakçılığı ile zorla modernizasyon arasında seçim yapamama olduğu konusunda hemfikir. Her iki politika da yapısal çatışmalara ve siyasi krizlere yol açan çelişkili ilkeler üzerine kuruluydu. Savaşın başlangıcından beri Arsi'nin ateşli silahları olmadığı ve geleneksel silahlarının, merkezi bir komuta sahibi olan ve Avrupa silahlarıyla donatılmış imparatorluk ordusuna rakip olmadığı unutulmamalıdır.

Savaş kötüye giderken, Arsi savaş şefleri taktiklerini değiştirecek kadar esnek değillerdi. Dahası, 12 yıllık savaş Arsi ülkesini yağmalanmış ve yanmış bir savaş alanına dönüştürdü. Her seferinde on binlerce sığır ele geçirildi. Yağmalardan kaynaklanan yıkımın ötesinde, kuraklık nedeniyle tarımsal üretim de başarısız oldu. Arazi işlenmeden kaldı ve hasatlar yıllarca süren genel savaş sebebiyle toplanmadı. Bu felaket kombinasyonu, Arsi Oromo'nun yenilgisini ve ülkelerinin işgalini hızlandırdı. Arsiler, 1880'lerde bizzat Menelik liderliğindeki Shawan krallık ordusuna karşı kendilerini savunmak için ellerinden geleni yaptılar ve hatta iki kez kıl payı ölümden döndüler. Eylül 1886'da Arsiler, 12.000 kişinin öldüğü Azule'de Ras Darge tarafından yenilgiye uğratıldı veya daha doğrusu katledildi. Bunu, yukarıda tartışılan koşullar altında Anole'de kadın ve erkeklerin büyük ölçüde sakat bırakılması izledi.

Menelik'e direnen tek halk Arsiler değildi ama Etiyopya'da merkezi otoriteye sahip olsun ya da olmasın başka hiçbir grup bu kadar büyük bir savaş gücü yetiştirmede. Arsi savaşçılarının sayısı çoktu ve iyi donanımlı Shawan ordusuna yıllarca ateşli silah olmadan direnebildi. Bu muazzam başarı, karakterleri ve güçleriyle anıldı. Arsi'ye yenilgiden sonra verilen cezanın yanı sıra toplumu yerinden etmeye yönelik amansız girişimleri de anlatmak acı vericidir. Ceza, sığırlarına ve topraklarına toptan el konulmasını, siyasi yaşamdan dışlanmalarını ve bazı bölgelerde yerel valilikten bile dışlanmalarını içerir. Bu sert muamele Haile Selassie döneminde de devam etti. Şiddetli Arsi direnişinin sonucuna torunları dahi maruz kaldı.

1930'ların İtalyan işgali sırasında, *naftenya gabbar* sistemi kaldırıldı ve ülkedeki çeşitli toplulukların çocuklarını yerel dillerde eğitmelerine izin verildi. Bu, imparatorluktaki halklar tarafından olumlu bir adım olarak görüldü. Bu durum halkların güvenlerini ve eşit muamele için umutlarını güçlendirdi. İtalyanlar, Arsi halkları arasında bazen neredeyse tamamen unutulmuş kurumların yeniden canlandırılmasına kadar giden yerel kültürel geleneklere dönüş için çaba gösterdiler. Modern bir altyapının kurulmasıyla birlikte kentsel yerleşimler ve pazar merkezleri şeklinde bir gelişme de ona eşlik etti. Mevcut *katamaların* bazılarında, örneğin Adami Tullu gibi, yönetim ve ordu için kalıcı binalar taştan inşa edildi.

İtalyan sömürge politikasının temel özelliklerinden biri, Habeş tarafından uzun süredir bastırılmış olan Oromya ve güney Etiyopya'daki insanların etnik ve kültürel özgüvenini güçlendirmesiydi. Dini alanda, İslam, sömürge karşıtı direnişin önemli bir dayanağı olan Etiyopya Ortodoks Kilisesi'ne karşı koymak için özellikle teşvik edildi. Aslında, İslam için belirleyici atılım 1936-1941 yılları arasında gerçekleşti. İmparator Haile Selassie sürgünden döndüğünde, *gabbarların* ve Müslümanların görece daha az ayrımcılığa maruz kaldıkları bir ülkeye döndü. Haile Selassie, işgal sırasında çevre grupların yaşadığı ilerlemeleri kontrol etmek ve daha homojen bir nüfus oluşturmak için daha resmi bir Amharizasyon politikası uygulayarak insanları asimile etmeye çalıştı.

Etiyopya, kilisenin yayılmasına ek olarak, birbirinden farklılık arz eden nüfus bileşenlerini resmi bir dil politikası aracılığıyla asimile etmeye çalıştı. Hâkim grubun dili olan Amharca, ulus inşasını ve entegrasyonu teşvik etmek için seçildi. Amharca 1943'te resmi dil ilan edildiğinde, Afan Oromo'nun eğitim, din, ekonomik ve yasal kullanım için halka açık kullanımı yasaklandı. 1960'larda ülkenin merkezindeki Oromos, Macha Tulema Derneği (MTA) adlı bir organizasyon aracılığıyla bir tür gerilla savaşı ve kültürel direnişe girişti. Organizasyon başkentte başlamış olsa da birkaç yıl içinde MTA'nın ülkenin her yerinde ofisleri kuruldu. Aslında bu, modern dönemin sınıf, bölgesel ve dini çizgileri aşan ilk Oromo

organizasyonuydu. Doğası gereği reformcuydu ve kurucuları kültürel milliyetçiliği ve kendi kendine yardım etmeyi destekliyordu. MTA örgütü, işgal edilen halkların aşağılayıcı kimliklerini yeniden değerlendirerek yaşamlarını iyileştirmek amacıyla diğer azınlıklarla koalisyonlar kurmaya çalıştı.

İşgalin akabinde Gada sisteminin ve hacıların yasaklanması nedeniyle, etnik gruplar arası iletişim ve etkileşim azaldı, Oromo toplulukları, daha fazla etkileşimin olduğu işgali öncesi döneme kıyasla birbirlerinden izole edildi. Genel olarak, Oromo ve Güney'in işgali, Hristiyan krallığının sosyoekonomik tabanını genişletti, sağlamlaştırdı ve sarkan ekonomisini canlandırdı. Habeş tarihinde, hükümdarın sömürücü ve yeniden dağıtıcı rolü her zamankinden daha fazla pekiştirildi. Geleneksel olarak, kuzeyde manevra alanı kazanılmış menfaatler ağıyla sınırlıyken, güneyde generallerine, memurlarına ve destekçilerine toprak vermek ve bunları herhangi bir engel olmaksızın siyasi idari görevlere yerleştirmek için serbest bir hakkı vardı. Tarihsel olarak Etiyopya, feodal bir otokrasiydi ve daha önce tartıştığımız koşullar altında muazzam bir bölgeyi kolonileştirmeyi başardığında, empoze edebileceği tek üretim biçimi, Habeşistan'da yüzyıllar boyunca faaliyette olan sistemdi. Bu nedenle, sosyo-politik sistemin merkezde otokrasi, taşrada ise feodal sömürgeci olduğu söylenebilir.

Oromo'nun askerlerin, toprak sahiplerinin, adli ve idari memurların elindeki sömürü ve baskısının büyüklüğü hakkında önemli bir literatür vardır. Arsi'nin askeri yenilgisinin sosyo-kültürel sonuçlarından biri, tamamen İslam'a dönmeleriydi. Savaşın yarattığı psikolojik travma, ardından gelen felaket, politik ekonomi ve her şeyden önce temsilci kurumların yıkımı İslamlaşma sürecini hızlandırdı. Arsi'nin devletin resmi dini olan Hristiyanlığı kabul etmeyi reddetmesi, Arsi ile yönetici seçkinler arasındaki siyasi ve kültürel farkı daha da genişletti ve sonunda pozitif etkileşim olasılığını en aza indirdi. İslam, Arsi Oromo'nun resmi dini haline geldi ve bu nedenle, Gada sisteminin ortadan kalkmasından sonra sosyal uyumları için bir toplanma noktası haline geldi.

Üçüncü bölümde, işgalın genel etkileri tartışılmaktadır. Güney Etiyopya'nın Shawan tarafından işgal edilmesinin başından beri getirdiği dönüşüm, kendisini siyasi seçkinlerle sınırlamadı, aynı zamanda etnik durum için de geniş kapsamlı sonuçlar doğurdu. Yöneticiler ve askerler, sayısal olarak ilk başta küçük ölçekte gerçekleşen bir sömürgeciliğin öncüleri oldular. 19. yüzyılın sonundaki işgali savaşları ve doğal felaketler nedeniyle birçok bölgenin maruz kaldığı ağır nüfus kayıpları nedeniyle, kuzeyden gelen yerleşimcilerin akını kısa süre sonra demografik önem arz etmeye başladı. İşgal edilen bölgelerin elverişli tarımsal koşulları, büyük ölçüde kuzey Etiyopya'nın aşınmış, misafirperver olmayan ve aşırı kullanılmış bölgelerinde yaşayan sakinler için bir teşvik oluşturmuyordu. İlhak edilen topraklar üzerinde çeşitli etnik

gruplarla etkili bir şekilde askeri ve siyasi kontrolü güvence altına almak için, idari bölgelerin kurulması ve yerel halkın vergilerini teslim edeceği stratejik açıdan uygun garnizonlar kurulması gerekiyordu. Bu idari alanların işgalinden sonra geçici bir düzenlemeyi aşması ve kesin sınırlar oluşturması uzun yıllar aldı. En önemlisi, işgalin temel nedeni ekonomikti ve özellikle Shawan'ın kaynaklarına neredeyse hiç baskı yapmayan [Menelik'in] büyüyen aç adam ordularını ikiye bölen yeni topraklar açmayı hedefliyordu.

Askerlere rütbelerine ve hizmetlerine göre geniş toprak ve *gabbar* verildi. *Gabbarlar*, maaş almayan ancak yerel halkla yaşamalarına izin verilen askerler ve idari memurlar için haftada iki veya üç gün çalışmak zorunda kaldı. Bu zorunlu hizmetler arasında üretim, yetiştirme, hasat, evlerin inşası, çitler, yakacak odun, su arama, tahıl öğütme ve diğer birçok iş gibi diğer ev faaliyetleri yer alıyordu. Bu zorlayıcı güç, feodal üstünlüğün sahip olduğu askeri otoriteye sahip olabilir veya bir tür adli prosedür veya hukukun gücüyle desteklenen gelenek olabilir. Buna ek olarak, *gabbarlar* merkezi hükümete, bal, un, sığır gibi, yılda üç defaya kadar kendi imkanlarıyla taşınması gereken aynı haraç ödemek zorunda kaldı. Teoride, *gabbarlar* özgürdü, ancak pratikte üretken kapasitesi ve ailesinin kapasitesi asker-yerleşimcilere aitti ve toprağı terk edemiyordu. *Gabbarların* araziyi terk etmesine izin verilmedi. Kaçmak bir suçtu ve yerel yargı tarafından kaçmaya çalışanlar cezalandırıldı. İmparatorluk hakimiyeti daha sonra işgal edilen bölgenin askerlerin toprağı yerleşmesiyle kontrol edilmesinden ve serflikin getirilmesinden oluşuyordu. Yerel yönetimlerin yetkilileri, burada baskın etnik grubun temsilcileriydi. Yerli nüfus ile Shawan yöneticileri arasındaki bağlantılar en düşük seviyedeki yetkililer tarafından sağlandı. Bu, serfin statüsünün çocuklarına ve torunlarına aktarıldığı kısır bir serflik döngüsü yarattı. Bu nedenle, bir *gabbar* öldüğünde, askerin ailesi devlet karşısındaki görevine saygı duyarsa, oğlu aynı görevleri yerine getirmek zorunda kaldı. Boyun eğdirilmiş grupların belirli adamlarını *balabat* olarak atayan Shawan kuralı, eşitlikçi klan örgütüne ciddi bir müdahalede bulundu ve geleneksel liderliğin sürekliliğine ancak kısmen güvenilebilecek yeni bir toprak sahibi elit sınıfın oluşumunu teşvik etti.

Sömürgecilerin sömürgeleştirilenler hakkında sosyo-politik bilgiye sahip olmamaları sebebiyle, siyasi sorunları çözmek için yerel insanlar atandı. İşgal öncesinde, alkol üretimi Arsi Oromo tarafından pek uygulanmıyordu. Süt ve süt ürünlerine aşınaydılar ve balın su yardımıyla fermantasyonu yaygındı. Üreticilerin geçimlerini sürdürebilmek için, *katama'nın* haftalık pazar günlerini ziyaret eden çevredeki yerel halk için daha büyük bir kentsel hizmet alanı ve yerel halk için bir satış noktası olması her halükarda vazgeçilmezdi. Yerli halkın Hristiyanlığa geçmesi sosyo-politik seçkinlerle, yani *balabatla* başladı.

Shawa yönetimi tarafından yerli halkla bağlantı kurmak üzere atanan bu yetkililer, en başından beri egemen etnik sınıfa dinlerini benimseyerek uymanın en iyi yol olduğuna inanıyorlardı. Bu, Hristiyan Etiyopyalıların yanında güneydeki diğer halklara karşı savaşan ve daha sonra kendilerine *naftenya* mülkiyet hakları ve mülkleri bahşedilen Arsi için doğrudu. Siyasi bağımsızlığın kaybı ve Shawan işgalinin neden olduğu kültürel değişim de boyun eğdirilmiş insanların zihniyetine ve etik kavramlarına dokunmadı. Çoğunlukla eşitlikçi toplumsal sisteme alışkın olan Arsiler, kendilerine empoze edilen yeni bir belirgin hiyerarşik sisteme sahipti. Eserlerine az çok danışılan hemen hemen tüm akademisyenler, Arsi Oromo'nun ana dinlerin ortaya çıkmasına ve yayılmasına rağmen yerli dinlerini, *Waqefanna*'yı ve uygulamalarını tamamen terk etmediği sonucuna vardı.

Oromo'ya boyun eğdirmenin, din değiştirmenin en güçlü nedeni olduğu belirtiliyor. İslam'a dönüşen Oromo'da durum böyledir. Shawan Müslümanlara Oromo'nun sahip olmadığı ticareti yapma özgürlüğüne izin verdiği için Etiyopya'daki Müslüman ticaret toplulukları ekonomik bir teşvik sağladı. Siyasi olarak İslam, Oromo'ya din değiştirmeye direnmenin başka bir yolunu da sundu. Oromo için Etiyopya'daki Müslümanlar Shawan devletine direndiler ve Oromo da topraklarını kontrol etmek için onlarla zorlu bir savaşta olduğundan bu çekici bir olasılık haline geldi. Oromo, Müslümanlarla ilişki kurarak kimliklerini genişletti, böylece Müslüman topluluğun yanı sıra Oromo'nun bir parçası olarak kabul edildiler. İslam, Oromo kültürüne uyum sağladı, insanlarla etkileşime girdi ve yavaş adımlarla bilgi sundu. İslam, Oromo'nun İslam'la özdeşleşirken ve bu özdeşleşmeden faydalanırken kültürel ve dini ritüellerini sürdürmesine izin verdi. Müslümanlar topluluğun ayrılmaz bir parçası haline geldi ve dönüşüm basitçe gerçekleşti; zorlanmadı. Menelik'e direnmek isteyen bazı halklar, Hristiyan İmparator'un saldırısına karşı karşılıklı savunmayı kolaylaştırmak için daha büyük bir grupla özdeşleşmek için İslam'ı benimsedi.

Addis Ababa'nın güneyinde yaşayan Arsi Oromo, sığır holdingleri nedeniyle 1880'lerin başlarında hedef alındı. Bu eylem, Arsi'nin Hristiyanlığı zulüm ve adaletsizlikle ilişkilendirmesine neden oldu. Büyük ölçüde hayvancılığa bağlı olan ve hala da devam eden Arsi Oromo ekonomisinin doğası, İslam'ın yayılmasına katkıda bulunan üçüncü faktördür.

Besinleri için hayvancılık yapan ve hayvancılık ürünlerine bağımlılıkları nedeniyle, Arsi Oromo'nun Etiyopya Hristiyanlığının yılda 100 günden fazla hayvansal gıdadan kaçınma kurallarına uyması zor olacaktı. 1950'de Hristiyanlığa geçen Arsi Oromo'nun büyük bir kısmı burayı terk ederek ilk Hristiyan orucunu yaşadıkdan sonra Müslüman oldu. II. Menelik altında Hristiyan Etiyopya sömürgeciliğinin özet bir değerlendirmesinde, yıkıcı faktörler, eski sosyal

düzenin parçalanması, yerli siyasi sistem, etnik aidiyet ve ekonomik eşitsizlik sistemine dayalı bir sınıflı toplumun kurulması ve sömürü egemendi.

Dördüncü bölümde, Arsi Oromo'nun yerel yönetimi Gada yönetim sistemi dikkate alınmıştır. İşgal öncesinde, alkol üretimi Arsi Oromo tarafından pek uygulanmıyordu öncesinde Oromo, Gada adı verilen bir yönetim sistemi altında yaşıyordu. Terimin tekil bir şekilde tanımlanması zordur. Gada terimine tek anlamlı bir yorum verilemez. Birkaç ilgili fikri temsil eder. Her şeyden önce tüm yaşam tarzını temsil eden kavramdır. Daha spesifik olarak, herhangi bir sınıfın iktidarda kaldığı sekiz yıllık herhangi bir dönemini ifade eder. Geleneksel Oromo toplumunda, Oromo toplumunun erkek üyeleri sekiz yıllık döngülere göre yaş sınıflarına ayrılırdı. 40 yaşında, her sınıf toplumda liderlik rolü üstlenirdi.

Bu sistem demokratikti ve gücün merkezileştirilmesini sağlamak için kontroller ve dengeler içeriyordu. Güç devri sonunda Abba Gada (Gada gücünün babası) Bokku'yu (tahta asa) gelen Abba Gada'ya verir ve hükümette değişiklik gerçekleştirilirdi. Bir Gada derecesi zamanı, babanın doğum sırasındaki yaşına bakılmaksızın, babanın sınıf grubu ile oğulları arasında kırk yılı belirlerdi. Belirli bir Gada kümesinin üyesi, kümesini adlandırabilir ve yaşının veya neslinin anlamı, bu terimle hemen ilişkilendirilirdi. Oromo'nun erkek üyeleri Gada sınıflarına ayrılırdı. Her grubun üyeleri daha sonra aynı statüye sahip olacak ve ritüellerini birlikte gerçekleştireceklerdi.

Gada dereceleri, her grubun topluma liderlik etme sırası ile ilişkili olduğu aşamaları temsil eder. Beş sınıfın her birinin hem baba grubu hem de oğul grubu için belirli bir adı vardır ve bu isimler sekiz yıllık döngü boyunca tekrar eder. Oğul, babanın Gada derecesinden kırk yıl olan Gada derecesine girdiği için, baba ve oğul her zaman beş kuşak uzaktadır. Bu nedenle, yaşın kişinin ait olduğu Gada derecesi ile hiçbir ilgisi yoktur. Gada sisteminin uygulamalarına ilişkin mevcut literatürün çoğu, dini yönüne çok az ilgi gösterirken veya hiç dikkat etmeden siyasi yöne gereken önemi verirdi. Gada, Oromo için siyasi bir sistemden çok daha fazlasıydı, günlük yaşamları üzerinde önemli bir etkiye sahip olan ve Oromo kültürünün önemli bir yönü olmaya devam eden dini ve kültürel bir kurumdu. Bu sistemin kaldırılması Oromo için kültürel bir boşluk yarattı. Daha önce tartışıldığı gibi, Arsi Oromo, siyasi gücü ne olursa olsun ritüel olarak Gada sistemini uygulamaya devam etti.

Arsi, toplum liderliğinin nesilden nesile aktarıldığı bir sistem olan Gada sistemini, sistemin siyasi önemi devlet tarafından kaldırıldıktan sonra bile kolektif kimliklerini güçlendirmek için kullandı. Belirtildiği gibi, Gada siyasi bir sistemdir, ancak içinde büyük bir dini önem taşır. Gada eşitlikçi bir sosyal sistem olmasına rağmen, kadınlar yaş gruplarından ve nesillerden geçme uygulamasından dışlandı. Gada, eşit derecede önemli iki ayrı ve birbirine

bağımlı ekonomik alana izin vermesine rağmen, Arsi toplumunda cinsiyete dayalı bir iş bölümünü etkili surette uyguladı. Etiyopya yerleşimci yönetimi ve kurumları, bir yüzyıldan fazla bir süredir Arsi Oromo kültürünün sistematik ve organize kültürel yıkımını kolaylaştırdı. Kültürel yıkım ve baskı, özerk sosyal gelişmeyi kolaylaştırabilecek kurumlar yaratmak ve inşa etmek için gerekli olan özgür kültürel alanları ve siyasi sesleri inkâr etmek için Oromos'u meydana geldi. Etiyopya sömürge devletinin emperyal devletlerarası sistemin desteğiyle baskın otoritesi, Oromo tarihi kimliğini yok etmek için elinden geleni yaptı.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abbas, H. (2014). *Conquest and Resistance in the Ethiopian Empire: The Case of Arsi Oromo, 1880-1974*. Brill, Lieden.

Abir, M. (1968). *Ethiopia: The Era of The Princes. The Challenge of Islam And the Re-Unification of The Christian Empire, 1769-1855*. Longmans, Green and Co. Ltd., London.

Ajayi J.F. (1969). "Colonialism: An Episode in African History". L.H. Gann & P. Duignan (Ed.), *The History and Politics of Colonialism, 1870-1914*. Cambridge University Press, Cambridge, 137-146.

Ambaye, D. W. (2015). *Land Rights and Expropriation In Ethiopia*. Springer, Switzerland.

Baissa, L. (2004). "The Oromo Gadaa system of government: An indigenous African Democracy". A. Jalata (Ed.), *State Crises, Globalisation and National Movements in Northeast Africa*. Routledge, New York, 101-121.

Bard, M. G. (2002). *From Tragedy to Triumph: The Politics Behind the Rescue of Ethiopian Jewry*. Greenwood Publishing Group, California.

Bartels, L. (1983). *Oromo Religion: Myths and Rites of The Western Oromo of Ethiopia; An Attempt to Understand*. Dietrich Reimer, Berlin.

Bassi, M. (1996). "Power's Ambiguity or the Political Significance of Gada". P. T. W, Baxter, A. Triulzi & J. Hultin (Ed.), *Being and Becoming Oromo: Historical and Anthropological Enquiries*. Nordic Africa Institute, Uppsala, 150-161.

Bekele, W. (2010). *The History of The Kingdom of Kaffa: The Birth-Place of Coffee 1390-1935*. Association for Research and Conservation of Culture, Indigenous Knowledge and Cultural Landscape, Addis Ababa.

Bennett, N. R. (1971). *Mirambo of Tanzania, 1840? -1884.*: Oxford University Press, New York.

Billi, P. (Ed.). (2015). *Landscapes and Landforms of Ethiopia*. Springer, Dordrecht.

Boahen, A. A. (1987). *African Perspectives on Colonialism*. Johns Hopkins University Press, Baltimore.

Braukamper, U. (2002). *Islamic History and Culture in Southern Ethiopia: Collected Essays*. LIT Verlag Münster, Münster.

Braukamper, U. (2014). *A History of the Hadiyya in Southern Ethiopia*. (Trans. K. Geraldine), Harrassowitz Verlag, Germany.

- Bulatovich, A. (2000). *Ethiopia Through Russian Eyes: Country in Transition, 1896-1898*. Red Sea Press, Lawrenceville.
- Bulcha, M. (1988). *Flight and Integration: Causes of Mass Exodus from Ethiopia and Problems of Integration in the Sudan*. Nordic Africa Institute, Uppsala.
- Central Statistical Authority, 2007. *Population and Housing Census of Ethiopia*. Addis Ababa, Ethiopia.
- Cerulli, E. (1922). *The Folk-Literature of the Galla of Southern Abyssinia*. Harvard African Studies, Cambridge.
- Cohen, J. M., & Weintraub, D. (1975). *Land and Peasants in Imperial Ethiopia: The Social Background to a Revolution*. Humanities Press, New Jersey.
- Crummey, D. (2000). *Land and Society in the Christian Kingdom of Ethiopia: from the Thirteenth to the Twentieth Century*. University of Illinois Press, Illinois.
- Curtin, P. D. (1974). *Precolonial African History*. American Historical Association, Washington, DC.
- Darkwah, R. H. (1975). *Shewa, Menilek, and the Ethiopian Empire, 1813-1889*. Heinemann Educational, London.
- Darley, H. (1935). *Slaves and Ivory in Abyssinia: A Record of Adventure and Exploration among the Ethiopian Slave-raiders*. RM McBride & Company, New York.
- Davidson, B. (2013). *Africa in history*. Hachette, UK.
- De Salviac, M. (2005). *The Oromos: An Ancient People, Great African Nation*. (Trans. A. Kanno). East Lansing, Michigan.
- Donham, D. D. (1986). *The Southern Marches of Imperial Ethiopia: Essays in History and Social Anthropology*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Donham, D. L. (1999). *Marxist Modern: An Ethnographic History of the Ethiopian Revolution*. University of California Press, California.
- Donham, D. L. (1999). *Marxist Modern: An Ethnographic History of The Ethiopian Revolution*. University of California Press, California.
- Eck, J. E. (2005). "Place Managers and Crime Place". F. T. Cullen & P. Wilcox (Ed.), *Encyclopedia of Criminological Theory*. Sage Publications, California, 6212-6215.
- Etefa, T. (2012). *Integration and Peace in East Africa: A History of The Oromo Nation*. Palgrave Macmillan, New York.
- Falola, T., & Childs, M. D. (2009). *The Changing Worlds of Atlantic Africa: Essays in Honor of Robin Law*. Carolina Academic Press, North Carolina.

- Fanon, F. (1965). *Toward the African Revolution: Political Essays*. Grove Press, New York.
- Greenfield, R. (1965). *Ethiopia: A New Political History*. Pall Mall Press, London.
- Habte Selassie, B. (1980). *Conflict and Intervention in the Horn of Africa*. Monthly Review Press, New York.
- Harold, G.H. (2005). "Racist Discourse about Ethiopia and Ethiopians before and after the Battle of Adwa". P, Milkias & G, Metaferia (Ed.), *The Battle of Adwa Reflections on Ethiopia's Historic Victory against European Colonialism*. Algora Publishing, USA, 121-124.
- Hassen, M. (1990). *The Oromo of Ethiopia: A History, 1570- 1860*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hassen, M. (1998). *The Macha-Tulama Association 1963-1967 and the Development of Oromo Nationalism*. Red Sea Press, New Jersey.
- Hassen, M. (2009). "Oromo Nationalism, and the Continuous Multi-Faceted Attack on the Oromo Cultural, Civic and Political Organisations". S. Pausewang (Ed.), *Exploring New Political Alternatives for the Oromo in Ethiopia*. Michelsen Institute, Bergen, 26-40.
- Hassen, M. (1992), "Islam as a Resistance Ideology Among the Oromo of Ethiopia: The Wallo Case, 1700-1900". S. Samatar (Ed.), *The Shadow of Conquest: Islam in Colonial Northeast Africa*. Red Sea Press, Trenton, 75-101.
- Henze, P. B. (2000). *Layers of Time: A History of Ethiopia*. Palgrave Macmillan, New York.
- Hiwet, A. (1975). *From Autocracy to Bourgeois Dictatorship*. Review of African political Economy, London.
- Hodson, A. W. (2018). *Seven Years in Southern Abyssinia*. Pickle Partners Publishing, Auckland.
- Holcomb, B. K. (2004). "Contending Democracies: US-Sponsored 'Democracy Encounters Indigenous Oromo Democratic Forms". A. Jalata (Ed.), *State Crises, Globalisation and National Movements in Northeast Africa*. Routledge, New York, 141-183.
- Holcomb, K & Ibssa, S. (1990). *Invention of Ethiopia: The Making of Dependent Colonial State in Northeast Africa*. Trenton: The Red Sea Press.
- Horowitz, D. L. (2000). *Ethnic Groups in Conflict*. University of California Press, California.
- Hultin, J. (1996). "Perceiving Oromo in the Great Narrative of Ethiopia". P. T. W, Baxter, A.Triulzi & J. Hultin (Ed.), *Being and Becoming Oromo: Historical and Anthropological Enquiries*. Nordic Africa Institute, Uppsala, 81-91.
- Huntingford, G. W. B. (1955). *The Oromo of Ethiopia: The Kingdoms of Kafa and Janjero*. International African Institute, London.

- Jalata, A. (2005). *Oromia and Ethiopia: State Formation and Ethnonational Conflict, 1868-2004*. Red Sea Press, Trenton.
- Jalata, A. (Ed.). (1998). *Oromo Nationalism and The Ethiopian Discourse: The Search for Freedom and Democracy*. The Red Sea Press, New Jersey.
- Kaptein, L. M. (2000). *Ethiopia and the Horn of Africa*. Ohio University Press, Ohio.
- Kaufeler, H. (1988). *Modernization, Legitimacy and Social Movement: A Study of Socio-Cultural Dynamics and Revolution in Iran and Ethiopia*. Wolfgang Behr, Switzerland.
- Keller, E. J. (1989). *Revolutionary Ethiopia: from Empire to People's Republic*. Indiana University Press, Indiana.
- Lata, L. (1999). *The Ethiopian State at the Crossroads: Decolonization and Democratization or Disintegration?* The Red Sea Press, Lawrenceville.
- Legesse, A. (1973). *Gada: Three Approaches to The Study of African Society*. Free Press, New York.
- Legesse, A. (2006). *Oromo Democracy: An Indigenous Political System*. Red sea press, Trenton.
- Levine, D. N. (2000). *Greater Ethiopia: The Evolution of a Multiethnic Society*. University of Chicago Press, Chicago.
- Lewis, H. S. (1965). *An Oromo Monarchy: Jimma Abba Jifar, Ethiopia, 1830-1932*. University of Wisconsin Press, Wisconsin.
- Lipsky, G. A. (1966). *Survey of World Culture: Ethiopia-Its People, Its Society, Its Culture*. HRAF Press, New Haven.
- Lytton, L. (1966). *The Stolen Report*. McDonald, London.
- Marcus, H. G. (1975). *The Life and Times of Menelik II: Ethiopia 1844-1913*. Clarendon Press, Oxford.
- Marcus, H. G. (1975). *The life and times of Menelik II: Ethiopia 1844-1913*. Clarendon Press, Oxford.
- Marcus, H. G. (2002). *A History of Ethiopia*. University of California Press, California.
- Markakis, J. (1998). *Resource Conflict in the Horn of Africa*. Sage Publications Ltd., London.
- Markakis, J., & Ayele, N. (1978). *Class and Revolution in Ethiopia*. Spokesman, Nottingham.
- McCann, J. C. (1995). *People of the Plow: An Agricultural History of Ethiopia, 1800-1990*. University of Wisconsin Press, Madison, Wisconsin.
- Melba, G. (1988). *Oromia: An Introduction*. Khartoum, Sudan.

- Memmi, A. (2003). *The Colonizer and the Colonized*, 4th edition. Routledge, London.
- Musk, B. A. (1990). *The Unseen Face of Islam: Sharing the Gospel with Ordinary Moslems*. MARC Publisher, London.
- Negash, T. (2006). *Education in Ethiopia: From Crisis to the Brink of Collapse*. Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala.
- Norberg, V. (1977). *Swedes in Haile Selassie's Ethiopia, 1924-1952: A Study in Early Development Co-Operation*. Nordiska Afrikainstitutet, Sweden.
- Ofcansky, T. P., & Berry, L. B. (Ed.). (2002). *Ethiopia: A Country Study*. Library of Congress, Washington, DC.
- Oliver, R., & Atmore, A. (1972). *Africa Since 1800*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Osterhammel, J. (2014). *The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century: A Global History of the Nineteenth Century*. Princeton University Press, Princeton.
- Pankhurst, R. (1966). *State and Land in Ethiopian History*. Institute of Ethiopian Studies, Addis Ababa.
- Pankhurst, R. (1968). *Economic History of Ethiopia, 1800-1935*. Haile Sellassie, I University Press, Addis Ababa.
- Pankhurst, R. (1990). *Social History of Ethiopia*. Institute of Ethiopian Studies, Addis Ababa.
- Perham, M. F. (1948). *The Government of Ethiopia*. Oxford University Press, Oxford.
- Prouty, C., Rosenfeld, C. P., & Rosenfeld, E. (1994). *Historical dictionary of Ethiopia and Eritrea*. Scarecrow Press, Maryland.
- Rahmato, D. (1984). *Agrarian Reform in Ethiopia*. Nordic Africa Institute, Sweden.
- Rey, C.F. (1924). *Unconquered Abyssinia as it is Today*. Books Schuman, London.
- Rubenson, S. (1976). *The Survival of Ethiopian Independence*. Heinemann, London.
- Sellassie, G. (1967). *Tarika Zaman Ze Dagmawi Menelik Negusa Nagast Ze Ityopya, Ethiopia*. Addis Ababa, Ethiopia.
- Steen-Johnsen, T. (2017). *State and Politics in Religious Peacebuilding*. Springer, London.
- Tareke, G. (1991). *Power and Protest: Peasant Revolts in the Twentieth Century*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Thiong'o, N. (1986). *Decolonising the Mind: The Politics of Language in African Literature*. James Currey, London.

Tibebu, T. (1995). *The Making of Modern Ethiopia: 1896-1974*. The Red Sea Press, Lawrenceville.

Trimingham, J. S. (1965). *Islam in Ethiopia*. Barnes and Noble, New York.

Unomah, A.C. & Webster, J.B. (1976). "East Africa: The Expansion of Commerce". J.E. Flint (Ed.), *The Cambridge History of Africa from c.1790 to c.1870*. Cambridge University Press, Cambridge, 5, 270-318.

Vestal, T.M. (2005). "Reflections on the Battle of Adwa and Its Significance for Today". P, Milkias & G, Metaferia (Ed.), *The Battle of Adwa Reflections on Ethiopia's Historic Victory against European Colonialism*. Algora Publishing, USA, 21-33.

Waugh, E. (2007). *Waugh in Abyssinia*. Louisiana State University Press, Louisiana.

Wylde, A. B. (2018). *Modern Abyssinia*. Methuen & Company, London.

Zewde, B. (2001). *A History of Modern Ethiopia, 1855-1991*. Ohio University Press, Ohio.

Makale ve Bildiriler

Abbas, H. (1995). "Arsi Oromo Political and Military Resistance Against the Shewan Colonial Conquest (1881-1886)". *Journal of Oromo Studies*, 2 (1-2): 1-23.

Abbas, H. (2002). "Islam, the Orthodox Church and Oromo Nationalism (Ethiopia)". *Cahiers d'études africaines*, 42(165): 99-120.

Abbink, J. (1998). "An Historical-Anthropological Approach to Islam In Ethiopia: Issues of Identity and Politics". *Journal of African Cultural Studies*, 11(2): 109-124.

Abbink, J. (2008). "Muslim Monasteries? Some Aspects of Religious Culture in Northern Ethiopia". *Aethiopica*, 11: 117-133.

Adellye, R.A. (1970). "Rabih Fadlallah 1879-1893: Exploits and Impact on Political Relations in Central Sudan". *Journal of the Historical Society of Nigeria*, 2: 223-242.

Aldredge, E.A. (1992). "Sources of Conflict in Southern Africa, C. 1800-30: The 'Mefcane' Reconsidered". *Journal of African History*, 30 (3): 1-35.

Alogoa, E.J. (1968). "Long Distance Trade and the States of the Niger Delta". *Journal of African History*, 3(2): 235- 259.

Aregay, M. W. (1988). "The Early History of Ethiopia's Coffee Trade and The Rise of Shawa". *Journal of African History*, 19-25.

Baxter, P. T. (1978). "Ethiopia's unacknowledged problem: the Oromo". *African Affairs*, 77(308): 283-296.

- Belay, K. (2003). "Agricultural Extension in Ethiopia: The Case of Participatory Demonstration and Training Extension System". *Journal of Social Development In Africa*, 18(1): 49-84.
- Berhe, A. (2003). "Revisiting Resistance in Italian-Occupied Ethiopia: The Patriots' Movement (1936-1941) and the Redefinition of Post-War Ethiopia". *African Studies Centre*, 87-116.
- Birru, L. (1980). "Abyssinian Colonialism as the Genesis of The Crisis in The Horn: Oromo Resistance (1855-1913)". *Northeast African Studies*, 93-98.
- Birru, L. (1981). "Abyssinian Colonialism as the Genesis of the Crisis in the Horn: Oromo Resistance (1855-1913)". *Northeast African Studies*, 3(1): 93-98.
- Bonsu, N. O. (2016). "African Traditional Religion: An Examination of Terminologies Used for Describing the Indigenous Faith of African People, Using an Afrocentric Paradigm". *Journal of Pan African Studies*, 9(9): 108-121.
- Bulcha, M. (1997). "Modern Education and Social Movements in the Development of Political Consciousness: The Case of The Oromo". *African Sociological Review*, 30-65.
- Bulcha, M. (2005). "Genocidal Violence in the Making of Nation and State in Ethiopia". *African Sociological Review*, 9(2): 1-54.
- Cheru, F. & Pausewang, S. (1992). "Economic Reconstruction and the Peasants in Ethiopia". *Michelsen Institute: Development Research and Action Program*. 23-24 May 1992, Bergen, 1-24.
- Clapham, C. (1988). "The Structure of Regional Conflict In Northern Ethiopia". *Cambridge Anthropology*, 3-16.
- Clapham, C. (2002). "Rewriting Ethiopian History". In *Annales d'Ethiopie*, 18 (1): 37-54.
- Clapham, C. (2009). "Post-War Ethiopia: The Trajectories of Crisis". *Review of African Political Economy*, 36(120): 181-192.
- Cohen, J. M. (1974). "Ethiopia: A Survey on the Existence of a Feudal Peasantry". *The Journal of Modern African Studies*, 12(4): 665-672.
- Cornelius, C. J. (1956). "The Oromo of East Africa". *Southwestern Journal of Anthropology*, 12(2), 171-190.
- Crewett, W. & Korf, B. (2008). "Land Tenure in Ethiopia: Continuity and Change, Shifting Rulers, And the Quest for State Control". *CAPRI Working papers, International Institute of Food Policy Research Institute, Addis Ababa*.
- Crewett, W., & Korf, B. (2008). "Ethiopia: Reforming Land Tenure". *Review of African Political Economy*, 35(116): 203-220.
- Crummey, D. (1969). "Tewodros as Reformer and Modernizer". *Journal of African History*, 10(3): 457-469.

- Dessie, G., & Kleman, J. (2007). "Pattern and magnitude of deforestation in the South-Central Rift Valley Region of Ethiopia". *Mountain Research and Development*, 27(2): 162-168.
- Dugassa, B. F. (2006). "Knowledge, Identity and Power: The Case of Ethiopia and Ethiopiansess". *Journal of Oromo Studies*, 13 (1-2): 57-81.
- Dunning, H. C. (1977). "Rural Land Reform in Socialist Ethiopia: The First Year". *Law and Politics in Africa, Asia And Latin America*, 10(2): 203-213.
- Gebissa, E. (2008). "Scourge of Life or An Economic Lifeline? Public Discourses on Khat (Catha Edulis) In Ethiopia". *Substance Use & Misuse*, 43(6): 784-802.
- Gemeda, G. (2002). "The Rise of Coffee and the Demise of Colonial Autonomy: The Oromo Kingdom of Jimma and Political Centralization in Ethiopia". *Northeast African Studies*, 9(3):51-74.
- Gemeda, G. (2002). "The Rise of Coffee and The Demise of Colonial Autonomy: The Oromo Kingdom of Jimma And Political Centralization in Ethiopia". *Northeast African Studies*, 9(3):51-74.
- Ginat, R. (2007). "Egypt's efforts to unite the Nile Valley: Diplomacy and propaganda, 1945-47". *Middle Eastern Studies*, 43(2): 193-222.
- Greenfield, R., & Hassan, M. (1980). "Interpretation of Oromo Nationality". *Horn of Africa*, 3(3):3-14.
- Haile, M. "The New Ethiopian Constitution: Its Impact Upon Unity, Human Rights and Development". *Suffolk Transnational Law Review*, 20 (1996): 1-26.
- Hailemariam, A. "Demographic Training and Research Centre Institute of Development Research". *Integrating Population Variables in Development Planning*. 5 -7 May 1994, Addis Ababa.
- Hargreaves, J. D. (1960). "Towards a History of the Partition of Africa". *The Journal of African History*, 1(1): 97-109.
- Harris, J. E. (1981). "William Leo Hansberry, 1894-1965, Profile of a Pioneer Africanist". *Pillars in Ethiopian History, African History Notebook, op. cit*, 3-30.
- Hassen, M. & Seyoum, H. (2008). "Ethiopia". G. Herb & D.H. Kaplan. (Ed.), *Nations and Nationalism, 1880-1945*. Santa Barbara, California, 2, 736-746.
- Hassen, M. (1999). "A Short History of Oromo Colonial Experience, 1870s-1990s: part One, 1870s to 1935". *Journal of Oromo Studies*, 6(1-2):109-158.
- Hassen, M. (2009). "Islam as Ideology of Resistance among the Oromo of Ethiopia". *American Journal of Islamic Social Sciences*, 26(3):86-109.
- Henze, P. B. (2005). "Arsi Oromo Tomb Art: Its Evolution and Current Status". *Annales d'Éthiopie*, 21 (1) :177-192.

- Horvath, R. J. (1972). "A Definition of Colonialism". *Current Anthropology*, 13(1): 45-57.
- Jalata, A. (1993). "Ethiopia And Ethnic Politics: The Case of Oromo Nationalism". *Dialectical Anthropology*, 18(3/4): 381-402.
- Jalata, A. (1993). "Sociocultural Origins of The Oromo National Movement in Ethiopia". *Journal of Political and Military Sociology*, 21: 267-286.
- Jalata, A. (1996). "The Struggle for Knowledge: The Case of Emergent Oromo Studies". *African Studies Review*, 39(2): 95-123.
- Jalata, A. (1996). The Struggle for Knowledge: The Case of Emergent Oromo Studies. *African Studies Review*, 39(2): 95-123.
- Jalata, A. (2007). "Ethiopia on the Fire of Competing Nationalisms: The Oromo People's Movement, the State, and the West". *Horn of Africa*, 15: 90-134.
- Jalata, A. (2010). "Oromo Peoplehood: Historical and Cultural Overview". *Sociology Publications and Other Works*, 6: 160-195.
- Jalata, A. (2012). "Gadaa (Oromo Democracy): an example of classical African Civilization". *Journal of Pan-African Studies*, 5 (1): 126-152.
- Jalata, A. (2012). "Gadaa (Oromo Democracy): An Example of Classical African Civilization". *Journal of Pan-African Studies*, 126-152.
- Kebede, B. (2002). Land Tenure and Common Pool Resources in Rural Ethiopia: A Study Based on Fifteen Sites. *African Development Review*, 14(1): 113-149.
- Keller, E. J. (1981). "The Revolutionary Transformation of Ethiopia's Twentieth-Century Bureaucratic Empire". *The Journal of Modern African Studies*, 19(2): 307-335.
- Kohn, M. (2013). "Postcolonialism and Global Justice". *Journal of Global Ethics*, 9(2): 187-200.
- Kozicki, M. (2015). "The History of Railway in Ethiopia And Its Role in The Economic and Social Development of this Country". *Studies in African Languages and Cultures*, (49): 143-170.
- Kumsa, A. (2017). "Agrarian Question and Its Impact on the Development of Ethiopia". *RUDN Journal of Sociology*, 17(3): 299-305.
- Kumsa, A. (2019). "The Oromo National Memories". *RUDN Journal of Sociology*, 19(3): 503-516.
- Lewis, H. (1966). "The Origins of the (Oromo) And Somali". *Journal of African History*, 7(1): 27-46.

Lewis, H. S. (1974). "Neighbors, friends, and kinsmen: Principles of social organization among the Cushitic-Speaking peoples of Ethiopia". *Ethnology*, 13(2): 145-157.

Lewis, H. S. (1990). "Gada, Big Man, K'allu: Political Succession among the Eastern Mech'a Oromo". *Northeast African Studies*, 43-64.

Lewis, I. M. (1976). "The Peoples and Cultures of Ethiopia". *Proceedings of the Royal Society of London. Series B*, 194(1114):7-16.

Madley, B. (2005). "From Africa to Auschwitz: How German South West Africa Incubated Ideas and Methods Adopted and Developed by the Nazis in Eastern Europe". *European History Quarterly* 35(3): 429-464.

Markakis, J. (1987). "Famine and Politics in the Horn of Africa". *Capital & Class*, 11(1): 16-23.

McClellan, C. (1978). "Perspectives on the Neftenya-Gabbar System: The Darasa, Ethiopia". *Africa: Rivista trimestrale di studi e documentazione dell'Istituto italiano per l'Africa e l'Oriente*, 33(3): 426-440.

McClellan, C. W. (1980). "Land, Labor, and Coffee: The South's Role in Ethiopian Self-Reliance, 1889-1935". *African Economic History*, (9): 69-83.

Müller, T. R. (2019). "Borders and Boundaries in the State-Making of Eritrea: Revisiting the Importance of Territorial Integrity in the Rapprochement between Eritrea and Ethiopia". *Review of African Political Economy*, 46(160): 279-293.

Naty, A. (1994). "From Independent Chiefdoms to Abyssinian Subjects: The Aari Interpretation of Conquest and Colonization". *Africa*, 498-515.

Nyamekye, S. (2012). "Religion and Development: African Traditional Religion's Perspective". *Religious Studies and Theology*, 31(1):75-90.

Omer, A. H. (1995). "Italian Local Politics in Northern Shāwa and its Consequences 1936-1941". *Journal of Ethiopian Studies*, 28(2): 1-13.

Ostebo, T. (2009). "Religious Change and Islam: The Emergence of the Salafi Movement in Bale, Ethiopia". *Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies*. Trondheim, 2:463-476.

Ostebo, T. (2013). "Islam and State Relations in Ethiopia: From Containment to the Production of a 'Governmental Islam'". *Journal of the American Academy of Religion*, 81(4):1029-1060.

Page, M. E. (1974). "The Manyema Hordes of Tippu Tip: A Case Study in Social Stratification and the Slave Trade in Eastern Africa". *International Journal of African Historical Studies*, 7(1): 69-84.

Pankhurst, R. (2002). "Across the Red Sea and Gulf of Aden: Ethiopia's Historic Ties with Yaman". *Africa: Rivista Trimestrale Di Studi E Documentazione Dell'istituto Italiano Per L'Africa E L'Oriente*, 57(3): 393-419.

Peacock, A. C. S. (2012). "The Ottomans and The Funj Sultanate in The Sixteenth and Seventeenth Centuries". *Bulletin of The School of Oriental and African Studies*, 75(1): 87-111.

Rahmato, D. (1987). "The Political Economy of Development in Ethiopia: Afro-Marxist Regimes". *Ideology and Public Policy*, 155-179.

Rey, C. F. (1922). "Abyssinia and Abyssinians of Today". *The Geographical Journal*, 60 (3): 177-192.

Ruibal, A. (2010). "Fascist Colonialism: The Archaeology of Italian Outposts in Western Ethiopia (1936-41)". *International Journal of Historical Archaeology*, 14(4): 547-574.

Sbacchi, A. (1977). Italian Colonization in Ethiopia: Plans and Projects, 1936-1940. *Africa*, 503-516.

Schaefer, C. (1996). "Serendipitous Resistance in Fascist-Occupied Ethiopia, 1936-1941". *Northeast African Studies*, 3(1): 87-115.

Settles, J. D. (1996). "The Impact of Colonialism on African Economic Development". *Chancellor's Honors Program Projects*.

Sidney, R. (1984). "The Political Economy of Harari-Oromo Relationships, 1559-1874". *Northeast African Studies*, 23-39.

Tamrat, T. (1970). "The Abbots of Däbrä-Hayq 1248-1535". *Journal of Ethiopian Studies*, 8(1): 87-117.

Tilahune, H. T. (2016). "Imperial Ethiopia: Conquest and the Case of National Articulation". *Tapestries: Interwoven Voices of Local and Global Identities*, 5(1): 1-31.

Turshen, M. (1977). "The Impact of Colonialism on Health and Health Services in Tanzania". *International Journal of Health Services*, 7(1): 7-35.

Yates, B. J. (2013). "From White Males to Black Females: Understanding the National Bodies of Ethiopia (1896–1936)". *Journal of Black Studies*, 44(1): 81-100.

Tezler

Adunga, A. (1984). *The Spatial Pattern of The Ethiopian Population*. Unpublished Master's Thesis. Durham University Graduate Society, England.

Amenu, T. (2008). *The Rise and Expansion of Islam in Bale of Ethiopia: Socio-Cultural and Political Factors And Inter-Religious Relations*. Master Thesis. The Norwegian Teacher Academy, Bergen.

Daniel, D. (2002). *Continuity and Changes in the Status of Women: The Case of Arsi Oromo Living Adjacent to Upper Wabe Valley (Dodola)*. Master Thesis. Addis Ababa University, Addis Ababa.

Darkwah, R. H. (1966). *The Rise of the Kingdom of Shoa, 1813-1889*. Unpublished PhD Dissertation. SOAS University of London, London.

Dilebo, G. (1974). *Menelik's Ethiopia, 1865-1916: National Unification or Amhara Communal Domination*. Unpublished PhD Dissertation. Howard University, Washington.

Eshete, T. (2005). *Growing Through the Storms: The History of the Evangelical Movement in Ethiopia, 1941-1991*. PhD Dissertation. Michigan State University, Michigan.

Gemtessa, D. (2014). *Abbyssinia/Ethiopia: State Formation and National State-Building Project Comparative Approach*. Master's Thesis. University of Oslo, Norway.

Gilbert, D. F. (2009). *From Kings, Colonies and Nations: Lessons from Ethiopia in Building Multination Federalism in Burma*. Bachelor of Arts (Hons). University of Auckland, New Zealand.

Jalata, A. (1990). *The question of Oromia: Euro-Ethiopian Colonialism, Global Hegemonism and Nationalism, 1870s-1980s*. Unpublished PhD Dissertation. State University of New York, Binghamton.

Jirata, T. J. (2013). *Children and Oral Tradition Among the Guji-Oromo In Southern Ethiopia*. PhD Dissertation. Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.

Karim, E. A. A. (2009). *A Historical Study of the Shawan-Amhara Conquest of the Oromo and Sidama Regions of Southern Ethiopia 1865-1900*. Unpublished PhD Dissertation. University of Khartoum, Khartoum.

Kelly, H. A. (1992). *From 'Gada' to Islam: The Moral Authority of Gender Relations among the Pastoral Orma Of Kenya*. PhD Dissertation, University of California, Los Angeles.

Megerssa, G. (1993). *Knowledge, Identity and the Colonizing Structure: The Case of The Oromo in East and Northeast Africa*. PhD Dissertation. University of London School of Oriental and African Studies, London.

Mutisya, C. M. (2017). *Conflict in Time, Petrified in Space: Kenya-Somalia Border Geopolitical Conflicts*. Master's Thesis. Naval Postgraduate School Monterey, United States.

Noggo, D. (2009). *Contested Legitimacy: Coercion and the State in Ethiopia*. PhD Dissertation. University of Tennessee, Knoxville.

Qashu, L. (2016). *Toward an Understanding of Justice, Belief, And Women's Rights: Ateetee, an Arsi Oromo Women's Sung Dispute Resolution Process in Ethiopia*. PhD Dissertation. Memorial University of Newfoundland, Canada.

Sellase, T.B. (1969). *Menelik II's Conquest and Consolidation of the Southern Provinces*. B.A Thesis. Haile Selassie I University, Addis Ababa.

Tareke, G. (1977). *Rural Protest in Ethiopia, 1941-1970: A Study of Three Rebellions*. PhD Dissertation. Syracuse University, New York.

Wells, K. (1999). *International and Domestic Sources of State Stability and Regime Collapse: Merchant Capital in Ethiopia, 1974-1995*. PhD Dissertation. London School of Economics and Political Science, United Kingdom.

Wemlinger, C. R. (2008). *Identity in Ethiopia: The Oromo from the 16th to the 19th Century*. MA Thesis. Washington State University, Washington.

İnternet kaynakları

http://realhistoryww.com/world_history/ancient/Misc/True_Negros/Assorted/Oman_Zanzibar_Sultanate.htm (erişim tarihi: 07/07/2019).

<https://www.blackpast.org/global-african-history/second-italo-abyssinian-war-1935-1936/> (erişim tarihi 22/08/2019.

<https://www.britannica.com/biography/Ahmad-Gran> (Erişim tarihi: 14.10.2019)

<https://www.britannica.com/biography/Ahmad-Gran> (Erişim tarihi: 21.05.2019)

EKLER

Bilgi veren kimse (kisiler) /List of Informants

Abba Gobu (76) ile söyleşi, 30/10/2018, Batu, Oromya.

Abba Gobu, Arsi'nin tarihi ve merkezi hükümetle ilişkileri konusunda bilgili kişilerden biridir.

Admasu Sagemo (64) ile söyleşi 19/12/2018, Batu, Oromya.

Arsi ve Hadiya'nın tarihine büyük ilgi duyan Hosaina kasabasında yaşayan emekli bir avukat. Ayrıca süper mahkeme yargıcı olarak görev yapmıştır.

Ayele Urge (60) ile söyleşi, 12/01/2019 Batu, Oromya.

Arsi ve diğer insanların tarihiyle ilgilenen bir Hadiya kökenlidir.

Azmach Bite Megerso (78) ile söyleşi, 30/10/2018. Hiraphe, Oromya.

199450'lerden 1970'lerin başına kadar Arsi ile bölgedeki diğer insanlar arasındaki ilişkinin doğası hakkında biraz bilgi veren kişidir.

Azmach Edao Haga (85) ile söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromia.

Arsi halkının sosyal, kültürel ve politik tarihinin çeşitli yönleri hakkında bilgi kaynağı olan bilge bir kişidir. Ayrıca 1990larda doğu Shawa bölgesinde Arsi'nin Gada lideriydi.

Azmach Tashite Choroko, ile söyleşi, 23/01/2018, Gowota, Oromia

Oromo Gada sistemine hükümetin müdahalesinin başlangıcı hakkında bana bol miktarda bilgi veren Arsi adamdır. Ayrıca Arsi'nin yerel idaresi hakkında da bazı bilgiler verdi.

Barisa Debela (72) ile atıf şekilleri üzerine söyleşi, 22/01/2019, Batu, Oromya.

İmparatorluk döneminde Arsi ve devlet ilişkileri üzerine ilginç bilgi veren mühendistir

Bekele Shanko (55) ile söyleşi, 06/01/2019, Batu, Oromya.

Oromya'nın merkezindeki Arsi'nin tarihine ışık tutan Arsi'li Abba Gadadır. Batu'da kullanılan Gada sistemini de ayrıntılı olarak açıkladı.

Gada Morketo (72) ile söyleşi, 02, 05-06.10.2018, Batu, Oromya.

Arsi'nin genel tarih hakkında bilgi veren Arsi sözlü tarihçisidir (hikaye anlatıcısıdır).

Gemeda Herego (60) ile söyleşi, 22/11/2018, Batu, Oromya.

Batu çevresinde Arsi hakkında kısa bir tarihçe sunan bir iş adamıdır.

Haji Ahmed Mohammed Deko (80) ile söyleşi, 25-26/10/2018 ve 07-12/11/2018, Batu, Oromya.

Bilge bir adam, Arsi halkının sözlü tarihçisidir. Ayrıca Etiyopya'daki farklı üniversitelere Gada sistemi hakkında bilgi veriyor ve çoğu zaman ABD ve Avrupa'daki Oromo Çalışmaları Derneği'nin konuk konuşmacıdır.

O, Oromo tarihi ve özellikle Arsi konusunda sözlü bir "uzman" kişidir.

Haji Bonta Gabawo (68) ile söyleşi, 19/12/2018, Batu, Oromya.

O, Arsi'nin ve Batu'daki diğer halkların tarihini bilen bir Arsi adamıdır.

Hinsene Gerisho (55) ile söyleşi, 28/11/2018, Galo Hiraphe, Oromya.

Güney bölgesi yakınlarındaki Arsi'nin tarihi hakkında bazı bilgiler veren bir Arsidir.

Kebeto Tola (70) söyleşi 30/10/2018, Galo Hiraphe, Oromya.

Oromo'nun tarihi hakkında ve özellikle 1950'lerden 1960'lara kadar bilgi veren yerel bir liderdir.

Hussein Gelgelu (66) ile söyleşi, 30/10/2018, Galo Hiraphe, Oromya

Bir yandan Arsi ve diğer insanlar, diğer yandan hükümet hakkında ayrıntılı bilgi veren bir Arsidir.

Jima Duibe (70) ile söyleşi 01, 08 /10/ 2018 ve 01, 08 /10/ 2018, Batu, Oromya.

Batu civarında Arsi'li Abba Gada. Gada sisteminin nasıl çalıştığı hakkında bilgi verdi.

Arsi ile merkezi hükümet arasındaki ilişkiler hakkında iyi bir bilgiye sahiptir.

Kajela Watiro (71) ile söyleşi, 14/12/2018, Tullu, Oromya

Gada sisteminin nasıl geliştiği ve çalıştığı hakkında bilgi veren Batu çevresinde Arsi'nin bir Abba Gada'sıdır.

Kufa Gemedo (88) ile söyleşi, 02/11/2018, Batu, Oromya.

Batu kasabasında yaşayan ilk Arsi'lerden biri. İtalyan dönemindeki deneyimleri hakkında bilgi verdi. Ayrıca imparator II.Menelik döneminde Arsi'nin Shawan kuvvetlerinin gelişine verdiği tepkiden de bahsetti. Bölgedeki Arsi ve Arsi dışı ilişkiler hakkında biraz fikir verdi.

Megerso Hinsene (86) ile söyleşi 04-05/09/2018, Batu, Oromya.

Batu kasabasında yaşayan bir Arsi büyüğüdür. İtalyan işgali dönemi ve halkın tepkileri hakkında ilginç bilgiler verdi.

Tedesse Gelgelu (50) ile söyleşi, 28/01/2019, Bulbula, Oromya.

Bana Arsi tarihini ve Arsi'nin Shawan kuvvetleri tarafından nasıl mağlup edildiğini anlatan Bale bölgesinden Arsi'dir.

Tedesse Ilu (60) ile söyleşi, 20-23, 26 /01/2019, Batu, Oromya

İmparator Menelik ve Haile Silassie döneminde Arsi bölgesi ve Batu kasabası çevresinde bilgi veren emekli lise Afan Oromo öğretmenidir.

Woge Kufa (61) ile söyleşi, 20/09/2018, Shashemane, Oromya.

Arsi iş adamı ve hayatı boyunca Arsi'nin farklı bölgelerinde yaşamış eğitimli adam. İmparatorluk döneminde Arsi ve devlet ilişkileri hakkında ilginç bilgiler verdi.

Not- görüşülen kişilerin yaşı, görüşme sırasında bana söyledikleri yaştır.

Yaş, adın hemen ardından parantez içinde yazılır.

- Mülakatın yapıldığı yerler mülakat tarihinden sonra belirtilmiştir.

3. Gada sistemine katıldınız mı? Evet /Hayır

Evet ise, en son ne zaman katıldınız? —————

4. Gada sistemi ne zaman başladı?

5. Gada sistemi nasıl çalışır?

6. Gada sisteminin Oromoo için önemi nedir?

7. Gada sisteminin üyeleri kimlerdir?

8. Gada sisteminin genel bileşenleri nelerdir?

9. Tarihsel evrim Gada sistemi nedir?

10. Oromo halkı kimdir?

10. Oromo halkının çoğunluğu nerede yaşıyorlar?

11. Arsi Oromo kimdir?

12. Arsi Oromo halkının başlıca grupları nelerdir ve nerede yaşıyorlar?

13. Oromo halkının yerli dini nedir?

14. Oromo halkı Hristiyanlığı ne zaman kabul etti?

15. Oromo halkı İslam'ı ne zaman kabul etti?

16. Oromoların çoğu neden İslam'a Hristiyanlıktan daha çok dönmüştür?

21. Etiyopya'nın güney-orta bölgesinin asıl sakinleri kimlerdi?

22. Genel olarak, Etiyopya'nın merkezi halkları arasındaki ilişki neydi?

23. İşgal öncesi ve sonrası güney halkının kendine özgü kültürleri nelerdir?

24. 1870'den önce Etiyopya'nın güney orta bölümünün baskın sakinleri kimlerdi?

25. Etiyopya İmparatorluğu'na ne zaman katıldılar?

25. Güney halkı Etiyopya İmparatorluğu'na nasıl dahil edildi?

26. Güneydoğu bölgesindeki yerli halk, merkezi hükümetin yönetimine nasıl tepki verdi?
27. Genel olarak güney-merkezi Etiyopya tarihi hakkında ne biliyorsunuz?
28. Güney Etiyopya'nın 1870'den önceki genel durumu nedir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Negesso Jima DUİBE
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Batu Lisesi, 2002
Lisans Diploması	Jimma Üniversitesi Tarih Bölümü, 2006
Yüksek lisans	Adama Üniversitesi Tarih Bölümü, 2011
İŞ DENEYİMİ	
Okutman	Dilla Üniversitesi Tarih Bölümü, 2012-13
Okutman	Adama Üniversitesi Tarih Bölümü, 2013-15